

Załącznik B
do Raportu z wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
przez Polskę za 2016 r.

Spis treści

1) Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 1, przekazany w dniu 19 lutego 2016 r.	4
2) Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 2 przekazany w dniu 13 maja 2016 r.	25
3) Informacja nt. pilnych środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 3 przekazana w dniu 19 lipca 2016 r.	46
4) Informacja nt. pilnych środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 4 przekazana w dniu 30 sierpnia 2016 r.	47
5) Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach <i>Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce</i> nr 5 przekazany w dniu 20 października 2016 r.	47
6) Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Dzwonkowski p. Polsce</i> przekazany w dniu 29 kwietnia 2016 r.	72
7) Plan działań dotyczący wykonania wyroku <i>Frasik p. Polsce</i> przekazany w dniu 16 czerwca 2016 r.	100
8) Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy <i>Fuchs p. Polsce</i> przekazany w dniu 20 października 2016 r.	104
9) Plan działań dotyczący wykonania wyroku <i>Grabowski p. Polsce</i> nr 1 przekazany w dniu 24 czerwca 2016 r.	119
10) Plan działań dotyczący wykonania wyroku <i>Grabowski p. Polsce</i> nr 2 przekazany w dniu 18 października 2016 r.	144
11) Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Horych i Piechowicz p. Polsce</i> przekazany w dniu 16 lutego 2016 r.	148
12) Raport z wykonania wyroku <i>Hutten-Czapska p. Polsce</i> przekazany w dniu 8 marca 2016 r.	165
13) Raport z wykonania wyroku <i>Jaremowicz p. Polsce</i> przekazany w dniu 26 kwietnia 2016 r.	176
14) Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Kaprykowski p. Polsce</i> przekazany w dniu 21 czerwca 2016 r.	179
15) Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy <i>Kędzior p. Polsce</i> przekazany w dniu 21 czerwca 2016 r.	201
16) Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Kurłowicz p. Polsce</i> przekazany w dniu 29 lutego 2016 r.	208
17) Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Kurłowicz p. Polsce</i> przekazany w dniu 28 grudnia 2016 r.	216
18) Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Ladent p. Polsce</i> przekazany w dniu 28 stycznia 2016 r.	224
19) Raport z wykonania wyroku <i>M.C. p. Polsce</i> przekazany w dniu 31 sierpnia 2016 r.	233
20) Raport z wykonania wyroku <i>Mariusz Lewandowski p. Polsce</i> przekazany w dniu 16 czerwca 2016 r.	235

21)	Informacja na temat środków generalnych dotyczących wykonania wyroku <i>Mariusz Lewandowski p. Polsce</i> przekazana w dniu 24 listopada 2016 r.	239
22)	Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Miażdżyk p. Polsce</i> przekazany w dniu 3 sierpnia 2016 r.	241
23)	Raport z wykonania wyroku <i>Milka p. Polsce</i> przekazany w dniu 15 listopada 2016 r.	245
24)	Raport z wykonania wyroku <i>Mogielnicki p. Polsce</i> przekazany w dniu 15 listopada 2016 r.	248
25)	Raport z wykonania wyroku <i>Olszewcy p. Polsce</i> przekazany w dniu 21 października 2016 r.	251
26)	Raport z wykonania wyroków z grupy <i>Orchowski i Sikorski p. Polsce</i> przekazany w dniu 21 czerwca 2016 r.	255
27)	Plan działań dotyczący wykonania wyroku <i>Potomska i Potomski p. Polsce</i> przekazany w dniu 8 grudnia 2016 r.	272
28)	Raport z wykonania wyroku <i>R.S. p. Polsce</i> przekazany w dniu 4 sierpnia 2016 r.	277
29)	Raport z wykonania wyroku <i>Rachwalski i Ferenc p. Polsce</i> przekazany w dniu 17 sierpnia 2016 r.	281
30)	Raport z wykonania wyroku <i>Sierpiński p. Polsce</i> przekazany w dniu 18 lutego 2016 r.	288
31)	Raport z wykonania wyroku <i>Stankiewicz i inni p. Polsce Nr 2</i> przekazany w dniu 2 sierpnia 2016 r.	291
32)	Raport z wykonania wyroku <i>Stasik p. Polsce</i> przekazany w dniu 3 sierpnia 2016 r.	294
33)	Raport z wykonania wyroku <i>Tomaszewscy p. Polsce</i> przekazany w dniu 19 sierpnia 2016 r.	300
34)	Informacja na temat środków generalnych dotyczących wykonania wyroków <i>Tysiąc p. Polsce i R.R. p. Polsce</i> przekazana w dniu 4 sierpnia 2016 r.	303
35)	Plan działań dotyczący wykonania wyroku <i>Wizerkaniuk p. Polsce</i> przekazany w dniu 21 grudnia 2016 r.	304
36)	Raport z wykonania wyroku <i>Włoch p. Polsce Nr 2</i> przekazany w dniu 22 lutego 2016 r.	307
37)	Raport z wykonania wyroku <i>Żuk p. Polsce</i> przekazany w dniu 16 listopada 2016 r.	309

1) Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce nr 1*, przekazany w dniu 19 lutego 2016 r.

Sprawy

Al Nashiri, skarga nr 28761/11, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Abu Zubaydah, skarga nr 7511/13, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Opis spraw

Sprawy dotyczą zarzutów tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz tajnego przetrzymywania dwóch mężczyzn podejrzanych o dokonanie aktów terroryzmu. Skarżący twierdzili, że byli przetrzymywani w „czarnym punkcie” Centralnej Agencji Wywiadowczej (dalej CIA) na terytorium pozwanego państwa.

Skarżącymi w tych sprawach są Abd Al Rahim Hussayn Muhammad Al Nashiri, obywatel Arabii Saudyjskiej jemeńskiego pochodzenia urodzony w 1965 r. i Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, znany jako Abu Zubaydah, palestyński bezpaństwowiec, urodzony w 1971 r. w Arabii Saudyjskiej. Obydwaj mężczyźni są obecnie przetrzymywani w obiekcie internowania (internment facility) znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych (dalej USA) w Zatoce Guantánamo na Kubie.

Pan Al Nashiri był podejrzany o atak terrorystyczny na okręt U.S. Navy „USS Cole” w porcie w Adenie w Jemenie w październiku 2000 r. Był również podejrzany o to, że odgrywał rolę w ataku na francuski tankowiec MV Limburg w Zatoce Adenkiej w październiku 2002 r.

W czasie schwytania, Pan Husayn był uważany przez władze USA za jednego z kluczowych terrorystów Al-Kaidy, który rzekomo odgrywał rolę w kilku terrorystycznych operacjach, włącznie z planowaniem ataków z 11 września 2001 r. Od chwili schwytania w marcu 2002 r. nie postawiono mu zarzutów i pozostaje on w „nieokreślonym areszcie” w Guantanamo. Jedyna rewizja jego aresztu była dokonana w marcu 2007 r. przez panel urzędników sądu wojskowego USA, którzy stwierdzili, że skarżący musi pozostać w areszcie.

Obydwaj skarżący twierdzili, że byli ofiarami „wydania w trybie nadzwyczajnym” przez amerykańską CIA, tzn. pojmania i przeniesienia bez udziału sądu do tajnego ośrodka detencyjnego w Polsce za wiedzą władz polskich w celu przesłuchań, podczas których byli torturowani. Obydwaj mężczyźni stwierdzili, że w grudniu 2002 r. zostali przetransportowani do Polski na pokładzie tego samego specjalnego samolotu.

Pan Al Nashiri przedłożył, że został pojmany w Dubaju, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w październiku 2002 r., a następnie przeniesiony do tajnych ośrodków detencyjnych w Afganistanie i Tajlandii. Do Polski został przewieziony 5 grudnia 2002 r. Został umieszczony w tajnym ośrodku CIA i był tam przetrzymywany do 6 czerwca 2003 r., kiedy został potajemnie przetransportowany na pokładzie specjalnego samolotu – przy wsparciu polskich władz – do Maroka, a we wrześniu 2003 r. do bazy wojskowej USA w Guantanamo Bay. Następnie został przetransportowany do dwóch innych miejsc zanim powrócił do bazy Guantanamo Bay.

Według Pana Al Nashiri, doświadczył on tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania podczas pobytu w niepotwierdzonym ośrodku detencji w Polsce. W szczególności, miał zostać poddany tzw. „wzmocnionym technikom przesłuchań” (EIT). Skarżący twierdzi także, że były wobec niego zastosowane „niedozwolone metody przesłuchań”.

Pan Al Nashiri utrzymuje, że podczas wywożenia go z Polski nie było żadnej próby ze strony polskiego rządu starania się o dyplomatyczne zapewnienia ze strony Stanów Zjednoczonych, że podczas pozostawania w rękach władz tego kraju nie będzie on poddawany dalszym torturom, przetrzymywany bez kontaktu ze światem zewnętrznym, będzie miał zagwarantowany rzetelny proces karny i nie zostanie orzeczona wobec niego kara śmierci. Rząd USA wniósł zarzuty przeciwko Panu Al Nashiri w czerwcu 2008 r. Sprawa została postawiona przed Komisją Wojskową, ale do tej pory nie został on skazany i pozostaje w areszcie w Guantanamo Bay. Postępowanie przeciwko skarżącemu rozpoczęło się, a dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>

Pan Husayn przedłożył, że został schwytany w Pakistanie w marcu 2002 r., a następnie przetransportowany do tajnego ośrodka CIA w Tajlandii. Został przywieziony do Polski 5 grudnia 2002 r., gdzie był przetrzymywany w tajnym ośrodku CIA do 22 września 2003 r. Później został przetransportowany do Guantanamo Bay, a następnie do kilku tajnych ośrodków w różnych państwach zanim został z powrotem przewieziony do Guantanamo Bay.

Pan Husayn stwierdził, że był poddany różnym formom nadużyć oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania podczas przetrzymywania w Polsce. Według prawników Pana Husayna komunikowanie się z nim jest skrajnie ograniczone, co uniemożliwia przekazywanie informacji, czy dowodów bezpośrednio od niego do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prezentowanie jego sprawy bazuje głównie na publicznie dostępnych źródłach.

Panowie Al Nashiri i Husayn wskazali, by podeprzeć swoją linię obrony, że okoliczności związane z ich wydaniem w trybie nadzwyczajnym były przedmiotem wielu raportów i dochodzeń, w tym raportów przygotowanych przez szwajcarskiego senatora Dicka Marty'ego w 2006, 2007 i 2011 r., sprawozdawcy dochodzenia prowadzonego przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy dotyczące zarzutów istnienia tajnych ośrodków detencji CIA w państwach członkowskich Rady Europy („Raporty Marty'ego”). Raporty Marty'ego wyszczególniają zawiłą siatkę ośrodków CIA i transferów w pewnych państwach członkowskich Rady Europy. Raporty wskazują, między innymi, tajny ośrodek detencji w Polsce zlokalizowany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko miasta Szczytno w Północnej Polsce.

Twierdzenia Panów Al Nashiri i Husayna bazowały również na różnych dokumentach CIA ujawnionych opinii publicznej. W szczególności, skarżący oparli się na raporcie przygotowanym przez Generalnego Inspektora CIA w 2004 r. - pt. „Specjalny przegląd antyterrorystycznych działań przetrzymywania i przesłuchań, wrzesień 2001 - październik 2003”. Raport, początkowo sklasyfikowany, jako „ściśle tajny” został opublikowany przez władze USA w sierpniu 2009 r., ze znacznymi częściami zaczerwionymi. Pokazuje on, że Panowie Al Nashiri i Husayn podpadali pod kategorię „szczególnie ważnych więźniów” (HVD)

– podejrzanych o terroryzm mogących dostarczyć informacje o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych wymierzonych w USA – przeciwko którym stosowano „wzmocnione techniki przesłuchań” (EIT).

Skarżący odnieśli się również do raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o traktowaniu „szczególnie ważnych więźniów” przetrzymywanych przez CIA, opartego na wywiadach z 14 zatrzymanymi, w tym z Panami Al Nashiri i Husayn, którzy opisali sposób w jaki byli traktowani podczas zatrzymania przez CIA.

Śledztwo w Polsce prowadzone przeciwko nieznanym osobom, dotyczące tajnych więzień CIA na terytorium Polski wszczęto w marcu 2008 r. Było ono przedłużane kilkakrotnie i nadal się toczy.

Po rozważeniu dowodów, Trybunał doszedł do wniosku, że wspomniane wyżej zarzuty skarżących były wystarczająco przekonujące.

Trybunał stwierdził, że pozwane państwo współpracowało w przygotowaniu i przeprowadzeniu wydania więźniów przez CIA, tajnych ośrodków detencji oraz przesłuchań na swoim terytorium i powinno mieć świadomość, że umożliwienie CIA zatrzymania skarżących na swoim terytorium było narażeniem ich na poważne ryzyko traktowania w sposób niezgodny z Konwencją.

Dlatego Trybunał uznał, że w obydwu sprawach doszło do:

- naruszenia Artykułu 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania), w aspekcie materialnym i proceduralnym;
- naruszenia Artykułu 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego);
- naruszenia Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);
- naruszenia Artykułu 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i
- naruszenia Artykułu 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego).

W stosunku do Pana Al Nashiri, Trybunał stwierdził, że w jego sprawie doszło także do naruszenia Artykułu 2 (prawo do życia) oraz Artykułu 3 Konwencji w zw. z Artykułem 1 Protokołu nr 6 (zakaz kary śmierci).

Trybunał uznał także, że pozwane państwo nie zrealizowało próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniło zobowiązań wynikających z Artykułu 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia.

I. Środki indywidualne

- 1. Pilne środki indywidualne dotyczące naruszenia Artykułu 2 i 3 Konwencji w zw. z Artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji w obydwu sprawach.**

A. Rozmowy z przedstawicielami władz USA

Polski rząd przedsięwziął szybkie środki indywidualne w związku z wyrokiem Trybunału w sprawie Al Nashiri przeciwko Polsce jeszcze zanim wyrok ten stał się ostateczny.

Działając zgodnie z Artykułem 46 Konwencji i na podstawie paragrafu 589 wyroku Trybunału w powyższej sprawie, kwestia zagwarantowania przez rząd USA, że Pan Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci została podniesiona podczas spotkania Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (zwany dalej „MSZ”), Pana Artura Nowaka-Far i Głównego Zastępcy Radcy Prawnego Biura Porad Prawnych Departamentu Stanu USA, Pani Mary McLeod, które odbyło się w dniu 9 października 2014 r.

Następnie, w dniu 6 marca 2015 r., kiedy polskie MSZ przedłożyło notę dyplomatyczną Ambasadzie USA w Warszawie, reprezentant władz USA zapewnił władze polskie, że prośba wyrażona w nocie zostanie rozpatrzona.

W dniu 13 maja 2015 r. podczas spotkania, na którym nota dyplomatyczna została przedłożona przez polskie MSZ Ambasadzie USA (proszę zobaczyć poniżej), Zastępca Agenta polskiego rządu, Pani Aleksandra Mężykowska w rozmowach z Zastępcą Szefa Misji USA w Polsce, Panem Douglasem Greene, podkreśliła znaczenie wykonania wyroków Trybunału w obydwu sprawach zwłaszcza w odniesieniu do pilnych środków indywidualnych.

B. Noty dyplomatyczne.

Wkrótce po tym jak wyroki Trybunału stały się ostateczne, polski rząd podjął natychmiast dalsze środki mające na celu wykonanie zobowiązań wynikających z wyroków Trybunału.

W dniu 6 marca 2015 r., polskie MSZ, poprzez notę dyplomatyczną przedłożoną Ambasadzie USA w Warszawie, zwróciło się do Departamentu Stanu USA o zapewnienie, iż kara śmierci nie zostanie nałożona, ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA.

W dniu 2 kwietnia 2015 r. Ambasada USA w Warszawie poprzez notę dyplomatyczną wysłaną do polskiego MSZ potwierdziła, że prośba Polski z dnia 6 marca 2015 r. została przekazana odpowiednim władzom USA.

W dniu 13 maja 2015 r., polskie MSZ przedłożyło Ambasadzie USA w Warszawie kolejną notę dyplomatyczną. W tej nocie MSZ poprosiło odpowiednie władze USA, by zapewniły gwarancje, że kara śmierci nie zostanie orzeczona, ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA. MSZ przypomniało także, że kwestia dostarczenia gwarancji przez władze USA była przedmiotem poprzedniej noty dyplomatycznej (nota nr DPOPC 432.390.2013 z dnia 6 marca 2015 r.) i została podniesiona podczas bilateralnych konsultacji.

Ponadto MSZ zwróciło się do odpowiednich władz USA by zagwarantowały, że skarżący Pan Al Nashiri oraz Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się na terytorium USA, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Działania podjęte przez polskie władze po przedstawieniu planu działań z dnia 13 sierpnia 2015 r.:

C. List do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie

W dniu 14 października 2015 r. Podsekretarz Stanu w polskim MSZ, Pan Artur Nowak-Far wysłał list do Ambasadora stanów Zjednoczonych w Warszawie, Pana Paula W. Jonesa, w sprawie wykonania pilnych środków indywidualnych wynikających z powyższych wyroków.

W liście tym polski minister przypomniał Ambasadorowi USA o dwóch notach dyplomatycznych, które zostały przedłożone Ambasadzie USA odpowiednio w marcu i w maju 2015 r. Poinformował również Ambasadora, że Komitet Ministrów Rady Europy przyjął już trzy decyzje o stanie egzekucji pilnych środków indywidualnych w grupie spraw Al Nashiri.

W swoim liście polski minister podkreślił, że w swojej najnowszej decyzji Komitet Ministrów wyraził poważne zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby ze strony amerykańskiej i wezwał polskie władze do kontynuowania wysiłków w celu uzyskania niezbędnych gwarancji, podjęcia wszelkich możliwych kroków w tym względzie i informowania Komitetu Ministrów o jakimkolwiek rozwoju sytuacji. Komitet zwrócił się również do Sekretarza Generalnego Rady Europy o przekazanie jego decyzji do Stałego Przedstawiciela Państwa Obserwatora – Stanów Zjednoczonych przy Radzie Europy.

Ponadto polski minister poinformował amerykańskiego Ambasadora o dacie kolejnego posiedzenia DH, które ma się odbyć w grudniu 2015 r. i zwrócił się do niego o spowodowanie zapewnienia współpracy władz amerykańskich z polskimi władzami w celu wykonania powyższych wyroków zgodnie z decyzjami Komitetu.

Wreszcie polski minister ponownie zwrócił się do amerykańskiego Ambasadora o spowodowanie działania właściwych władz amerykańskich, by zagwarantowały, że w stosunku do skarżącego – Pana Al Nashiri nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci oraz że skarżący - Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji USA nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Informacje otrzymane przez Rząd po przedłożeniu zaktualizowanego planu działań z dnia 17 listopada 2015 r.

D. Odpowiedź od władz USA

W odpowiedzi na powyższy list władze USA potwierdziły, że nie można przychylić się do prośby polskich władz o udzielenie gwarancji dyplomatycznych w związku z wyrokiem Europejskiego Trybunału (the request cannot be supported). Według władz USA Europejska Konwencja Praw Człowieka i decyzje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niekoniecznie odzwierciedlają zobowiązania Stanów Zjednoczonych wynikające z prawa międzynarodowego.

Ponadto władze USA poinformowały, że według nich zarówno komisje wojskowe jak i sądy federalne są właściwe do zajęcia się sprawami osadzonych w Zatoce Guantanamo w sposób zgodny ze wszystkimi mającymi zastosowanie przepisami prawa międzynarodowego i krajowego.

Ponadto postępowanie przed komisją wojskową w Zatoce Guantanamo obejmuje fundamentalne gwarancje proceduralne, które są zgodne z gwarancjami rzetelnego procesu wymaganymi przez Artykuł 3 i Artykuł 15 Konwencji przeciwko Torturom i innymi mającymi zastosowanie przepisami, w tym z przepisami II Protokołu Dodatkowego do konwencji genewskich z 1949 r., a nawet wykraczają poza nie.

Ponadto Ustawa o Komisjach Wojskowych z 2009 r. (UKW) zawiera pewną liczbę gwarancji obejmujących: domniemanie niewinności, standard wymagający od oskarżenia udowodnienia oskarżonemu winy ponad uzasadnioną wątpliwość (the beyond-a-reasonable-doubt burden of proof standard), prawo do obrońcy na koszt państwa, prawo do obrońcy przygotowanego w zakresie prawa i praktyki dotyczących kary śmierci, w przypadku, gdy komisja wojskowa jest uprawniona do orzekania kary śmierci, prawo do zaskarżenia ostatecznych orzeczeń komisji wojskowej do Sądu Rewizyjnego Komisji Wojskowych USA (U.S. Court of Military Commissions Review), (SRKW). Oskarżony ma również prawo do zaskarżenia orzeczenia SRKW do Sądu Odwoławczego Dystryktu Columbia i wreszcie może starać się o zrewidowanie orzeczenia przez Sąd Najwyższy USA. UKW zakazuje wykorzystywania zeznań uzyskanych w wyniku tortur, czy innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania (10 U.S.C. § 948r (a)).

Ponadto prawo międzynarodowe nie zakazuje kary śmierci, gdy jest ona orzeczona i wykonana w sposób zgodny ze zobowiązaniami międzynarodowymi państwa.

Władze USA poinformowały również, że w Stanach Zjednoczonych istnieje wiele dodatkowych gwarancji ochrony proceduralnej dla jednostek, którym grozi kara śmierci.

Ponadto władze USA przypomniały, że USA na podstawie prawa wojennego, zgodnie z prawem USA oraz mającym zastosowanie prawem międzynarodowym, są uprawnione do zatrzymywania osób będących członkami Al-Kaidy, Talibanu, powiązanych z nimi sił, czy zasadniczo je wspierających, do końca działań wojennych.

Ponadto osadzeni mają prawo do podważenia legalności ich osadzenia w sądzie amerykańskim poprzez wniosek o wydanie nakazu zwolnienia.

Polski Rząd mając na względzie powyższe informacje przekazane przez władze USA, jak również wyroki w sprawach *Al Nashiri* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, deklaruje swoją gotowość do powtórzenia swoich wniosków do Rządu USA.

2. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym, jak również naruszenie Artykułu 5 i Artykułu 8 Konwencji

A. Aktualna sytuacja skarżących

1) Informacje otrzymane przez rząd dnia 2 kwietnia 2015 r. są następujące:

- w odniesieniu do Pana Abu Zubaydah: *Combatant Status Review Tribunal – Sąd ds. Statusu Kombatantów* (dalej: „CSRT”) zdecydował, że skarżący spełnia kryteria „wrogiego bojownika”. W tym kontekście powinno być podkreślone, że to decyzja natury administracyjnej, a nie wyrok sądu,
- od czasu zatrzymania skarżącego żadne postępowanie przed sądem nie zostało przeprowadzone, nie wniesiono przeciwko niemu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnej wojskowej pomocy prawnej,
- Pan Al Nashiri został zatrzymany w 2002 r. i przetransportowany do Guantanamo w 2006 r. Postawiono mu zarzuty: oszustwa, umyślnego zabójstwa 17 żołnierzy USA, terroryzmu, spiskowania na rzecz terroryzmu i zabójstwa, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku na ludność cywilną, ataku na cele cywilne, uprowadzenia statku lub samolotu,
- zgodnie z regulacjami USA cywilni, jak i wojskowi prawnicy byli przyznani skarżącemu i co najmniej jeden z nich jest wykwalifikowanym prawnikiem w sprawach, w których oskarżonemu grozi kara śmierci,
- skarżącemu doręczono akt oskarżenia w języku angielskim i arabskim,
- postępowanie przeciwko skarżącemu jest kontynuowane, a wszystkie dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>
- przesłuchania są jawne i transmitowane na żywo dla: mediów i ofiar oraz ich rodzin w dwóch miejscach na terytorium USA.

2) Informacje otrzymane przez rząd w dniu 30 października 2015 są następujące:

W styczniu 2015 r. władze amerykańskie zmieniły zasady dotyczące utajniania postępowań znajdujących się na agendzie komisji wojskowych. Zgodnie z nowymi zasadami informacje o torturach, którym poddani zostali więźniowie CIA, nie podlegają utajnieniu. Wg rzecznika Pentagonu, informacje nt. technik przeprowadzenia przesłuchań byłych więźniów CIA, jak i warunki ich przetrzymywania przestają być przedmiotem decyzji sędziego komisji wojskowej („military commission judges' protective orders”). Przyznał, że nie wszystkie dzienniki więźniów będą odtajniane jednocześnie. Wymagać to będzie każdorazowo wniosku prawników. Według obrońców więźniów znajdujących się w bazie Guantanamo, odtajnienie dzienników ich klientów jest kluczowe dla właściwego przygotowania sprawy, w tym wystąpienie o ekspertyzy czy też o świadków.

W kwietniu 2015 r. sędzia prowadzący sprawę skarżącego Al Nashiriego, płk. Vance Spath zarządził przeprowadzenie badania mózgu więźnia rezonansem magnetycznym. Nie wskazał jednak daty badania. Jest to o tyle istotne, że w bazie w Guantanamo brak odpowiedniego sprzętu. Według prawników Pana Al Nashiri w efekcie kilku lat przebywania w więzieniu CIA, nastąpił u niego poważny uraz mózgu. Jego udowodnienie - zdaniem jednego z prawników skarżącego - może wykluczyć – w razie zasądzenia kary śmierci – możliwość jej wykonania w warunkach wojskowych.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. władze USA poinformowały komisję wojskową o możliwości przeprowadzenia przez Pana Al Nashiri kwartalnych rozmów z członkami rodziny przy użyciu systemu „Direct Interactive Communication Experience” (DICE). Po raz pierwszy skorzystał on z tej możliwości w dniu 18 stycznia 2015 r. podczas 30 minutowej rozmowy z rodzicami i trzema innymi członkami rodziny. Jednakże nie skorzystał z możliwości udziału w kolejnych kwartalnych rozmowach, które zostały mu zaoferowane.

Jeśli chodzi o Pana Abu Zubaydah to zgodnie z informacjami uzyskanymi przez polskie władze, jak zostało to już przedstawione powyżej, od czasu zatrzymania skarżącego nie toczyło się przeciwko niemu żadne postępowanie sądowe, nie przedstawiono mu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnego prawnika wojskowego w ramach pomocy prawnej.

3) Informacje otrzymane przez Rząd w dniu 9 lutego 2016 r. są następujące:

W odniesieniu do Pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do Pana Al Nashiri

- w dniu 9 kwietnia 2015 r., jak przedstawiono wyżej, Komisja Wojskowa zarządziła Convening Authority, tj. władzom więzienia, przeprowadzenie u Pana Al Nashiri’ego rezonansu magnetycznego (dalej RM) jego mózgu;

- w dniu 18 września 2015 r. obrońca skarżącego zwrócił się do komisji o spowodowanie, by Convening Authority (dalej CA) przeprowadziło zarządzone wcześniej RM mózgu skarżącego, spełniając następujące warunki:

- MR zostanie przeprowadzony w obecności obrońcy skarżącego i jedynie po odbyciu spotkania obrońcy i Dr. Sondry S. Crosby ze skarżącym, by przygotować go do badania RM,
- CA wskaże technikowi MR, by stosował się do konkretnych, zasugerowanych przez obronę metod i technik badań RM, wymienionych w memorandum skierowanym do CA,
- CA ograniczy dystrybucję wyników MR jedynie do obrony;

- w dniu 2 października 2015 r. Rząd USA zwrócił się do Komisji, by odmówiła przyjęcia wniosku obrońcy, jako przedwczesnego, ponieważ wnosząc o powołanie biegłych, czy konkretnych środków, obrona musi się zwrócić o nie do CA; jeśli CA odmówi, obrona może ponowić wniosek, kierując go do sędziego wojskowego, jeśli Komisja uzna wniosek za zasadny, sędzia wojskowy może nakazać CA zapewnienie wnioskowanego biegłego, czy środków; jednakże w niniejszej sprawie CA nie odmówiło konstruktywnemu wnioskowi obrony dotyczącemu konkretnych środków, a zatem kwestia ta nie jest gotowa do rozpatrzenia przez Komisję, ponadto w opinii Komisji wniosek obrońcy, by ograniczyć dystrybucję wyników RM do obrony, jest dyskusyjny;

- w dniu 20 stycznia 2016 r. obrońca przedstawił pismo, w którym zakwestionował prawo do prowadzenia postępowania przeciwko Panu Al Nashiri’emu przez Komisję Wojskową na podstawie UKW; obrońca dowodził, że zarzucane skarżącemu przestępstwo miało miejsce

przed 9 września 2001 r.; powyższy dokument nie odnosi się do osadzenia Pana Al Nashiri'ego w bazie w Guantanamo, ale do miejsca i organu, który jest właściwy do orzekania w sprawie skarżącego; wniosek ten poparty dwa pisma: 1) od 14 emerytowanych generałów i admirałów Armii USA oraz 2) od Pana Davida Glaziera – profesora prawa i komentatora komisji wojskowych.

3. Naruszenie Artykułu 13 Konwencji na skutek braku efektywnego środka odwoławczego na wniesienie skargi przez skarżących z Artykułów 3, 5 i 8 Konwencji

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie w znaczących kwotach.

Ponadto polskie władze wszczęły dochodzenie, które jeszcze się toczy, między innymi, z powodu złożoności sprawy i problemów w uzyskiwaniu dowodów. Ta kwestia będzie rozwinięta w części dotyczącej skutecznego śledztwa, poniżej.

4. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym.

Krajowe postępowanie karne

a) Informacje na temat działań już podjętych i działań zaplanowanych na przyszłość.

W czasie trwania krajowego śledztwa, odpowiednie organy prokuratury podjęły ostatnio szereg działań, z których część jest opisana poniżej.

Pozyskano, zlecane sukcesywnie tłumaczenia licznych dokumentów, w szczególności dostępnych wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*), a także dokumentów w języku angielskim i francuskim pozyskanych od strony włoskiej w drodze międzynarodowej pomocy prawnej.

Ponadto, uzyskano i przetworzono procesowo materiały medialne, które mogą mieć znaczenie dla prawidłowego ukierunkowania postępowania, celem przygotowania się do kolejnych czynności procesowych, które zaplanowano na sierpień i wrzesień.

Kontynuowano prace związane z zasięgnięciem opinii biegłych różnych specjalności (m. in. informatycznych).

Utrzymywano kontakt i wymieniano korespondencję z licznymi instytucjami i organami.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że wymienione powyżej cztery elementy nie odzwierciedlają całokształtu wysiłków zmierzających do zgromadzenia w sprawie pełnego

materiału dowodowego, który umożliwi podjęcie decyzji o przesunięciu procesu karnego na następny etap. W szczególności nie jest możliwe wskazanie czynności o charakterze niejawnym.

Ponadto informowanie o planowanych czynnościach ze wskazaniem ich terminu i charakteru nie jest możliwe z uwagi na dobro postępowania, względy taktyczne oraz konieczność zachowania dyskrecjonalności (np. osoby, które będą przesłuchiwane winny powziąć taką informację, jako pierwsze).

Nie mniej jednak możliwym jest podanie, iż w miesiącach sierpniu i wrześniu 2015 roku planowane są następujące czynności procesowe:

- dalsze przesłuchania świadków, w tym funkcjonariuszy publicznych,
- pozyskiwanie opinii biegłych różnych specjalności,
- skierowanie kolejnych wniosków o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim władzom zagranicznym o złożonych wnioskach o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim jednostkom o tłumaczeniach ważnych dla śledztwa dokumentów.

Tak jak zostało stwierdzone we wstępnej informacji złożonej Komitetowi Ministrów w dniu 15 maja 2015 r., asystent prokuratora rozpoczął już pracę. Jego wsparcie z pewnością zwiększy efektywność śledztwa.

- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Pomiędzy sierpniem i listopadem 2015 r. przesłuchano dwóch kolejnych świadków z udziałem pełnomocników skarżących.

Kontynuowano konsultowanie ekspertów z różnych dziedzin, w tym z dziedziny informatyki. Pozyskano pewne dane od Policji i operatorów telefonii komórkowej.

Pozyskano dalsze tłumaczenia dokumentów.

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z licznymi instytucjami i ciałami.

- **Informacje dostępne do dnia 26 stycznia 2016 r.:**

- **współpraca z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana między innymi w odniesieniu do rozpatrzenia kolejnego wniosku dowodowego przedstawionego przez pełnomocnika Pana Al Nashiri'ego w dniu 10 grudnia 2015 r.;**
- **w styczniu 2016 r. prokuratura zwróciła się do właściwych władz o przedstawienie pełnej dokumentacji dotyczącej spotkań na wysokim szczeblu pomiędzy przedstawicielami USA i Polski, które miały miejsce w latach 2001-2003;**
- **organy prokuratury pozostawały w kontakcie z licznymi instytucjami i organami, np. przedstawiły odpowiedź na list Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 grudnia 2015 r.;**

- organy prokuratury zajmowały się oceną przedłożonych im materiałów w zakresie ich użyteczności dla celów śledztwa, ponadto w dniach 7 i 20 stycznia 2016 r. odpowiedziały na listy zawierające informacje związane z przedmiotem postępowania;
- organy prokuratury przeprowadziły wszechstronną analizę wniosków dowodowych przedłożonych przez pełnomocników skarżących w celu ich ostatecznej ewaluacji;
- organy prokuratury rozpoczęły przygotowania do przedstawienia właściwym władzom USA kolejnego wszechstronnego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej;
- organy prokuratury kontynuowały działania mające na celu uzyskanie odpowiedzi na wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej skierowane do Rumunii;
- organy prokuratury podjęły kroki mające na celu wykonanie obcego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej, który wiąże się z przedmiotem postępowania.

Więcej informacji na temat środków indywidualnych można znaleźć w odpowiedziach Rządu na komunikacje składane do Komitetu Ministrów przez the Open Society Justice Initiative oraz Human Rights in Practice (DD(2015)585 and DD(2015)586).

b) Trudności w otrzymywaniu pomocy prawnej.

Prokuratorzy złożyli liczne wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej do następujących stron:

1. Włochy - wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowano 5 lutego 2014 roku, a dotyczył on przesłuchania świadka (C. Fava) i zabezpieczenia dokumentów; czynność przeprowadzono w dniu 18 listopada 2014 roku i część materiałów zostało bezpośrednio przekazanych stronie polskiej, a pozostałe oczekiwane dokumenty wpłynęły do prokuratury prowadzącej śledztwo w dniu 7 kwietnia 2015 roku, za pośrednictwem organów centralnych włoskich i polskich (ponaglenia kierowano za pośrednictwem organów centralnych - zapytanie o wykonanie czynności w dniu 23 kwietnia 2014 roku oraz 1 lipca 2014 roku, a już po wykonaniu czynności, pocztą elektroniczną - monit dotyczący dokumentów w lutym 2015 roku).

2. Litwa - wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej dotyczący powiadomienia o ustaleniach tamtejszego śledztwa o analogicznym, jak polskie przedmiocie, skierowano w styczniu 2014 roku; odpowiedź uzyskano 10 marca 2014 roku, przy czym wymianę informacji pogłębiono w czasie spotkania w dniu 16 kwietnia 2015 roku.

3. Rumunia - w styczniu 2014 roku analogiczny (jak do strony litewskiej) wniosek skierowano także do władz rumuńskich; do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi, ostatni monit w tej sprawie skierowano w lipcu 2015 roku.

4. Szwajcaria - wnioskiem z dnia 26 marca 2014 roku zwrócono się do władz szwajcarskich m.in. o przesłuchanie w charakterze świadka Dicka Marty'ego. W dniu 14 lipca 2014 roku do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wpłynęła odpowiedź, zgodnie z którą Dick Marty skorzystał z immunitetu przyznanego na mocy art. 14 *Porozumienia Ogólnego w sprawie przywilejów i immunitetów Rady Europy z dnia 2 września 1949 roku*; w dniu 12 listopada 2014 roku wniosek ponowiono, uzupełniając jego treść m.in. o możliwe interpretacje dotyczące immunitetu parlamentarzystów Rady Europy oraz argumentując słuszne intencje

strony polskiej w sposób wyraźny i konkretny - efektem tak ukształtowanego wniosku była negatywna, identyczna wręcz w treści odpowiedź państwa wezwanego, która wpłynęła w dniu 18 marca 2015 roku.

5. Stany Zjednoczone - do USA skierowano szereg wskazanych poniżej wniosków o pomoc prawną:

- wniosek z dnia 18 marca 2009 roku zawierający pytania związane ze spółkami obsługującymi loty do Polski, będące w kręgu zainteresowaniu śledztwa – strona wezwana udzieliła odpowiedzi odmownej pismem z dnia 7 października 2009 roku;
- wniosek z dnia 9 marca 2011 roku dotyczący przesłuchania w charakterze świadków pokrzywdzonych Abu Zubaydah'y oraz Al Nashiri'ego - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 24 maja 2013 roku dotyczący przesłuchania osób, co do których zachodzi podejrzenie, iż przebywały na terenie Polski oraz udostępnienia dokumentów - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi
- wniosek z dnia 27 maja 2013 roku zawierający prośbę o przekazanie dokumentów i udzielenie informacji umożliwiających wstępne uwierzytelnienie dokumentów dostępnych w Internecie - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 2 września 2014 roku dotyczący kwestii podstawowych, związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 22 grudnia 2014 roku o udostępnienie dla potrzeb śledztwa oryginalnej, a więc pełnej i nieocenzurowanej wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), a także stanowiących reakcję na niego - tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program - Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*) - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi.

W ślad za ww. wnioskami do strony amerykańskiej skierowano następujące monity:

- pisma z dni 25 lipca 2012 roku oraz 11 października 2012 roku dotyczące wniosku z dnia 9 marca 2011 roku o międzynarodową pomoc prawną; sprawę omówiono ponadto w trakcie konsultacji polsko-amerykańskich w dniach 7-8 listopada 2012 roku i pozyskano wiedzę, iż postępowanie w zakresie wniosku się toczy;
- kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniach: 30 stycznia 2013 roku, 28 maja 2013 roku, 5 grudnia 2013 roku, 14 października 2014 roku – pisma te pozostały bez odpowiedzi;
- sprawę wniosków strony polskiej omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 14-15 stycznia 2014 roku z udziałem prawników Departamentów Sprawiedliwości i Stanu USA, uzyskując zapewnienie, iż postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku strony polskiej nadal się toczy;

- kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniu 9 czerwca 2014 roku i dotyczyły realizacji trzeciego wniosku z dnia 24 maja 2013 roku i czwartego z dnia 27 maja 2013 roku;
 - sprawę wniosków po raz kolejny omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 2-3 grudnia 2014 roku i uzyskano zapewnienie, iż postępowanie z wniosków strony polskiej toczy się „na najwyższym szczeblu”;
 - po raz kolejny Prokuratura Generalna zwróciła się o ponaglenie realizacji pięciu wniosków rekwizycyjnych (od drugiego do szóstego) pismem z dnia 24 marca 2015 roku;
 - kwestia realizacji wszystkich wniosków poruszona została w trakcie wideokonferencji ze stroną amerykańską w dniu 23 kwietnia 2015 roku;
 - pismem z dnia 22 czerwca 2015 roku Prokuratura Generalna wystosowała kolejne ponaglenie dotyczące realizacji pięciu wniosków (od drugiego do szóstego).
- Informacje wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Polska Prokuratura otrzymała odpowiedź od strony amerykańskiej na swoje wszystkie wnioski ws. międzynarodowej pomocy prawnej. Odpowiedź była negatywna.

c) Informacje dotyczące zapoznania się pełnomocników skarżących z aktami sprawy

Rząd chciałby podkreślić, że współpraca z pełnomocnikami skarżących jest kontynuowana. Akta jawne pozostają do ich dyspozycji, zaś niejawnie udostępniane są sukcesywnie. Ostatnie (maj-czerwiec 2015 roku) spotkania połączone z udostępnieniem materiałów miały miejsce w następujących terminach:

- 6 maja 2015 roku – pełnomocnik Pana Abu Zubaydah’y mec. Bartłomiej Jankowski i pełnomocnik substytucyjny apl. adw. Edyta Zalewska,
 - 3 czerwca 2015 roku - adw. Bartłomiej Jankowski i apl. adw. Edyta Zalewska oraz pełnomocnik Pana Al Nashiri'ego adw. Mikołaj Pietrzak i pełnomocnik substytucyjny adw. Paweł Osik (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
 - 30 czerwca 2015 roku - adw. Bartłomiej Jankowski z apl. adw. Edytą Zalewską (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
 - następnie spotkanie jest zaplanowane na dzień 6 sierpnia 2015 roku dla adw. Mikołaja Pietrzaka,
 - ponadto na dzień 11 sierpnia 2015 roku zaplanowana jest czynność procesowa z udziałem pełnomocników pokrzywdzonych.
- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Współpraca prokuratury z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana:

- na spotkaniu w dniu 6 sierpnia 2015 r. – pełnomocnicy Pana Al Nashiri, Pan Mikołaj Pietrzak i substytut, Pan Paweł Osik zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawnie,
- pełnomocnicy skarżących nie przyszli na spotkanie zaplanowane na dzień 11 sierpnia 2015 r.,
- w dniu 18 sierpnia 2015 r. pełnomocnik Pana Abu Zubaydah, Pan Bartłomiej Jankowski zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawnie,

- w odpowiedzi na wniosek pełnomocnika Pana Al Nashiri'ego z dnia 2 października 2015 r. Prokuratura skopiowała i przesłała mu 7541 stron dokumentów, które stanowiły prawie całą jawną część akt,
- w dniu 28 października 2015 r. przesłano pełnomocnikom skarżących kopie protokołu przesłuchania jednego ze świadków.

d) Plany dotyczące informowania polskiego społeczeństwa o śledztwie

W odpowiedzi na decyzję Komitetu Ministrów przyjętą w grudniu 2015 r. polski Rząd pragnie poinformować, że w dniu 28 stycznia 2016 r. przyjęto nowe *Prawo o prokuraturze*.

Zgodnie z art. 12 § 2 nowej ustawy Prokurator Generalny i kierujący poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury, czy też inni uprawnieni przez nich prokuratorzy mogą przedstawiać mediom informacje na temat toczącego się postępowania, czy informacje dotyczące działań prokuratury, wyłączając informacje niejawne, mając na względzie ważny interes publiczny.

Powyższa ustawa wejdzie w życie w dniu 4 marca 2016 r.

5. Wypłata zadośćuczynienia.

A. Wewnętrzne konsultacje dotyczące wypłaty zadośćuczynienia Panu Abu Zubaydah.

W dniu 3 marca 2015 r. w polskim MSZ miało miejsce spotkanie mające na celu wyjaśnienie wątpliwości związanych z dokonaniem płatności na rzecz Pana Aby Zubaydah. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1333 (2000) skarżący został wpisany na listę powiązanych z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierający aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane przez Unię Europejską w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. W świetle powyższych informacji należy założyć, że Pan Aby Zubaydah został wpisany na listę sankcji, co uniemożliwia mu otrzymanie pieniędzy zasądzonych przez Trybunał.

W związku z powyższym Agent Rządu zapytał panią Geneviève Mayer, Dyrektora Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czy istnieje możliwość złożenia zasądzonego przez Trybunał słusznego zadośćuczynienia na wyznaczonym rachunku Rady Europy.

W dniu 20 marca 2015 r. Rząd otrzymał odpowiedź z Departamentu Wykonywania Wyroków zawierającą rady dotyczące możliwych form płatności zasądzonej kwoty skarżącemu bez otwierania określonego rachunku Rady Europy.

B. Szczegóły płatności.

Rząd wypełnił swoje zobowiązania dotyczące płatności kwot zasądzonych przez w ww. wyrokach.

Al Nashiri

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	-	100 000 euro
Termin płatności: 16/05/2015			Wyplacono:11/05/2015

Abu Zubaydah

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	30 000 euro	130 000 euro

Termin płatności: 16/05/2015

Kwota 30 000 euro zasądzona, jako koszty i wydatki została **wyplacona 11/05/2015** pełnomocnikowi skarżącego.

W stosunku do pozostałej kwoty **100 000 euro** zasądzonej przez Trybunał jako szkoda niemajątkowa, w dniu **13 maja 2015 r.** Polski MSZ złożył wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę, ponieważ krajowe regulacje nie pozwalają przekazać pieniędzy skarżącemu, który znajduje się na liście sankcji ONZ i UE zgodnie z paragrafem 8(c) Rezolucji 1333(2000) jako powiązany z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności przez, wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierających działania lub aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane w Unii Europejskiej w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. Odpowiednie postępowanie jest w toku.

II. Środki generalne

1. **Naruszenie Artykułu 2 i 3 Konwencji wraz z Artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenie Artykułu 6 ust. 1 w obydwu sprawach.**

Środki ustawodawcze

- A. Ramy prawne dotyczące odpowiedzialności funkcjonariuszy publicznych za działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków.

- **Odpowiednie przepisy**

Odpowiedzialność funkcjonariuszy publicznych za działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, jak również przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków jest uregulowana w art. 231 § 1 *Kodeksu Karnego* (dalej: „k.k.”). Przepisy tego artykułu nie uległy zmianom w okresie od 2008 r.

Przedawnienie karalności tego występku następuje po upływie 5 lat od czasu jego popełnienia (art. 101 § 1 ust.4 k.k.). Natomiast, jeżeli w tym okresie wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność tego czynu następuje z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu (art. 102 k.k., zmieniony z dniem 1 lipca 2015 r.).

Przestępstwa polegające na stosowaniu nieuprawnionego przymusu są przestępstwami powszechnymi, a więc takimi, które może popełnić każdy człowiek. W związku z analizowaną kwestią można brać pod uwagę przestępstwa określone w następujących artykułach *Kodeksu karnego*:

- 156 (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu),
- 157 (naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia inny niż określony w art. 156 § 1 k.k.),
- 160 (narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu),
- art. 189 (pozbawienie człowieka wolności, § 2 ze szczególnym udręczeniem),
- art. 191 (zmuszanie przemocą lub groźbą bezprawną do określonego zachowania).

Przepisy regulujące kwestie przedawnienia karalności przestępstw zawarte są w art. 101 – 105 k.k. Artykuły 101 – 103 określają okresy ustania karalności dla różnych typów przestępstw.

W tym kontekście, warto także wspomnieć, że art. 105 k.k. stanowi, że art. 101-103 nie mają zastosowania do przestępstw umyślnych, takich, jak: zabójstwo, ciężkie uszkodzenie ciała, ciężki uszczerbek na zdrowiu lub pozbawienie wolności połączone ze szczególnym udręczeniem popełnione przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

- **Orzecznictwo krajowe**

Następujące sprawy przed sądami krajowymi potwierdzają efektywność powyższych regulacji:

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w sprawie II Aka 74/02 dotyczący dwóch funkcjonariuszy policji, którzy po zakończonej służbie poszli do dyskoteki i pod pozorem wykonywania czynności służbowych dopuścili się pobicia czterech osób. Jeden z policjantów został skazany na karę roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata oraz karę grzywny za naruszenie czynności organu. Drugi z policjantów został skazany na karę 8 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata oraz karę grzywny.

- Wyrok Sądu Najwyższego w sprawie WA 7/04 dotyczącej pułkownika rezerwy, który, między innymi, zatrudniał do pracy przy budowie własnego domu żołnierzy i pracowników cywilnych z podległej sobie jednostki, trzykrotnie rozkazał komisji przetargowej odpowiedzialnej za wybranie najkorzystniejszej oferty wybrać niekorzystną, co stanowiło działanie na szkodę interesu publicznego i spowodowało szkodę finansową. Pułkownik został skazany między innymi za przekroczenie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej w czynie ciągłym na karę łączną 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono na okres próby wynoszący 2 lata;
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach w sprawie II AKa 41/08 dotyczący:
 - o R.C. dowodząc 15-osobową grupą funkcjonariuszy plutonu specjalnego, wyposażoną wyłącznie w broń maszynową podczas przeprowadzania akcji pacyfikacji Kopalni Węgla Kamiennego "M." w 1981 r. użył broni palnej oraz podzegał Grzegorza B. do użycia broni palnej, dowodząc funkcjonariuszami plutonu specjalnego w działaniach zmierzających do przełamania strajku w kopalni "W.", uczestnicząc w walce z górnikami, w wyniku użycia broni śmierć poniosło 9 osób, a 21 doznało ciężkich obrażeń ciała. Został skazany na karę łączną 6 lat pozbawienia wolności;
 - o R.G. i A.B, którzy podczas ataku na strajkujących górników kopalni "M." w 1981 r. użyli broni palnej zostali skazani na karę łączną 4 lat pozbawienia wolności;
 - o G.B., R.G., A.B., M.S., G.W., A.N., H.H., Z.W., J.R., M.M., E.R., B.W., G.F., K.J., którzy podczas ataku na strajkujących górników kopalni "W." w 1981 r. użyli broni palnej, w wyniku czego śmierć poniosło 9 osób, a 18 osób doznało ciężkiego uszkodzenia ciała, zostali skazani na karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

B. Ramy prawne dotyczące ochrony ofiar.

Zakres uprawnień pokrzywdzonych na przestrzeni ostatnich kilku lat uległ istotnym zmianom. Zmiany te miały głównie na celu stworzenie szerszego zakresu ochrony pokrzywdzonego.

Na przykład, Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r., która weszła w życie z dniem 27 stycznia 2014 r. wzmocniła zakres ochrony małoletnich pokrzywdzonych przed negatywnymi skutkami wielokrotnego przesłuchiwanie w obecności oskarżonego (art. 147, art. 185a-185d *Kodeksu Postępowania Karnego*, dalej: „k.p.k.”).

Ustawa z dnia 27 września 2013 r., która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r. ułatwiła pokrzywdzonemu realizowanie jego uprawnień strony postępowania przygotowawczego, co znalazło wyraz w szczególności w ustawowym uregulowaniu obowiązku pisemnego poinformowania pokrzywdzonego, przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym, według wzoru ustalonego w drodze rozporządzenia przez Ministra

Sprawiedliwości, o przysługujących mu uprawnieniach i ciążących na nim obowiązkach (art. 300 § 2 k.p.k.).

Zgodnie z art. 300 § 2 k.p.k. pokrzywdzonego poucza się o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach, w szczególności:

- o prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia,
- o warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art. 51, art. 52 i art. 315-318 k.p.k.,
- o prawie do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78 k.p.k.,
- o prawie do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego,
- o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 87a, art. 204 i art. 306 k.p.k.,
- o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 138 i art. 139 k.p.k.,
- o treści przepisu art. 59a k.k.

Pouczenie obejmuje również informację o: możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środkach ochrony i pomocy, o których mowa w *ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21)*, możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

Większość przepisów z Ustawy z 2014 r. weszła w życie z dniem 8 kwietnia 2015 r., za wyjątkiem przepisów o europejskim nakazie ochrony, które weszły w życie z dniem 11 stycznia 2015 r. Ustawa z 2014 r. stworzyła kompleksową regulację poświęconą ochronie pokrzywdzonych i świadków, których zdrowie i życie są zagrożone, w celu uchronienia ich przed zastraszeniem i odwetem, zapewnienia im prawidłowego uczestnictwa w postępowaniu oraz uniknięcia wtórnej wiktymizacji pokrzywdzonych.

Zawarte w k.p.k. regulacje dotyczące pokrzywdzonych są konsekwencją obowiązującej dyrektywy uwzględniania w postępowaniu prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego, a także szczególnej pozycji, jaką zajmuje on w toku postępowania.

Będący stroną postępowania przygotowawczego pokrzywdzony jest uprawniony między innymi do:

- zgłaszania wniosków dowodowych i udziału we wnioskowanej czynności (art. 315, art. 316 § 3 k.p.k.),
- uczestniczenia w innych czynnościach (art. 316 § 1, art. 317 k.p.k.),
- przeglądania akt postępowania (art. 156 k.p.k.),
- zaskarżania decyzji procesowych, np. o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 i 1a k.p.k.), dotyczących dowodów rzeczowych (art. 323 § 2 k.p.k.).

W toku postępowania sądowego pokrzywdzony może również występować w charakterze strony, jako oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny, czy powód cywilny.

- Pokrzywdzonemu w toku tego postępowania przysługują także uprawnienia m.in. do:
- sprzeciwu wobec wydania wyroku skazującego bez przeprowadzania rozprawy (art. 387 § 2 k.p.k.),
 - udziału w rozprawie (art. 384 § 2 k.p.k.),
 - wniosku o sporządzenie uzasadnienia do wyroku warunkowo umarzającego postępowanie wydane na posiedzeniu (art. 422 § 1 k.p.k.),
 - złożenia środka odwoławczego od wyroku (art. 425 § 1 k.p.k.).

C. Ramy prawne dotyczące demokratycznej kontroli nad działalnością służb specjalnych

Demokratyczna kontrola nad działalnością służb specjalnych w Polsce sprawowana jest przez Sejm za pośrednictwem Komisji do Spraw Służb Specjalnych oraz przez sądy i prokuraturę.

• **Kontrola parlamentarna**

Odwołując się do art. 95 ust. 2 Konstytucji RP ustawy pragmatyczne w art. 3 ust 3 *ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu*, art. 3 ust. 3 *ustawy o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego* oraz art. 5 ust. 2a *ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym* stanowią, że działalność szefów służb specjalnych – odpowiednio Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego – podlega kontroli Sejmu.

Sejm swoją kontrolę nad działalnością służb specjalnych sprawuje przede wszystkim za pośrednictwem Sejmowej Komisji ds. Służb Specjalnych. Pośród uprawnień kontrolnych Komisji ds. Służb Specjalnych należy wskazać na:

- rozpatrywanie corocznego sprawozdania z wykonania budżetu w zakresie dotyczącym służb specjalnych oraz innych informacji finansowych tych służb,
- zapoznawanie się z informacjami o szczególnie istotnych wydarzeniach z działalności służb specjalnych, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości oraz podejrzeń naruszenia prawa przez te służby,
- opiniowanie projektów aktów normatywnych dotyczących służb specjalnych,
- opiniowanie kierunków ich działań,
- rozpatrywanie corocznych sprawozdań szefów tych służb.

• **Kontrola sprawowana przez sądy i prokuraturę**

Sądowa i prokuratorska kontrola działalności służb specjalnych ma charakter gwarancyjny a jej celem jest dbanie, aby w obszarze działalności służb ograniczającym prawa i wolności obywatelskie nie dochodziło do nadużyć. Jest tak w przypadku kontroli operacyjnej (chodzi tu przede wszystkim o podsłuchy, ale też o niektóre czynności operacyjne realizowane przez służby), która stanowi ograniczenie prawa do prywatności oraz wolności komunikowania się. Sąd zarządza kontrolę operacyjną na wniosek Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służby Kontrwywiadu Wojskowego, złożony po uzyskaniu zgody Prokuratora Generalnego. Kontrola operacyjna stosowana bez uprzedniej lub w przypadkach niecierpiących zwłoki następczej zgody sądu jest nielegalna.

W razie nieudzielenia przez sąd zgody na zarządzanie kontroli operacyjnej szef właściwej służby wstrzymuje kontrolę oraz poleca protokolarne, komisyjne zniszczenie materiałów zgromadzonych podczas jej stosowania. Po zakończeniu kontroli operacyjnej szef służby informuje Prokuratora Generalnego o:

- jej wynikach,
- przebiegu kontroli,
- przedstawia mu materiały zebrane w toku kontroli.

Od czasu wszczęcia śledztwa w 2008 r. niektóre przepisy uległy zmianom, co przedstawia poniższa informacja.

W dniu 11 czerwca 2011 r. nowelizacja k.p.k. oraz niektórych innych ustaw weszła w życie. Najważniejszym osiągnięciem tej ustawy jest zapewnienie merytorycznej i efektywnej kontroli sądu nad czynnościami operacyjnymi organów ścigania (przede wszystkim nad stosowaniem podsłuchów). Ograniczono możliwość ich stosowania do przypadków podejrzenia popełnienia szczególnie niebezpiecznych przestępstw.

Wnioskodawca ubiegając się o wyrażenie zgody przez prokuratora, a następnie o zarządzanie kontroli przez sąd jest zobowiązany wykazać, że inne podjęte wcześniej działania okazały się nieskuteczne. Musi również przedstawić właściwemu prokuratorowi i sądowi materiały potwierdzające uzasadnienie stosowania kontroli operacyjnej.

Zgoda jest wydawana po zapoznaniu się prokuratora i sądu z tymi materiałami, a nie na podstawie samego wniosku. Obowiązek ten dotyczy również uzyskiwania zgody na prowadzenie operacji specjalnych (tzw. zakup kontrolowany).

K.p.k. po nowelizacji zakazuje wykorzystywania dowodów uzyskanych w wyniku kontroli operacyjnej w innych postępowaniach niż postępowanie karne w sprawie o przestępstwo, w stosunku do którego możliwe jest zarządzanie takiej kontroli.

Wzmocniono nadzór prokuratora nad realizacją obowiązku niszczenia materiałów z kontroli operacyjnej, jeżeli zarządzane czynności nie doprowadziły do zebrania dowodów popełnienia przestępstwa. Określono również procedurę wyrażania przez sąd zgody na zachowanie materiałów z kontroli operacyjnej, które są istotne dla bezpieczeństwa państwa.

Ustawa zobowiązała także Prokuratora Generalnego do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o liczbie zarządzonych czynności kontroli operacyjnej.

Kolejną ważną nowelizacją przepisów związanych z kontrolą działalności służb specjalnych było uchwalenie nowej ustawy o ochronie informacji niejawnych, która weszła w życie 2 stycznia 2011 r. Ustawa ta przyczyniła się do zmniejszenia liczby informacji opatrywanych klauzulami tajności. Od chwili wejścia w życie tej ustawy utajniać można jedynie te informacje, których ujawnienie przyniosłoby szkody bezpieczeństwu i interesom państwa, ustawa zniosła tzw. tajemnicę służbową.

Nowym rozwiązaniem przyjętym w tej ustawie jest wprowadzenie kontroli Prezesa Rady Ministrów nad prawidłowością postępowań sprawdzających prowadzonych przez Agencję

Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służbę Kontrwywiadu Wojskowego. Wcześniej działania służb w tym zakresie – z wyjątkiem przypadków rozpatrywania odwołań od ich negatywnych decyzji – pozostawały poza jakąkolwiek kontrolą. Zwiększenie kontroli nad działaniami służb w tym zakresie miało wpływ na podwyższenie standardów postępowań sprawdzających i stało się gwarancją respektowania praw osób sprawdzanych.

Jedną z ostatnich zmian przepisów regulujących funkcjonowanie służb specjalnych była nowelizacja ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. W toku prac legislacyjnych wypracowano nową definicję korupcji, uregulowano też szczegółowo kwestię oględzin, wprowadzając rozwiązania gwarantujące uprawnienia osoby kontrolowanej.

Kluczowe znaczenie miało wprowadzenie mechanizmów kontroli przetwarzania danych wrażliwych. Ustanowiono nową instytucję pełnomocnika do spraw kontroli przetwarzania przez CBA danych osobowych. Jest on odpowiedzialny za kontrolę prawidłowości postępowania w CBA z danymi osobowymi obywateli, w tym zwłaszcza danymi wrażliwymi, a ze swych działań składa Premierowi coroczne sprawozdanie.

21 stycznia 2013 r. weszła w życie najnowsza nowelizacja przepisów związanych z kontrolą działalności służb specjalnych, była to nowelizacja ustawy *Prawo telekomunikacyjne*, która skróciła z 24 do 12 miesięcy obowiązkowy okres retencji danych telekomunikacyjnych. Do danych tych w przypadku ścigania poważnych przestępstw mają dostęp służby specjalne. Zmiana ta poprzez ograniczenie zakresu dostępu do danych wrażliwych wpłynęła korzystnie na ochronę prawa do prywatności obywateli.

W związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r., w którym orzekł on o niekonstytucyjności części przepisów dotyczących zbierania informacji o jednostce w działaniach operacyjnych prowadzonych przez organy ścigania obecnie w Senacie trwają prace nad projektem ustawy regulującym wskazane w wyroku kwestie. Procedowany projekt ustawy będzie miał niewątpliwy wpływ na zwiększenie kontroli nad działaniami operacyjnymi służb specjalnych oraz przyczyni się do lepszej ochrony praw obywateli.

Inne środki

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione poprzez:

- stronę internetową Ministerstwa Spraw Zagranicznych

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_eptcz/tlumaczenie_na_jezyk_polski_wyrokow_w_sprawach_husayn_abu_zubaydah_oraz_al_nashiri_p_polsce

- stronę internetową Ministerstwa Sprawiedliwości

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence>

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence>

[czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20\(Abu%20Zubaydah\)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence](http://czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20(Abu%20Zubaydah)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)

2. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w materialnym aspekcie, jak również naruszenie Artykułów 5 i 8 Konwencji

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi powyżej linkami.

3. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie.

Rząd chciałby poinformować, że wszystkie środki generalne podjęte, w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie zaprezentowane w planach działań dotyczących spraw z grup *Kudła* i *Dzwonkowski* są relewantne również w sprawach z grupy *Al Nashiri*.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

4. Naruszenie Artykułu 38 Konwencji

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd będzie informował Komitet Ministrów o postępie poczynionym w wykonywaniu powyższych wyroków.

W odniesieniu do środków generalnych Rząd należycie odnotował ocenę środków generalnych, przedstawionych w planie działań z dnia 13 sierpnia 2015 r., dokonaną przez Komitet Ministrów i zawartą w decyzji przyjętej podczas posiedzenia DH, które odbyło się w grudniu 2015 r. Dlatego też Rząd podejmuje się przeanalizowania tych obserwacji i oceny zaplanowanych środków w celu przygotowania zaktualizowanego planu działań na czerwcowe posiedzenie DH.

2) Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 2 przekazany w dniu 13 maja 2016 r.

Sprawy

Al Nashiri, skarga nr 28761/11, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Abu Zubaydah, skarga nr 7511/13, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Opis spraw

Sprawy dotyczą zarzutów tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania oraz tajnego przetrzymywania dwóch mężczyzn podejrzanych o dokonanie aktów terroryzmu. Skarżący twierdzili, że byli przetrzymywani w „czarnym punkcie” Centralnej Agencji Wywiadowczej (dalej CIA) na terytorium pozwanego państwa.

Skarżącymi w tych sprawach są Abd Al Rahim Hussayn Muhhammad Al Nashiri, obywatel Arabii Saudyjskiej jemeńskiego pochodzenia urodzony w 1965 r. i Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, znany jako Abu Zubaydah, palestyński bezpaństwowiec, urodzony w 1971 r. w Arabii Saudyjskiej. Obydwaj mężczyźni są obecnie przetrzymywani w obiekcie internowania (internment facility) znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych (dalej USA) w Zatoce Guantánamo na Kubie.

Pan Al Nashiri był podejrzany o atak terrorystyczny na okręt U.S. Navy „USS Cole” w porcie w Adenie w Jemenie w październiku 2000 r. Był również podejrzany o to, że odgrywał rolę w ataku na francuski tankowiec MV Limburg w Zatoce Adeńskiej w październiku 2002 r.

W czasie schwywania, Pan Husayn był uważany przez władze USA za jednego z kluczowych terrorystów Al-Kaidy, który rzekomo odgrywał rolę w kilku terrorystycznych operacjach, włącznie z planowaniem ataków z 11 września 2001 r. Od chwili schwywania w marcu 2002 r. nie postawiono mu zarzutów i pozostaje on w „nieokreślonym areszcie” w Guantanamo. Jedyna rewizja jego aresztu była dokonana w marcu 2007 r. przez panel urzędników sądu wojskowego USA, którzy stwierdzili, że skarżący musi pozostać w areszcie.

Obydwaj skarżący twierdzili, że byli ofiarami „wydania w trybie nadzwyczajnym” przez amerykańską CIA, tzn. pojmania i przeniesienia bez udziału sądu do tajnego ośrodka detencyjnego w Polsce za wiedzą władz polskich w celu przesłuchań, podczas których byli torturowani. Obydwaj mężczyźni stwierdzili, że w grudniu 2002 r. zostali przetransportowani do Polski na pokładzie tego samego specjalnego samolotu.

Pan Al Nashiri przedłożył, że został pojmany w Dubaju, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w październiku 2002 r., a następnie przeniesiony do tajnych ośrodków detencyjnych w Afganistanie i Tajlandii. Do Polski został przewieziony 5 grudnia 2002 r. Został umieszczony w tajnym ośrodku CIA i był tam przetrzymywany do 6 czerwca 2003 r., kiedy został potajemnie przetransportowany na pokładzie specjalnego samolotu – przy wsparciu polskich władz – do Maroka, a we wrześniu 2003 r. do bazy wojskowej USA w Guantanamo Bay. Następnie został przetransportowany do dwóch innych miejsc zanim powrócił do bazy Guantanamo Bay.

Według Pana Al Nashiri, doświadczył on tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania podczas pobytu w niepotwierdzonym ośrodku detencji w Polsce. W szczególności, miał zostać poddany tzw. „wzmocnionym technikom przesłuchań” (EIT). Skarżący twierdzi także, że były wobec niego zastosowane „niedozwolone metody przesłuchań”.

Pan Al Nashiri utrzymuje, że podczas wywożenia go z Polski nie było żadnej próby ze strony polskiego rządu starania się o dyplomatyczne zapewnienia ze strony Stanów Zjednoczonych, że podczas pozostawania w rękach władz tego kraju nie będzie on poddawany dalszym

torturom, przetrzymywany bez kontaktu ze światem zewnętrznym, będzie miał zagwarantowany rzetelny proces karny i nie zostanie orzeczona wobec niego kara śmierci. Rząd USA wniósł zarzuty przeciwko Panu Al Nashiri w czerwcu 2008 r. Sprawa została postawiona przed Komisją Wojskową, ale do tej pory nie został on skazany i pozostaje w areszcie w Guantanamo Bay. Postępowanie przeciwko skarżącemu rozpoczęło się, a dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>

Pan Husayn przedłożył, że został schwyty w Pakistanie w marcu 2002 r., a następnie przetransportowany do tajnego ośrodka CIA w Tajlandii. Został przywieziony do Polski 5 grudnia 2002 r., gdzie był przetrzymywany w tajnym ośrodku CIA do 22 września 2003 r. Później został przetransportowany do Guantanamo Bay, a następnie do kilku tajnych ośrodków w różnych państwach zanim został z powrotem przewieziony do Guantanamo Bay.

Pan Husayn stwierdził, że był poddany różnym formom nadużyć oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania podczas przetrzymywania w Polsce. Według prawników Pana Husayna komunikowanie się z nim jest skrajnie ograniczone, co uniemożliwia przekazywanie informacji, czy dowodów bezpośrednio od niego do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prezentowanie jego sprawy bazuje głównie na publicznie dostępnych źródłach.

Panowie Al Nashiri i Husayn wskazali, by podeprzeć swoją linię obrony, że okoliczności związane z ich wydaniem w trybie nadzwyczajnym były przedmiotem wielu raportów i dochodzeń, w tym raportów przygotowanych przez szwajcarskiego senatora Dicka Marty'ego w 2006, 2007 i 2011 r., sprawozdawcy dochodzenia prowadzonego przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy dotyczące zarzutów istnienia tajnych ośrodków detencji CIA w państwach członkowskich Rady Europy („Raporty Marty'ego”). Raporty Marty'ego wyszczególniają zawiłą siatkę ośrodków CIA i transferów w pewnych państwach członkowskich Rady Europy. Raporty wskazują, między innymi, tajny ośrodek detencji w Polsce zlokalizowany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko miasta Szczytno w Północnej Polsce.

Twierdzenia Panów Al Nashiri i Husayna bazowały również na różnych dokumentach CIA ujawnionych opinii publicznej. W szczególności, skarżący oparli się na raporcie przygotowanym przez Generalnego Inspektora CIA w 2004 r. - pt. „Specjalny przegląd antyterrorystycznych działań przetrzymywania i przesłuchań, wrzesień 2001 - październik 2003”. Raport, początkowo sklasyfikowany, jako „ściśle tajny” został opublikowany przez władze USA w sierpniu 2009 r., ze znacznymi częściami zaczerpionymi. Pokazuje on, że Panowie Al Nashiri i Husayn podpadali pod kategorię „szczególnie ważnych więźniów” (HVD) – podejrzanych o terroryzm mogących dostarczyć informacje o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych wymierzonych w USA – przeciwko którym stosowano „wzmocnione techniki przesłuchań” (EIT).

Skarżący odnieśli się również do raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o traktowaniu „szczególnie ważnych więźniów” przetrzymywanych przez CIA, opartego na wywiadach z 14 zatrzymanymi, w tym z Panami Al Nashiri i Husayn, którzy opisali sposób w jaki byli traktowani podczas zatrzymania przez CIA.

Śledztwo w Polsce prowadzone przeciwko nieznanym osobom, dotyczące tajnych więzień CIA na terytorium Polski wszczęto w marcu 2008 r. Było ono przedłużane kilkakrotnie i nadal się toczy.

Po rozważeniu dowodów, Trybunał doszedł do wniosku, że wspomniane wyżej zarzuty skarżących były wystarczająco przekonujące.

Trybunał stwierdził, że pozwane państwo współpracowało w przygotowaniu i przeprowadzeniu wydania więźniów przez CIA, tajnych ośrodków detencji oraz przesłuchań na swoim terytorium i powinno mieć świadomość, że umożliwienie CIA zatrzymania skarżących na swoim terytorium było narażeniem ich na poważne ryzyko traktowania w sposób niezgodny z Konwencją.

Dlatego Trybunał uznał, że w obydwu sprawach doszło do:

- naruszenia Artykułu 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania), w aspekcie materialnym i proceduralnym;
- naruszenia Artykułu 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego);
- naruszenia Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);
- naruszenia Artykułu 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i
- naruszenia Artykułu 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego).

W stosunku do Pana Al Nashiri, Trybunał stwierdził, że w jego sprawie doszło także do naruszenia Artykułu 2 (prawo do życia) oraz Artykułu 3 Konwencji w zw. z Artykułem 1 Protokołu nr 6 (zakaz kary śmierci).

Trybunał uznał także, że pozwane państwo nie zrealizowało prośb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniło zobowiązań wynikających z Artykułu 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia.

I. Środki indywidualne

1. Pilne środki indywidualne dotyczące naruszenia Artykułu 2 i 3 Konwencji w zw. z Artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji w obydwu sprawach.

A. Rozmowy z przedstawicielami władz USA

Polski rząd przedsięwziął szybkie środki indywidualne w związku z wyrokiem Trybunału w sprawie Al Nashiri przeciwko Polsce jeszcze zanim wyrok ten stał się ostateczny.

Działając zgodnie z Artykułem 46 Konwencji i na podstawie paragrafu 589 wyroku Trybunału w powyższej sprawie, kwestia zagwarantowania przez rząd USA, że Pan Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci została podniesiona podczas spotkania Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (zwany dalej „MSZ”), Pana

Artura Nowaka-Far i Głównego Zastępcy Radcy Prawnego Biura Porad Prawnych Departamentu Stanu USA, Pani Mary McLeod, które odbyło się w dniu 9 października 2014 r.

Następnie, w dniu 6 marca 2015 r., kiedy polskie MSZ przedłożyło notę dyplomatyczną Ambasadzie USA w Warszawie, reprezentant władz USA zapewnił władze polskie, że prośba wyrażona w nocie zostanie rozpatrzona.

W dniu 13 maja 2015 r. podczas spotkania, na którym nota dyplomatyczna została przedłożona przez polskie MSZ Ambasadzie USA (proszę zobaczyć poniżej), Zastępca Agenta polskiego rządu, Pani Aleksandra Mężykowska w rozmowach z Zastępcą Szefa Misji USA w Polsce, Panem Douglasem Greene, podkreśliła znaczenie wykonania wyroków Trybunału w obydwu sprawach zwłaszcza w odniesieniu do pilnych środków indywidualnych.

B. Noty dyplomatyczne.

Wkrótce po tym jak wyroki Trybunału stały się ostateczne, polski rząd podjął natychmiast dalsze środki mające na celu wykonanie zobowiązań wynikających z wyroków Trybunału.

W dniu 6 marca 2015 r., polskie MSZ, poprzez notę dyplomatyczną przedłożoną Ambasadzie USA w Warszawie, zwróciło się do Departamentu Stanu USA o zapewnienie, iż kara śmierci nie zostanie nałożona, ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA.

W dniu 2 kwietnia 2015 r. Ambasada USA w Warszawie poprzez notę dyplomatyczną wysłaną do polskiego MSZ potwierdziła, że prośba Polski z dnia 6 marca 2015 r. została przekazana odpowiednim władzom USA.

W dniu 13 maja 2015 r., polskie MSZ przedłożyło Ambasadzie USA w Warszawie kolejną notę dyplomatyczną. W tej nocie MSZ poprosiło odpowiednie władze USA, by zapewniły gwarancje, że kara śmierci nie zostanie orzeczona, ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA. MSZ przypomniało także, że kwestia dostarczenia gwarancji przez władze USA była przedmiotem poprzedniej noty dyplomatycznej (nota nr DPOPC 432.390.2013 z dnia 6 marca 2015 r.) i została podniesiona podczas bilateralnych konsultacji.

Ponadto MSZ zwróciło się do odpowiednich władz USA by zagwarantowały, że skarżący Pan Al Nashiri oraz Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się na terytorium USA, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Działania podjęte przez polskie władze po przedstawieniu planu działań z dnia 13 sierpnia 2015 r.:

C. List do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie

W dniu 14 października 2015 r. Podsekretarz Stanu w polskim MSZ, Pan Artur Nowak-Far wysłał list do Ambasadora stanów Zjednoczonych w Warszawie, Pana Paula W. Jonesa, w sprawie wykonania pilnych środków indywidualnych wynikających z powyższych wyroków.

W liście tym polski minister przypomniał Ambasadorowi USA o dwóch notach dyplomatycznych, które zostały przedłożone Ambasadzie USA odpowiednio w marcu i w maju 2015 r. Poinformował również Ambasadora, że Komitet Ministrów Rady Europy przyjął już trzy decyzje o stanie egzekucji pilnych środków indywidualnych w grupie spraw Al Nashiri.

W swoim liście polski minister podkreślił, że w swojej najnowszej decyzji Komitet Ministrów wyraził poważne zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby ze strony amerykańskiej i wezwał polskie władze do kontynuowania wysiłków w celu uzyskania niezbędnych gwarancji, podjęcia wszelkich możliwych kroków w tym względzie i informowania Komitetu Ministrów o jakimkolwiek rozwoju sytuacji. Komitet zwrócił się również do Sekretarza Generalnego Rady Europy o przekazanie jego decyzji do Stałego Przedstawiciela Państwa Obserwatora – Stanów Zjednoczonych przy Radzie Europy.

Ponadto polski minister poinformował amerykańskiego Ambasadora o dacie kolejnego posiedzenia DH, które ma się odbyć w grudniu 2015 r. i zwrócił się do niego o spowodowanie zapewnienia współpracy władz amerykańskich z polskimi władzami w celu wykonania powyższych wyroków zgodnie z decyzjami Komitetu.

Wreszcie polski minister ponownie zwrócił się do amerykańskiego Ambasadora o spowodowanie działania właściwych władz amerykańskich, by zagwarantowały, że w stosunku do skarżącego – Pana Al Nashiri nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci oraz że skarżący - Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji USA nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Informacje otrzymane przez Rząd po przedłożeniu zaktualizowanego planu działań z dnia 17 listopada 2015 r.

D. Odpowiedź od władz USA

W odpowiedzi na powyższy list władze USA potwierdziły, że nie można przychylić się do prośby polskich władz o udzielenie gwarancji dyplomatycznych w związku z wyrokiem Europejskiego Trybunału (the request cannot be supported). Według władz USA Europejska Konwencja Praw Człowieka i decyzje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niekoniecznie odzwierciedlają zobowiązania Stanów Zjednoczonych wynikające z prawa międzynarodowego.

Ponadto władze USA poinformowały, że według nich zarówno komisje wojskowe jak i sądy federalne są właściwe do zajęcia się sprawami osadzonych w Zatoce Guantanamo w sposób zgodny ze wszystkimi mającymi zastosowanie przepisami prawa międzynarodowego i krajowego.

Ponadto postępowanie przed komisją wojskową w Zatoce Guantanamo obejmuje fundamentalne gwarancje proceduralne, które są zgodne z gwarancjami rzetelnego procesu wymaganymi przez Artykuł 3 i Artykuł 15 Konwencji przeciwko Torturom i innymi mającymi

zastosowanie przepisami, w tym z przepisami II Protokołu Dodatkowego do konwencji genewskich z 1949 r., a nawet wykraczają poza nie.

Ponadto Ustawa o Komisjach Wojskowych z 2009 r. (UKW) zawiera pewną liczbę gwarancji obejmujących: domniemanie niewinności, standard wymagający od oskarżenia udowodnienia oskarżonemu winy ponad uzasadnioną wątpliwość (the beyond-a-reasonable-doubt burden of proof standard), prawo do obrońcy na koszt państwa, prawo do obrońcy przygotowanego w zakresie prawa i praktyki dotyczących kary śmierci, w przypadku, gdy komisja wojskowa jest uprawniona do orzekania kary śmierci, prawo do zaskarżenia ostatecznych orzeczeń komisji wojskowej do Sądu Rewizyjnego Komisji Wojskowych USA (U.S. Court of Military Commissions Review), (SRKW). Oskarżony ma również prawo do zaskarżenia orzeczenia SRKW do Sądu Odwoławczego okręgu Dystryktu Columbia i wreszcie może starać się o zrewidowanie orzeczenia przez Sąd Najwyższy USA. UKW zakazuje wykorzystywania zeznań uzyskanych w wyniku tortur, czy innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania (10 U.S.C. § 948r (a)).

Ponadto prawo międzynarodowe nie zakazuje kary śmierci, gdy jest ona orzeczona i wykonana w sposób zgodny ze zobowiązaniami międzynarodowymi państwa.

Władze USA poinformowały również, że w Stanach Zjednoczonych istnieje wiele dodatkowych gwarancji ochrony proceduralnej dla jednostek, którym grozi kara śmierci.

Ponadto władze USA przypomniały, że USA na podstawie prawa wojennego, zgodnie z prawem USA oraz mającym zastosowanie prawem międzynarodowym, są uprawnione do zatrzymywania osób będących członkami Al-Kaidy, Talibanu, powiązanych z nimi sił, czy zasadniczo je wspierających, do końca działań wojennych.

Ponadto osadzeni mają prawo do podważenia legalności ich osadzenia w sądzie amerykańskim poprzez wniosek o wydanie nakazu zwolnienia.

Polski Rząd mając na względzie powyższe informacje przekazane przez władze USA, jak również wyroki w sprawach *Al Nashiri* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, deklaruje swoją gotowość do powtórzenia swoich wniosków do Rządu USA.

2. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym, jak również naruszenie Artykułu 5 i Artykułu 8 Konwencji

A. Aktualna sytuacja skarżących

1) Informacje otrzymane przez rząd dnia 2 kwietnia 2015 r. są następujące:

- w odniesieniu do Pana Abu Zubaydah: *Combatant Status Review Tribunal – Sąd ds. Statusu Kombatantów* (dalej: „CSRT”) zdecydował, że skarżący spełnia kryteria „wrogiem bojownika”. W tym kontekście powinno być podkreślone, że to decyzja natury administracyjnej, a nie wyrok sądu,

- od czasu zatrzymania skarżącego żadne postępowanie przed sądem nie zostało przeprowadzone, nie wniesiono przeciwko niemu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnej wojskowej pomocy prawnej,
- Pan Al Nashiri został zatrzymany w 2002 r. i przetransportowany do Guantanamo w 2006 r. Postawiono mu zarzuty: oszustwa, umyślnego zabójstwa 17 żołnierzy USA, terroryzmu, spiskowania na rzecz terroryzmu i zabójstwa, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku na ludność cywilną, ataku na cele cywilne, uprowadzenia statku lub samolotu,
- zgodnie z regulacjami USA cywilni, jak i wojskowi prawnicy byli przyznani skarżącemu i co najmniej jeden z nich jest wykwalifikowanym prawnikiem w sprawach, w których oskarżonemu grozi kara śmierci,
- skarżącemu doręczono akt oskarżenia w języku angielskim i arabskim,
- postępowanie przeciwko skarżącemu jest kontynuowane, a wszystkie dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>
- przesłuchania są jawne i transmitowane na żywo dla: mediów i ofiar oraz ich rodzin w dwóch miejscach na terytorium USA.

2) Informacje otrzymane przez rząd w dniu 30 października 2015 są następujące:

W styczniu 2015 r. władze amerykańskie zmieniły zasady dotyczące utajniania postępowań znajdujących się na agendzie komisji wojskowych. Zgodnie z nowymi zasadami informacje o torturach, którym poddani zostali więźniowie CIA, nie podlegają utajnieniu. Wg rzecznika Pentagonu, informacje nt. technik przeprowadzenia przesłuchań byłych więźniów CIA, jak i warunki ich przetrzymywania przestają być przedmiotem decyzji sędziego komisji wojskowej („military commission judges' protective orders”). Przyznał, że nie wszystkie dzienniki więźniów będą odtajniane jednocześnie. Wymagać to będzie każdorazowo wniosku prawników. Według obrońców więźniów znajdujących się w bazie Guantanamo, odtajnienie dzienników ich klientów jest kluczowe dla właściwego przygotowania sprawy, w tym wystąpienie o ekspertyzy czy też o świadków.

W kwietniu 2015 r. sędzia prowadzący sprawę Al Nashiriego, płk. Vance Spath zarządził przeprowadzenie badania mózgu więźnia rezonansem magnetycznym. Nie wskazał jednak daty badania. Jest to o tyle istotne, że w bazie w Guantanamo brak odpowiedniego sprzętu. Według prawników Pana Al Nashiri w efekcie kilku lat przebywania w więzieniu CIA, nastąpił u niego poważny uraz mózgu. Jego udowodnienie - zdaniem jednego z prawników skarżącego - może wykluczyć – w razie zasądzenia kary śmierci – możliwość jej wykonania w warunkach wojskowych.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. władze USA poinformowały komisję wojskową o możliwości przeprowadzenia przez Pana Al Nashiri kwartalnych rozmów z członkami rodziny przy użyciu systemu „Direct Interactive Communication Experience” (DICE). Po raz pierwszy skorzystał on z tej możliwości w dniu 18 stycznia 2015 r. podczas 30 minutowej rozmowy z rodzicami i trzema innymi członkami rodziny. Jednakże nie skorzystał z możliwości udziału w kolejnych kwartalnych rozmowach, które zostały mu zaoferowane.

Jeśli chodzi o Pana Abu Zubaydah to zgodnie z informacjami uzyskanymi przez polskie władze, jak zostało to już przedstawione powyżej, od czasu zatrzymania skarżącego nie

toczyło się przeciwko niemu żadne postępowanie sądowe, nie przedstawiono mu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnego prawnika wojskowego w ramach pomocy prawnej.

3) Informacje otrzymane przez Rząd w dniu 9 lutego 2016 r. są następujące:

W odniesieniu do Pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do Pana Al Nashiri

- w dniu 9 kwietnia 2015 r., jak przedstawiono wyżej, Komisja Wojskowa zarządziła Convening Authority, tj. władzom więzienia, przeprowadzenie u Pana Al Nashiri'ego rezonansu magnetycznego (dalej RM) jego mózgu;

- w dniu 18 września 2015 r. obrońca skarżącego zwrócił się do komisji o spowodowanie, by Convening Authority (dalej CA) przeprowadziło zarządzone wcześniej RM mózgu skarżącego, spełniając następujące warunki:

- MR zostanie przeprowadzony w obecności obrońcy skarżącego i jedynie po odbyciu spotkania obrońcy i Dr. Sondry S. Crosby ze skarżącym, by przygotować do badania RM,
- CA wskaże technikowi MR, by stosował się do konkretnych, zasugerowanych przez obronę metod i technik badań RM, wymienionych w memorandum skierowanym do CA,
- CA ograniczy dystrybucję wyników MR jedynie do obrony;

- w dniu 2 października 2015 r. Rząd USA zwrócił się do Komisji, by odmówiła przyjęcia wniosku obrońcy, jako przedwczesnego, ponieważ wnosząc o powołanie biegłych, czy konkretnych środków, obrona musi się zwrócić o nie do CA; jeśli CA odmówi, obrona może ponowić wniosek, kierując go do sędziego wojskowego, jeśli Komisja uzna wniosek za zasadny, sędzia wojskowy może nakazać CA zapewnienie wnioskowanego biegłego, czy środków; jednakże w niniejszej sprawie CA nie odmówiły konstruktywnemu wnioskowi obrony dotyczącemu konkretnych środków, a zatem kwestia ta nie jest gotowa do rozpatrzenia przez Komisję, ponadto w opinii Komisji wniosek obrońcy, by ograniczyć dystrybucję wyników RM do obrony, jest dyskusyjny;

- w dniu 20 stycznia 2016 r. obrońca przedstawił pismo, w którym zakwestionował prawo do prowadzenia postępowania przeciwko Panu Al Nashiri'emu przez Komisję Wojskową na podstawie UKW; obrońca dowodził, że zarzucane skarżącemu przestępstwo miało miejsce przed 9 września 2001 r.; powyższy dokument nie odnosi się do osadzenia Pana Al Nashiri'ego w bazie w Guantanamo, ale do miejsca i organu, który jest właściwy do orzekania w sprawie skarżącego; wniosek ten poparty dwa pisma: 1) od 14 emerytowanych generałów i admirałów Armii USA oraz 2) od Pana Davida Glaziera – profesora prawa i komentatora komisji wojskowych.

4) Informacje otrzymane przez Rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań z dnia 19 lutego 2016 r.

W odniesieniu do Pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do Pana Al Nashiri

- sytuacja skarżącego w postępowaniu przed Komisją Wojskową nie uległa zmianie od lutego 2016 r.;
- w dniu 17 lutego 2016 r. trzech sędziów Sądu Okręgowego Dystryktu Columbia badało kwestię, czy postępowanie przeciwko Panu Al Nashiri'emu powinno być kontynuowane przed komisją wojskową, czy przed sądem federalnym. W trakcie posiedzenia sędziowie wysłuchali ustnych argumentów na korzyść przeniesienia postępowania do sądu federalnego. Wskazano na inne przypadki postępowań dotyczących terrorystów, które toczyły się przed sądami federalnymi. Prezentowano argumenty, iż w czasie ataków terrorystycznych, których sprawa dotyczy USA nie były w stanie wojny. Sędziowie zwrócili się do strony rządowej o podanie podstaw prowadzenia postępowania przed komisją wojskową. Do maja nie podjęto żadnej decyzji w tej kwestii.

3) **Naruszenie art. 13 Konwencji na skutek braku efektywnego środka odwoławczego na wniesienie skargi przez skarżących z art. 3, 5 i 8 Konwencji**

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie w znaczących kwotach.

Ponadto polskie władze wszczęły dochodzenie, które jeszcze się toczy, między innymi, z powodu złożoności sprawy i problemów w uzyskiwaniu dowodów. Ta kwestia będzie rozwinięta w części dotyczącej skutecznego śledztwa, poniżej.

4) **Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym.**

Krajowe postępowanie karne

a) Informacje na temat działań już podjętych i działań zaplanowanych na przyszłość.

W czasie trwania krajowego śledztwa, odpowiednie organy prokuratury podjęły ostatnio szereg działań, z których część jest opisana poniżej.

Pozyskano, zlecane sukcesywnie tłumaczenia licznych dokumentów, w szczególności dostępnych wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz

opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*), a także dokumentów w języku angielskim i francuskim pozyskanych od strony włoskiej w drodze międzynarodowej pomocy prawnej.

Ponadto, uzyskano i przetworzono procesowo materiały medialne, które mogą mieć znaczenie dla prawidłowego ukierunkowania postępowania, celem przygotowania się do kolejnych czynności procesowych, które zaplanowano na sierpień i wrzesień.

Kontynuowano prace związane z zasięgnięciem opinii biegłych różnych specjalności (m. in. informatycznych).

Utrzymywano kontakt i wymieniano korespondencję z licznymi instytucjami i organami.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że wymienione powyżej cztery elementy nie odzwierciedlają całokształtu wysiłków zmierzających do zgromadzenia w sprawie pełnego materiału dowodowego, który umożliwi podjęcie decyzji o przesunięciu procesu karnego na następny etap. W szczególności nie jest możliwe wskazanie czynności o charakterze niejawnym.

Ponadto informowanie o planowanych czynnościach ze wskazaniem ich terminu i charakteru nie jest możliwe z uwagi na dobro postępowania, względy taktyczne oraz konieczność zachowania dyskrecjonalności (np. osoby, które będą przesłuchiwane winny powziąć taką informację, jako pierwsze).

Nie mniej jednak możliwym jest podanie, iż w miesiącach sierpniu i wrześniu 2015 roku planowane są następujące czynności procesowe:

- dalsze przesłuchania świadków, w tym funkcjonariuszy publicznych,
- pozyskiwanie opinii biegłych różnych specjalności,
- skierowanie kolejnych wniosków o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim władzom zagranicznym o złożonych wnioskach o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim jednostkom o tłumaczeniach ważnych dla śledztwa dokumentów.

Tak jak zostało stwierdzone we wstępnej informacji złożonej Komitetowi Ministrów w dniu 15 maja 2015 r., asystent prokuratora rozpoczął już pracę. Jego wsparcie z pewnością zwiększy efektywność śledztwa.

- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Pomiędzy sierpniem i listopadem 2015 r. przesłuchano dwóch kolejnych świadków z udziałem pełnomocników skarżących.

Kontynuowano konsultowanie ekspertów z różnych dziedzin, w tym z dziedziny informatyki. Pozyskano pewne dane od Policji i operatorów telefonii komórkowej.

Pozyskano dalsze tłumaczenia dokumentów.

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z licznymi instytucjami i ciałami.

- **Informacje dostępne do dnia 26 stycznia 2016 r.:**

- współpraca z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana między innymi w odniesieniu do rozpatrzenia kolejnego wniosku dowodowego przedstawionego przez pełnomocnika Pana Al Nashiri'ego w dniu 10 grudnia 2015 r.;
- w styczniu 2016 r. prokuratura zwróciła się do właściwych władz o przedstawienie pełnej dokumentacji dotyczącej spotkań na wysokim szczeblu pomiędzy przedstawicielami USA i Polski, które miały miejsce w latach 2001-2003;
- organy prokuratury pozostawały w kontakcie z licznymi instytucjami i organami, np. przedstawiły odpowiedź na list Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 grudnia 2015 r.;
- organy prokuratury zajmowały się oceną przedłożonych im materiałów w zakresie ich użyteczności dla celów śledztwa, ponadto w dniach 7 i 20 stycznia 2016 r. odpowiedziały osobom na ich listy zawierające informacje związane z przedmiotem postępowania;
- organy prokuratury przeprowadziły wszechstronną analizę wniosków dowodowych przedłożonych przez pełnomocników skarżących w celu ich ostatecznej ewaluacji;
- organy prokuratury rozpoczęły przygotowania do przedstawienia właściwym władzom USA kolejnego wszechstronnego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej;
- organy prokuratury kontynuowały działania mające na celu uzyskanie odpowiedzi na wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej skierowany do Rumunii;
- organy prokuratury podjęły kroki mające na celu wykonanie obcego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej, który wiąże się z przedmiotem postępowania.

- **Informacje dostępne do dnia 26 kwietnia 2016 r.:**

Pomiędzy 22 stycznia i 26 kwietnia 2016 r. organy prokuratury prowadziły między innymi następujące czynności:

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z instytucjami i organizacjami zainteresowanymi monitorowaniem toku postępowania, w tym z polską filią Amnesty International.

Organy prokuratury przekazały wniosek do Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o dostarczenie dalszych dokumentów dotyczących stosunków międzynarodowych i współpracy w okresie związanym z przedmiotem postępowania. Wniosek ten doprowadził do wyselekcjonowania kolejnej grupy materiałów. Aktualnie prowadzone są czynności dotyczące sposobu i czasu proceduralnego wykorzystania tych materiałów.

Śledztwo aktualnie toczy się w Prokuraturze Regionalnej w Krakowie, która zgodnie z *ustawą z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze* (Dziennik Ustaw z 2016 r. poz. 177) zmieniającą strukturę jednostek organizacyjnych prokuratury, zastąpiła dawną Prokuraturę Apelacyjną w Krakowie. Śledztwo zostało przedłużone do dnia 11 października 2016 r.

Zgodnie z informacjami otrzymanymi z prokuratury czynione są starania w celu prowadzenia śledztwa w sposób rzetelny, nieopieszający i skuteczny pomimo trudności związanych z bezprecedensowym charakterem przedmiotu śledztwa, jak również dotychczasową odmową współpracy ze strony amerykańskiej.

Konkretne osiągnięcia śledztwa, do których odnosi się decyzja Komitetu Ministrów przyjęta podczas posiedzenia DH, które odbyło się w dniach 8 – 10 marca 2016 r. zależą od rezultatów przedstawionych powyżej czynności prokuratury, jak również od innych działań zaplanowanych na dalszy tok postępowania.

Więcej informacji na temat środków indywidualnych można znaleźć w odpowiedziach Rządu na komunikacje składane do Komitetu Ministrów przez the Open Society Justice Initiative oraz Human Rights in Practice (DD(2015)585 and DD(2015)586).

b) Trudności w uzyskaniu pomocy prawnej.

Prokuratorzy złożyli liczne wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej do następujących stron:

1. Włochy - wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowano 5 lutego 2014 roku, a dotyczył on przesłuchania świadka (C. Fava) i zabezpieczenia dokumentów; czynność przeprowadzono w dniu 18 listopada 2014 roku i część materiałów zostało bezpośrednio przekazanych stronie polskiej, a pozostałe oczekiwane dokumenty wpłynęły do prokuratury prowadzącej śledztwo w dniu 7 kwietnia 2015 roku, za pośrednictwem organów centralnych włoskich i polskich (ponaglenia kierowano za pośrednictwem organów centralnych - zapytanie o wykonanie czynności w dniu 23 kwietnia 2014 roku oraz 1 lipca 2014 roku, a już po wykonaniu czynności, pocztą elektroniczną - monit dotyczący dokumentów w lutym 2015 roku).

2. Litwa - wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej dotyczący powiadomienia o ustaleniach tamtejszego śledztwa o analogicznym, jak polskie przedmiocie, skierowano w styczniu 2014 roku; odpowiedź uzyskano 10 marca 2014 roku, przy czym wymianę informacji pogłębiono w czasie spotkania w dniu 16 kwietnia 2015 roku.

3. Rumunia - w styczniu 2014 roku analogiczny (jak do strony litewskiej) wniosek skierowano także do władz rumuńskich; do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi, ostatni monit w tej sprawie skierowano w lipcu 2015 roku.

4. Szwajcaria - wnioskiem z dnia 26 marca 2014 roku zwrócono się do władz szwajcarskich m.in. o przesłuchanie w charakterze świadka Dicka Marty'ego. W dniu 14 lipca 2014 roku do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wpłynęła odpowiedź, zgodnie z którą Dick Marty skorzystał z immunitetu przyznanego na mocy art. 14 *Porozumienia Ogólnego w sprawie przywilejów i immunitetów Rady Europy z dnia 2 września 1949 roku*; w dniu 12 listopada 2014 roku wniosek ponowiono, uzupełniając jego treść m.in. o możliwe interpretacje dotyczące immunitetu parlamentarzystów Rady Europy oraz argumentując słuszne intencje strony polskiej w sposób wyraźny i konkretny - efektem tak ukształtowanego wniosku była

negatywna, identyczna wręcz w treści odpowiedź państwa wezwanego, która wpłynęła w dniu 18 marca 2015 roku.

5. Stany Zjednoczone - do USA skierowano szereg wskazanych poniżej wniosków o pomoc prawną:

- wniosek z dnia 18 marca 2009 roku zawierający pytania związane ze spółkami obsługującymi loty do Polski, będące w kręgu zainteresowaniu śledztwa – strona wezwana udzieliła odpowiedzi odmownej pismem z dnia 7 października 2009 roku;
- wniosek z dnia 9 marca 2011 roku dotyczący przesłuchania w charakterze świadków pokrzywdzonych Abu Zubaydah’y oraz Al Nashiri’ego - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 24 maja 2013 roku dotyczący przesłuchania osób, co do których zachodzi podejrzenie, iż przebywały na terenie Polski oraz udostępnienia dokumentów - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi
- wniosek z dnia 27 maja 2013 roku zawierający prośbę o przekazanie dokumentów i udzielenie informacji umożliwiających wstępne uwierzytelnienie dokumentów dostępnych w Internecie - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 2 września 2014 roku dotyczący kwestii podstawowych, związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 22 grudnia 2014 roku o udostępnienie dla potrzeb śledztwa oryginalnej, a więc pełnej i nieocenzurowanej wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), a także stanowiących reakcją na niego - tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program - Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*) - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi.

W ślad za ww. wnioskami do strony amerykańskiej skierowano następujące monity:

- pisma z dnia 25 lipca 2012 roku oraz 11 października 2012 roku dotyczące wniosku z dnia 9 marca 2011 roku o międzynarodową pomoc prawną; sprawę omówiono ponadto w trakcie konsultacji polsko-amerykańskich w dniach 7-8 listopada 2012 roku i pozyskano wiedzę, iż postępowanie w zakresie wniosku się toczy;
- kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniach: 30 stycznia 2013 roku, 28 maja 2013 roku, 5 grudnia 2013 roku, 14 października 2014 roku – pisma te pozostały bez odpowiedzi;
- sprawę wniosków strony polskiej omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 14-15 stycznia 2014 roku z udziałem prawników Departamentów Sprawiedliwości i Stanu USA, uzyskując zapewnienie, iż postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku strony polskiej nadal się toczy;
- kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniu 9 czerwca 2014 roku i dotyczyły realizacji trzeciego wniosku z dnia 24 maja 2013 roku i czwartego z dnia 27 maja 2013 roku;

- sprawę wniosków po raz kolejny omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 2-3 grudnia 2014 roku i uzyskano zapewnienie, iż postępowanie z wniosków strony polskiej toczy się „na najwyższym szczeblu”;
 - po raz kolejny Prokuratura Generalna zwróciła się o ponaglenie realizacji pięciu wniosków rekwizycyjnych (od drugiego do szóstego) pismem z dnia 24 marca 2015 roku;
 - kwestia realizacji wszystkich wniosków poruszona została w trakcie wideokonferencji ze stroną amerykańską w dniu 23 kwietnia 2015 roku;
 - pismem z dnia 22 czerwca 2015 roku Prokuratura Generalna wystosowała kolejne ponaglenie dotyczące realizacji pięciu wniosków (od drugiego do szóstego).
- Informacje wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Polska Prokuratura otrzymała odpowiedź od strony amerykańskiej na swoje wszystkie wnioski ws. międzynarodowej pomocy prawnej. Odpowiedź była negatywna.

- **Informacje dostępne do końca kwietnia 2016 r.:**

Organy prokuratury przedstawiły kolejny wyczerpujący wniosek o międzynarodową pomoc prawną do właściwych władz USA. Wniosek ten obejmuje również w miarę możliwości, wnioski dowodowe pełnomocników skarżących. Wniosek ten ma również na celu szeroką weryfikację danych na temat prowadzenia programu USA - HVD poza Stanami Zjednoczonymi w przestrzeni publicznej. Wniosek ten zawiera również postulat włączenia do działań, oprócz polskich prokuratorów, także pełnomocników skarżących.

Organy prokuratury prowadziły działania mające na celu uzyskanie od władz rumuńskich odpowiedzi na wniosek o międzynarodową pomoc prawną.

W związku z wykonaniem wniosku o międzynarodową pomoc prawną skierowanym do Wielkiej Brytanii (dalej UK), Szkocji, przesłuchano dwóch świadków. Przesłuchania dotyczyły funkcjonowania lotniska Szymany. Zaplanowano już dalsze przesłuchania w tej kwestii.

Ponadto opracowano już dwa kolejne, nowe wnioski o międzynarodową pomoc prawną. Są one adresowane do UK oraz do władz Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Wnioski te dotyczyły przesłuchań świadków, którzy mogli dysponować informacjami ważnymi dla sprawy, w szczególności dotyczących amerykańskich samolotów, co do których ustalono, że korzystały z lotniska Szymany w okresie objętym śledztwem.

c) Informacje dotyczące zapoznania się pełnomocników skarżących z aktami sprawy

Rząd chciałby podkreślić, że współpraca z pełnomocnikami skarżących jest kontynuowana. Akta jawne pozostają do ich dyspozycji, zaś niejawnie udostępniane są sukcesywnie. Ostatnie (maj-czerwiec 2015 roku) spotkania połączone z udostępnieniem materiałów miały miejsce w następujących terminach:

- 6 maja 2015 roku – pełnomocnik Pana Abu Zubaydah’y mec. Bartłomiej Jankowski i pełnomocnik substytucyjny apl. adw. Edyta Zalewska,

- 3 czerwca 2015 roku - adw. Bartłomiej Jankowski i apl. adw. Edyta Zalewska oraz pełnomocnik Pana Al Nashiri'ego adw. Mikołaj Pietrzak i pełnomocnik substytucyjny adw. Paweł Osik (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
- 30 czerwca 2015 roku - adw. Bartłomiej Jankowski z apl. adw. Edytą Zalewską (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
- następnie spotkanie jest zaplanowane na dzień 6 sierpnia 2015 roku dla adw. Mikołaja Pietrzaka,
- ponadto na dzień 11 sierpnia 2015 roku zaplanowana jest czynność procesowa z udziałem pełnomocników pokrzywdzonych.
- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Współpraca prokuratury z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana:

- na spotkaniu w dniu 6 sierpnia 2015 r. – pełnomocnicy Pana Al Nashiri, Pan Mikołaj Pietrzak i substytut, Pan Paweł Osik zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne,
- pełnomocnicy skarżących nie przyszli na spotkanie zaplanowane na dzień 11 sierpnia 2015 r.,
- w dniu 18 sierpnia 2015 r. pełnomocnik Pana Abu Zubaydah, Pan Bartłomiej Jankowski zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne,
- w odpowiedzi na wniosek pełnomocnika Pana Al Nashiri'ego z dnia 2 października 2015 r. Prokuratura skopiowała i przesłała mu 7541 stron dokumentów, które stanowiły prawie całą jawną część akt,
- w dniu 28 października 2015 r. przesłano pełnomocnikom skarżących kopie protokołu przesłuchania jednego ze świadków.
- **Informacje dostępne do końca kwietnia 2016 r.:**

Kontynuowano współpracę z pełnomocnikami skarżących. W dniach 18 lutego i 15 kwietnia 2016 r. pełnomocnikom udostępniono dalsze części niejawnych akt sprawy. Ponadto organy prokuratury procedowały również proceduralne i formalne wnioski pełnomocników skarżących.

d) Plany dotyczące informowania polskiego społeczeństwa o śledztwie

W odpowiedzi na decyzję Komitetu Ministrów przyjętą w grudniu 2015 r. polski Rząd pragnie poinformować, że w dniu 28 stycznia 2016 r. przyjęto nowe *Prawo o prokuraturze*.

Zgodnie z art. 12 § 2 nowej ustawy Prokurator Generalny i kierujący poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury, czy też inni uprawnieni przez nich prokuratorzy mogą przedstawiać mediom informacje na temat toczącego się postępowania, czy informacje dotyczące działań prokuratury, wyłączając informacje niejawne, mając na względzie ważny interes publiczny.

Powyższa ustawa wejdzie w życie w dniu 4 marca 2016 r.

5. Wypłata zadośćuczynienia.

A. Wewnętrzne konsultacje dotyczące wypłaty zadośćuczynienia Panu Abu Zubaydah.

W dniu 3 marca 2015 r. w polskim MSZ miało miejsce spotkanie mające na celu wyjaśnienie wątpliwości związanych z dokonaniem płatności na rzecz Pana Aby Zubaydah. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1333 (2000) skarżący został wpisany na listę powiązanych z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierający aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane przez Unię Europejską w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. W świetle powyższych informacji należy założyć, że Pan Aby Zubaydah został wpisany na listę sankcji, co uniemożliwia mu otrzymanie pieniędzy zasądzonych przez Trybunał.

W związku z powyższym Agent Rządu zapytał panią Geneviève Mayer, Dyrektora Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czy istnieje możliwość złożenia zasądzonego przez Trybunał słusznego zadośćuczynienia na wyznaczonym rachunku Rady Europy.

20 marca 2015 r. Rząd otrzymał odpowiedź z Departamentu Wykonywania Wyroków zawierającą rady dotyczące możliwych form płatności zasądzonej kwoty skarżącemu bez otwierania określonego rachunku Rady Europy.

B. Szczegóły płatności.

Rząd wypełnił swoje zobowiązania dotyczące płatności kwot zasądzonych przez w ww. wyrokach.

Al Nashiri

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	-	100 000 euro
Termin płatności: 16/05/2015		Wyplacono: 11/05/2015	

Abu Zubaydah

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	30 000 euro	130 000 euro
Termin płatności: 16/05/2015			
Kwota 30 000 euro zasądzona, jako koszty i wydatki została wyplacona 11/05/2015 pełnomocnikowi skarżącego.			
W stosunku do pozostałej kwoty 100 000 euro zasądzonej przez Trybunał jako szkoda			

niemajątkowa, w dniu **13 maja 2015 r.** Polski MSZ złożył wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę, ponieważ krajowe regulacje nie pozwalają przekazać pieniędzy skarżącemu, który znajduje się na liście sankcji ONZ i UE zgodnie z paragrafem 8(c) Rezolucji 1333(2000) jako powiązany z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności przez, wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierających działania lub aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane w Unii Europejskiej w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. **W dniu 12 października 2015 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia przychylił się do wniosku MSZ, wydając w drodze postanowienia zgodę na wpłacenie zadośćuczynienia zasądanemu skarżącemu przez Trybunał do depozytu sądowego. Jednakże warunkiem koniecznym, by to postanowienie stało się prawomocne, jest doręczenie tego postanowienia uczestnikowi postępowania – tj. Panu Abu Zubaydah w języku, który rozumie. Dlatego też postanowienie sądu zostało przetłumaczone na język angielski. Następnie sąd krajowy rozpoczął starania mające na celu doręczenie postanowienia Panu Abu Zubaydah. Z powodu niezwykłego statusu miejsca przebywania skarżącego – Baza Marynarki wojennej USA w Zatoce Guantanamo na Kubie, sąd krajowy musiał ustalić właściwy sposób doręczenia postanowienia skarżącemu. Z tego powodu sąd krajowy poprzez polską Ambasadę w Waszyngtonie starał się uzyskać odpowiedź w tej kwestii od właściwych władz USA. Ambada polska w Waszyngtonie skontaktowała się z władzami USA drogą dyplomatyczną, a następnie poprzez wysłanie dwóch not dyplomatycznych odpowiednio w dniach 4 lutego i 15 marca 2016 r. W odpowiedzi na powyższe noty dyplomatyczne w dniu 6 kwietnia 2016 r. Departament Stanu USA poinformował polską Ambasadę, że strona amerykańska nie jest uprawniona do przekazania takich dokumentów skarżącemu. Strona amerykańska doradziła też, by postanowienie polskiego sądu doręczyć pełnomocnikowi skarżącego i wskazała, że w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem pełnomocnikiem skarżącego była Pani Helen Duffy. Polskie MSZ natychmiast przekazało dane kontaktowe ww. prawnika do właściwego sądu krajowego. Jednakże prawnik ten nie reprezentuje skarżącego we właściwym postępowaniu krajowym.**

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułów 2 i 3 Konwencji wraz z Artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenie Artykułu 6 ust. 1 w obydwu sprawach.

Środki prawne

Biorąc pod uwagę decyzję Komitetu Ministrów przyjętą podczas jego 1243. posiedzenia, które odbyło się w dniach 8-9 grudnia 2015 r., która w par. 5 stanowi, że:

„jeśli chodzi o środki generalne, uznaje, że większość środków przedstawionych w planie działań nie odnosi się do przyczyn problemów zidentyfikowanych w wyrokach Trybunału, a

mianowicie jawnego lekceważenia przepisów regulujących działania funkcjonariuszy państwa i wezwał władze do zajęcia się tymi kwestiami;”

Rząd chciałby przedstawić następujące informacje.

Demokratyczna kontrola nad polskimi służbami specjalnymi jest wykonywana przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Sejmu, tj. niższej izby polskiego parlamentu, jak również przez krajowe sądy i prokuratury.

- **Kontrola parlamentarna**

Odwołując się do Art. 95 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ustawy pragmatyczne w art. 3.3 *Ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i o Agencji Wywiadu* (dalej ustawa o ABW i AW), art. 3.3 *Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego* (dalej ustawa o SKW) oraz art. 5.2a *Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym* (dalej ustawa o CBA), stanowią, że działalność szefów służb specjalnych – odpowiednio – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (dalej ABW), Agencji Wywiadu (dalej AW), Służby Kontrwywiadu Wojskowego (dalej SKW) i Centralnego Biura Antykorupcyjnego (dalej CBA) podlega kontroli Sejmu.

Sejm sprawuje tę kontrolę za pośrednictwem Komisji do spraw Służb Specjalnych (dalej KSS). KSS ma między innymi następujące uprawnienia kontrolne:

- zapoznawanie się z informacjami o szczególnie ważnych wydarzeniach z działalności służb specjalnych, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości oraz podejrzeń naruszenia prawa przez służby specjalne,
- opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących służb specjalnych,
- opiniowanie kierunków działań służb specjalnych,
- rozpatrywanie raportów rocznych szefów służb specjalnych.

- **Kontrola sądowa i prokuratorska**

Kontrola sądowa i prokuratorska nad służbami specjalnymi jest gwarantowana przez prawo. Jej celem jest dbanie, by w obszarze działalności służb ograniczającym prawa i wolności obywatelskie nie dochodziło do nadużyć.

W tym kontekście należy wskazać, że w dniu 15 stycznia 2016 r. Sejm uchwalił zmianę *ustawy o Policji i niektórych innych ustaw*. Zmiana ta została przyjęta zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że niektóre przepisy regulujące zbieranie informacji o jednostkach w związku z działaniami operacyjnymi organów ścigania są niekonstytucyjne.

Przepisy tej ustawy wprowadziły wzmocniony nadzór prokuratorski i sądowy nad prowadzeniem kontroli operacyjnej przez uprawnione służby i zwiększyły ochronę praw jednostek. Zgodnie z nowymi przepisami nadzór ten sprawowany jest od początkowej fazy uzyskiwania zgody na prowadzenie kontroli operacyjnej. Taka kontrola operacyjna może być zarządzona lub przedłużona przez sąd po uzyskaniu uprzedniej zgody prokuratora. Taki

nadzór wykonywany jest przez obowiązek informowania właściwego prokuratora o przebiegu i rezultatach kontroli. Istnieje również obowiązek informowania o kontroli obu izb parlamentu.

Ponadto nowe przepisy doprecyzowały katalog przestępstw uzasadniających zarządzenie kontroli operacyjnej i określiły maksymalny czas trwania takiej kontroli. W celu wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego nowelizacja doprecyzowała również przepisy regulujące niszczenie danych telekomunikacyjnych i pocztowych niemających znaczenia dla prowadzonego postępowania i wprowadzono ujednoczone dla wszystkich służb procedury postępowania z takimi danymi.

W zakresie dostępu do danych telekomunikacyjnych przez uprawnione podmioty wprowadzono kontrolę sądową ich uzyskiwania. Na uprawnione formacje został nałożony obowiązek przekazywania sądowi raz na sześć miesięcy sprawozdań zawierających następujące informacje:

- liczba przypadków pozyskania w okresie sprawozdawczym danych telekomunikacyjnych, pocztowych lub internetowych,
- rodzaj takich danych,
- rodzaj przestępstw uzasadniających wystąpienie o takie dane,
- liczba i rodzaj spraw uzasadniających wystąpienie o dostęp do takich danych.

W ramach takiej kontroli bezstronny sąd może się zapoznać z materiałami uzasadniającymi dostęp do takich danych (kontrola sądowa obejmuje również dane pocztowe i internetowe).

Ponadto zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego do poszczególnych ustaw pragmatycznych wprowadzono zasady postępowania z materiałami, (które mogą zawierać informacje objęte tajemnicą zawodową), uzyskanymi w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych. Nowe przepisy stanowią, że w przypadku, w którym będzie zachodzić przypuszczenie, że materiały uzyskane w wyniku kontroli operacyjnej mogą zawierać informacje stanowiące tajemnice związane z wykonywaniem zawodu lub funkcji, to sąd zdecyduje o możliwości ich dalszego wykorzystania lub o ich zniszczeniu.

W opinii Rządu powyższa zmiana prawa znacząco podnosi standardy niezależnej kontroli działalności służb specjalnych.

Ponadto warto wspomnieć o funkcji Koordynatora Służb Specjalnych, którym jest Minister – członek Rady Ministrów. Jednym z podstawowych zadań, a zarazem uprawnień Koordynatora jest sprawowanie nadzoru i kontroli nad służbami specjalnymi. Koordynator jest uprawniony do analizowania i oceniania wykonywania przez służby specjalne ich uprawnienia do ingerencji w prawa i wolności obywatelskie w szczególności w ramach prowadzenia czynności operacyjnych.

Ponadto Koordynator, który objął swój urząd w dniu 18 listopada 2015 r. zarządził szefom służb specjalnych przeprowadzenie audytu ich działalności również pod względem przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności. Wyniki tego audytu zostaną

przeanalizowane i analiza ta będzie podstawą do podjęcia dalszych prac w celu zwiększenia realnej kontroli nad działalnością służb specjalnych.

Inne środki

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione poprzez:

- stronę internetową Ministerstwa Spraw Zagranicznych

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_eptcz/tlumaczenie_na_jezyk_polski_wyrokow_w_sprawach_husayn_abu_zubaydah_oraz_al_nashiri_p_polsce

- stronę internetową Ministerstwa Sprawiedliwości

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence>

[http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20\(Abu%20Zubaydah\)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence](http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20(Abu%20Zubaydah)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)

2. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w materialnym aspekcie, jak również naruszenie Artykułu 5 i Artykułu 8 Konwencji

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi powyżej linkami.

3. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie.

Rząd chciałby poinformować, że wszystkie środki generalne podjęte, w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie zaprezentowane w planach działań dotyczących spraw z grup *Kudła* i *Dzwonkowski* są relewantne również w sprawach z grupy *Al Nashiri*.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

4. Naruszenie Artykułu 38 Konwencji

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

Ponadto z tego powodu, iż wyrok Europejskiego Trybunału stanowi, że Artykuł 38 zakłada wprowadzenie wszelkich procedur niezbędnych do niezakłóconej komunikacji i wymiany dokumentów z Trybunałem, Rząd rozpoczął refleksję nad możliwym rozwiązaniem tego problemu.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd podejmuje się informowania Komitetu Ministrów o postępach w zakresie realizacji środków indywidualnych i generalnych.

3) Informacja nt. pilnych środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 3 przekazana w dniu 19 lipca 2016 r.

W odniesieniu do procesu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce* chciałabym przedstawić następujące informacje w sprawie niedawnej aktywności Polski w tej sferze.

Zgodnie z decyzjami Komitetu Ministrów przyjętymi w marcu i w czerwcu 2016 r., jak również zgodnie ze zobowiązaniem polskiego Rządu wyrażonym w planie działań z dnia 13 maja 2016 r. polskie władze ponowiły swój wniosek do strony amerykańskiej, o udzielenie skarżącym gwarancji dyplomatycznych, z zaangażowaniem Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem na dużo wyższym szczeblu niż szczebel ich ostatniego wniosku.

W swoim liście Sekretarz Stanu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej poinformował Zastępcę Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki, że Polska jest związana powyższymi wyrokami na mocy Artykułu 46 *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*.

Ponadto Sekretarz Stanu przypomniał wcześniejsze starania polskiej strony, takie jak noty dyplomatyczne i list na szczeblu ministerialnym, w którym poinformowano Ambasadę Stanów Zjednoczonych w Warszawie o treści wyroków Trybunału, jak również o wynikających z nich dla polskich władz zobowiązaniach.

Sekretarz Stanu przypomniał również stronie amerykańskiej o polskich wnioskach o udzielenie gwarancji, że wobec skarżącego, Pana Al Nashiri'ego nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci, a obaj skarżący, Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Ponadto polski Sekretarz Stanu poinformował swojego amerykańskiego odpowiednika o decyzjach przyjętych przez Komitet Ministrów w sprawie obu wyroków.

Wreszcie polski Sekretarz Stanu ponowił wniosek o udzielenie gwarancji dyplomatycznych dla obu skarżących w opisanym wyżej zakresie.

W opinii polskiego Rządu stałe starania różnych polskich władz, mające na celu uzyskanie gwarancji dyplomatycznych od strony amerykańskiej, wystarczająco udowadniają ich determinację w zakresie pełnej implementacji tych skomplikowanych wyroków Europejskiego Trybunału.

4) Informacja nt. pilnych środków indywidualnych dotyczących wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 4 przekazana w dniu 30 sierpnia 2016 r.

W odniesieniu do procesu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce* i w ślad za listem Rządu z dnia 18 lipca 2016 r. chciałabym przedstawić następujące informacje w sprawie niedawnej zmiany w tej sferze.

Jeśli chodzi o list polskiego ministra z Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Pana Krzysztofa Szczerskiego do Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki, Pana Antony'ego J. Blinkena, w którym polskie władze ponowiły swój wniosek o gwarancje dyplomatyczne dla skarżących, polski Rząd pragnie przedstawić następujące informacje.

Ambasada Stanów Zjednoczonych w Warszawie notą dyplomatyczną z dnia 1 sierpnia 2016 r. formalnie potwierdziła otrzymanie listu Ministra Krzysztofa Szczerskiego i odwołała się do jej poprzedniej noty dyplomatycznej z grudnia 2015 r. zawierającej odpowiedź na list Podsekretarza Stanu w polskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych z października 2015 r. Nota ta została szczegółowo opisana w planie działań przedstawionym przez polskie władze w dniu 19 lutego 2016 r.

Aktualnie strona polska oczekuje na merytoryczną odpowiedź od adresata listu, tj. od Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Ponadto Rząd pragnie poinformować, że stale monitoruje sytuację skarżących. W odniesieniu do Pana Abu Zubaydah w dniu 23 sierpnia 2016 r. odbyła się rozprawa w sprawie jego wniosku o zwolnienie z bazy w Guantánamo. Decyzja w tej kwestii jest spodziewana w ciągu 30 dni po rozprawie. Rząd podejmuje się starania o uzyskanie informacji w tej kwestii, a następnie przekazania ich do Komitetu Ministrów.

Polski Rząd wierzy, że stałe starania różnych polskich władz, mające na celu uzyskanie gwarancji dyplomatycznych od strony amerykańskiej, wystarczająco udowadniają ich determinację w zakresie pełnej implementacji tych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących skomplikowanych i wrażliwych kwestii.

5) Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 5 przekazany w dniu 20 października 2016 r.

Sprawy

Al Nashiri, skarga nr 28761/11, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Abu Zubaydah, skarga nr 7511/13, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Opis spraw

Sprawy dotyczą zarzutów tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz tajnego przetrzymywania dwóch mężczyzn podejrzanych o dokonanie aktów terroryzmu. Skarżący twierdzili, że byli przetrzymywani w „czarnym punkcie” Centralnej Agencji Wywiadowczej (dalej CIA) na terytorium pozwanego państwa.

Skarżącymi w tych sprawach są Abd Al Rahim Hussayn Muhammad Al Nashiri, obywatel Arabii Saudyjskiej jemeńskiego pochodzenia urodzony w 1965 r. i Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, znany jako Abu Zubaydah, palestyński bezpaństwowiec, urodzony w 1971 r. w Arabii Saudyjskiej. Obydwaj mężczyźni są obecnie przetrzymywani w obiekcie internowania (internment facility) znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych (dalej USA) w Zatoce Guantánamo na Kubie.

Pan Al Nashiri był podejrzany o atak terrorystyczny na okręt U.S. Navy „USS Cole” w porcie w Adenie w Jemenie w październiku 2000 r. Był również podejrzany o to, że odgrywał rolę w ataku na francuski tankowiec MV Limburg w Zatoce Adenkiej w październiku 2002 r.

W czasie schwytania, Pan Husayn był uważany przez władze USA za jednego z kluczowych terrorystów Al-Kaidy, który rzekomo odgrywał rolę w kilku terrorystycznych operacjach, włącznie z planowaniem ataków z 11 września 2001 r. Od chwili schwytania w marcu 2002 r. nie postawiono mu zarzutów i pozostaje on w „nieokreślonym areszcie” w Guantanamo. Jedyna rewizja jego aresztu była dokonana w marcu 2007 r. przez panel urzędników sądu wojskowego USA, którzy stwierdzili, że skarżący musi pozostać w areszcie.

Obydwaj skarżący twierdzili, że byli ofiarami „wydania w trybie nadzwyczajnym” przez amerykańską CIA, tzn. pojmania i przeniesienia bez udziału sądu do tajnego ośrodka detencyjnego w Polsce za wiedzą władz polskich w celu przesłuchań, podczas których byli torturowani. Obydwaj mężczyźni stwierdzili, że w grudniu 2002 r. zostali przetransportowani do Polski na pokładzie tego samego specjalnego samolotu.

Pan Al Nashiri przedłożył, że został pojmany w Dubaju, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w październiku 2002 r., a następnie przeniesiony do tajnych ośrodków detencyjnych w Afganistanie i Tajlandii. Do Polski został przewieziony 5 grudnia 2002 r. Został umieszczony w tajnym ośrodku CIA i był tam przetrzymywany do 6 czerwca 2003 r., kiedy został potajemnie przetransportowany na pokładzie specjalnego samolotu – przy wsparciu polskich władz – do Maroka, a we wrześniu 2003 r. do bazy wojskowej USA w Guantanamo Bay. Następnie został przetransportowany do dwóch innych miejsc zanim powrócił do bazy Guantanamo Bay.

Według Pana Al Nashiri, doświadczył on tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania podczas pobytu w niepotwierdzonym ośrodku detencji w Polsce. W szczególności, miał zostać poddany tzw. „wzmocnionym technikom przesłuchań” (EIT). Skarżący twierdzi także, że były wobec niego zastosowane „niedozwolone metody przesłuchań”.

Pan Al Nashiri utrzymuje, że podczas wywożenia go z Polski nie było żadnej próby ze strony polskiego rządu starania się o dyplomatyczne zapewnienia ze strony Stanów Zjednoczonych,

że podczas pozostawania w rękach władz tego kraju nie będzie on poddawany dalszym torturom, przetrzymywany bez kontaktu ze światem zewnętrznym, będzie miał zagwarantowany rzetelny proces karny i nie zostanie orzeczona wobec niego kara śmierci. Rząd USA wniósł zarzuty przeciwko Panu Al Nashiri w czerwcu 2008 r. Sprawa została postawiona przed Komisją Wojskową, ale do tej pory nie został on skazany i pozostaje w areszcie w Guantanamo Bay. Postępowanie przeciwko skarżącemu rozpoczęło się, a dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>

Pan Husayn przedłożył, że został schwyty w Pakistanie w marcu 2002 r., a następnie przetransportowany do tajnego ośrodka CIA w Tajlandii. Został przywieziony do Polski 5 grudnia 2002 r., gdzie był przetrzymywany w tajnym ośrodku CIA do 22 września 2003 r. Później został przetransportowany do Guantanamo Bay, a następnie do kilku tajnych ośrodków w różnych państwach zanim został z powrotem przewieziony do Guantanamo Bay.

Pan Husayn stwierdził, że był poddany różnym formom nadużyć oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania podczas przetrzymywania w Polsce. Według prawników Pana Husayna komunikowanie się z nim jest skrajnie ograniczone, co uniemożliwia przekazywanie informacji, czy dowodów bezpośrednio od niego do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prezentowanie jego sprawy bazuje głównie na publicznie dostępnych źródłach.

Panowie Al Nashiri i Husayn wskazali, by podeprzeć swoją linię obrony, że okoliczności związane z ich wydaniem w trybie nadzwyczajnym były przedmiotem wielu raportów i dochodzeń, w tym raportów przygotowanych przez szwajcarskiego senatora Dicka Marty'ego w 2006, 2007 i 2011 r., sprawozdawcy dochodzenia prowadzonego przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy dotyczące zarzutów istnienia tajnych ośrodków detencji CIA w państwach członkowskich Rady Europy („Raporty Marty'ego”). Raporty Marty'ego wyszczególniają zawiłą siatkę ośrodków CIA i transferów w pewnych państwach członkowskich Rady Europy. Raporty wskazują, między innymi, tajny ośrodek detencji w Polsce zlokalizowany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko miasta Szczytno w Północnej Polsce.

Twierdzenia Panów Al Nashiri i Husayna bazowały również na różnych dokumentach CIA ujawnionych opinii publicznej. W szczególności, skarżący oparli się na raporcie przygotowanym przez Generalnego Inspektora CIA w 2004 r. - pt. „Specjalny przegląd antyterrorystycznych działań przetrzymywania i przesłuchań, wrzesień 2001 - październik 2003”. Raport, początkowo sklasyfikowany, jako „ściśle tajny” został opublikowany przez władze USA w sierpniu 2009 r., ze znacznymi częściami zaczerpionymi. Pokazuje on, że Panowie Al Nashiri i Husayn podpadali pod kategorię „szczególnie ważnych więźniów” (HVD) – podejrzanych o terroryzm mogących dostarczyć informacje o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych wymierzonych w USA – przeciwko którym stosowano „wzmocnione techniki przesłuchań” (EIT).

Skarżący odnieśli się również do raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o traktowaniu „szczególnie ważnych więźniów” przetrzymywanych przez CIA, opartego na

wywiadach z 14 zatrzymanymi, w tym z Panami Al Nashiri i Husayn, którzy opisali sposób w jaki byli traktowani podczas zatrzymania przez CIA.

Śledztwo w Polsce prowadzone przeciwko nieznanym osobom, dotyczące tajnych więzień CIA na terytorium Polski wszczęto w marcu 2008 r. Było ono przedłużane kilkakrotnie i nadal się toczy.

Po rozważeniu dowodów, Trybunał doszedł do wniosku, że wspomniane wyżej zarzuty skarżących były wystarczająco przekonujące.

Trybunał stwierdził, że pozwane państwo współpracowało w przygotowaniu i przeprowadzeniu wydania więźniów przez CIA, tajnych ośrodków detencji oraz przesłuchań na swoim terytorium i powinno mieć świadomość, że umożliwienie CIA zatrzymania skarżących na swoim terytorium było narażeniem ich na poważne ryzyko traktowania w sposób niezgodny z Konwencją.

Dlatego Trybunał uznał, że w obydwu sprawach doszło do:

- naruszenia Artykułu 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania), w aspekcie materialnym i proceduralnym;
- naruszenia Artykułu 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego);
- naruszenia Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);
- naruszenia Artykułu 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i
- naruszenia Artykułu 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego).

W stosunku do Pana Al Nashiri, Trybunał stwierdził, że w jego sprawie doszło także do naruszenia Artykułu 2 (prawo do życia) oraz Artykułu 3 Konwencji w zw. z Artykułem 1 Protokołu nr 6 (zakaz kary śmierci).

Trybunał uznał także, że pozwane państwo nie zrealizowało próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniło zobowiązań wynikających z Artykułu 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia.

I. Środki indywidualne

1. Pilne środki indywidualne dotyczące naruszenia Artykułu 2 i 3 Konwencji w zw. z Artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji w obydwu sprawach.

A. Rozmowy z przedstawicielami władz USA

Polski rząd przedsięwziął szybkie środki indywidualne w związku z wyrokiem Trybunału w sprawie Al Nashiri przeciwko Polsce jeszcze zanim wyrok ten stał się ostateczny.

Działając zgodnie z Artykułem 46 Konwencji i na podstawie paragrafu 589 wyroku Trybunału w powyższej sprawie, kwestia zagwarantowania przez rząd USA, że Pan Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci została podniesiona podczas spotkania Podsekretarza Stanu w

Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (zwany dalej „MSZ”), Pana Artura Nowaka-Far i Głównego Zastępcy Radcy Prawnego Biura Porad Prawnych Departamentu Stanu USA, Pani Mary McLeod, które odbyło się w dniu 9 października 2014 r.

Następnie, w dniu 6 marca 2015 r., kiedy polskie MSZ przedłożyło notę dyplomatyczną Ambasadzie USA w Warszawie, reprezentant władz USA zapewnił władze polskie, że prośba wyrażona w nocie zostanie rozpatrzona.

W dniu 13 maja 2015 r. podczas spotkania, na którym nota dyplomatyczna została przedłożona przez polskie MSZ Ambasadzie USA (proszę zobaczyć poniżej), Zastępca Agenta polskiego rządu, Pani Aleksandra Mężykowska w rozmowach z Zastępcą Szefa Misji USA w Polsce, Panem Douglasem Greene, podkreśliła znaczenie wykonania wyroków Trybunału w obydwu sprawach zwłaszcza w odniesieniu do pilnych środków indywidualnych.

Polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych czyni starania, by włączyć kwestię gwarancji dyplomatycznych dla skarżących i ich sytuacji w agendy każdego odpowiedniego spotkania z partnerami amerykańskimi.

B. Noty dyplomatyczne.

Wkrótce po tym jak wyroki Trybunału stały się ostateczne, polski rząd podjął natychmiast dalsze środki mające na celu wykonanie zobowiązań wynikających z wyroków Trybunału.

W dniu 6 marca 2015 r., polskie MSZ, poprzez notę dyplomatyczną przedłożoną Ambasadzie USA w Warszawie, zwróciło się do Departamentu Stanu USA o zapewnienie, iż kara śmierci nie zostanie nałożona, ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA.

W dniu 2 kwietnia 2015 r. Ambasada USA w Warszawie poprzez notę dyplomatyczną wysłaną do polskiego MSZ potwierdziła, że prośba Polski z dnia 6 marca 2015 r. została przekazana odpowiednim władzom USA.

W dniu 13 maja 2015 r., polskie MSZ przedłożyło Ambasadzie USA w Warszawie kolejną notę dyplomatyczną. W tej nocie MSZ poprosiło odpowiednie władze USA, by zapewniły gwarancje, że kara śmierci nie zostanie orzeczona, ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashiri, który znajduje się pod jurysdykcją USA. MSZ przypomniało także, że kwestia dostarczenia gwarancji przez władze USA była przedmiotem poprzedniej noty dyplomatycznej (nota nr DPOPC 432.390.2013 z dnia 6 marca 2015 r.) i została podniesiona podczas bilateralnych konsultacji.

Ponadto MSZ zwróciło się do odpowiednich władz USA by zagwarantowały, że skarżący Pan Al Nashiri oraz Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się na terytorium USA, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Działania podjęte przez polskie władze po przedstawieniu planu działań z dnia 13 sierpnia 2015 r.:

C. List do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie

W dniu 14 października 2015 r. Podsekretarz Stanu w polskim MSZ, Pan Artur Nowak-Far wysłał list do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie, Pana Paula W. Jonesa, w sprawie wykonania pilnych środków indywidualnych wynikających z powyższych wyroków.

W liście tym polski minister przypomniał Ambasadorowi USA o dwóch notach dyplomatycznych, które zostały przedłożone Ambasadzie USA odpowiednio w marcu i w maju 2015 r. Poinformował również Ambasadora, że Komitet Ministrów Rady Europy przyjął już trzy decyzje o stanie egzekucji pilnych środków indywidualnych w grupie spraw Al Nashiri.

W swoim liście polski minister podkreślił, że w swojej najnowszej decyzji Komitet Ministrów wyraził poważne zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby ze strony amerykańskiej i wezwał polskie władze do kontynuowania wysiłków w celu uzyskania niezbędnych gwarancji, podjęcia wszelkich możliwych kroków w tym względzie i informowania Komitetu Ministrów o jakimkolwiek rozwoju sytuacji. Komitet zwrócił się również do Sekretarza Generalnego Rady Europy o przekazanie jego decyzji do Stałego Przedstawiciela Państwa Obserwatora – Stanów Zjednoczonych przy Radzie Europy.

Ponadto polski minister poinformował amerykańskiego Ambasadora o dacie kolejnego posiedzenia DH, które ma się odbyć w grudniu 2015 r. i zwrócił się do niego o spowodowanie zapewnienia współpracy władz amerykańskich z polskimi władzami w celu wykonania powyższych wyroków zgodnie z decyzjami Komitetu.

Wreszcie polski minister ponownie zwrócił się do amerykańskiego Ambasadora o spowodowanie działania właściwych władz amerykańskich, by zagwarantowały, że w stosunku do skarżącego – Pana Al Nashiri nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci oraz że skarżący - Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji USA nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Informacje otrzymane przez Rząd po przedłożeniu zaktualizowanego planu działań z dnia 17 listopada 2015 r.

D. Odpowiedź od władz USA

W odpowiedzi na powyższy list władze USA potwierdziły, że nie można przychylić się do prośby polskich władz o udzielenie gwarancji dyplomatycznych w związku z wyrokiem Europejskiego Trybunału (the request cannot be supported). Według władz USA Europejska Konwencja Praw Człowieka i decyzje Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niekoniecznie odzwierciedlają zobowiązania Stanów Zjednoczonych wynikające z prawa międzynarodowego.

Ponadto władze USA poinformowały, że według nich zarówno komisje wojskowe jak i sądy federalne są właściwe do zajęcia się sprawami osadzonych w Zatoce Guantanamo w sposób zgodny ze wszystkimi mającymi zastosowanie przepisami prawa międzynarodowego i krajowego.

Ponadto postępowanie przed komisją wojskową w Zatoce Guantamo obejmuje fundamentalne gwarancje proceduralne, które są zgodne z gwarancjami rzetelnego procesu wymaganymi przez Artykuł 3 i Artykuł 15 Konwencji przeciwko Torturom i innymi mającymi zastosowanie przepisami, w tym z przepisami II Protokołu Dodatkowego do konwencji genewskich z 1949 r., a nawet wykraczają poza nie.

Ponadto Ustawa o Komisjach Wojskowych z 2009 r. (UKW) zawiera pewną liczbę gwarancji obejmujących: domniemanie niewinności, standard wymagający od oskarżenia udowodnienia oskarżonemu winy ponad uzasadnioną wątpliwość (the beyond-a-reasonable-doubt burden of proof standard), prawo do obrońcy na koszt państwa, prawo do obrońcy przygotowanego w zakresie prawa i praktyki dotyczących kary śmierci, w przypadku, gdy komisja wojskowa jest uprawniona do orzekania kary śmierci, prawo do zaskarżenia ostatecznych orzeczeń komisji wojskowej do Sądu Rewizyjnego Komisji Wojskowych USA (U.S. Court of Military Commissions Review), (SRKW). Oskarżony ma również prawo do zaskarżenia orzeczenia SRKW do Sądu Odwoławczego okręgu Dystryktu Columbia i wreszcie może starać się o zrewidowanie orzeczenia przez Sąd Najwyższy USA. UKW zakazuje wykorzystywania zeznań uzyskanych w wyniku tortur, czy innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (10 U.S.C. § 948r (a)).

Ponadto prawo międzynarodowe nie zakazuje kary śmierci, gdy jest ona orzeczona i wykonana w sposób zgodny ze zobowiązaniami międzynarodowymi państwa.

Władze USA poinformowały również, że w Stanach Zjednoczonych istnieje wiele dodatkowych gwarancji ochrony proceduralnej dla jednostek, którym grozi kara śmierci.

Ponadto władze USA przypomniały, że USA na podstawie prawa wojennego, zgodnie z prawem USA oraz mającym zastosowanie prawem międzynarodowym, są uprawnione do zatrzymywania osób będących członkami Al-Kaidy, Talibanu, powiązanych z nimi sił, czy zasadniczo je wspierających, do końca działań wojennych.

Ponadto osadzeni mają prawo do podważenia legalności ich osadzenia w sądzie amerykańskim poprzez wniosek o wydanie nakazu zwolnienia.

Polski Rząd mając na względzie powyższe informacje przekazane przez władze USA, jak również wyroki w sprawach *Al Nashiri* i *Abu Zubaydah p. Polsce*, deklaruje swoją gotowość do powtórzenia swoich wniosków do Rządu USA.

E. List do Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki

Zgodnie z decyzjami Komitetu Ministrów przyjętymi w marcu i w czerwcu 2016 r., jak również zgodnie ze zobowiązaniem polskiego Rządu wyrażonym w planie działań z dnia 13 maja 2016 r. polskie władze ponowiły swój wniosek do strony amerykańskiej, o udzielenie skarżącym gwarancji dyplomatycznych, z zaangażowaniem Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem na najwyższym możliwym szczeblu politycznym.

W swoim liście Sekretarz Stanu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Minister Krzysztof Szczerski, poinformował Zastępcę Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki, Pana Antony'ego J. Blinkena, że Polska jest związana powyższymi wyrokami Europejskiego Trybunału na mocy Artykułu 46 *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*.

Ponadto polski Sekretarz Stanu przypomniał wcześniejsze starania polskiej strony, takie jak noty dyplomatyczne i list na szczeblu ministerialnym, w którym poinformowano Ambasadę Stanów Zjednoczonych w Warszawie o treści wyroków Trybunału, jak również o wynikających z nich dla polskich władz zobowiązaniach.

Sekretarz Stanu przypomniał również stronie amerykańskiej o polskich wnioskach o udzielenie gwarancji, że wobec skarżącego, Pana Al Nashiri'ego nie zostanie orzeczona, ani wykonana kara śmierci, a obaj skarżący, Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Ponadto polski Sekretarz Stanu poinformował swojego amerykańskiego odpowiednika o decyzjach przyjętych przez Komitet Ministrów w sprawie obu wyroków wzywających polskie władze do podjęcia konkretnych i pilnych środków mających na celu uzyskanie od władz Stanów Zjednoczonych właściwych gwarancji dyplomatycznych i do informowania Komitetu o jakichkolwiek postępach dotyczących sprawy.

Polska strona przypomniała również, że Komitet wezwał Sekretarza Generalnego i przedstawicieli państw członkowskich Rady Europy do podnoszenia kwestii gwarancji dyplomatycznych w swoich kontaktach z władzami Stanów Zjednoczonych. W swojej decyzji z dnia 10 marca 2016 r., Komitet przypomniał również, że Stany Zjednoczone mają status obserwatora przy Radzie Europy i jako obserwator dzielą jej ideały i wartości.

Polska strona podkreśliła również, że Komitet uznał, że status Stanów Zjednoczonych, jako obserwatora zachęca do współpracy i wezwał władze Stanów Zjednoczonych do ponownego rozważenia ich odpowiedzi do polskich władz w kontekście jakiegokolwiek przyszłego wniosku o gwarancje.

Wreszcie polska strona zwróciła się o wsparcie Stanów Zjednoczonych dla polskiego Rządu w procesie wykonywania jego zobowiązań międzynarodowych wynikających z Artykułu 46 Konwencji w odniesieniu do wyroków Trybunału przez spowodowanie, by właściwe władze Stanów Zjednoczonych udzieliły gwarancji dyplomatycznych, że kara śmierci nie zostanie orzeczona, ani wykonana w odniesieniu do skarżącego, Pana Al Nashiri'ego. Jednocześnie zwróciły się o spowodowanie, by właściwe władze Stanów Zjednoczonych udzieliły gwarancji dyplomatycznych, by skarżący, Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji Stanów Zjednoczonych, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Wreszcie polski Sekretarz Stanu ponowił wniosek o udzielenie gwarancji dyplomatycznych dla obu skarżących we wspomnianym wyżej zakresie.

Ambasada Stanów Zjednoczonych w Warszawie notą dyplomatyczną z dnia 1 sierpnia 2016 r. formalnie potwierdziła otrzymanie listu Ministra Krzysztofa Szczerskiego i odwołała się do swojej wcześniejszej noty dyplomatycznej z grudnia 2015 r. zawierającej odpowiedź na list Podsekretarza Stanu polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych z października 2015 r. Nota ta, zawierająca amerykańską odpowiedź, została szczegółowo opisana w planie działań przedstawionym przez polskie władze w dniu 19 lutego 2016 r.

Pomimo powyższej informacji zawartej w amerykańskiej notce z dnia 1 sierpnia 2016 r. polska strona oczekuje na merytoryczną odpowiedź od adresata listu, tj. Zastępcy Sekretarza Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki.

W przypadku nieotrzymania takiej odpowiedzi w najbliższej przyszłości polska strona rozważa ponowienie swojego wniosku o gwarancje dyplomatyczne dla obu skarżących we wspomnianym wyżej zakresie.

2. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym, jak również naruszenie Artykułu 5 i Artykułu 8 Konwencji

A. Aktualna sytuacja skarżących

1) Informacje otrzymane przez rząd dnia 2 kwietnia 2015 r. są następujące:

- w odniesieniu do Pana Abu Zubaydah: *Combatant Status Review Tribunal – Sąd ds. Statusu Kombatantów* (dalej: „CSRT”) zdecydował, że skarżący spełnia kryteria „wrogiego bojownika”. W tym kontekście powinno być podkreślone, że to decyzja natury administracyjnej, a nie wyrok sądu,
- od czasu zatrzymania skarżącego żadne postępowanie przed sądem nie zostało przeprowadzone, nie wniesiono przeciwko niemu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnej wojskowej pomocy prawnej,
- Pan Al Nashiri został zatrzymany w 2002 r. i przetransportowany do Guantanamo w 2006 r. Postawiono mu zarzuty: oszustwa, umyślnego zabójstwa 17 żołnierzy USA, terroryzmu, spiskowania na rzecz terroryzmu i zabójstwa, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku na ludność cywilną, ataku na cele cywilne, uprowadzenia statku lub samolotu,
- zgodnie z regulacjami USA cywilni, jak i wojskowi prawnicy byli przyznani skarżącemu i co najmniej jeden z nich jest wykwalifikowanym prawnikiem w sprawach, w których oskarżonemu grozi kara śmierci,
- skarżącemu doręczono akt oskarżenia w języku angielskim i arabskim,
- postępowanie przeciwko skarżącemu jest kontynuowane, a wszystkie dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>
- przesłuchania są jawne i transmitowane na żywo dla: mediów i ofiar oraz ich rodzin w dwóch miejscach na terytorium USA.

2) Informacje otrzymane przez rząd w dniu 30 października 2015 są następujące:

W styczniu 2015 r. władze amerykańskie zmieniły zasady dotyczące utajniania postępowań znajdujących się na agendzie komisji wojskowych. Zgodnie z nowymi zasadami informacje o

torturach, którym poddani zostali więźniowie CIA, nie podlegają utajnieniu. Wg rzecznika Pentagonu, informacje nt. technik przeprowadzenia przesłuchań byłych więźniów CIA, jak i warunki ich przetrzymywania przestają być przedmiotem decyzji sędziego komisji wojskowej („military commission judges' protective orders”). Przyznał, że nie wszystkie dzienniki więźniów będą odtajniane jednocześnie. Wymagać to będzie każdorazowo wniosku prawników. Według obrońców więźniów znajdujących się w bazie Guantanamo, odtajnienie dzienników ich klientów jest kluczowe dla właściwego przygotowania sprawy, w tym wystąpienie o ekspertyzy czy też o świadków.

W kwietniu 2015 r. sędzia prowadzący sprawę Al Nashiriego, płk. Vance Spath zarządził przeprowadzenie badania mózgu więźnia rezonansem magnetycznym. Nie wskazał jednak daty badania. Jest to o tyle istotne, że w bazie w Guantanamo brak odpowiedniego sprzętu. Według prawników Pana Al Nashiri w efekcie kilku lat przebywania w więzieniu CIA, nastąpił u niego poważny uraz mózgu. Jego udowodnienie - zdaniem jednego z prawników skarżącego - może wykluczyć – w razie zasądzenia kary śmierci – możliwość jej wykonania w warunkach wojskowych.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. władze USA poinformowały komisję wojskową o możliwości przeprowadzenia przez Pana Al Nashiri kwartalnych rozmów z członkami rodziny przy użyciu systemu „Direct Interactive Communication Experience” (DICE). Po raz pierwszy skorzystał on z tej możliwości w dniu 18 stycznia 2015 r. podczas 30 minutowej rozmowy z rodzicami i trzema innymi członkami rodziny. Jednakże nie skorzystał z możliwości udziału w kolejnych kwartalnych rozmowach, które zostały mu zaoferowane.

Jeśli chodzi o Pana Abu Zubaydah to zgodnie z informacjami uzyskanymi przez polskie władze, jak zostało to już przedstawione powyżej, od czasu zatrzymania skarżącego nie toczyło się przeciwko niemu żadne postępowanie sądowe, nie przedstawiono mu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnego prawnika wojskowego w ramach pomocy prawnej.

3) Informacje otrzymane przez Rząd w dniu 9 lutego 2016 r. są następujące:

W odniesieniu do Pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do Pana Al Nashiri

- w dniu 9 kwietnia 2015 r., jak przedstawiono wyżej, Komisja Wojskowa zarządziła Convening Authority, tj. władzom więzienia, przeprowadzenie u Pana Al Nashiri'ego rezonansu magnetycznego (dalej RM) jego mózgu;

- w dniu 18 września 2015 r. obrońca skarżącego zwrócił się do komisji o spowodowanie, by Convening Authority (dalej CA) przeprowadziło zarządził wcześniej RM mózgu skarżącego, spełniając następujące warunki:

- MR zostanie przeprowadzony w obecności obrońcy skarżącego i jedynie po odbyciu spotkania obrońcy i Dr. Sondry S. Crosby ze skarżącym, by przygotować do badania RM,

- CA wskaże technikowi MR, by stosował się do konkretnych, zasugerowanych przez obronę metod i technik badań RM, wymienionych w memorandum skierowanym do CA,
- CA ograniczy dystrybucję wyników MR jedynie do obrony;

- w dniu 2 października 2015 r. Rząd USA zwrócił się do Komisji, by odmówiła przyjęcia wniosku obrońcy, jako przedwczesnego, ponieważ wnosząc o powołanie biegłych, czy konkretnych środków, obrona musi się zwrócić o nie do CA; jeśli CA odmówi, obrona może ponowić wniosek, kierując go do sędziego wojskowego, jeśli Komisja uzna wniosek za zasadny, sędzia wojskowy może nakazać CA zapewnienie wnioskowanego biegłego, czy środków; jednakże w niniejszej sprawie CA nie odmówiły konstruktywnemu wnioskowi obrony dotyczącemu konkretnych środków, a zatem kwestia ta nie jest gotowa do rozpatrzenia przez Komisję, ponadto w opinii Komisji wniosek obrońcy, by ograniczyć dystrybucję wyników RM do obrony, jest dyskusyjny;

- w dniu 20 stycznia 2016 r. obrońca przedstawił pismo, w którym zakwestionował prawo do prowadzenia postępowania przeciwko Panu Al Nashiri'emu przez Komisję Wojskową na podstawie UKW; obrońca dowodził, że zarzucane skarżącemu przestępstwo miało miejsce przed 9 września 2001 r.; powyższy dokument nie odnosi się do osadzenia Pana Al Nashiri'ego w bazie w Guantanamo, ale do miejsca i organu, który jest właściwy do orzekania w sprawie skarżącego; wniosek ten poparty dwa pisma: 1) od 14 emerytowanych generałów i admirałów Armii USA oraz 2) od Pana Davida Glaziera – profesora prawa i komentatora komisji wojskowych.

4) Informacje otrzymane przez Rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań z dnia 19 lutego 2016 r.

W odniesieniu do Pana Abu Zubaydah

- od czasu osadzenia skarżącego nie przeprowadzono postępowania sądowego, nie przedstawiono mu zarzutów, nie ustanowiono dla niego wojskowego obrońcy;

W odniesieniu do Pana Al Nashiri

- sytuacja skarżącego w postępowaniu przed Komisją Wojskową nie uległa zmianie od lutego 2016 r.;
- w dniu 17 lutego 2016 trzech sędziów sądu Okręgowego Dystryktu Columbia badało kwestię, czy postępowanie przeciwko Panu Al Nashiri powinno być kontynuowane przed komisją wojskową, czy przed sądem federalnym. W trakcie posiedzenia sędziowie wysłuchali ustnych argumentów na korzyść przeniesienia postępowania do sądu federalnego. Wskazano na inne przypadki postępowań dotyczących terrorystów, które toczyły się przed sądami federalnymi. Prezentowano argumenty, iż w czasie ataków terrorystycznych, których sprawa dotyczy USA nie były w stanie wojny. Sędziowie zwrócili się do strony rządowej o podanie podstaw prowadzenia postępowania przed komisją wojskową. Do maja nie podjęto żadnej decyzji w tej kwestii.

5) Informacja otrzymana przez Rząd po przedstawieniu zaktualizowanego planu działań w dniu 13 maja 2016 r.

Rząd pragnie poinformować, że stale monitoruje sytuację skarżących.

Jeśli chodzi o Pana Abu Zubaydah, w dniu 23 sierpnia 2016 r. przed Periodic Review Board odbyła się wstępna rozprawa dotycząca wniosku skarżącego o zwolnienie z bazy w Guantánamo. Rozprawa miała na celu ustalenie, czy skarżący nadal stwarzałby zagrożenie w razie zwolnienia. Była to pierwsza publiczna rozprawa w sprawie skarżącego od czasu pozbawienia go wolności. Część rozprawy została udostępniona dla dziennikarzy i organizacji ochrony praw człowieka. Na prośbę skarżącego protokół z części rozprawy toczącej się za zamkniętymi drzwiami nie został upubliczniony.

Decyzja dotycząca wniosku skarżącego o zwolnienie, która była spodziewana w ciągu 30 dni od rozprawy nie została jeszcze ogłoszona.

Jeśli chodzi o Pana Al Nashiri'ego warto odnotować decyzję sądu Okręgowego Dystryktu Columbia z dnia 30 sierpnia 2016 r. Decyzją tą sąd odroczył rozpatrzenie kwestii, czy sprawą skarżącego powinna się zająć Komisja Wojskowa, czy sąd federalny, do czasu rozpoczęcia postępowania i orzeczenia wojskowego organu odwoławczego.

Ponadto w dniu 9 czerwca 2016 r. Sąd Wojskowej Komisji Odwoławczej (the U.S. Court of Military Commission Review) zdecydował o podtrzymaniu zarzutów wobec Pana Al Nashiri'ego dotyczących jego udziału w ataku na tankowiec MV Limburg.

Rząd podejmuje się starania o dalsze informacje dotyczące sytuacji skarżących i przekazywania ich do Komitetu Ministrów.

3. Naruszenie Artykułu 13 Konwencji na skutek braku efektywnego środka odwoławczego na wniesienie skargi przez skarżących z Artykułów 3, 5 i 8 Konwencji

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie w znaczących kwotach.

Ponadto polskie władze wszczęły dochodzenie, które jeszcze się toczy, między innymi, z powodu złożoności sprawy i problemów w uzyskiwaniu dowodów. Ta kwestia będzie rozwinięta w części dotyczącej skutecznego śledztwa, poniżej.

4. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym.

Krajowe postępowanie karne

a) Informacje na temat działań już podjętych i działań zaplanowanych na przyszłość.

W czasie trwania krajowego śledztwa, odpowiednie organy prokuratury podjęły ostatnio szereg działań, z których część jest opisana poniżej.

Pozyskano, zlecane sukcesywnie tłumaczenia licznych dokumentów, w szczególności dostępnych wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA

(*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*), a także dokumentów w języku angielskim i francuskim pozyskanych od strony włoskiej w drodze międzynarodowej pomocy prawnej.

Ponadto, uzyskano i przetworzono procesowo materiały medialne, które mogą mieć znaczenie dla prawidłowego ukierunkowania postępowania, celem przygotowania się do kolejnych czynności procesowych, które zaplanowano na sierpień i wrzesień.

Kontynuowano prace związane z zasięgnięciem opinii biegłych różnych specjalności (m. in. informatycznych).

Utrzymywano kontakt i wymieniano korespondencję z licznymi instytucjami i organami.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że wymienione powyżej cztery elementy nie odzwierciedlają całokształtu wysiłków zmierzających do zgromadzenia w sprawie pełnego materiału dowodowego, który umożliwi podjęcie decyzji o przesunięciu procesu karnego na następny etap. W szczególności nie jest możliwe wskazanie czynności o charakterze niejawnym.

Ponadto informowanie o planowanych czynnościach ze wskazaniem ich terminu i charakteru nie jest możliwe z uwagi na dobro postępowania, względy taktyczne oraz konieczność zachowania dyskrecjonalności (np. osoby, które będą przesłuchiwane winny powziąć taką informację, jako pierwsze).

Nie mniej jednak możliwym jest podanie, iż w miesiącach sierpniu i wrześniu 2015 roku planowane są następujące czynności procesowe:

- dalsze przesłuchania świadków, w tym funkcjonariuszy publicznych,
- pozyskiwanie opinii biegłych różnych specjalności,
- skierowanie kolejnych wniosków o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim władzom zagranicznym o złożonych wnioskach o międzynarodową pomoc prawną,
- przypominanie odpowiednim jednostkom o tłumaczeniach ważnych dla śledztwa dokumentów.

Tak jak zostało stwierdzone we wstępnej informacji złożonej Komitetowi Ministrów w dniu 15 maja 2015 r., asystent prokuratora rozpoczął już pracę. Jego wsparcie z pewnością zwiększy efektywność śledztwa.

- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Pomiędzy sierpniem i listopadem 2015 r. przesłuchano dwóch kolejnych świadków z udziałem pełnomocników skarżących.

Kontynuowano konsultowanie ekspertów z różnych dziedzin, w tym z dziedziny informatyki. Pozyskano pewne dane od Policji i operatorów telefonii komórkowej.

Pozyskano dalsze tłumaczenia dokumentów.

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z licznymi instytucjami i ciałami.

- Informacje dostępne do dnia 26 stycznia 2016 r.:

- współpraca z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana między innymi w odniesieniu do rozpatrzenia kolejnego wniosku dowodowego przedstawionego przez pełnomocnika Pana Al Nashiri'ego w dniu 10 grudnia 2015 r.;

- w styczniu 2016 r. prokuratura zwróciła się do właściwych władz o przedstawienie pełnej dokumentacji dotyczącej spotkań na wysokim szczeblu pomiędzy przedstawicielami USA i Polski, które miały miejsce w latach 2001-2003;

- organy prokuratury pozostawały w kontakcie z licznymi instytucjami i organami, np. przedstawiły odpowiedź na list Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 7 grudnia 2015 r.;

- organy prokuratury zajmowały się oceną przedłożonych im materiałów w zakresie ich użyteczności dla celów śledztwa, ponadto w dniach 7 i 20 stycznia 2016 r. odpowiedziały osobom na ich listy zawierające informacje związane z przedmiotem postępowania;

- organy prokuratury przeprowadziły wszechstronną analizę wniosków dowodowych przedłożonych przez pełnomocników skarżących w celu ich ostatecznej ewaluacji;

- organy prokuratury rozpoczęły przygotowania do przedstawienia właściwym władzom USA kolejnego wszechstronnego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej;

- organy prokuratury kontynuowały działania mające na celu uzyskanie odpowiedzi na wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej skierowany do Rumunii;

- organy prokuratury podjęły kroki mające na celu wykonanie obcego wniosku o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej, który wiąże się z przedmiotem postępowania.

- Informacje dostępne do dnia 26 kwietnia 2016 r.:

Pomiędzy 22 stycznia i 26 kwietnia 2016 r. organu prokuratury prowadziły między innymi następujące czynności:

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z instytucjami i organizacjami zainteresowanymi monitorowaniem toku postępowania, w tym z polską filią Amnesty International.

Organy prokuratury przekazały wniosek do Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o dostarczenie dalszych dokumentów dotyczących stosunków międzynarodowych i współpracy w okresie związanym z przedmiotem postępowania. Wniosek ten doprowadził do wyselekcjonowania kolejnej grupy materiałów. Aktualnie prowadzone są czynności dotyczące sposobu i czasu proceduralnego wykorzystania tych materiałów.

Śledztwo aktualnie toczy się w Prokuraturze Regionalnej w Krakowie, która zgodnie z ustawą z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (Dziennik Ustaw z 2016 r. poz. 177) zmieniającą strukturę jednostek organizacyjnych prokuratury zastąpiła dawną Prokuraturę Apelacyjną w Krakowie. Śledztwo zostało przedłużone do 11 października 2016 r.

Zgodnie z informacjami otrzymanymi z prokuratury czynione są starania w celu prowadzenia śledztwa w sposób rzetelny, nieopieszający i skuteczny pomimo trudności związanych z bezprecedensowym charakterem przedmiotu śledztwa, jak również dotychczasowej odmowy współpracy z strony amerykańskiej.

Konkretne osiągnięcia śledztwa, do których odnosi się decyzja Komitetu Ministrów przyjęta podczas posiedzenia DH, które odbyło się w dniach 8 – 10 marca 2016 r. zależą od rezultatów przedstawionych powyżej czynności prokuratury, jak również od innych działań zaplanowanych na dalszy tok postępowania.

- **Informacje dostępne do dnia 12 października 2016 r.:**

W przeciągu ostatnich kilku miesięcy śledztwo koncentrowało się na czynnościach proceduralnych o charakterze niejawnym. Z tego powodu wyniki tych czynności nie mogą zostać upublicznione. Czynności te obejmowały rozpatrywanie zebranego materiału niejawnego, jak również przesłuchania osób zobowiązanych prawem do zachowania tajemnicy.

Również czynności zaplanowane na przyszłość, które będą miały wpływ na dalszy tok postępowania, w tym na jego zakończenie, koncentrują się na niejawnych źródłach dowodów.

Aktualnie Krakowska Prokuratura Regionalna oczekuje na zgodę właściwych władz na przesłuchanie świadków, którzy zobowiązani są przez prawo do zachowania tajemnicy państwowej.

Więcej informacji na temat środków indywidualnych można znaleźć w odpowiedziach Rządu na komunikacje składane do Komitetu Ministrów przez the Open Society Justice Initiative oraz Human Rights in Practice (DD(2015)585 and DD(2015)586).

- b) Trudności w otrzymywaniu pomocy prawnej.

Prokuratorzy złożyli liczne wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej do następujących stron:

1. Włochy - wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowano 5 lutego 2014 roku, a dotyczył on przesłuchania świadka (C. Fava) i zabezpieczenia dokumentów; czynność przeprowadzono w dniu 18 listopada 2014 roku i część materiałów zostało bezpośrednio przekazanych stronie polskiej, a pozostałe oczekiwane dokumenty wpłynęły do prokuratury prowadzącej śledztwo w dniu 7 kwietnia 2015 roku, za pośrednictwem organów centralnych włoskich i polskich (ponaglenia kierowano za pośrednictwem organów centralnych - zapytanie o wykonanie

czynności w dniu 23 kwietnia 2014 roku oraz 1 lipca 2014 roku, a już po wykonaniu czynności, pocztą elektroniczną - monit dotyczący dokumentów w lutym 2015 roku).

2. Litwa - wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej dotyczący powiadomienia o ustaleniach tamtejszego śledztwa o analogicznym, jak polskie przedmiocie, skierowano w styczniu 2014 roku; odpowiedź uzyskano 10 marca 2014 roku, przy czym wymianę informacji pogłębiono w czasie spotkania w dniu 16 kwietnia 2015 roku.

3. Rumunia - w styczniu 2014 roku analogiczny (jak do strony litewskiej) wniosek skierowano także do władz rumuńskich; do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi, ostatni monit w tej sprawie skierowano w lipcu 2015 roku.

4. Szwajcaria - wnioskiem z dnia 26 marca 2014 roku zwrócono się do władz szwajcarskich m.in. o przesłuchanie w charakterze świadka Dicka Marty'ego. W dniu 14 lipca 2014 roku do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wpłynęła odpowiedź, zgodnie z którą Dick Marty skorzystał z immunitetu przyznanego na mocy art. 14 *Porozumienia Ogólnego w sprawie przywilejów i immunitetów Rady Europy z dnia 2 września 1949 roku*; w dniu 12 listopada 2014 roku wniosek ponowiono, uzupełniając jego treść m.in. o możliwe interpretacje dotyczące immunitetu parlamentarzystów Rady Europy oraz argumentując słuszne intencje strony polskiej w sposób wyraźny i konkretny - efektem tak ukształtowanego wniosku była negatywna, identyczna wręcz w treści odpowiedź państwa wezwanego, która wpłynęła w dniu 18 marca 2015 roku.

5. Stany Zjednoczone - do USA skierowano szereg wskazanych poniżej wniosków o pomoc prawną:

- wniosek z dnia 18 marca 2009 roku zawierający pytania związane ze spółkami obsługującymi loty do Polski, będące w kręgu zainteresowaniu śledztwa – strona wezwana udzieliła odpowiedzi odmownej pismem z dnia 7 października 2009 roku;
- wniosek z dnia 9 marca 2011 roku dotyczący przesłuchania w charakterze świadków pokrzywdzonych Abu Zubaydah'y oraz Al Nashiri'ego - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 24 maja 2013 roku dotyczący przesłuchania osób, co do których zachodzi podejrzenie, iż przebywały na terenie Polski oraz udostępnienia dokumentów - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 27 maja 2013 roku zawierający prośbę o przekazanie dokumentów i udzielenie informacji umożliwiających wstępne uwierzytelnienie dokumentów dostępnych w Internecie - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 2 września 2014 roku dotyczący kwestii podstawowych, związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 22 grudnia 2014 roku o udostępnienie dla potrzeb śledztwa oryginalnej, a więc pełnej i nieocenzurowanej wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw służb specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), a także stanowiących reakcję na niego - tzw. raportu mniejszości

senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program - Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*) - do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi.

W ślad za ww. wnioskami do strony amerykańskiej skierowano następujące monity:

- pisma z dnia 25 lipca 2012 roku oraz 11 października 2012 roku dotyczące wniosku z dnia 9 marca 2011 roku o międzynarodową pomoc prawną; sprawę omówiono ponadto w trakcie konsultacji polsko-amerykańskich w dniach 7-8 listopada 2012 roku i pozyskano wiedzę, iż postępowanie w zakresie wniosku się toczy;
 - kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniach: 30 stycznia 2013 roku, 28 maja 2013 roku, 5 grudnia 2013 roku, 14 października 2014 roku – pisma te pozostały bez odpowiedzi;
 - sprawę wniosków strony polskiej omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 14-15 stycznia 2014 roku z udziałem prawników Departamentów Sprawiedliwości i Stanu USA, uzyskując zapewnienie, iż postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku strony polskiej nadal się toczy;
 - kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniu 9 czerwca 2014 roku i dotyczyły realizacji trzeciego wniosku z dnia 24 maja 2013 roku i czwartego z dnia 27 maja 2013 roku;
 - sprawę wniosków po raz kolejny omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 2-3 grudnia 2014 roku i uzyskano zapewnienie, iż postępowanie z wniosków strony polskiej toczy się „na najwyższym szczeblu”;
 - po raz kolejny Prokuratura Generalna zwróciła się o ponaglenie realizacji pięciu wniosków rekwizycyjnych (od drugiego do szóstego) pismem z dnia 24 marca 2015 roku;
 - kwestia realizacji wszystkich wniosków poruszona została w trakcie wideokonferencji ze stroną amerykańską w dniu 23 kwietnia 2015 roku;
 - pismem z dnia 22 czerwca 2015 roku Prokuratura Generalna wystosowała kolejne ponaglenie dotyczące realizacji pięciu wniosków (od drugiego do szóstego).
- Informacje wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Polska Prokuratura otrzymała odpowiedź od strony amerykańskiej na swoje wszystkie wnioski ws. międzynarodowej pomocy prawnej. Odpowiedź była negatywna.

- **Informacje dostępne do końca kwietnia 2016 r.:**

Organy prokuratury przedstawiły kolejny wyczerpujący wniosek o międzynarodową pomoc prawną do właściwych władz USA. Wniosek ten obejmuje również w miarę możliwości, wnioski dowodowe pełnomocników skarżących. Wniosek ten ma również na celu szeroką weryfikację danych na temat prowadzenia programu USA - HVD poza stanami Zjednoczonymi w przestrzeni publicznej. Wniosek ten zawiera również postulat włączenia do działań, oprócz polskich prokuratorów, także pełnomocników skarżących.

Organy prokuratury prowadziły działania mające na celu uzyskanie od władz rumuńskich odpowiedzi na wniosek o międzynarodową pomoc prawną.

W związku z wykonaniem wniosku o międzynarodową pomoc prawną skierowanym do Wielkiej Brytanii (dalej UK), Szkocji, przesłuchano dwóch świadków. Przesłuchania dotyczyły funkcjonowania lotniska Szymany. Zaplanowano już dalsze przesłuchania w tej kwestii.

Ponadto opracowano już dwa kolejne, nowe wnioski o międzynarodową pomoc prawną. Są one adresowane do UK oraz do władz Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Wnioski te dotyczyły przesłuchań świadków, którzy mogli dysponować informacjami ważnymi dla sprawy, w szczególności dotyczących amerykańskich samolotów, co do których ustalono, że korzystały z lotniska Szymany w okresie objętym śledztwem.

- **Informacje dostępne do dnia 12 października 2016 r.:**

Powyższy wyczerpujący wniosek o międzynarodową pomoc prawną skierowany do właściwych władz USA, przedłożony kilka miesięcy temu przez organy polskiej prokuratury, został, podobnie, jak inne takie wnioski, odrzucony..

Ponadto strona amerykańska odpowiedziała na polski wniosek, informując, że jakkolwiek przyszły wniosek dotyczący rzekomych miejsc detencji CIA dla osób podejrzewanych o działalność terrorystyczną nie będzie procedowany.

Mając na względzie powyższe, należy podkreślić, że wdrożenie większości wniosków dowodowych przedłożonych przez pełnomocników skarżących zależy od współpracy z właściwymi władzami Stanów Zjednoczonych. Dlatego też polska prokuratura planuje zwrócić się do pełnomocników skarżących o dostosowanie ich wniosków dowodowych do aktualnej sytuacji, czy też zaproponowanie alternatywnych sposobów przeprowadzenia czynności, będących przedmiotem tych wniosków.

- c) Informacje dotyczące zapoznania się pełnomocników skarżących z aktami sprawy

Rząd chciałby podkreślić, że współpraca z pełnomocnikami skarżących jest kontynuowana. Akta jawne pozostają do ich dyspozycji, zaś niejawne udostępniane są sukcesywnie. Ostatnie (maj-czerwiec 2015 roku) spotkania połączone z udostępnieniem materiałów miały miejsce w następujących terminach:

- 6 maja 2015 roku – pełnomocnik Pana Abu Zubaydah’y mec. Bartłomiej Jankowski i pełnomocnik substytucyjny apl. adw. Edyta Zalewska,
 - 3 czerwca 2015 roku - adw. Bartłomiej Jankowski i apl. adw. Edyta Zalewska oraz pełnomocnik Pana Al Nashiri'ego adw. Mikołaj Pietrzak i pełnomocnik substytucyjny adw. Paweł Osik (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
 - 30 czerwca 2015 roku - adw. Bartłomiej Jankowski z apl. adw. Edytą Zalewską (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych),
 - następnie spotkanie jest zaplanowane na dzień 6 sierpnia 2015 roku dla adw. Mikołaja Pietrzaka,
 - ponadto na dzień 11 sierpnia 2015 roku zaplanowana jest czynność procesowa z udziałem pełnomocników pokrzywdzonych.
- Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:

Współpraca prokuratury z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana:

- na spotkaniu w dniu 6 sierpnia 2015 r. – pełnomocnicy Pana Al Nashiri, Pan Mikołaj Pietrzak i substytut, Pan Paweł Osik zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne,
 - pełnomocnicy skarżących nie przyszli na spotkanie zaplanowane na dzień 11 sierpnia 2015 r.,
 - w dniu 18 sierpnia 2015 r. pełnomocnik Pana Abu Zubaydah, Pan Bartłomiej Jankowski zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne,
 - w odpowiedzi na wniosek pełnomocnika Pana Al Nashiri’ego z dnia 2 października 2015 r. Prokuratura skopiowała i przesała mu 7541 stron dokumentów, które stanowiły prawie całą jawną część akt,
 - w dniu 28 października 2015 r. przesłano pełnomocnikom skarżących kopie protokołu przesłuchania jednego ze świadków.
- Informacje dostępne do końca kwietnia 2016 r.:

Kontynuowano współpracę z pełnomocnikami skarżących. W dniach 18 lutego i 15 kwietnia 2016 r. pełnomocnikom udostępniono dalsze części niejawnych akt sprawy. Ponadto organy prokuratury procedowały również proceduralne i formalne wnioski pełnomocników skarżących.

- **Informacje dostępne do dnia 12 października 2016 r.:**

Po raz kolejny należy podkreślić, że pełnomocnicy skarżących mają dostęp do akt śledztwa, w tym do ich niejawnej części.

Ponadto pełnomocnicy skarżących są za każdym razem informowani o dacie planowanych czynności procesowych, o które wnioskowali i mają możliwość uczestniczenia w nich.

- d) Plany dotyczące informowania polskiego społeczeństwa o śledztwie

W odpowiedzi na decyzję Komitetu Ministrów przyjętą w grudniu 2015 r. polski Rząd pragnie poinformować, że w dniu 28 stycznia 2016 r. przyjęto nowe *Prawo o prokuraturze*.

Zgodnie z art. 12 § 2 nowej ustawy Prokurator Generalny i kierujący poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury, czy też inni uprawnieni przez nich prokuratorzy mogą przedstawiać mediom informacje na temat toczącego się postępowania, czy informacje dotyczące działań prokuratury, wyłączając informacje niejawne, mając na względzie ważny interes publiczny.

Powyższa ustawa wejdzie w życie w dniu 4 marca 2016 r.

Z uwagi na przedmiot śledztwa oraz jego zakres podmiotowy dostęp przedstawicieli mediów oraz społeczeństwa do informacji z przedmiotowego postępowania warunkowany jest ścisłymi rygorami. W przypadku zapytań kierowanych przez przedstawicieli mediów

lub organizacje pozarządowe udzielane są odpowiedzi na temat stanu śledztwa w zakresie umożliwiającym ujawnienie jego wyników, określonym z jednej strony koniecznością zapewnienia efektywności przedmiotowego postępowania, z drugiej zaś – potrzebą zachowania jego transparentności. Za każdym razem należy mieć też na uwadze, iż niektóre informacje dotyczące śledztwa należą do sfery bezpieczeństwa państwa i jako takie nie powinny być upubliczniane.

5. Wypłata zadośćuczynienia.

A. Wewnętrzne konsultacje dotyczące wypłaty zadośćuczynienia Panu Abu Zubaydah.

W dniu 3 marca 2015 r. w polskim MSZ miało miejsce spotkanie mające na celu wyjaśnienie wątpliwości związanych z dokonaniem płatności na rzecz Pana Aby Zubaydah. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1333 (2000) skarżący został wpisany na listę powiązanych z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierający aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane przez Unię Europejską w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. W świetle powyższych informacji należy założyć, że Pan Aby Zubaydah został wpisany na listę sankcji, co uniemożliwia mu otrzymanie pieniędzy zasądzonych przez Trybunał.

W związku z powyższym Agent Rządu zapytał panią Geneviève Mayer, Dyrektora Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czy istnieje możliwość złożenia zasądzonego przez Trybunał słusznego zadośćuczynienia na wyznaczonym rachunku Rady Europy.

20 marca 2015 r. Rząd otrzymał odpowiedź z Departamentu Wykonywania Wyroków zawierającą rady dotyczące możliwych form płatności zasądzonej kwoty skarżącemu bez otwierania określonego rachunku Rady Europy.

B. Szczegóły płatności.

Rząd wypełnił swoje zobowiązania dotyczące płatności kwot zasądzonych przez w ww. wyrokach.

Al Nashiri

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	-	100 000 euro
Termin płatności: 16/05/2015			Wypłacono: 11/05/2015

Abu Zubaydah

Szkoda majątkowa	Szkoda	Koszty i wydatki	Suma
------------------	--------	------------------	------

	niemajątkowa		
-	100 000 euro	30 000 euro	130 000 euro

Termin płatności: 16/05/2015

Kwota 30 000 euro zasądzona, jako koszty i wydatki została **wypłacona 11/05/2015** pełnomocnikowi skarżącemu.

W stosunku do pozostałej kwoty **100 000 euro** zasądzonej przez Trybunał jako szkoda niemajątkowa, w dniu **13 maja 2015 r.** Polski MSZ złożył wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę, ponieważ krajowe regulacje nie pozwalają przekazać pieniędzy skarżącemu, który znajduje się na liście sankcji ONZ i UE zgodnie z paragrafem 8(c) Rezolucji 1333(2000) jako powiązany z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności przez, wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierających działania lub aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane w Unii Europejskiej w rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. W dniu 12 października 2015 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia przychylił się do wniosku MSZ, wydając w drodze postanowienia zgodę na wpłacenie zadośćuczynienia zasądzonego skarżącemu przez Trybunał do depozytu sądowego. Jednakże warunkiem koniecznym, by to postanowienie stało się prawomocne, jest doręczenie tego postanowienia uczestnikowi postępowania – tj. Panu Abu Zubaydah w języku, który rozumie. Dlatego też postanowienie sądu zostało przetłumaczone na język angielski. Następnie sąd krajowy rozpoczął starania mające na celu doręczenie postanowienia Panu Abu Zubaydah. Z powodu niezwykłego statusu miejsca przebywania skarżącemu – Baza Marynarki wojennej USA w Zatoce Guantanamo na Kubie, sąd krajowy musiał ustalić właściwy sposób doręczenia postanowienia skarżącemu. Z tego powodu sąd krajowy poprzez polską Ambasadę w Waszyngtonie starał się uzyskać odpowiedź w tej kwestii od właściwych władz USA. Ambada polska w Waszyngtonie skontaktowała się z władzami USA drogą dyplomatyczną, a następnie poprzez wysłanie dwóch not dyplomatycznych odpowiednio w dniach 4 lutego i 15 marca 2016 r. W odpowiedzi na powyższe noty dyplomatyczne w dniu 6 kwietnia 2016 r. Departament Stanu USA poinformował polską Ambasadę, że strona amerykańska nie jest uprawniona do przekazania takich dokumentów skarżącemu. Strona amerykańska doradziła też, by postanowienie polskiego sądu doręczyć pełnomocnikowi skarżącemu i wskazała, że w postępowaniu przed europejskim Trybunałem pełnomocnikiem skarżącemu była Pani Helen Duffy. Polskie MSZ natychmiast przekazało dane kontaktowe ww. prawnika do właściwego sądu krajowego. Jednakże prawnik ten nie reprezentuje skarżącemu we właściwym postępowaniu krajowym. **Dlatego też polskie MSZ przedłożyło również sądowi dane kontaktowe amerykańskiego prawnika, który najprawdopodobniej jest w kontakcie ze skarżącym – Pana Josepha Marguliesa. Polski prawnik, który reprezentował skarżącemu w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem posiada pełnomocnictwo od Pana J. Marguliesa, jednakże nie był w stanie uzyskać pełnomocnictwa wystawionego przez skarżącemu dla Pana J. Marguliesa, ponieważ pozostaje ono zdeponowane w swego rodzaju kancelarii tajnej w Stanach Zjednoczonych. Z powodu tych trudności sąd krajowy zdecydował o doręczeniu postanowienia skarżącemu zgodnie z *Konwencją o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i***

handlowych sporządzoną w Hadze dnia 15 listopada 1965 roku. Postępowanie w oparciu o ww. Konwencję jest w toku.

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułów 2 i 3 Konwencji wraz z Artykułem 1 Protokołu nr 6 do Konwencji w sprawie Al Nashiri oraz naruszenie Artykułu 6 ust. 1 w obydwu sprawach.

Środki prawne

Biorąc pod uwagę decyzję Komitetu Ministrów przyjętą podczas jego 1243. posiedzenia, które odbyło się w dniach 8-9 grudnia 2015 r., która w par. 5 stanowi, że:

„jeśli chodzi o środki generalne, uznaje, że większość środków przedstawionych w planie działań nie odnosi się do przyczyn problemów zidentyfikowanych w wyrokach Trybunału, a mianowicie jawne lekceważenie przepisów regulujących działania funkcjonariuszy państwa i wezwał władze do zajęcia się tymi kwestiami;”

Rząd chciałby przedstawić następujące informacje.

Demokratyczna kontrola nad polskimi służbami specjalnymi jest wykonywana przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Sejm, tj. niższej izby polskiego parlamentu, jak również przez krajowe sądy i prokuratury.

• **Kontrola parlamentarna**

Odwołując się do Art. 95 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ustawy pragmatyczne w art. 3.3 *Ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i o Agencji Wywiadu* (dalej ustawa o ABW i AW), art. 3.3 *Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego* (dalej ustawa o SKW) oraz art. 5.2a *Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym* (dalej ustawa o CBA), stanowią, że działalność szefów służb specjalnych – odpowiednio – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (dalej ABW), Agencji Wywiadu (dalej AW), Służby Kontrwywiadu Wojskowego (dalej SKW) i Centralnego Biura Antykorupcyjnego (dalej CBA) podlega kontroli Sejmu.

Sejm sprawuje tę kontrolę za pośrednictwem Komisji do spraw Służb Specjalnych (dalej KSS). KSS ma między innymi następujące uprawnienia kontrolne:

- zapoznawanie się z informacjami o szczególnie ważnych wydarzeniach z działalności służb specjalnych, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości oraz podejrzeń naruszenia prawa przez służby specjalne,
- opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących służb specjalnych,
- opiniowanie kierunków działań służb specjalnych,
- rozpatrywanie raportów rocznych szefów służb specjalnych.

- **Kontrola sądowa i prokuratorska**

Kontrola sądowa i prokuratorska nad służbami specjalnymi jest gwarantowana przez prawo. Jej celem jest dbanie, by w obszarze działalności służb ograniczającym prawa i wolności obywatelskie nie dochodziło do nadużyć.

W tym kontekście należy wskazać, że w dniu 15 stycznia 2016 r. Sejm uchwalił zmianą ustawy o Policji i niektórych innych ustaw. Zmiana ta została przyjęta zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 czerwca 2014 r. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że niektóre przepisy regulujące zbieranie informacji o jednostkach w związku z działaniami operacyjnymi organów ścigania są niekonstytucyjne.

Przepisy tej ustawy wprowadziły wzmocniony nadzór prokuratorski i sądowy nad prowadzeniem kontroli operacyjnej przez uprawnione służby i zwiększyły ochronę praw jednostek. Zgodnie z nowymi przepisami nadzór ten sprawowany jest od początkowej fazy uzyskiwania zgody na prowadzenie kontroli operacyjnej. Taka kontrola operacyjna może być zarządzona lub przedłużona przez sąd po uzyskaniu uprzedniej zgody prokuratora. Taki nadzór wykonywany jest przez obowiązek informowania właściwego prokuratora o przebiegu i rezultatach kontroli. Istnieje również obowiązek informowania o kontroli obu izb parlamentu.

Ponadto nowe przepisy doprecyzowały katalog przestępstw uzasadniających zarządzenie kontroli operacyjnej i określiły maksymalny czas trwania takiej kontroli. W celu wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego nowelizacja doprecyzowała również przepisy regulujące niszczenie danych telekomunikacyjnych i pocztowych niemających znaczenia dla prowadzonego postępowania i wprowadzono ujednolicone dla wszystkich służb procedury postępowania z takimi danymi.

W zakresie dostępu do danych telekomunikacyjnych przez uprawnione podmioty wprowadzono kontrolę sądową ich uzyskiwania. Na uprawnione formacje został nałożony obowiązek przekazywania sądowi raz na sześć miesięcy sprawozdań zawierających następujące informacje:

- liczba przypadków pozyskania w okresie sprawozdawczym danych telekomunikacyjnych, pocztowych lub internetowych,
- rodzaj takich danych,
- rodzaj przestępstw uzasadniających wystąpienie o takie dane,
- liczba i rodzaj spraw uzasadniających wystąpienie o dostęp do takich danych.

W ramach takiej kontroli bezstronny sąd może się zapoznać z materiałami uzasadniającymi dostęp do takich danych (kontrola sądowa obejmuje również dane pocztowe i internetowe).

Ponadto zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego do poszczególnych ustaw pragmatycznych wprowadzono zasady postępowania z materiałami, (które mogą zawierać informacje objęte tajemnicą zawodową), uzyskanymi w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych. Nowe przepisy stanowią, że w przypadku, w którym będzie zachodzić przypuszczenie, że materiały uzyskane w wyniku kontroli operacyjnej mogą zawierać

informacje stanowiące tajemnice związane z wykonywaniem zawodu lub funkcji, to sąd zdecyduje o możliwości ich dalszego wykorzystania lub o ich zniszczeniu.

W opinii Rządu powyższa zmiana prawa znacząco podnosi standardy niezależnej kontroli działalności służb specjalnych.

Ponadto warto wspomnieć o funkcji Koordynatora Służb Specjalnych, którym jest Minister – członek Rady Ministrów. Jednym z podstawowych zadań, a zarazem uprawnień Koordynatora jest sprawowanie nadzoru i kontroli nad służbami specjalnymi. Koordynator jest uprawniony do analizowania i oceniania wykonywania przez służby specjalne ich uprawnienia do ingerencji w prawa i wolności obywatelskie w szczególności w ramach prowadzenia czynności operacyjnych.

Ponadto Koordynator, który objął swój urząd w dniu 18 listopada 2015 r. zarządził szefom służb specjalnych przeprowadzenie audytu ich działalności również pod względem przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności. Wyniki tego audytu zostaną przeanalizowane i analiza ta będzie podstawą do podjęcia dalszych prac w celu zwiększenia realnej kontroli nad działalnością służb specjalnych.

Zgodnie z najnowszymi informacjami (otrzymanymi w dniu 12 października 2016 r.) audyt służb jeszcze się nie zakończył. Jednakże rozpoczęto już pewne prace analityczne. Rozpoczęto też pewne wstępne prace kodyfikacyjne mające na celu wprowadzenie rozwiązań gwarantujących niezbędną ochronę wolności i praw człowieka i obywatela przy jednoczesnym zapewnieniu najwyższych standardów funkcjonowania służb specjalnych i niezakłóconej możliwości wykonywania ich zadań w sferze bezpieczeństwa państwa.

Rząd dostrzega pewne niedostatki w funkcjonowaniu aktualnego systemu służb specjalnych i zamierza wprowadzić w najbliższej przyszłości pewne usprawnienia tego systemu. Jednakże w chwili obecnej Rząd nie może jeszcze określić zakresu planowanych korekt, w szczególności, czy zmiany te będą prowadzić do ustanowienia niezależnego ciała eksperckiego nadzorującego proces decyzyjny w zakresie działalności służb specjalnych.

Niemniej jednak Rząd zamierza wzmocnić i rozszerzyć kompetencje kontrolne i nadzór nad działalnością służb specjalnych. W tym kontekście należy odnotować, że analizowana jest także możliwość doprecyzowania istniejących przepisów dotyczących zasad nawiązywania współpracy przez służby specjalne z właściwymi organami i służbami innych państw w szczególności przez uzupełnienie zasad współpracy ze służbami innych państw o ustawowy wymóg zawierania takich umów na piśmie.

Rząd podejmuje się informowania Komitetu Ministrów o postępach w powyższej kwestii.

Inne środki

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione poprzez:

- stronę internetową Ministerstwa Spraw Zagranicznych

http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_eptcz/tlumaczenie_na_jezyk_polski_wyrokow_w_sprawach_husayn_abu_zubaydah_oraz_al_nashiri_p_polsce

- stronę internetową Ministerstwa Sprawiedliwości

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence>

[http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20\(Abu%20Zubaydah\)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence](http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20(Abu%20Zubaydah)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)

2. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w materialnym aspekcie, jak również naruszenie Artykułu 5 i Artykułu 8 Konwencji

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi powyżej linkami.

3. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie.

Rząd chciałby poinformować, że wszystkie środki generalne podjęte, w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie zaprezentowane w planach działań dotyczących spraw z grup *Kudła* i *Dzwonkowski* są relewantne również w sprawach z grupy *Al Nashiri*.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

4. Naruszenie Artykułu 38 Konwencji

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości pod wspomnianymi wyżej linkami.

Ponadto z tego powodu, iż wyrok Europejskiego Trybunału stanowi, że Artykuł 38 zakłada wprowadzenie wszelkich procedur niezbędnych do niezakłóconej komunikacji i wymiany dokumentów z Trybunałem, Rząd rozpoczął refleksję nad możliwym rozwiązaniem tego problemu.

Wstępne wyniki wspomnianej wyżej refleksji są następujące.

Rząd analizuje możliwość zmiany *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.). Aktualnie k.p.k. zawiera przepisy regulujące współpracę Rzeczypospolitej Polskiej z

Międzynarodowym Trybunałem Karnym (dalej MTK). Przepisy te regulują postępowanie w przypadku, gdy implementacja wniosku MTK byłaby niezgodna z polskim porządkiem prawnym (art. 611 m k.p.k.).

Ponadto przepisy te regulują przypadki, gdy wniosek MTK dotyczy dostępu do dokumentów, czy dowodów zawierających informacje niejawne, których ujawnienie mogłoby zagrażać bezpieczeństwu Rzeczypospolitej Polskiej (art. 611 o k.p.k.).

Pierwsza analiza podjęta przez Ministerstwo Sprawiedliwości pokazała, że biorąc pod uwagę różnice pomiędzy postępowaniem przed MTK i Europejskim Trybunałem, jakiegokolwiek możliwe zmiany k.p.k. nie doprowadziłyby do wykonania niniejszych wyroków.

Ponadto Rząd pragnie przypomnieć, że w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem w sprawach skarżących Al Nashiri i Abu Zubaydah problemy z dostępem do dokumentów nie wynikły z powodu regulacji zawartych w k.p.k. (mając na uwadze, że właściwy prokurator wydał postanowienie zezwalające sędziom Europejskiego Trybunału na zapoznanie się z aktami), ale z powodu sposobu możliwego dalszego udostępniania informacji niejawnych zawartych w tych dokumentach i możliwego procedowania ich przez Europejski Trybunał. W opinii polskich władz warunki procedowania informacji niejawnych przez Europejski Trybunał nie dawały gwarancji, że materiały nie zostaną ujawnione stronom trzecim.

Z tego powodu, iż nie istnieje jasna procedura regulująca dostęp do informacji niejawnych i obchodzenie się z takimi informacjami przez Europejski Trybunał, zachodziło ryzyko naruszenia przepisów polskiego prawa krajowego o ochronie informacji niejawnych i w konsekwencji poniesienia odpowiedzialności karnej przez osoby zaangażowane w postępowanie. W świetle powyższych informacji Rząd podejmuje się dalszej analizy możliwości wprowadzenia niezbędnych zmian właściwych przepisów prawnych, w tym powyższej *ustawy o ochronie informacji niejawnych*.

Wydaje się też racjonalne, by jednocześnie przeprowadzić refleksję pod auspicjami Komitetu Ministrów nad przepisami regulującymi postępowanie z informacjami niejawnymi państw członkowskich przez Europejski Trybunał. Gdyż jedynie taka wszechstronna regulacja byłaby skuteczna w praktyce.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd podejmuje się informowania Komitetu Ministrów o postępach w zakresie realizacji środków indywidualnych i generalnych.

6) Raport z wykonania wyroków z grupy *Dzwonkowski p. Polsce* przekazany w dniu 29 kwietnia 2016 r.

Sprawy

Dzwonkowski p. Polsce, skarga nr 46702/99, wyrok z dnia 12/04/2007, ostateczny w dniu 12/07/2007

Lewandowski i Lewandowska p. Polsce, skarga nr 15562/02, wyrok z dnia 13/01/2009, ostateczny w dniu 13/04/2009

Pieniak p. Polsce, skarga nr 19616/04, wyrok z dnia 24/02/2009, ostateczny w dniu 24/05/2009

Mrozowski p. Polsce, skarga nr 9258/04, wyrok z dnia 12/05/2009, ostateczny w dniu 12/08/2009

Polanowski p. Polsce, skarga nr 16381/05, wyrok z dnia 27/04/2010, ostateczny w dniu 27/07/2010

Wasilewska i Kałucka p. Polsce, skarga nr 28975/04, wyrok z dnia 23/02/2010, ostateczny w dniu 23/05/2010

Karbowniczek p. Polsce, skarga nr 22339/08, wyrok z dnia 27/09/2011, ostateczny w dniu 27/12/2011

Przymyk p. Polsce, skarga nr 22426/11, wyrok z dnia 17/09/2013, ostateczny w dniu 17/12/2013

Opis spraw

Sprawy *Dzwonkowski*, *Lewandowski i Lewandowska*, *Pieniak*, *Mrozowski*, *Polanowski*, a także *Karbowniczek p. Polsce* dotyczą naruszenia Artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym z powodu złego traktowania skarżących przez funkcjonariuszy Policji oraz naruszenia Artykułu 3 w aspekcie proceduralnym z uwagi na nieprzeprowadzenie przez władze efektywnego postępowania w związku z zarzutami skarżących dotyczącymi złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji.

W sprawie *Dzwonkowski*, Trybunał stwierdził, że z powodu braku wyjaśnień Rządu, które mogłyby usprawiedliwić poziom siły użytej w stosunku do skarżącego, należy uznać, że skarżący został potraktowany nieludzko, za co odpowiedzialność powinien ponieść Rząd.

W sprawie *Lewandowski i Lewandowska*, Trybunał oświadczył, że Rząd ponosi odpowiedzialność wynikającą z Artykułu 3 Konwencji z powodu złego potraktowania syna skarżących. Rząd miał obowiązek przeprowadzić skuteczne śledztwo w sprawie okoliczności doznania obrażeń przez syna skarżących. Trybunał stwierdził, że prokurator bezwarunkowo zaakceptował zeznania funkcjonariuszy Policji, nie biorąc pod uwagę, że mieli oni wyraźny interes w osądzeniu sprawy i w zminimalizowaniu poziomu własnej odpowiedzialności. Ze względu na powyższe Trybunał stwierdził, że śledztwo było powierzchowne, stronicze i zakończyło się postanowieniem, które zawierało konkluzje niepoparte precyzyjną analizą okoliczności sprawy.

W sprawach *Pieniak*, *Karbowniczek* i *Polanowski*, Trybunał uznał, że Rząd nie przedstawił rzetelnych wyjaśnień przyczyn obrażeń skarżących. Trybunał uznał, że obrażenia te zostały spowodowane złym traktowaniem skarżących, za które odpowiedzialność powinien ponieść Rząd.

W sprawie *Mrozowski*, Trybunał uznał, że skarżący został pobity przez funkcjonariuszy Policji bez powodu i wbrew prawu krajowemu, co spowodowało poważne obrażenia skarżącego.

Sprawa *Wasilewska i Kałucka* dotyczyła materialnego naruszenia Artykułu 2 Konwencji z powodu śmierci Pana Kałuckiego oraz proceduralnego naruszenia Artykułu 2 Konwencji z uwagi na brak skutecznego śledztwa w sprawie śmierci Pana Kałuckiego.

Sprawa *Przemyk* dotyczyła proceduralnego naruszenia Artykułu 2 Konwencji z powodu braku skutecznego, niezwłocznego oraz sprawnego śledztwa, które umożliwiłoby oskarżenie oraz skazanie przestępców. System karny zastosowany w niniejszej sprawie okazał się nieskuteczny w rozliczaniu pozostałości po przeszłości totalitarnej i w zakresie skutecznego zapobiegania bezprawnym czynom podobnym do tych będących przedmiotem niniejszej sprawy. Trybunał stwierdził, że w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy postępowanie karne nie zaoferowało właściwego środka względem naruszenia reguł określonych w Artykułu 2 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Dzwonkowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	1 500 euro	11 500 euro
Termin płatności: 12/10/2007		Wyplacono: 27/09/2007	

Lewandowski i Lewandowska

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 13/07/2009		Wyplacono: 13/07/2009	

Pieniak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 24/08/2009		Wyplacono: 24/08/2009	

Mrozowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	1 700 euro	11 700 euro
Termin płatności: 12/11/2009		Wyplacono: 12/11/2009	

Polanowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	2 150 euro	7 150 euro
Termin płatności: 27/10/2010		Wyplacono: 13/10/2010	

Wasilewska i Kalucka

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	40 000 euro	-	40 000 euro
Termin płatności: 23/08/2010		Wyplacono: 09/08/2010	

Karbowniczek

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	-	5 000 euro
Termin płatności: 27/03/2012		Wyplacono: 17/02/2012	

Przemysk

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	20 000 euro	-	20 000 euro
Termin płatności: 21/03/2014		Wyplacono: 28/02/2014	

2. Środki indywidualne

A. Czynności wyjaśniające i postępowania dyscyplinarne

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (dalej MSW) przedstawiło następujące informacje dotyczące działań wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych prowadzonych w ramach Policji w odniesieniu do spraw będących przedmiotem wyroków Trybunału z grupy *Dzwonkowski*.

W zakresie spraw objętych wyrokami *Dzwonkowski* i *Mrozowski* nie prowadzono żadnych postępowań.

W odniesieniu do sprawy *Karbowniczek* postępowanie dyscyplinarne przeprowadzono jedynie w stosunku do kwestii samouwolnienia się i próby ucieczki Jarosława Karbowniczka z konwoju (ustalono, że funkcjonariusze odpowiedzialni za konwój dopuścili się naruszenia dyscypliny służbowej).

W odniesieniu do sprawy *Pieniak* prowadzono czynności wyjaśniające, które zakończyły się stwierdzeniem, że oświadczenie o pobiciu uznać należy za nieprawdziwe.

Czynności wyjaśniające były również prowadzone w sprawie *Lewandowski i Lewandowska* jednakże nie doprowadziły one do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

W sprawie *Polanowski* prowadzono postępowanie skargowe w związku ze skargą Pana Polanowskiego na sposób prowadzenia czynności procesowych przez funkcjonariuszy Policji. Skarga została uznana za bezzasadną.

W sprawie *Wasilewska i Kałucka* w czasie zaistnienia okoliczności sprawy prawo wymagało przeprowadzenia postępowania służbowego w ramach Policji w zakresie użycia broni palnej

przez funkcjonariuszy. Funkcjonariusze Policji zaangażowani w operację mieli obowiązek sporządzić specjalny raport z użycia broni. Te raporty były przedmiotem badania przez ich przełożonych. W niniejszej sprawie właściwa dokumentacja została zarchiwizowana, a następnie zniszczona z powodu upływu czasu.

Aktualnie, z powodu przedawnienia, nie jest możliwe wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciwko funkcjonariuszom, którzy uczestniczyli w operacji.

B. Postępowania karne

Właściwe władze analizowały możliwość wznowienia postępowań karnych po wydaniu wyroków przez Europejski Trybunał.

W sprawie *Mrozowski* krajowe postępowanie karne zostało podjęte w dniu 22 kwietnia 2010 r. po wydaniu wyroku przez Trybunał Europejski. Następnie w dniu 20 września 2010 r. akt oskarżenia przeciwko funkcjonariuszowi Policji został skierowany do sądu. W dniu 4 lipca 2012 r. sąd wydał wyrok skazujący policjanta. Wyrok jest prawomocny.

W sprawie *Wasilewska i Kałucka* w dniu 13 października 2010 r. Prokuratura Okręgowa w Łodzi podjęła umorzone w dniu 18 sierpnia 2003 r. postępowanie przygotowawcze w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci Przemysława Kałuckiego. W uzasadnieniu postanowienia o podjęciu śledztwa powołano wyrok Trybunału z dnia 23 lutego 2010 r. oraz wymieniono braki postępowania przygotowawczego, które zostały stwierdzone przez Trybunał.

Podjęte przez Prokuraturę Okręgową śledztwo zostało ponownie umorzone postanowieniem z dnia 31 grudnia 2010 r. stwierdzającym, iż policjanci nie popełnili przestępstwa. Wedle postanowienia policjanci działali w granicach swoich uprawnień przyznanych im przez przepisy *Ustawy o Policji* (art. 17 ust. 1, pkt. 1, 2 i 6). Na to postanowienie zażalenie wniósł pełnomocnik skarżących.

Postanowieniem z dnia 24 października 2011 r. Sąd Rejonowy w Tomaszowie Mazowieckim uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Prokuraturze Okręgowej w Łodzi do ponownego rozpoznania. Jeśli chodzi o szczegóły podjętego śledztwa, to prokurator ustalił fakty sprawy, zbadał, czy mniejszy stopień siły byłby wystarczający i sprawdził, czy sposób, w jaki została przeprowadzona operacja był odpowiedni do okoliczności. W toku wznowionego postępowania ponownie przesłuchano świadków i ponownie oceniono ważne dowody. W szczególności nagrania zdarzeń (nagrania telewizyjne i z monitoringu ośrodka sportowego) zostały szczegółowo obejrzone. Prokurator zapoznał się z wynikami autopsji ofiary oraz z opiniami biegłych z zakresu medycyny, balistyki (badania broni, kul i dziur po kulach), daktyloskopii (badanie odcisków palców), osmologii (badanie zapachów), ruchu drogowego. Przedmiotem głębokiej analizy były również akta postępowania karnego.

Konkluzja podjętego postępowania była taka, że policjanci zaangażowani w akcję nie przekroczyli swoich uprawnień, używając broni palnej, gdyż było to nie tylko konieczne do zatrzymania i aresztowania uzbrojonych podejrzanych, ale także dla ochrony zdrowia i życia innych osób. Przede wszystkim tożsamość osób zatrzymanych na miejscu, jak również liczna

broń palna oraz inna śmiertelna broń znaleziona w ich samochodach i/lub w bliskiej okolicy sugeruje, że było blisko do starcia dwóch gangów przestępczych (z Łodzi i Radomia). Po drugie, Przemysław Kałucki i G.B. próbowali uciec przez Policję. Całokształt okoliczności (np. widoczność mundurów policyjnych przez okna samochodu) sugeruje, że musieli wiedzieć, że byli ścigani przez Policję, a nie przez potencjalnych bandytów (w istocie, w toku postępowania karnego T.N., znajomy Przemysława Kałuckiego, przyznał, że nie miał wątpliwości, że natknęli się na Policję).

Ofiara działała z zamiarem zabicia, bądź zranienia policjanta, próbując go przejechać samochodem. Samochód ofiary przyspieszał (w czasie zaistnienia okoliczności sprawy prędkość zwiększyła się z 25,1 do 35,4 km/h i stale rosła), co stanowiło zagrożenie dla ludzi – głównie policjantów, a następnie dla innych uczestników starcia grup przestępczych, jak również zwykłych przechodniów. Ustalono również, że ośrodek sportu w Spale był miejscem publicznym i zatłoczonym, zatem zagrożenie dla życia i zdrowia innych osób było realne. Akcja była szybka i dynamiczna. W takich okolicznościach policjanci nie mieli obowiązku oddawania strzału ostrzegawczego i spełnili obowiązek identyfikacji, krzyząc: „STÓJ! POLICJA!” przed oddaniem strzału. Ustalono również, że policjanci celowali w niższe partie samochodu, głównie w opony. 14 dziur po kulach zostało znalezionych w samochodzie ofiary, w tym wszystkie w bliskiej okolicy kół (a jedna powyżej klamki od strony kierowcy, dwie na lewym, tylnym błotniku, dwie w tylnej klapie bagażnika, cztery na tylnej klapie bagażnika, pięć na tylnym zderzaku). Po zdarzeniu samochód ofiary nie miał powietrza w jednym z kół, pomimo tego koła ogólnie nie były zniszczone. W powyższych okolicznościach prokurator ocenił, że test proporcjonalności został spełniony.

Rozważono również okoliczności reanimacji ofiary. Z protokołu z autopsji wynikało, że jakakolwiek próba reanimacji Przemysława Kałuckiego, nawet jeśli byłaby podjęta natychmiast przez załogę karetki, nie przyniosłaby rezultatu, ponieważ ofiara zmarła na skutek rozerwania aorty. Według biegłego lekarza śmierć w takim przypadku jest praktycznie natychmiastowa. Obecność karetki na miejscu nie wpłynęłaby na szanse przeżycia ofiary. Dlatego też prokurator nie znalazł podstaw, by przedstawić zarzuty osobom odpowiedzialnym za organizację operacji.

Postanowieniem z dnia 30 czerwca 2012 r. prokurator ponownie umorzył śledztwo. Postanowienie to jest prawomocne.

W ciągu miesiąca od wydania prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania, skarżące mogły wszcząć postępowanie karne przed sądem, działając, jako oskarżyciele posiłkowi. Skarżące jednak nie zdecydowały się na wniesienie aktu oskarżenia przeciwko policjantom w związku z tym nie działały, jako oskarżyciele posiłkowi.

Jeżeli chodzi o sprawę *Przemysław* to wznowienie postępowania karnego jest niemożliwe, a zarzucany czyn-pobicie uległ przedawnieniu z dniem 1 stycznia 2005 r., co następnie zatwierdził Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 28 czerwca 2010 r.

W sprawie *Karbowniczek* prokuratura badała możliwość wznowienia postępowania, ale doszła do wniosku, że nie jest to możliwe, ponieważ czyn uległ przedawnieniu z dniem 21 listopada 2011 r., a wyrok Trybunału uprawomocnił się z dniem 27 grudnia 2011 r.

W sprawie *Pieniak* (skarga nr 19616/04) postępowanie krajowe zostało umorzone na podstawie art. 17 § 1, ust. 1 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) w dniu 12 marca 2003 r. Postanowienie to utrzymał w mocy Sąd Rejonowy w Łukowie. Następnie ze względu na pisma procesowe skarżącego, w których podnosił on okoliczności zawarte również w skardze wniesionej do Europejskiego Trybunału, prokuratura zdecydowała o wznowieniu postępowania. Po przeprowadzeniu dochodzenia prokuratura ponownie w dniu 23 marca 2007 r. zdecydowała o umorzeniu postępowania na podstawie art. 17 § 1, ust. 1 k.p.k. Postanowienie to, po zaskarżeniu przez skarżącego, zostało podtrzymane przez Sąd Rejonowy w Łukowie.

W ciągu miesiąca od wydania ww. postanowienia skarżący mógł wszcząć postępowanie karne, działając, jako prokurator posiłkowy, jednak nie skorzystał z tej możliwości. Dlatego zgodnie z przepisami krajowymi akta sprawy zostały zniszczone 5 lat po umorzeniu postępowania.

W sprawie *Dzwonkowski* prokuratura rozważała wznowienie postępowania, ale termin przedawnienia upłynął w dniu 12 czerwca 2007 r., a zatem zanim wyrok Trybunału stał się prawomocny w dniu 12 lipca 2007 r.

W sprawie *Lewandowski i Lewandowska* prokuratura badała możliwość wznowienia postępowania, ale stwierdzono jego niedopuszczalność, ponieważ termin przedawnienia upłynął w dniu 3 sierpnia 2005 r., czyli na długo przed wydaniem i uprawomocnieniem się wyroku Trybunału.

W sprawie *Polanowski* prokuratura nie wznowiła postępowania, ponieważ pełnomocnik pokrzywdzonego wniósł do Sądu Rejonowego w Rzeszowie subsydiarny akt oskarżenia przeciwko funkcjonariuszom Policji. Fakt wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia uniemożliwił jakiegokolwiek działania związane ze wzruszeniem prawomocnej decyzji o umorzeniu postępowania, wydanej przez prokuratora, niezależnie od tego, czy nastąpiło przedawnienie karalności czynu.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W celu zapewnienia realizacji standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, po 1997 r., (w którym miały miejsce wydarzenia będące przedmiotem najstarszych wyroków z tzw. grupy *Dzwonkowski*) dokonano szeregu zmian na poziomie legislacyjnym, w ślad za którymi poszła również realizacja w Policji szeregu działań o charakterze edukacyjnym i związanych z praktyką wykonywania czynności służbowych przez funkcjonariuszy. Wprowadzono również w Policji nowe instytucje, których celem jest czuwanie nad przestrzeganiem prawa przez funkcjonariuszy Policji, w tym przestrzeganiem przez nich standardów ochrony praw człowieka.

1. Materialne naruszenie Artykułu 2 i Artykułu 3 Konwencji

Naruszenie Artykułu 2 Konwencji stwierdzone przez Trybunał w sprawie *Wasilewska i Kałucka p. Polsce* wynikało z niewywiązania się władz z obowiązku ochrony życia Pana Kałuckiego.

Naruszenie Artykułu 3 Konwencji stwierdzone przez Trybunał w sprawach *Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski*, a także *Karbowniczek p. Polsce* wynikało z niewywiązania się władz z obowiązku ochrony skarżących przed niehumanitarnym bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem. W tym zakresie Trybunał odniósł się przede wszystkim do adekwatności i proporcjonalności użycia siły fizycznej w stosunku do osoby pozbawionej wolności¹ oraz do sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego².

W odniesieniu do tej grupy spostrzeżeń Trybunału, najistotniejsze będzie więc podkreślanie zasady adekwatności i proporcjonalności w przepisach dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego, podejmowanie działań edukacyjnych oraz kształtujących postawy funkcjonariuszy, a także właściwa selekcja kandydatów starających się o przyjęcie do Policji.

A. Zmiany legislacyjne

a. Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

W dniu 5 czerwca 2013 r. weszła w życie *Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej*. Uchwalenie tego aktu doprowadziło do uregulowania w sposób kompleksowy, w jednym dokumencie rangi ustawowej, kwestii zasad i warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej, a także określenie rodzajów środków przymusu bezpośredniego (wcześniej zagadnienia te znajdowały się w *rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego*). Należy podkreślić, że ustawa uwzględnia zasady użycia środków przymusu bezpośredniego, które wynikają m.in. z orzecznictwa Trybunału.

Wymienić tu należy przede wszystkim art. 6 ust. 1 przedmiotowej ustawy, zgodnie z którym *środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości*. Ponadto, zgodnie z art. 7 ust. 1 - 4 ustawy, *środki przymusu bezpośredniego lub broń palną wykorzystuje się w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę, z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionej lub innej osoby*. Podejmując decyzję o użyciu lub wykorzystaniu broni palnej, należy postępować ze szczególną rozważą i traktować jej użycie, jako środek ostateczny.

¹ Wyrok w sprawie *Lewandowski i Lewandowska przeciwko Polsce*, skarga nr 15562/02, § 53, z dnia 13 stycznia 2009 roku.

² Wyrok w sprawie *Mrozowski przeciwko Polsce*, skarga nr 9258/04, § 37, z dnia 12 maja 2009 roku.

b. Zarządzenie pt. Zasady etyki zawodowej policjanta

W dniu 1 stycznia 2004 r. weszło w życie zarządzenie 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. *Zasady etyki zawodowej policjanta*, w którym znajdują się regulacje mówiące o tym, że *policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się w respektowaniu prawa każdego człowieka do życia, zakazie inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, a także, iż *policjant, podejmując decyzję o użyciu broni palnej lub zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego, powinien zachować szczególną rozwagę i stale mieć na uwadze charakter tych środków*. Konsekwencją naruszenia zasad etyki zawodowej jest postępowanie dyscyplinarne.

c. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

Wydano rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 kwietnia 2012 r. *w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji* (Dz. U. z 2012 r. poz. 432, z późn. zm.), w którym wprowadzono obowiązek przeprowadzenia w ramach testu psychologicznego stanowiącego element postępowania kwalifikacyjnego, oceny kandydata w zakresie stabilności i zachowań społecznych.

d. Zarządzenie Komendanta Głównego Policji

Wydano także zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 30 z dnia 16 grudnia 2013 r. *w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji* (Dz. Urz. KGP poz. 99), w którym ustalono obowiązki przełożonego w ramach reagowania na nieprawidłowości lub niewłaściwe zachowania podwładnego. Na podstawie przepisów tegoż zarządzenia przełożony ma obowiązek: ustalać charakter i przyczyny nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania; wyjaśniać podwładnemu istotę stwierdzonej nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania; podejmować czynności przeciwdziałające nieprawidłowościom lub niewłaściwym zachowaniom; podejmować czynności w oparciu o przepisy w sprawie odpowiedzialności dyscyplinarnej, jeżeli wymaga tego charakter stwierdzonych nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania.

B. Zmiana praktyki

a. Zmiana postaw oraz działania edukacyjne

Przegląd, analiza oraz uzupełnienie systemu działań edukacyjnych oraz działań mających na celu kształtowanie postaw prowadzonych w Policji

Mając na względzie to, iż opracowanie skonkretyzowanych rozwiązań związanych z kształtowaniem postaw, edukacją policjantów i kandydatów na policjantów oraz mentoringiem dla funkcjonariuszy z krótkim stażem wymaga kompleksowego i specjalistycznego podejścia, MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m. in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań. Efektem prac tego

gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym skutków finansowych oraz źródeł finansowania.

W szczególności, analizie zostaną poddane następujące kwestie:

- działania nakierowane na kształtowanie i zmianę postaw i sposobu myślenia, związane z:
 - zburzeniem „niebieskiej ściany” (modelowanie postaw),
 - łączeniem grup zawodowych w Policji – tam gdzie to możliwe ucywilnianie stanowisk, wykorzystywanie osób z innymi doświadczeniami zawodowymi, aby zachwiać niewłaściwie rozumianą solidarnością zawodową,
 - uświadamianiem hierarchii wartości, zapewnieniem profesjonalnego podejścia do wykonywanych obowiązków, doskonaleniem kultury organizacji, wzmocnieniem roli pełnomocników ds. ochrony praw człowieka jako osób odpowiedzialnych za profesjonalizację działań Policji w obszarze ochrony praw i wolności,
 - promowaniem postaw prospołecznych, przedsięwzięć prawnoczwolniczych,
 - wykorzystaniem informacji medialnych do oceny praworządności działań Policji oraz angażowanie środków masowego przekazu do informowania o obowiązujących standardach policyjnej służby (konsekwencjach naruszania prawa, w tym przez funkcjonariuszy policji, możliwości uzyskiwania pomocy, itp.).
 - utrzymaniem odpowiedniej rangi praw człowieka w służbie Policji poprzez aktywizowanie kadry kierowniczej każdego szczebla do promowania praworządności i postawy poczucia służby oraz wzmocnianie pozycji pełnomocników ds. ochrony praw człowieka,
 - zapewnieniem przestrzegania przez kadry kierowniczą obowiązku reagowania na zachowania funkcjonariuszy związane z przemocą;
- zagadnienia związane ze szkoleniami i materiałami edukacyjnymi dla funkcjonariuszy, w szczególności:
 - potrzeba ewaluacji jakościowej programów szkolenia zawodowego i doskonalenia zawodowego,
 - kwestia wydłużenia czasu szkolenia podstawowego (np. do 11 miesięcy – jak wcześniej) i modyfikacji jego treści (uwzględnienie kwestii praktycznych, zgodność symulacji interwencji z realnymi potrzebami, wydłużenie liczby godzin lekcyjnych poświęconych tematyce przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści o 5 godzin - tak aby całkowite przeszkolenie funkcjonariuszy w tym zakresie (8 godzin) odbywało się w ramach kursu podstawowego, nacisk na aspekty psychologiczne podejmowania interwencji, asertywność, techniki i taktyki interwencji i mediacji, treningi: radzenia sobie z agresją, rozwijające umiejętności komunikowania się, rozwiązywania konfliktów) oraz zmiana metodyki prowadzenia zajęć w ww. obszarach z wykładowej na warsztatową oraz zakładającą więcej pracy na postawach,
 - kwestia zwiększenia liczby szkoleń z zakresu ochrony praw człowieka,
 - wprowadzenie szkoleń z zakresu komunikacji interpersonalnej,
 - realizacja interdyscyplinarnych szkoleń, seminariów i konferencji,
 - zapewnienie wspólnych szkoleń dla funkcjonariuszy Policji, prokuratury i sędziów, w szczególności kontynuacja wspólnych szkoleń BSW i prokuratury,
 - realizacja specjalistycznych szkoleń dla rzeczników dyscyplinarnych prowadzących postępowania,

- inicjowanie w środowisku policyjnym przez pełnomocników ds. ochrony praw człowieka edukacji we współpracy z profesjonalnymi podmiotami (np. NGO) oraz poszerzanie przez te podmioty oferty szkoleniowej dla kadry kierowniczej Policji i funkcjonariuszy, w takich obszarach szkoleń jak np.:
 - i. przeciwdziałanie mobbingowi, dyskryminacji,
 - ii. umiejętność radzenia sobie z problemami wynikającymi z funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym,
 - iii. współpraca z cudzoziemcami, młodzieżą szkolną, społecznościami lokalnymi (działania te mogłyby przyczynić się do rozwiązywania lokalnych problemów i potrzeb funkcjonariuszy wynikających ze specyfiki regionów),
- kwestia stosowania metod aktywnych (warsztatowych) w doskonaleniu zawodowym,
- opracowanie i wydanie broszurki dedykowanej policjantom (szczególnie tym z małym doświadczeniem zawodowym), która zawierałaby kompendium informacji na temat poprawnego (czyli zgodnego z prawem - etycznego, niedyskryminującego, etc.) traktowania każdego człowieka;
- zagadnienia związane ze szkoleniami dla kadry kierowniczej:
 - wprowadzenie programu doskonalenia zawodowego dla kadry kierowniczej pod kątem rozpoznawania symptomów nieprawidłowych zachowań policjantów, które mogą wskazywać na niebezpieczeństwo wystąpienia u nich agresywnych zachowań.
 - wprowadzenie szkoleń dla kadry kierowniczej dotyczących kompetencji psychologicznych,
- zagadnienie zapewnienia mentoringu dla funkcjonariuszy z krótkim stażem.

Realizacja – do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

Przegląd przepisów dotyczących przeprowadzania testów sprawności fizycznej oraz treningów strzeleckich.

Przeprowadzona wstępna analiza systemu wyszkolenia strzeleckiego wykazała, że policjanci są dobrze przygotowywani do służby podczas szkolenia podstawowego, natomiast problematyczne jest utrzymywanie i rozwój umiejętności strzeleckich po opuszczeniu szkół.

Celem działań będzie m. in. pozyskanie i przeanalizowanie informacji dotyczących obecnie istniejących, planowanych i budowanych obiektów strzeleckich oraz oferowanych przez nich możliwości pod kątem rodzajów szkoleń strzeleckich.

Konieczne jest także stworzenie procedur monitorowania obecności na zajęciach z wyszkolenia strzeleckiego. Nieuzasadniona nieobecność na zajęciach powinna wiązać się z nieprzyznawaniem awansów, premii, dodatków, nieprzedstawianiu do orderów i odznaczeń oraz niedopuszczaniu do udziału w konkursach na komendantów. Przede wszystkim jednak

policjanci, którzy nie odbyli lub nie zaliczyli szkoleń, do których byli zobowiązani, nie powinni być dopuszczani do służby na stanowiskach związanych z użytkowaniem broni palnej.

W wyniku przeprowadzonej analizy prawnej, ustalono, że istnieje możliwość niedopuszczania policjantów, którzy nie odbyli lub nie zaliczyli szkoleń strzeleckich do służby na stanowiskach związanych z użytkowaniem broni palnej, w oparciu o przepis dotyczący powierzenia pełnienia obowiązków służbowych na innym stanowisku w tej samej miejscowości na czas nieprzekraczający 12 miesięcy (art. 37 ustawy o *Policji*). Przeprowadzona analiza zostanie przekazana do Komendy Głównej Policji.

Z tego powodu zasadne jest:

- opracowanie mapy policyjnych obiektów strzeleckich na podstawie danych pozyskanych z Komendy Głównej Policji z określeniem ich przepustowości. Dzięki mapie możliwe będzie sporządzenie analizy dotyczącej rzeczywistego dostępu do obiektów strzeleckich w poszczególnych garnizonach.
- wprowadzenie do pragmatyki służbowej praktyki stosowania przepisu zawartego w art. 37 ustawy o *Policji*, umożliwiającego niedopuszczanie do służby na stanowiskach związanych z użytkowaniem broni palnej policjantów, którzy nie odbyli lub nie zaliczyli szkoleń strzeleckich.

W odniesieniu do kwestii sprawności fizycznej zasadne jest dokonanie przeglądu przepisów i praktyki dotyczących sprawności fizycznej policjantów.

b. Szkolenia w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego

W zakresie szkoleń, warto zwrócić uwagę na działania edukacyjne, które towarzyszyły wejściu w życie *Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej*. W związku z tą regulacją przygotowano opracowanie pt. *Uprawnienia funkcjonariusza Policji w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej*, opisujące zawarte w nowej ustawie regulacje odnoszące się do uprawnień policjanta. 101 tys. egzemplarzy ww. opracowania było sukcesywnie przekazywanych do poszczególnych garnizonów, szkół policyjnych oraz biur KGP. Jak wynika z opinii jednostek organizacyjnych Policji opracowanie to stało się bardzo pomocnym narzędziem w samokształceniu. Ponadto, przez Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Szkołę Policji w Słupsku oraz w Szkołę Policji w Katowicach, przy współpracy Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP, przygotowane zostały filmy instruktażowe, które powinny być pomocne przy realizacji podstawowych czynności służbowych. Przygotowany materiał filmowy prezentuje m. in. realizację czynności: legitymowania, doprowadzania i konwojowania osób, kontroli osobistej, zatrzymywania osób, użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez funkcjonariuszy Policji oraz kontroli pojazdu, w sposób zapewniający przestrzeganie praw człowieka. Przedmiotowe filmy przekazane zostały do wszystkich komend wojewódzkich, Komendy Stołecznej Policji oraz szkół Policji, a ich treści są prezentowane m.in. na szkoleniach i odprawach do służby.

Na poziomie lokalnym realizowane są również szkolenia z zakresu taktyki i techniki interwencji oraz postępowania podczas zatrzymywania osób.

c. Szkolenia w zakresie ochrony praw człowieka

Problematyka działań edukacyjnych mających na celu wykonywanie wyroków ETPCz została ujęta w *Kierunkowej Strategii Policji w zakresie rozwoju systemu ochrony praw człowieka na lata 2013-2015*. Realizowane na poziomie lokalnym szkolenia w obszarze ochrony praw człowieka, skierowane są zarówno do kadry kierowniczej Policji, jak i do szeregowych policjantów. W ich trakcie omawiane jest m. in. orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także zagadnienia dotyczące przeciwdziałania torturom oraz niehumanitarnemu i poniżającemu traktowaniu, nadużycia siły lub niewłaściwego stosowania środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy podczas działań służbowych oraz praw osób zatrzymanych. Organizowane są również szkolenia postincydentalne, czyli szkolenia dla konkretnie określonej grupy policjantów, bądź jednostki Policji, w których doszło do lub mogło dojść do niewłaściwego zachowania policjantów (np. przekroczenie uprawnień policjanta, nieproporcjonalność użycia środków przymusu bezpośredniego wobec innej osoby podczas wykonywania czynności służbowych). Podczas takich szkoleń analizowane są przykładowe zdarzenia, podczas których policjanci nie dochowali standardów ochrony praw i wolności człowieka.

Powyższym działaniom edukacyjnym towarzyszą publikacje, w tym poradniki, seminaria, konferencje i inne inicjatywy, których głównym celem jest uświadamianie i uwrażliwianie policjantów i pracowników Policji na kwestie poszanowania godności każdego człowieka. Opracowane materiały służyć mają zarówno działaniom edukacyjnym skierowanym do policjantów (tych odbywających szkolenie podstawowe, jak i tych służących już w jednostkach), jak również służą edukacji społecznej - gdy istnieje potrzeba przybliżenia społeczeństwu praw człowieka w kontekście działań Policji, w tym przekazania wiedzy o prawach i obowiązkach policjantów.

d. Wsparcie psychologiczne dla funkcjonariuszy

Zagadnienia związane z różnymi formami wsparcia o charakterze psychologicznym, których zapewnienie jest niezbędne dla prawidłowej realizacji zadań przez funkcjonariuszy Policji, wymagają kompleksowego i specjalistycznego podejścia. Dlatego też, MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m. in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań. W szczególności analizom poddane zostaną takie kwestie jak:

- podnoszenie świadomości funkcjonariuszy na temat możliwości korzystania z pomocy psychologa przy trudnych przesłuchaniach, z jednoczesnym wcześniejszym przeszkoleniem psychologów w zakresie psychologii zeznań, realizacja w szerszym zakresie warsztatów dla funkcjonariuszy w zakresie psychologii zeznań.
- zmiany legislacyjne i opracowanie narzędzi umożliwiających prowadzenie badań okresowych pod kątem stabilności emocjonalnej oraz określenie konsekwencji stwierdzenia jej braku,
- udzielenie odpowiedniego wsparcia psychologicznego, np. poprzez warsztaty antystresowe, a także poprzez właściwe i szybkie reagowanie na wszelkie sygnały świadczące o

dezadaptacji, sprawna i szybka wymiana informacji między kadrami kierowniczą a psychologami oraz profesjonalizm pracy psychologów,

- wyposażenie funkcjonariuszy w narzędzia, przy pomocy których będą sobie radzić z agresją (trening TZA) już podczas szkolenia podstawowego, a wcześniej - odpowiednie przeszkolenie psychologów ze szkół Policji oraz z KWP/KSP w zakresie prowadzenia takich treningów oraz szersze zastosowanie warsztatów radzenia sobie z agresją wśród funkcjonariuszy będących już w służbie.

Efektami prac powołanego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań

w omawianym obszarze, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

Realizacja powyższych działań jest planowana do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

e. Kompleksowe badania dotyczące problemu agresji w Policji

W celu wsparcia merytorycznego projektowania i wdrażania nowych rozwiązań, mających na celu przeciwdziałanie niewłaściwym zachowaniom, powinno zostać zlecone przeprowadzenie kompleksowych badań dotyczących problemu agresji w Policji. Wnioski ze zorganizowanego w MSW seminarium pokazały, że o ile tematyka agresji jest od dawna przedmiotem badań naukowych, o tyle problematyka agresji w Policji nie doczekała się do tej pory stosownych opracowań badawczych. Uzyskanie wiedzy o skali zjawiska, jego charakterystyce jak i przyczynach z pewnością będzie cennym materiałem przy opracowywaniu działań nakierowanych na przeciwdziałanie agresji w Policji.

f. System Wczesnej Interwencji

Przeciwdziałaniu niepożądanym zachowaniom w Policji służy także System Wczesnej Interwencji (SWI). Jego celem jest stworzenie spójnego systemu wielokierunkowych działań, mających na celu przeciwdziałanie nadużyciom, nieprawidłowościom i dysfunkcjom w poszczególnych jednostkach Policji. Obecnie w skład SWI wchodzi takie elementy jak: warsztaty dla kadry kierowniczej, których celem jest rozwijanie umiejętności utrzymania w jednostce standardów zawodowych na odpowiednim poziomie poprzez właściwe reagowanie na niepożądane zachowania podwładnych (umiejętności szybkiego rozpoznawania nieprawidłowych zachowań i podejmowania skutecznych działań w celu zapobieżenia ich eskalacji) oraz newslettery SWI, rozsyłane do wszystkich jednostek Policji, opracowywane m. in. na podstawie skarg, danych z postępowań, doniesień medialnych, w których opisywane są przypadki niepożądanych zachowań policjantów, które stanowią sygnał ostrzegawczy wskazujący na naruszenie standardów obowiązujących w Policji.

g. Interpretacja pojęcia „nieposzlakowanej opinii” w rozumieniu ustawy o Policji i rozpowszechnienie jej w Policji

Warunkiem służby w Policji jest posiadanie nieposzlakowanej opinii. Wynika to z faktu, że funkcjonariusz - ze względu na szczególny rodzaj wykonywanych obowiązków i pozwoleń, także w obszarze praw i wolności człowieka - musi cieszyć się zaufaniem społecznym i być osobą wolną od jakichkolwiek podejrzeń o zachowania sprzeczne z normami społecznymi i prawem. Zapewnienie, by służbę w Policji pełniły jedynie osoby o najwyższych standardach etycznych i moralnych jest istotnym elementem przyczyniającym się do przestrzegania praw człowieka w Policji. Konieczne jest jednak istnienie mechanizmu pozwalającego na efektywne egzekwowanie tego obowiązku w praktyce. Mając na uwadze, że pojęcie *nieposzlakowanej opinii* może rodzić wątpliwości interpretacyjne, warunkiem skuteczności takiego mechanizmu musi być opracowanie wskazówek do jego interpretacji. Analiza tego terminu została już przygotowana.

h. Kadry policyjne

Jednym z obszarów mających wpływ na przestrzegania praw człowieka w Policji są zagadnienia związane z jakością i doбором kadr do służby w Policji, dlatego MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m. in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań.

W szczególności, analizom poddane zostaną kwestie związane z:

- procedurami i technikami rekrutacyjnymi,
- kadrą prowadzącą dobór,
- doбором kadr szkolących policjantów i kandydatów na policjantów,
- zapewnieniem czytelnej ścieżki awansu zawodowego.

Efektom prac tego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań w omawianym obszarze, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

Realizacja powyższych zamierzeń jest planowana do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

i. Mechanizmy związane z oceną pracy funkcjonariuszy

W obszarze przeciwdziałania niewłaściwym zachowaniom funkcjonariuszy Policji istotną rolę pełnią przełożeni, którzy obserwując zachowanie policjanta i oceniając sposób realizacji przez niego zadań powinni zwrócić uwagę na symptomy wskazujące na brak poszanowania przez niego praw i godności innych ludzi. Stąd, zachodzi konieczność wprowadzenia mechanizmów oceny policjanta na różnych etapach służby – zarówno podczas służby

przygotowawczej, jak i służby stałej. W szczególności, rozwiązania te dotyczyć powinny takich kwestii, jak:

- urealnienie ustawowych regulacji dotyczących służby przygotowawczej, w tym ustanowienie realnego nadzoru nad przebiegiem służby przygotowawczej, planów rozwoju indywidualnego,
- urealnienie oceny policjanta przed mianowaniem w służbie stałej (ocena psychologiczna, ocena umiejętności i wiedzy, ocena przydatności do służby),
- zweryfikowanie, czy kwestia właściwego - zgodnego z etyką zawodową i prawami człowieka - zachowania się funkcjonariuszy w relacjach z innymi ludźmi jest w praktyce uwzględniana w ocenie przełożonych,
- opracowanie mechanizmu stosowania kryterium nieposzlakowanej opinii w ocenie pracy funkcjonariusza (wskazanie podmiotów stosujących to kryterium, sytuacji, w których będzie ono stosowane i sposobu jego stosowania).

MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m. in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań. Efektem prac tego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań w omawianym obszarze, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

Realizacja powyższych zamierzeń jest planowana do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

j. Budowanie środowiska sprzyjającego profesjonalnemu wykonywaniu zadań

Wzmocnienie organizacyjne pełnomocników ds. ochrony praw człowieka w Policji

We wszystkich komendach wojewódzkich, w Komendzie Stołecznej Policji, Komendzie Głównej Policji oraz w szkołach Policji funkcjonują pełnomocnicy ds. ochrony praw człowieka. Są to obecnie stanowiska jednoosobowe, w szkołach Policji nadal są one nieetatowe. Pełnomocnicy wnoszą istotny wkład w zapewnienie przestrzegania praw człowieka w Policji oraz dbają o właściwą rangę problematyki praw człowieka w tej służbie.

Ze względu na rolę pełnomocników MSW zaleca uetatowanie ich stanowisk. Ponadto, należy przeprowadzić pogłębioną ewaluację obecnie funkcjonujących stanowisk pełnomocników KWP/KSP ds. ochrony praw człowieka pod kątem powierzonych obowiązków oraz efektywnej możliwości ich realizacji. Jednym z efektów przedmiotowej oceny powinno być wskazanie, w których garnizonach i w jakim zakresie konieczne jest wsparcie etatowe pełnomocników poprzez utworzenie zespołów ds. ochrony praw człowieka. Konkluzje w tym zakresie zostaną przedstawione Komendantowi Głównemu Policji, a będą wprowadzane w życie przez właściwe KWP/KSP.

Zapewnienie odpowiednich warunków instytucjonalnych i organizacyjnych w Policji

- Poprawa warunków organizacji służby

Zagadnienie to jest systematycznie badane przez Ministerstwo w toku organizowanych kontroli. W rezultacie opracowywane są wnioski pokontrolne, zawierające rozwiązania doskonalące lub naprawcze, których realizacja jest następnie przedmiotem monitoringu ze strony resortu. W ten sposób dokonano w ostatnim czasie oceny funkcjonowania systemów motywacyjnych w Policji oraz pracy dyżurnych.

- Wprowadzenie rozwiązań architektoniczno – organizacyjnych wspomagających profesjonalną realizację zadań w PDOZ, strefie wejściowej i recepcji, pomieszczeniach przyjęć interesantów, pokojach przesłuchań ofiar i świadków przestępstw.

Tego rodzaju inicjatywy są wprowadzane w ramach realizowanego przez MSW i KGP *Programu Standaryzacji Komend i Komisariatów Policji*. W ramach Programu standaryzacji komend i komisariatów Policji budowane są nowe lub modernizowane i remontowane istniejące siedziby jednostek Policji, aby stworzyć obiekty przyjazne dla interesantów, m.in. z miejscami parkingowymi dla interesantów, ze strefą wejściową z recepcją, posiadającą pokoje przyjęć interesantów oraz węzeł sanitarny dostępny dla osób z niepełnosprawnościami, przyjazne pokoje przesłuchań ofiar i świadków przestępstw. Takie rozwiązania przynoszą pożądane rezultaty, czego przejawem jest dostrzeżenie pozytywnych zmian przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich podczas opracowywania raportu z Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2013 r.

k. Rozpowszechnianie informacji o wyrokach

Informacje o wyrokach Trybunału w sprawach policyjnych rozpowszechniane są m.in. w trakcie odpraw służbowych i poprzez dystrybucję Newsletterów Systemu Wczesnej Interwencji. Przetłumaczone na język polski wyroki ETPC, w zakresie tzw. spraw policyjnych, publikowane są również na ogólnodostępnej stronie internetowej <http://isp.policja.pl/> w zakładce prawa człowieka oraz dystrybuowane są do podległych jednostek organizacyjnych celem zapoznania i dalszego wykorzystania służbowego.

W 2011 r. przygotowano specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa dotyczącego Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”, która została bezpłatnie rozdystrybuowana wśród sędziów i prokuratorów.

Specjalna publikacja pt. „*Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka*” opublikowana została na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Publikacja ta oraz przetłumaczony na język polski wyrok zostały przesłane do odpowiednich sądów (Sąd Okręgowy w Warszawie oraz Sąd Apelacyjny w Warszawie).

W marcu 2012 r. Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów polską wersję językową „*Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka*”. Pismo przewodnie adresowane do prokuratorów

kładło nacisk na standardy skutecznego śledztwa, bardziej szczegółowo opisane w orzecznictwie Trybunału.

Od 2012 r. informacje dotyczące każdego naruszenia Konwencji stwierdzonego przez Trybunał w przedmiocie praktyki sądów krajowych są przesyłane do właściwego prezesa sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji, a także do odpowiedniej prokuratury.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu prowadzi działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów oraz prokuratorów, zarówno podczas szkolenia wstępnego jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na serię szkoleń o charakterze systemowym, które zostały rozpoczęte w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w przedmiocie wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten jest nadal realizowany; każdego roku, ok. 500-600 sędziów i prokuratorów bierze w nim udział. W przeciągu 5-7 lat wszyscy sędziowie i prokuratorzy sądów powszechnych powinni wziąć udział w takich szkoleniach. Program szkoleń obejmuje, między innymi, informacje na temat standardów Trybunału w przedmiocie materialnego i proceduralnego aspektu naruszenia art. 2 i 3 Konwencji oraz wyroków wydanych w sprawach z grupy *Dzwonkowski*.

Ponadto, Ministerstwo Sprawiedliwości, we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury, planuje przeprowadzić szereg szkoleń w przedmiocie stosowania standardów zawartych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w polskim systemie prawnym. Szkolenia te odbędą się w Sądach Okręgowych oraz Sądach Apelacyjnych.

Szkolenia te obejmą rozmaite problemy w konkretnych sądach w zakresie analizy orzecznictwa Trybunału dotyczącego wymiaru sprawiedliwości. Pierwsze takie szkolenia odbyły się pod koniec 2014 r.

I. Rozwiązania instytucjonalne

Aktualnie Biuro Spraw Wewnętrznych KGP, obok ujawniania naruszeń prawa przez funkcjonariuszy i pracowników oraz współpracy z prokuraturą przy weryfikacji podejrzeń (w tym także pomówień i innych działań na szkodę Policji przez osoby spoza tej instytucji), monitoruje zagrożenia i prowadzi działalność profilaktyczną w środowisku policyjnym, m.in. w zakresie przeciwdziałania przypadkom użycia przemocy na służbie.

O właściwą rangę praw człowieka w Policji dbają również pełnomocnicy Komendanta Głównego Policji, Komendanta Stołecznego Policji, komendantów wojewódzkich Policji i komendantów szkół Policji ds. ochrony praw człowieka (a od 2014 r. – również Komendanta Centralnego Biura Śledczego Policji). Od 10 lat odpowiedzialni są oni za bieżące monitorowanie działań Policji, proponowanie rozwiązań mających na celu utrzymanie wysokich standardów ochrony praw człowieka, a także prowadzenie szkoleń z zakresu tej tematyki. Pomimo wyżej wskazanych licznych działań, do tej pory brakowało jednego spójnego dokumentu, który wskazywałby obszary o kluczowym znaczeniu dla zapewniania przestrzegania praw człowieka w Policji, a także rozwiązania, które powinny zostać wdrożone.

Podstawą opracowania takiego dokumentu były wnioski z zorganizowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych seminarium pt. *Przypadki niehumanitarnego i poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy Policji – przyczyny, charakterystyka, rozwiązania*. Wzięli w nim udział zarówno przedstawiciele Policji (pełnomocnicy ds. ochrony praw człowieka, rzecznicy dyscyplinarni, psychologowie), jednostek prokuratury, jak i reprezentanci środowiska naukowego oraz organizacji pozarządowych, aktywnych w obszarze ochrony praw człowieka. Efektem było zebranie i opracowanie propozycji działań zgłaszanych przez uczestników, a mających na celu przeciwdziałanie zjawisku. Przedmiotowe propozycje zostały podzielone na obszary, dotyczące różnych płaszczyzn funkcjonowania Policji.

m. Współpraca z innymi podmiotami

W ramach czerpania z doświadczeń innych podmiotów należy zintensyfikować wymianę informacji, w tym dobrych praktyk przy organizacji Policji z innymi krajami członkowskimi Rady Europy.

Należy także dążyć do rozpowszechnienia standardów ochrony praw człowieka opracowanych przez organizacje międzynarodowe. W związku z tym, na zlecenie MSW, dokonano tłumaczenia na język polski następujących pozycji:

- wydanej przez Radę Europy w 2013 r. publikacji *European Convention Handbook for Police*.
A handbook for police officers and other law enforcement officials, która poza standardami działań Policji wynikającymi z treści Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa Trybunału, zawiera standardy CPT dotyczące zachowań funkcjonariuszy oraz *Europejski Kodeks Etyki Zawodowej Policji*.
- wydanego w grudniu 2013 r. przez Agencję Praw Podstawowych UE podręcznika trenerskiego pt. *Fundamental rights - based police training. A manual for Police trainers*.

Powyższe opracowania zostaną rozpowszechnione w Policji, a sposób ich wykorzystywania zostanie poddany monitoringowi i weryfikacji. Realizacja powyższych rozwiązań przewidziana jest do końca czerwca 2016 r.

n. Oddziaływanie na społeczeństwo

MSW wskazało na potrzebę przeprowadzenia następujących działań (których podjęcie jest planowane na lata 2016 – 2017):

- edukacji społeczeństwa w zakresie uprawnień Policji, oraz przeprowadzenia kampanii promujących zgodne z prawami człowieka modele działania: policjantów i obywateli,
- podniesienie świadomości obywateli na temat uprawnień RPO w sprawie badania skarg dotyczących działań Policji.

2. Proceduralne naruszenie Artykułów 2 i 3 Konwencji

Proceduralne naruszenie Artykułu 2 i Artykułu 3 Konwencji w sprawach Wasilewska i Kałucka p. Polsce a także w sprawach *Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski* oraz *Karbowniczek p. Polsce* wynikało z braku skutecznego postępowania w sprawie śmierci krewnych skarżących (*Wasilewska i Kałucka p. Polsce*) oraz w sprawie zarzutów skarżących dotyczących złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji (*Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski* oraz *Karbowniczek p. Polsce*).

Zgodnie z orzecnictwem ETPCz, organy państwowe są zobowiązane do podejmowania wszelkich możliwych i uzasadnionych kroków w celu zabezpieczenia materiału dowodowego dotyczącego zajścia, w tym zeznań naocznych świadków oraz opinii biegłych lekarzy³. Szczególne znaczenie ma ostrożny stosunek do dowodów z zeznań funkcjonariuszy Policji, którzy są zainteresowani wynikiem postępowania oraz zmniejszeniem ich odpowiedzialności⁴. W tym kontekście szczególnie ważne jest więc wprowadzenie nowych rozwiązań o charakterze dowodowym, które cechowałyby się obiektywizmem. Podkreślić należy znaczenie dokumentacji badań lekarskich, która zawsze stanowi jeden z ważniejszych dowodów w postępowaniu przygotowawczym i sądowym oraz przed Trybunałem.

Jeśli chodzi o długość postępowania, która przyczyniała się również do proceduralnego naruszenia Konwencji warto wspomnieć, że środki generalne w tym zakresie, w szczególności kompleksowa nowelizacja Kodeksu postępowania karnego zostały przedstawione w kontekście wyroków z grupy spraw Bąk (skarga nr 30210/96).

A. Obowiązujący stan prawny

W kontekście wykonywania wyroków w grupie *Dzwonkowski przeciwko Polsce* istotne są uregulowania systemowe polskiego procesu karnego. W pierwszej kolejności wymaga podkreślenia, że kontrola decyzji prokuratorskich w zakresie umorzenia postępowania przygotowawczego oraz odmowy jego wszczęcia należy do sądu. Uchylając postanowienie o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, sąd wskazuje powody uchylecia i – jeśli zachodzi taka potrzeba – okoliczności, które należy wyjaśnić lub czynności, które należy przeprowadzić. Wskazania te są dla prokuratora wiążące. W przypadku, gdy - po ich przeprowadzeniu – prokurator nadal nie znajduje podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, może wydać ponownie decyzję o umorzeniu bądź odmowie wszczęcia postępowania. Wówczas pokrzywdzony ma prawo do zainicjowania postępowania sądowego, poprzez wniesienie -zamiast oskarżyciela publicznego – „własnego aktu oskarżenia". O tym uprawnieniu pokrzywdzony jest każdorazowo informowany.

B. Zmiany legislacyjne

³ Wyrok w sprawie *Dzwonkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 46702/99, § 62, z dnia 12 kwietnia 2007 roku.

⁴ Wyrok w sprawie *Dzwonkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 46702/99, § 62, z dnia 12 kwietnia 2007 roku.

a. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

Wydano rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję. Rozporządzenie doprecyzowało zasady dokumentowania badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję, wprowadziło zasadę obligatoryjnego poddania badaniu lekarskiemu kobiet w ciąży, kobiet karmiących, osób z zaburzeniami psychicznymi, osób chorych zakaźnie oraz nieletnich po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka. Ponadto, uregulowano tryb postępowania wobec osób odmawiających zgody na przeprowadzenie badania lekarskiego lub czynności ratunkowych.

C. Zmiana praktyki

a. Wytyczne Prokuratora Generalnego

W wyniku analizy wyroków ETPCz z grupy spraw *Dzwonkowski p. Polsce* oraz analizy rezultatów przeprowadzonego w Prokuraturze Generalnej monitoringu postępowań przygotowawczych dotyczących stosowania przemocy przez funkcjonariuszy Policji, Prokurator Generalny uznał za celowe ujednoczenie w skali kraju praktyki prowadzenia takich spraw oraz usunięcie występujących nieprawidłowości.

Realizacji tego celu służą wydane w dniu 27 czerwca 2014 roku *Wytyczne Prokuratora Generalnego w sprawie prowadzenia przez prokuratorów postępowań o przestępstwa związane z pozbawieniem życia oraz z niehumanitarnym bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze Policji lub inni funkcjonariusze publiczni.*

Wytyczne zobowiązują prokuratorów między innymi do:

- niezwłocznego podjęcia działań, po powzięciu z urzędu lub od osoby zawiadamiającej informacji o zaistnieniu przestępstwa,
- osobistego prowadzenia śledztw w tych sprawach (powierzenie Policji lub innym uprawnionym służbom dokonania czynności procesowych może nastąpić jedynie w wyjątkowych wypadkach i w ograniczonym zakresie; kluczowe czynności procesowe przeprowadza wówczas prokurator),
- zapewnienia dynamiki śledztwa oraz koncentracji czynności dowodowych,
- zgromadzenia pełnej dokumentacji związanej z okolicznościami powstania uszczerbku na zdrowiu pokrzywdzonego, a także udzieloną pomocą medyczną w celu przekonującego wyjaśnienia mechanizmu jego powstania.

Ponadto w przypadku ujawnienia okoliczności, które mogłyby wywoływać wątpliwości, co do bezstronności prokuratorów jednostki prokuratury, w której z uwagi na właściwość miejscową prowadzone jest śledztwo, kierownik prokuratury nadrzędnej przekazuje sprawę do dalszego prowadzenia innej jednostce prokuratury.

Zgodnie z wytycznymi, sprawy dotyczące pozbawienia życia oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, których sprawcami są funkcjonariusze Policji powinny podlegać

szczególnie wnikliwemu nadzorowi służbowemu, którego skuteczność kontroluje się w ramach cyklicznych lustracji przeprowadzanych przez prokuratury nadrzędne.

Departament Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej (dalej DPP) prowadzi stały monitoring postępowań o przestępstwa będące przedmiotem wytycznych. System monitoringu pozwoli na zaobserwowanie skali tego typu przestępczości. Podległe Prokuraturom Apelacyjnym jednostki prokuratur zostały zobowiązane do:

- wysyłania aktualnych informacji o ww. sprawach przy wszczęciu każdego dochodzenia,
- włączania w powyższe informacji odnoszących się do jednostki, która prowadzi postępowanie, numeru i przedmiotu sprawy, krótkiego opisu czynu i kwalifikacji prawnej
- przeprowadzania cyklicznych badań każdego półrocza, nakierowanych na analizę prawidłowości postępowania oraz zgodności z prawem podejmowanych decyzji,
- przedstawiania notatek z przeprowadzonych badań, razem z wnioskami. Termin wysłania takich notatek upływa 15 lutego i 15 sierpnia każdego roku.

Na koniec każdego półrocza DPP przedstawia Prokuratorowi Generalnemu sprawozdanie z prawidłowości prowadzenia rzeczonych postępowań. Sprawozdania te kierowane są do podległych prokuratur wraz z zaleceniami merytorycznymi.

W podległych jednostkach prokuratury apelacyjnej przygotowano analizę spraw przeprowadzonych w **I połowie 2014 r.**, odnoszących się do tortur, złego traktowania przez personel więzień i aresztów śledczych oraz przez organy ścigania w stosunku do osób aresztowanych i pozbawionych wolności, jak również do spraw związanych z wykorzystaniem nielegalnych metod i nadużyć uprawnień przez funkcjonariuszy policji podczas przesłuchań. Informacja przekazana przez prokuratury apelacyjne prowadzi do wniosku, że w całym państwie toczyły się **1279 postępowań** przynależne do tej kategorii.

5 aktów oskarżenia wpłynęło do sądów w sprawach dotyczących czynów określonych w:

- art. 231 § 1 Kodeksu karnego, dalej „k.k.” (*funkcjonariusz publiczny, który przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego*) w zbiegu z art. 158 § 1 k.k. (*kto bierze udział w bójce lub pobiciu, w którym naraża się człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub uszkodzenia ciała*) w związku z art. 11 § 2 k.k. (*ten sam czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo*) – (dwa przypadki),
- art. 231 § 1 k.k. w zbiegu z art. 157 § 1 k.k. (*uszkodzenie ciała lub zdrowia*) w zbiegu z art. 160 § 1 k.k. (*narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu*) w związku z art. 11 § 2 k.k. – obszar Prokuratury Apelacyjnej w Gdańsku,

Jak również przestępstwa zawarte w:

- art. 231 § 1 k.k. w zbiegu z art. 155 k.k.
- art. 231 § 1 k.k. w zbiegu z art. 157 § 2 k.k. w związku z art. 11 § 2 k.k. – z obszaru Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie.

157 spraw toczy się, 5 postępowań przygotowawczych jest zawieszonych, **3** sprawy zostały przekazane innym jednostkom organizacyjnym prokuratury, **1** postępowanie zostało zakończone w inny sposób oraz w **1 sprawie wniesiono wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.**

458 spraw zostało zakończonych umorzeniem postępowania, w tym:

- na podstawie art. 17 § 1 punkt 1 Kodeksu postępowania karnego (dalej „k.p.k.”) (*czyn nie został popełniony lub brak wystarczających podstaw by podejrzewać, że został popełniony*) – **217 spraw**
- na podstawie art. 17 § 1 punkt 2 k.p.k. (*czyn nie ma znamion czynu zabronionego lub też prawo przewiduje, że sprawca nie popełnił przestępstwa*) – **226 spraw**
- na podstawie art. 17 § 1 punkt 5 k.p.k. (*oskarżony zmarł*) – **1 sprawa**
- na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. (*jeśli postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, a nie zachodzą warunki określone w art. 324, umarza się śledztwo bez konieczności uprzedniego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania i jego zamknięcia*) – **7 spraw**
- na podstawie art. 17 § 1 punkt 1 i 2 k.p.k. – **6 spraw**
- przed wszczęciem, na podstawie art. 17 § 1 punkt 1 k.p.k. – **1 sprawa**

649 spraw zostało zakończonych odmową wszczęcia postępowania, w tym:

- na podstawie art. 17 § 1 punkt 1 k.p.k. – **260 postępowań**
- na podstawie art. 17 § 1 punkt 2 k.p.k. – **315 postępowań**
- na podstawie art. 17 § 1 punkt 6 k.p.k. (*nastąpiło przedawnienie karalności*) – **4 postępowań**
- na podstawie art. 305 § 1 k.p.k. (*niezwłocznie po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie organ powołany do prowadzenia postępowania przygotowawczego obowiązany jest wydać postanowienie o wszczęciu, bądź odmowie wszczęcia postępowania*) – **1 postępowanie**

Wśród spraw będących przedmiotem analizy, **102** postępowania dotyczyły przestępstwa z art. 247 k.k. (znęcanie się nad więźniem), a **82** sprawy przestępstwa z art. 246 k.k. (bezprawne wymuszanie zeznań). W większości analizowanych spraw czyny te wypełniały znamiona dwóch lub więcej przestępstw. Większość postępowań będących przedmiotem badania dotyczyła czynów zawartych w art. 231 k.k., najczęściej kwalifikowanych w zbiegu z art. 156 k.k. i art. 157 k.k.

Dane zgromadzone z 9 spośród 11 prokuratur apelacyjnych wskazują na to, że w **II połowie 2014 r.** prowadzono 76 postępowań w związku z przestępstwami odnoszącymi się do pozbawienia życia oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania, na skutek działań funkcjonariuszy policji lub innych funkcjonariuszy publicznych, spraw dotyczących przestępstw zawartych w art. 246 k.k. (*użycie siły przez funkcjonariusza publicznego*), art. 247 k.k. (*złe traktowanie osoby pozbawionej wolności*), jak również przestępstw związanych z pozbawieniem życia przez funkcjonariuszy w czasie lub w związku z pełnieniem służby. Te dane, po uzupełnieniu, będą przedmiotem analizy w Departamencie Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej.

W związku z koniecznością zrealizowania wytycznych Komitetu Przeciwko Torturom ONZ, ze względu na *Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania*, Departament Organizacji Pracy i Wizytacji Prokuratury Generalnej implementował możliwość zbierania danych statystycznych dotyczących zawiadomień o popełnieniu przestępstwa, liczby wszczętych postępowań karnych, sposobów ich zakończenia oraz opisów decyzji w sprawach o czyny z art. 231 k.k., art. 246 k.k. i 247 k.k., które odnoszą się do tortur i złego traktowania przez personel więzienia oraz funkcjonariuszy organów ścigania.

Należy również wskazać, że prokuratorzy z Departamentu Postępowania Przygotowawczego współpracują z Biurem Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji przy organizacji szkoleń, które odbywają się trzy razy w roku, i w których uczestniczą funkcjonariusze policji oraz prokuratorzy. Szkolenia te dotyczą sposobu prowadzenia postępowań przedmiotowej kategorii i zagadnień związanych z przestępstwami określonymi w art. 231 k.k.. Szkolenia wskazują również na potrzebę szybkiego podejmowania czynności proceduralnych oraz wnikliwej oceny zebranych dowodów.

b. Postępowania dyscyplinarne i karne przeciwko funkcjonariuszom Policji oraz rozpatrywanie skarg na policjantów

Skoordynowanie działań Policji i prokuratury w zakresie równoległego prowadzenia postępowań karnych i dyscyplinarnych

W wyniku przeprowadzonych konsultacji z udziałem przedstawicieli Policji i prokuratury opracowano rozwiązania, mające zapewnić bardziej efektywne prowadzenie postępowań dyscyplinarnych w sprawach niewłaściwych zachowań funkcjonariuszy. Należą do nich :

- stworzenie – na podstawie dotychczasowego doświadczenia i praktyki rzeczników – wspólnej bazy wiedzy, która zawierałaby wskazówki, jakiego rodzaju przepisy mogą zostać użyte do kwalifikacji danego rodzaju czynu;
- wyznaczenie rzeczników dyscyplinarnych, którzy zajmowałiby się postępowaniami w sprawach o naruszenie praw człowieka przez policjantów;
- zarekomendowanie wprowadzenia bardziej czytelnych zasad przyznawania dodatków służbowych dla rzeczników dyscyplinarnych (w zależności od nakładu pracy włożonego w przeprowadzenie postępowań dyscyplinarnych w danym okresie);
- zobowiązanie Policji do prowadzenia statystyk postępowań dyscyplinarnych w sprawach o naruszenie praw człowieka przez policjantów, uwzględniających nie tylko liczbę tych postępowań, ale też sposób ich zakończenia ;
- zorganizowanie szkoleń dla rzeczników dyscyplinarnych z zakresu kwalifikowania przewinień dyscyplinarnych z innych przepisów niż przepisy k.k.;
- włączenie tematyki postępowań dyscyplinarnych do programu cyklicznych narad szkoleniowych organizowanych przez BSW i prokuraturę oraz poszerzenie składu strony policyjnej podczas ww. spotkań o rzeczników dyscyplinarnych;
- opracowanie wspólnie z Prokuraturą Generalną zasad współpracy w zakresie praktyki udostępniania przez prokuraturę materiałów z prowadzonych postępowań karnych, w tym zakresie Minister Spraw Wewnętrznych zwróci się do Prokuratora Generalnego z prośbą o uwzględnienie tej kwestii podczas dalszych prac nad wytycznymi dla prokuratorów,

dotyczącymi sposobu prowadzenia postępowań w sprawach naruszeń praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji;

- opracowanie projektu wytycznych dla Policji dotyczących zasad prowadzenia czynności wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych;
- organizacja szkoleń lokalnych dla rzeczników dyscyplinarnych z udziałem prokuratorów,
- wprowadzenie zmian legislacyjnych umożliwiających przenoszenie postępowań dyscyplinarnych do jednostek równorzędnych lub do jednostek wyższego szczebla.

Do czasu wprowadzenia tych zmian planowane jest wprowadzenie na podstawie art. 135c ust. 2 ustawy o *Policji* praktyki wyłączania właściwych wyższych przełożonych dyscyplinarnych od udziału w postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych w sprawach naruszeń praw człowieka przez funkcjonariuszy danej jednostki.

- wprowadzenie zmian legislacyjnych polegających na wydłużeniu terminów na przeprowadzenie czynności wyjaśniających i postępowania dyscyplinarnego.

Powyższe rozwiązania zrealizowane będą do końca 2016 r. Działania legislacyjne podejmowane będą zgodnie z harmonogramem prac związanych z nowelizacją *Ustawy o Policji*.

Dostosowanie standardów postępowań dyscyplinarnych i wyjaśniających do standardów ETPCz

Zgodnie ze standardami przyjętymi przez ETPCz, osoba przebywająca pod nadzorem Policji, powinna po jego zakończeniu znajdować się w stanie niepogorszonym w stosunku do tego, w jakim była przyjmowana. Jeżeli opuszczając jednostkę Policji ma obrażenia fizyczne, których nie miała przybywając do niej, na państwie ciąży obowiązek wyjaśnienia, w jakich okolicznościach one powstały. W wyrokach, których wykonanie spoczywa na Polsce, Trybunał wskazywał, że jedną z przesłanek przyznania racji skarżącemu była niemożność wytłumaczenia przez państwo polskie, w jaki sposób powstały obrażenia fizyczne danej osoby.

Zasadne wydaje się więc przyjęcie przez Policję praktyki, aby podczas czynności wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych przedmiotowa kwestia była badana. Na Policji spoczywałby zatem obowiązek dokumentowania, w jaki sposób powstały obrażenia u osoby przebywającej w jednostce Policji lub pod nadzorem Policji (np. za pomocą nagrań monitoringu, precyzyjnej opinii lekarskiej wydanej przez lekarza wezwanego w celu zbadania obrażeń) oraz wykazania, że zostały podjęte działania mające na celu przeciwdziałanie tej sytuacji, ze wskazaniem rodzaju tych działań.

Mechanizm przekazywania informacji skargowych i pozaskargowych do Rzecznika Praw Obywatelskich

Ważnym mechanizmem zapewniającym badanie przez niezależny podmiot informacji o potencjalnych nieprawidłowościach jest obowiązek przekazywania informacji skargowych i pozaskargowych do Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej RPO). W ramach tego rozwiązania RPO pełni funkcję niezależnej instytucji badającej niewłaściwe zachowania funkcjonariuszy

Policji i Straży Granicznej. Istota tego mechanizmu polega na przekazywaniu RPO dwojakiego rodzaju informacji. Pierwsze to zarzuty dotyczące najpoważniejszych naruszeń praw człowieka, zawarte w skargach ponowionych złożonych przez skarżących w związku z działaniami funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej. Drugie to informacje o zdarzeniach, podczas których w wyniku działania lub zaniechania funkcjonariusza doszło do śmierci, naruszenia wolności seksualnej, nieuzasadnionego użycia środków przymusu lub użycia przemocy. Jako niezależny organ RPO, uzyskawszy powyższe informacje, może zdecydować o zbadaniu konkretnego przypadku, działając na podstawie uprawnień przyznanych mu przez *Ustawę o Rzeczniku Praw Obywatelskich*. W lipcu 2014 r. opisywany mechanizm przybrał formę aktu prawnego.

W dniu 10 lipca 2014 r. została podpisana decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie *wprowadzenia do stosowania w Policji i Straży Granicznej „Wytycznych w zakresie zasad i trybu przekazywania informacji skargowych i pozaskargowych przez Policję i Straż Graniczną do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”*.

Istotną zmianą wprowadzoną ww. decyzją do dotychczasowego modelu jest nałożenie na Policję i Straż Graniczną obowiązku przesyłania informacji skargowych i pozaskargowych nie tylko do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, ale również do Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków MSW. Służby te zostały ponadto zobowiązane do przesyłania do Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków MSW kwartalnych zestawień dotyczących informacji skargowych i pozaskargowych, obrazujących nie tylko ich liczbę, ale i charakterystykę (rodzaj podnoszonych naruszeń, informacje o prowadzonych postępowaniach karnych i dyscyplinarnych).

Kolejne działania w związku z wdrożeniem nowych rozwiązań powinny polegać na zapewnieniu, że informacje o wszystkich zdarzeniach podlegających zgłaszaniu są przekazywane do Rzecznika Praw Obywatelskich. Jednocześnie powinna nastąpić ewaluacja funkcjonowania mechanizmu, której rezultatem powinna być decyzja o wprowadzeniu ewentualnych modyfikacji przyjętych rozstrzygnięć w tym zakresie. Ewaluacja nastąpi w II połowie 2016 r.

c. Wprowadzenie nowych rozwiązań o charakterze dowodowym

W kontekście wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach policyjnych, istotne znaczenie ma kwestia możliwości dochodzenia swoich praw przez osoby, które kwestionowały sposób przeprowadzenia interwencji, w szczególności skarżyły się na nadużycie siły przez funkcjonariuszy. Do tego typu zdarzeń dochodzi przede wszystkim na terenie jednostek Policji, w których niewralgicznymi miejscami są pokoje przesłuchań ofiar i świadków przestępstw oraz pokoje przesłuchań osób zatrzymanych, podejrzewanych i podejrzanych⁵, a także w policyjnych środkach transportu⁶. W miejscach tych, w obecnym stanie prawnym, nie jest możliwe rejestrowanie obrazu lub dźwięku, o ile nie są w nich przeprowadzane czynności procesowe.

⁵ Por. Wyrok w sprawie Pieniak przeciwko Polsce, skarga nr 19616/04, § 7, z dnia 24 lutego 2009 roku

⁶ Por. Wyrok w sprawie Berliński przeciwko Polsce, skarga nr 27715/95 i 30209/96, § 61, z dnia 20 czerwca 2002 roku, Wyrok w sprawie Dzwonkowski przeciwko Polsce, skarga nr 46702/99, § 10, z dnia 12 kwietnia 2007 roku, Wyrok w sprawie Karbowniczek przeciwko Polsce, skarga nr 22339/08, § 54, z dnia 27 września 2011 roku.

Z uwagi na powyższe, należy przeprowadzić dalsze prace analityczne zmierzające do wprowadzenia możliwości rejestrowania obrazu lub dźwięku w tych miejscach. Wskazane miejsca nie stanowią miejsc prywatnych, takich jak lokale mieszkalne, w których rejestrowanie obrazu lub dźwięku mogłoby spotkać się z zarzutem naruszenia prawa do prywatności.

Realizacja rozwiązań przewidziana jest zgodnie z harmonogramem prac związanych z nowelizacją *Ustawy o Policji*.

d. Reformy mające na celu przyspieszenie postępowań przygotowawczych

Ustawą z dnia 20 lutego 2009 r. (w mocy od 1 maja 2009 r.) znowelizowano *Ustawę o skardze na naruszenie prawa strony do postępowania sądowego bez nieuzasadnionej zwłoki z dnia 17 czerwca 2004 r.* Zmieniona ustawa przewiduje możliwość wniesienia skargi w przypadku przewlekłości dochodzenia, jeśli naruszenie prawa strony do rozpatrzenia sprawy w postępowaniu przygotowawczym bez zbędnej zwłoki nastąpiło na skutek działań lub bezczynności prokuratora prowadzącego lub nadzorującego takie postępowanie. Zgodnie ze zmienioną ustawą, jeśli skarga na przewlekłość postępowania przygotowawczego jest zasadna, sąd dopuszczający ją może skierować do sądu lub prokuratora prowadzącego lub nadzorującego takie postępowanie wiążące zalecenia, co do prowadzenia konkretnych postępowań.

Zgodnie z przepisami z 29 marca 2007 r. (w mocy od dnia 12 lipca 2007 r.) w celu uproszczenia i przyspieszenia postępowania karnego, zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania powinno być wnoszone bezpośrednio do sądu, a nie poprzez prokuratora (art. 456 § 2 k.p.k.).

Należy również przypomnieć, że zgodnie z odpowiednimi przepisami k.p.k., pokrzywdzony, w przypadku odmowy wszczęcia postępowania lub umorzenia przez prokuratora, może zainicjować postępowanie, jako „oskarżyciel posiłkowy”, działając zgodnie z procedurą opisaną w art. 329-330 k.p.k.

Decyzje prokuratorów o niewszczynianiu postępowania przygotowawczego lub jego umorzeniu w sytuacji, gdy pokrzywdzony może zostać oskarżycielem posiłkowym, są przedmiotem ścisłej kontroli ze strony przełożonych, zgodnie z wytycznym wydanymi przez Prokuraturę Generalną w dniu 30 listopada 2012 r.

Inne środki generalne dotyczące długości postępowania karnego, w szczególności kompleksowa nowelizacja k.p.k., zostały przedstawione w kontekście grupy spraw Bąk (skarga nr 30210/96).

e. Wzrost wydajności pracy biegłych w sądach

Nowelizacja z dnia 9 maja 2007 r. (w mocy od 20 czerwca 2007 r.) poszerzyła spektrum instrumentów będących w dyspozycji sądu, służących do dyscyplinowania osób uczestniczących w poszczególnych postępowaniach karnych, m.in. biegłych. Zmieniony art.

285 § 1 k.p.k. przewiduje możliwość nałożenia na biegłego kary pieniężnej za nieusprawiedliwioną nieobecność w wysokości do 10 000 zł.

3. Działania mające na celu zmianę prawa i praktyki w celu wykonania wyroku *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*

Dodatkowo, w odniesieniu do zagadnień podniesionych w wyroku *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*, należy zwrócić uwagę na następujące grupy przepisów.

Regulacje dotyczące m. in. profesjonalnego planowania akcji policyjnych:

- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 6 lutego 2003 r. *w sprawie metod i form działania pododdziałów antyterrorystycznych oraz komórek minersko-pirotechnicznych jak również z bezpośrednich ustaleń ze zleceńodawcą działań bojowych przy akceptacji prowadzącego sprawę prokuratora,*
- wytyczne Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 2005 r. *w sprawie ochrony bezpieczeństwa osobistego policjantów oraz osób postronnych podczas zatrzymywania osób poruszających się pojazdami,*
- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2006 r. *w sprawie metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych,*
- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. *w sprawie niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym,*
- wytyczne Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. *w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów,*
- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 24 września 2014 r. *w sprawie metod i form przygotowania i realizacji działań policji w związku ze zdarzeniami kryzysowymi.*

Przepisy te odnoszą się do planowania i realizacji akcji policyjnych. Określają m. in. formy organizacyjne działań policyjnych stosowane w trakcie realizacji zadań związanych z obsługą zdarzeń kryzysowych, kompetencje policjantów dowodzących działaniami policyjnymi, tryb tworzenia sztabów na potrzeby działań policyjnych i ich zadania, zasady opracowywania planów dowódców działań policyjnych, kwestie podziału ról i zakresu kompetencji, a także zaplecza logistycznego, medycznego i technicznego. Oznacza to, że akcje policyjne, takie jak wskazana w sprawie *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*, są obecnie szczegółowo planowane również od strony logistycznej, technicznej i medycznej.

Regulacje dotyczące m. in. umundurowania policjantów podczas akcji policyjnych:

- zarządzenia Komendanta Głównego Policji: nr 1066 z dnia 6 grudnia 2006 r. i nr 475 z dnia 7 maja 2008 r. *zmieniające zarządzenie w sprawie określenia norm wyposażenia jednostek, komórek organizacyjnych Policji i policjantów oraz szczegółowych zasad jego przyznawania i użytkowania,*
- rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 maja 2009 r. *w sprawie umundurowania policjantów.*

Grupa przywołanych przepisów wprowadziła nowe typy umundurowania z czytelnymi fluorescencyjnymi oznaczeniami z napisem POLICJA oraz kamizelki ostrzegawcze z elementami odblaskowymi.

Istotne znaczenie w kontekście przeciwdziałania niewłaściwym zachowaniom funkcjonariuszy ma właściwe dokumentowanie czynności zatrzymania. W tym celu Komenda Główna Policji opracowała modyfikację obowiązującego druku protokołu zatrzymania osoby ze szczególnym uwzględnieniem podstaw prawnych tzw. zatrzymania procesowego. Jednocześnie zwrócono uwagę na wymienione w tym protokole uprawnienia osoby zatrzymanej, wynikające z przepisów prawa.

Warto wspomnieć o wdrożeniu w 2011 r. Wytycznych nr 1 Komendanta Głównego Policji w sprawie sposobu postępowania przy naprawianiu szkód w mieniu, powstałych w wyniku siłowego pokonywania przez policjantów przeszkód utrudniających lub uniemożliwiających przeprowadzenie czynności służbowych. Dokument ten dotyczy sytuacji działania Policji niezgodnego z prawem, w szczególności wystąpienia oczywistej omyłki przy działaniu policjantów. Wytyczne pozwalają na pozaprocesowe rozwiązywanie sytuacji, kiedy doszło do szkody wyrządzonej przez funkcjonariuszy Policji.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że zaplanowane, a także podjęte już środki generalne zapobiegą naruszeniom podobnym do naruszeń stwierdzonych w grupie spraw *Dzwonkowski* oraz że będą one wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

7) Plan działań dotyczący wykonania wyroku *Frasik p. Polsce* przekazany w dniu 16 czerwca 2016 r.

Sprawa

Frasik, skarga nr 22933/02, wyrok z dnia 5/01/2010, ostateczny w dniu 05/04/2010

Opis sprawy

Skarżący Rafał Frasik przebywał w areszcie tymczasowym, jako podejrzany o gwałt i groźby kierowane pod adresem swojej wieloletniej partnerki. W kwietniu 2001 r. skarżący zwrócił się do właściwych władz, aby te wyraziły zgodę na zawarcie przez niego związku małżeńskiego w jednostce penitencjarnej.

W 2001 r. w odpowiedzi na wniosek skarżącego Frasika sąd nie wyraził zgody na zawarcie małżeństwa z uwagi na dobro postępowania. W opinii sądu wniosek ten miał na celu skorzystanie przez narzeczoną skarżącego z prawa do odmowy składania zeznań przeciwko niemu.

Europejski Trybunał uznał, że w tej sprawie nie udało się znaleźć równowagi między różnymi interesami społecznymi i indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją. W rezultacie, zastosowane środki naruszyły istotę prawa skarżącego do zawarcia związku małżeńskiego.

W opinii Trybunału naruszenie Konwencji spowodowane zostało raczej brakiem powściągliwości odpowiednich władz krajowych w wykonywaniu władzy dyskrecjonalnej, jak również tym, że nie znaleziono równowagi między różnymi interesami społecznymi i indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją niż brakiem szczegółowych zasad dotyczących zawierania związku małżeńskiego w areszcie. Nawet jeśli działanie sądu nakierowane było na zapewnienie odpowiedniego przebiegu postępowania, to nie uwzględniono zachowania odpowiedniej równowagi celem poszanowania podstawowych praw skarżącego wynikających z Konwencji (naruszenie Artykułu 12 Konwencji).

Sprawa ta dotyczy ponadto braku skutecznego środka odwoławczego. W sprawie Frasik brak było odpowiednich procedur, które umożliwiłyby skarżącemu odwołanie się lub podważenie w inny sposób decyzji o odmowie przyznania mu prawa do zawarcia małżeństwa w areszcie. (naruszenie Artykułu 13 Konwencji).

W sprawie skarżącego Frasika Trybunał stwierdził również wydłużenie i opóźnienie rozpoznania jego zażalenia dotyczącego jego tymczasowego aresztowania (naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	1 500 euro	6 500 euro
Termin płatności: 05/07/2010		Wypłacono: 15/07/2010	
Zwłoka została spowodowana brakiem kontaktu ze skarżącym. Kwota zadośćuczynienia została przekazana do komórki prawnej MSZ w celu ustanowienia depozytu sądowego, a następnie pieniądze przekazano pełnomocnikowi skarżącego.			

2. Środki indywidualne

W dniu 7 maja 2002 r. skarżący Frasik został skazany na 3 lata pozbawienia wolności, a zatem przestał podlegać ograniczeniom związanym ze statusem tymczasowo aresztowanego.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułu 12 Konwencji

A. Ramy prawne

Przede wszystkim należy podkreślić, że postanowienia *Kodeksu karnego wykonawczego* nie ograniczają prawa więźniów lub osób tymczasowo aresztowanych do zawarcia związku małżeńskiego. Odpowiednie postanowienia - w odniesieniu do prawa do zawarcia małżeństwa przez każdego człowieka – zawiera *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2012 r. poz. 788), (dalej k.r.o.) z dnia 25 lutego 1994 r. oraz *Prawo o aktach stanu cywilnego* (Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264) z dnia 29 września 1986 r. Ponadto w art. 58 ust. 3 *Ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego* przewidziano możliwość zawarcia małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego poza budynkiem urzędu.

Należy wskazać, że w praktyce, aby zawrzeć związek małżeński w jednostce penitencjarnej, wymagana jest zgoda kierownika tejże jednostki, tj. dyrektora zakładu karnego bądź aresztu. Ponadto w przypadku osób zatrzymanych wymagane jest także otrzymanie zgody organu, do dyspozycji którego pozostaje osoba zatrzymana (np. prokuratora).

B. Praktyka władz krajowych

Źródłem naruszenia Artykułu 12 Konwencji w tej sprawie zdaje się być nieprawidłowa praktyka władz krajowych. Stanowisko to zostało potwierdzone przez władze już na etapie postępowania karnego w sprawie skarżącego Frasika, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że odmowa wydania zgody na zawarcie związku małżeńskiego wraz z jej uzasadnieniem stanowi naruszenie Konwencji. W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom, polskie władze podjęły szereg środków o charakterze upowszechniającym.

W kontekście powyższego należy zaznaczyć, że wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto w 2011 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa w sprawach polskich – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja ta została nieodpłatnie rozpowszechniona wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Od 2012 r. informacje o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Trybunał, które dotyczy praktyki sądów krajowych, przesyłane są do prezesa właściwego sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwej prokuratury.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu podejmuje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów, zarówno w ramach szkolenia wstępnego, jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń o charakterze systemowym, który został zainicjowany w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji dotyczących najczęstszych naruszeń Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w odniesieniu do spraw z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten jest w toku; każdego roku, ok. 500-600 sędziów oraz prokuratorów bierze w nim udział. Ostatecznie, w ciągu 5-7 lat wszyscy sędziowie sądów powszechnych oraz prokuratorzy powinni odbyć takie szkolenie. Program szkolenia obejmuje między innymi informacje dotyczące standardów Trybunału w zakresie praw osób pozbawionych wolności, w szczególności – prawa do zawarcia małżeństwa.

Wyroki Trybunału rozpowszechnione zostały także wśród funkcjonariuszy służby więziennej oraz innych pracowników. Przedstawiane są także podczas spotkań szkoleniowych z przedstawicielami jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Orzecznictwo Trybunału jest również przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz pracowników. Wyroki Trybunału są udostępniane także osobom zatrzymanym oraz aresztowanym.

2. Naruszenie Artykułu 13 Konwencji

W świetle obowiązujących obecnie przepisów osoba zatrzymana, w sytuacji jak Pan Frasik w czasie wystąpienia okoliczności sprawy, która chce zawrzeć związek małżeński, musi otrzymać zgodę kierownika jednostki penitencjarnej i zgodę organu, do dyspozycji którego pozostaje (tj. prokuratora lub sądu).

Aktualnie nie ma jasnych przepisów, które mogłyby mieć zastosowanie w przypadku odmowy wydania zgody na zawarcie związku małżeńskiego przez osoby tymczasowo aresztowane znajdujące się w sytuacji podobnej do sytuacji wnioskodawcy. Z tego powodu Ministerstwo Sprawiedliwości, aby uniknąć w przyszłości podobnych naruszeń, zamierza opracować projekt przepisów (najprawdopodobniej nowelizacji *Kodeksu karnego wykonawczego*), które określą: organ kompetentny do wydawania zgody na zawarcie związku małżeńskiego dla osób tymczasowo aresztowanych jak również dla osób odbywających karę pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej, podstawy odmowy wydania zgody oraz podstawy zaskarżenia takiej odmowy przez osobę tymczasowo aresztowaną.

W kontekście powyższego Rząd pragnie poinformować, że w międzyczasie z sukcesem implementowano wiele opisanych wyżej środków podnoszących świadomość.

Ponadto, jak potwierdzają przedstawione poniżej statystyki, problem skarżącego Frasika miał charakter jednostkowy, gdyż podobne sytuacje w praktyce już nie istnieją.

Dane przedstawione przez Centralny Zarząd Służby Więziennej potwierdzają, że naruszenie stwierdzone przez Trybunał w wyroku w sprawie *Frasik* ma charakter jednostkowy. Zgodnie z powyższymi danymi w Polsce w 2014 r. wniesiono 281 wniosków (7 złożonych przez osoby aresztowane) o wydanie zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych, natomiast w 2015 wniesiono ich 315 (12 złożonych przez osoby aresztowane). Wszystkie wnioski zostały uznane. Powyższe statystyki wyraźnie wskazują, że problem niewydawania zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych pojawia się bardzo rzadko.

3. Naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji

Naruszenie prawa do bezzwłocznego ustalenia przez sąd legalności pozbawienia wolności (Artykuł 5 ust. 4): Przedmiotowa sprawa przejawia podobieństwo do sprawy *Baranowski p. Polsce*, wyrok z dnia 28 marca 2010, rezolucja końcowa Komitetu Ministrów RE CM/ResDH(2011)139).

Ponadto Rząd chciałby poinformować, że dnia 1 lipca 2015 r. weszła w życie nowelizacja art. 252 *Kodeksu postępowania karnego*. Zmieniony przepis podaje jasny, 7-dniowy termin dla sądu drugiej instancji na rozpatrzenie zażalenia na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne i generalne dotyczące naruszenia Artykułu 5 ust. 4 oraz Artykułu 12 Konwencji nie są potrzebne. Ponadto Rząd podejmuje działania mające na celu wprowadzenie środków generalnych dotyczących naruszenia Artykułu 13 Konwencji, które wykonają orzeczenie Trybunału i będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

8) Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Fuchs p. Polsce* przekazany w dniu 20 października 2016 r.

I. Opis spraw

Niniejsza grupa spraw dotyczy przewlekłości postępowań dotyczących obywatelskich praw i obowiązków przed organami administracji oraz sądami administracyjnymi (naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji).

Ponadto w sprawie *Wesołowska*, Trybunał uznał, że skarga na bezczynność organów administracyjnych przed Naczelnym Sądem Administracyjnym (dalej „NSA”) oraz przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi (dalej „wsa”) nie jest skuteczna, gdyż przedmiotowe postępowania toczyły się przez prawie 15 lat, mimo, że skarga taka była kilkakrotnie wnoszona przez skarżącą oraz biorąc pod uwagę, że skargi takie były uznawane przez właściwe sądy za zasadne (naruszenie art. 13 Konwencji).

II. Wstęp

W wyrokach z niniejszej grupy spraw Europejski Trybunał potraktował postępowanie administracyjne, jako całość. Faktycznie jednak składa się ono z dwóch etapów: postępowania przed organami administracyjnymi i postępowania przed sądami administracyjnymi. Oba etapy mogą być powiązane, gdyż bardzo często decyzje organów administracyjnych są uchylane i odsyłane do ponownego rozpatrzenia, czasami kilkakrotnie w ramach tego samego postępowania.

Należy podkreślić, że głównym powodem nadmiernej długości postępowań administracyjnych w tej grupie spraw był fakt, że decyzje organów administracyjnych były uchylane przez sądy administracyjne i (lub) Naczelny Sąd Administracyjny, a sprawy były przekazywane do ponownego rozpatrzenia przez organy administracyjne. Czasami decyzje organów administracyjnych były uchylane i przekazywane do ponownego rozpatrzenia kilkakrotnie w ramach tego samego postępowania. Zjawisko to było również związane z faktem, iż w niektórych ze spraw organy administracyjne nie przestrzegały wskazań sądów administracyjnych zawartych w ich orzeczeniach uchylających decyzje administracyjne. W czasie zaistnienia zdarzeń faktycznych spraw z niniejszej grupy sądy administracyjne

(Naczelny Sąd Administracyjny) nie były uprawnione do wydawania orzeczeń co do meritum w postępowaniach administracyjnych i nie dysponowały instrumentami prawnymi, które pozwalałyby skutecznie wymagać od administracji publicznej przestrzegania wyroków wydawanych w poszczególnych sprawach.

1. Postępowania przed organami administracyjnymi

Jeśli chodzi o postępowanie przed organami administracyjnymi, to jest ono uregulowane w *Kodeksie postępowania administracyjnego* (dalej k.p.a.). Postępowania są rozproszone i mogą być prowadzone przez organy administracji centralnej i lokalnej, w tym samorządowej. Nie wszystkie sprawy, którymi zajmuje się administracja dotyczą cywilnych praw i obowiązków podpadających pod Artykuł 6 Konwencji.

Organy administracyjne mają prawny obowiązek działania w niezwłoczny sposób. Zgodnie z polskim prawem organy administracji publicznej powinny działać wnikliwie i szybko, posługując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do załatwienia sprawy (art. 12 § 1 k.p.a.).

Art. 35 § 1 k.p.a. stanowi, że organy administracji publicznej obowiązane są załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki. Co oznacza, że sprawa powinna zostać załatwiona w najkrótszym możliwym terminie, nie dłuższym niż miesiąc, jeśli chodzi o sprawy wymagające przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, a sprawy szczególnie skomplikowane nie później, niż w przeciągu dwóch miesięcy.

Art. 36 § 1 k.p.a. stanowi, że strony powinny zostać poinformowane przez organy administracji publicznej o każdej sytuacji, w której sprawa nie zostanie załatwiona w terminie określonym w art. 35 lub w przepisach szczególnych; organy administracji publicznej są obowiązane podać przyczyny zwłoki i wskazać nowy termin załatwienia sprawy.

Jeżeli sprawa nie zostanie załatwiona w przedstawionych wyżej ramach czasowych można stwierdzić beczynność organu administracji w postępowaniu. Jeżeli natomiast sprawa zostanie załatwiona w powyższych ramach czasowych, ale była załatwiana przez organ administracji dłużej niż było to konieczne, długość danego postępowania może zostać uznana za nadmierną. W obu przypadkach można składać skargi do organów wyższego szczebla lub do sadu administracyjnego (zobacz poniżej informacje nt. dostępnych środków).

2. Postępowania przed sądami administracyjnymi

Generalnie ostateczne decyzje organów administracyjnych mogą zostać zaskarżone do sądów administracyjnych.

Organizacja i funkcjonowanie sądów administracyjnych, jak również zakres ich kompetencji są uregulowane przez *Ustawę prawo o ustroju sądów administracyjnych* i *Ustawę prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2004 r. Powyższe ustawy wprowadziły dwuinstancyjny system sądownictwa administracyjnego. Aktualnie funkcjonuje 16 wojewódzkich sądów administracyjnych.

Zgodnie z art. 3 *Ustawy prawo o ustroju sądów administracyjnych*, sprawy będące w kompetencji sądów administracyjnych, są w pierwszym rzędzie rozpatrywane przez wojewódzkie sądy administracyjne. Naczelny Sąd Administracyjny (dalej NSA) sprawuje nadzór nad działalnością wojewódzkich sądów administracyjnych poprzez kasację i inne rodzaje środków zaskarżenia wnoszonych w stosunku do wyroków i decyzji tych sądów, wydaje uchwały, w których wyjaśnia kwestie prawne i rozstrzyga w innych sprawach, które należą do jego kompetencji na podstawie innych ustaw.

III. Środki wdrożone przez władze

1. Środki indywidualne

Większość spraw, w których postępowanie toczące się przed organami i sądami krajowymi zostało zakwestionowane w wyrokach Trybunału, została już zakończona.

2. Środki generalne

Poprawa skuteczności postępowań dotyczących cywilnych praw i obowiązków toczących się przed organami i sądami administracyjnymi została osiągnięta poprzez wprowadzenie środków legislacyjnych i innych: co do meritum (środki mające na celu skrócenie czasu trwania postępowań administracyjnych i postępowań przed sądami administracyjnymi) i dotyczących środków (rozszerzających zakres dostępnych środków i zwiększających ich skuteczność).

2.1. Środki merytoryczne

2.1.1. Zmiany prawa

2.1.1.1. Zmiana *Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, która weszła w życie w dniu 16/08/2015

Nowelizacja *Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, która weszła w życie w dniu 16/08/2015 wprowadziła kilka bardzo ważnych zmian mających na celu uproszczenie i skrócenie postępowania administracyjnego. Cel ten można osiągnąć w dwojaki sposób: przez uproszczenie procedury przed sądami administracyjnymi i Naczelnym Sądem Administracyjnym i przez wprowadzenie ograniczonej kompetencji sądów administracyjnych do wydawania orzeczeń co do meritum sprawy. W uzasadnieniu do tej nowelizacji jej przyjęcie zostało bezpośrednio powiązane z potrzebą zapewnienia poszanowania prawa do rozsądnego czasu trwania postępowania chronionego przez Artykuł 6 Konwencji.

Najważniejsze rozwiązania wprowadzone do polskiego systemu prawnego w dniu 16/08/2015:

- Aktualnie, gdy organ odmówi odpowiedzi na zarządzenie przewodniczącego sądu administracyjnego może zostać na niego nałożona kara grzywny (art. 112 *Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*);
- Nowelizacja przewiduje szersze zastosowanie procedury uproszczonej, w tym dla

skargi na bezczynność, czy na przewlekłość postępowania administracyjnego (art. 119 *Ustawy o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*),

- Zgodnie z nowym § 3 dodanym do art. 145 *Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, jeśli sąd administracyjny uchyli decyzję administracyjną lub orzeczenie lub gdy uzna je za nieważne, to gdy zachodzą przesłanki umorzenia postępowania administracyjnego, jest zobowiązany do umorzenia go.

Wpływ: wcześniej, jeśli nawet zachodziły przesłanki umorzenia postępowania administracyjnego, sąd administracyjny nie mógł wydać takiego postanowienia, był zmuszony uchylić zaskarżoną decyzję i przekazać sprawę do organu administracyjnego, by ten umorzył postępowanie. Brak takiej kompetencji dla sądu administracyjnego powodował przewlekłość postępowań.

- Nowy art. 145a przewiduje szczególne postępowanie w przypadku, gdy sąd administracyjny uchyli decyzję lub orzeczenie i stwierdzi naruszenie prawa materialnego mające wpływ na wynik postępowania, czy w sprawie, w której uzna decyzję lub orzeczenie za nieważne. W takiej sprawie, gdy jest to uzasadnione okolicznościami, sąd administracyjny nakłada na organ administracyjny obowiązek wydania decyzji lub orzeczenia w określonym czasie, wskazując sposób, w jaki sprawa powinna zostać załatwiona, chyba, że decyzja pozostaje we właściwości organu administracyjnego.

Właściwy organ musi poinformować sąd w przeciągu siedmiu dni o wydaniu takiej decyzji/orzeczenia. Jeśli organ administracyjny nie przedstawi takiej informacji, może zostać na niego nałożona grzywna.

W przypadku niewydania takiej decyzji/orzeczenia w wyznaczonym terminie strona postępowania może wnieść skargę, domagając się wydania wyroku uznającego istnienie/nieistnienie prawa lub obowiązku. Gdy okoliczności sprawy na to pozwalają, sąd wydaje taki wyrok. Rozpatrując skargę, sąd administracyjny uznaje, czy doszło do nedoręczenia decyzji/orzeczenia z rażącym naruszeniem prawa i może, z urzędu lub na wniosek, nałożyć grzywnę na organ administracyjny, czy zasądzić od niego na rzecz skarżącego kwotę pieniężną w wysokości do 10 000 PLN (około 2 500 euro).

Ponadto zgodnie z nowym § 1 b art. 149 *Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, sąd administracyjny, jeśli uzna skargę na bezczynność lub przewlekłość postępowania przed organami administracyjnymi i zarządzi, by organ administracyjny działał w odpowiedni sposób, we wskazanym terminie, może również uznać istnienie lub nieistnienie prawa lub obowiązku, jeśli charakter sprawy pozwala i nie zachodzą uzasadnione wątpliwości co do okoliczności faktycznych i stanu prawnego.

Ponadto art. 149 umożliwia sądom administracyjnym uznawanie bezczynności lub przewlekłości postępowania administracyjnego nawet jeśli postępowanie zostało zakończone przez organ administracyjny po wniesieniu skargi na bezczynność/przewlekłość postępowania. Wcześniej taka możliwość nie istniała.

Wpływ: celem nowelizacji jest wyposażenie sądów administracyjnych w uprawnienie do wydawania decyzji/wyroku co do meritum sprawy, a nie tylko do uchylania i przekazywania sprawy do organów administracyjnych. Takie rozwiązanie jest

uzasadnione względami skuteczności oraz ekonomii procesowej i pozwala stronie postępowania administracyjnego na szybsze uzyskanie decyzji co do meritum. Celem nowej regulacji jest również zapobieżenie nieprzestrzeganiu wytycznych sądu wydawanych wraz z przekazaniem spraw, gdyż często sprawa wraca do sądu 2 lub 3 razy z powodu niezastosowania się do określonej interpretacji wskazanej przez sąd, czy też zaleceń, w jaki sposób sprawa powinna być załatwiona.

- Art. 176 Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi przewiduje możliwość zrzeczenia się rozprawy przed Naczelnym Sądem Administracyjnym w postępowaniu kasacyjnym;
- Nowy art. 178a przewiduje kompetencje sądu administracyjnego do umorzenia postępowania kasacyjnego, jeśli skarga kasacyjna została wycofana przed przesłaniem akt sprawy do Naczelnego Sądu Administracyjnego.
Wpływ: wcześniej o umorzeniu postępowania kasacyjnego po wycofaniu skargi kasacyjnej mógł zdecydować jedynie Naczelny Sąd Administracyjny, dlatego też powyższa zmiana powinna uprościć postępowanie.
Tak samo na podstawie nowego § 3 art. 195 ma zastosowanie również do innych typów środków odwoławczych poza skargą kasacyjną.
- Nowy art. 179a nadaje sądom administracyjnym kompetencje do uchylania własnych wyroków i decydowania w sprawie zanim skarga kasacyjna nie zostanie przesłana do Naczelnego Sądu Administracyjnego jeśli zachodzi nieważność takiego postępowania, czy też podstawy skargi kasacyjnej są oczywiście uzasadnione. Od wydanego nowego orzeczenia przysługuje skarga kasacyjna.
Wpływ: wcześniej sądy administracyjne nie mogły uchylać własnych wyroków i decydować ponownie we własnych sprawach, nawet jeśli postępowanie przed takim sądem było nieważne, czy też podstawy skargi kasacyjnej były oczywiście uzasadnione. Powyższa zmiana powinna uprościć i ułatwić postępowanie.
- Zmieniony art. 188 przewiduje, że jeśli istota sprawy jest dostatecznie wyjaśniona, Naczelny Sąd Administracyjny, uwzględniając skargę kasacyjną, decyduje w sprawie o meritum sprawy.
Wpływ: zmiana rozszerza zakres sytuacji, w których Naczelny Sąd Administracyjny może decydować o meritum sprawy. Wcześniej było to możliwe jedynie wówczas, gdy to nie naruszenie procedury wpływało znacząco na wynik sprawy, a jedynie naruszenie prawa materialnego. Takie podejście ma na celu wprowadzenie, jako zasady reformatoryjnego charakteru Naczelnego Sądu Administracyjnego, co powinno prowadzić do uproszczenia postępowania.
- Art. 195 Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi przewiduje obowiązek umarzania postępowania apelacyjnego przez sądy administracyjne, gdy nie zachodzi już potrzeba prowadzenia takiego postępowania, bez potrzeby angażowania Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Z najnowszych statystyk dotyczących sytuacji przed sądami administracyjnymi i Naczelnym Sądem Administracyjnym (zobacz poniżej), po przyjęciu niniejszej nowelizacji, można wywnioskować, że w ostatnim czasie nastąpił wzrost liczby spraw załatwionych, co potwierdza, że niedawne zmiany legislacyjne przyniosły pierwsze rezultaty.

2.1.1.2. Odpowiedzialność majątkowa funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa

W dniu 17 maja 2011 r. weszła w życie *Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa*. Ustawa wprowadziła procedury, które umożliwiają egzekwowanie od pracowników organów administracyjnych pieniędzy za szkodę, przez Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub innych podmiotów ponoszących odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej, za działania lub zaniechania prowadzące do rażącego naruszenia prawa.

2.1.1.3. Przykłady zmian legislacyjnych mających na celu uproszczenie określonych typów postępowań

Władze podjęły się również przeprowadzenia zmian legislacyjnych mających na celu zwiększenie skuteczności określonych typów postępowań administracyjnych. Przykładem takich środków mogą być zmiany w prawie budowlanym, które zostały przyjęte w ostatnich latach.

W dniu 28 czerwca 2015 r. weszła w życie zmiana prawa budowlanego, która rozszerzyła zakres kategorii budynków, dla których zezwolenie na budowę nie jest wymagane, jak również katalog budynków, dla których nie wymaga się pozwolenia na użytkowanie. Z tego powodu postępowanie budowlane zostało uproszczone i skrócone, a liczba spraw, w których wymagane jest postępowanie administracyjne, spadła. Aktualnie przygotowywane jest dalsze uproszczenie procedury w prawie budowlanym, w szczególności poprzez złagodzenie wymogów formalnych. Projekt ma na celu również zwiększenie skuteczności postępowania w sprawie budynków zbudowanych bez wymaganego pozwolenia. W dniu 30 września 2016 r. projekt został przesłany do konsultacji publicznych i międzyresortowych.

2.1.2. Nadzór nad sądami administracyjnymi

Prezesa wojewódzkich sądów administracyjnych i przewodniczący wydziałów w tych sądach, zgodnie z § 11 *Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 września 2003 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania nadzoru nad działalnością administracyjną wojewódzkich sądów administracyjnych* – wykonują nadzór szczególnie poprzez takie działania, jak:

- analizowanie zaległości i badanie sprawności postępowania w poszczególnych wydziałach,
- kontrolowanie zasad przypisywania spraw poszczególnym sędziom, jak również zasad ustanawiania dat rozpraw i obciążenia pracą,
- kontrolowanie wykonywania obowiązku nadzoru przez przewodniczących wydziałów.

Zgodnie z § 13 *rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu wykonywania nadzoru nad działalnością administracyjną wojewódzkich sądów administracyjnych*, prezes wojewódzkiego sądu administracyjnego – do dnia 28 lutego każdego roku – przedkłada własny, zbiorczy plan zadań nadzorczych w zakresie poprawy skuteczności postępowania i likwidacji zaległości. Plan ten jest badany przez Biuro Orzecznictwa NSA, które może zażądać

uzupełnienia planu lub wnieść do niego zarzuty i wiążące uwagi.

Działania nadzorcze mogą obejmować:

- przeprowadzanie wizytacji i lustracji wojewódzkich sądów administracyjnych;
- analizowanie sprawozdań z działań lustracyjnych przeprowadzanych przez prezesów wojewódzkich sądów administracyjnych w odniesieniu do spraw toczących się ponad 12 miesięcy (tzw. „stare sprawy”), jak również sprawozdań odnoszących się do działań wojewódzkich sądów administracyjnych po uprawomocnieniu się wyroków;
- analizowanie sprawozdań przesłanych przez prezesów wojewódzkich sądów administracyjnych w odniesieniu do spraw zawieszonych;
- opracowywanie analiz dotyczących skuteczności postępowań;
- kontrolowanie spraw, w których wniesiono skargi w związku z przewlekłością postępowania.

W ramach wizytacji bada się głównie skuteczność postępowania, w tym przygotowywanie rozpraw, sprawność w przedstawianiu uzasadnienia, podejmowanie działań w trakcie postępowania międzyinstancyjnego, podejmowanie działań po uprawomocnieniu się wyroków. Badane są również podstawy i powody odraczania rozpraw, jak również powody odraczania publikacji wyroków i zawieszania postępowań.

Oprócz powyższego Biuro Orzecznictwa NSA nadzoruje tzw. „stare sprawy” trwające ponad 12 miesięcy.

2.1.3. Budżet sądów administracyjnych i poziom zatrudnienia.

Poziom zatrudnienia w sądach administracyjnych pozostaje na stałym poziomie, natomiast budżet systematycznie się zwiększa.

Dane dotyczące zatrudnienia w sądach administracyjnych:

Sędziowie: Pracownicy:

2006 - 605 -2006 - 1.588

2007 - 606 -2007 - 1.712

2008 - 600 -2008 - 1.753

2009 - 602 -2009 - 1.791

2010 - 613 -2010 - 1.834

2011 - 611 -2011 - 1.823

2012 - 614 -2012 - 1.735

2013 - 613 -2013 - 1.742

2014 - 626 -2014 - 1.771

2015 - 624 -2015 - 1.755

2016 (pierwsza połowa) - 613, 2016 (pierwsza połowa) - 1.757

Dane dotyczące kwestii budżetowych(w tysiącach złotych):

2006	-	319.568	
2007	-	339.254	
2008	-	343.309	
2009	-	365.878	
2010	-	368.787	
2011	-	373.452	
2012	-	389.057	
2013	-	393.185	
2014	-	409.956	
2015	-	405.552	
2016 (pierwsza połowa)	-	441.805	

2.2. Środki

Po wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w tej grupie spraw polskie władze przeprowadziły znaczące zmiany w systemie środków, wprowadzając nowe środki przeciwko zjawisku przewlekłości: postępowania przed organami administracyjnymi oraz postępowania przed sądami administracyjnymi. Środek generalny przeciwko nadmiernej długości postępowań sądowych został wprowadzony w 2004 r. i ma on zastosowanie również do postępowań przed sądami administracyjnymi. W 2011 r. wprowadzono nowy środek: zażalenie do organu administracyjnego wyższego stopnia w sprawie przewlekłości postępowań przed organami administracyjnymi. Do systemu środków krajowych wprowadzono również kilka istotnych zmian nowelizacją *Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, która weszła w życie w 2015 r. Aktualnie system dostępnych środków wygląda następująco.

2.2.1. Postępowanie przed organami administracyjnymi

2.2.1.1. Zażalenie do organu administracyjnego wyższego stopnia zgodnie z art. 37 k.p.a.

1.2.1.1.1. Skarga na bezczynność organu administracyjnego

Środek dostępny dla strony postępowania administracyjnego, jeśli sprawa przed organami administracyjnymi, jeśli sprawa nie została załatwiona w terminie określonym w art. 35 i 36 (szczegółowe informacje w punkcie II.1).

Konsekwencje: w przypadku uwzględnienia skargi organ wyższego stopnia:

- wyznacza nowy termin załatwienia sprawy,
- zarządza wyjaśnienie przyczyn bezczynności i ustalenie odpowiedzialnych za nie osób,
- może zarządzić podjęcie środków zapobiegających naruszaniu terminów załatwiania spraw w przyszłości;
- stwierdza, czy niezakończona sprawa w terminie nastąpiło z powodu rażącego naruszenia prawa (co stanowi przesłankę odpowiedzialności majątkowej funkcjonariusza publicznego na podstawie ustawy z 2011 r. *o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa*).

1.2.1.1.2. Skarga na przewlekłość postępowania przed organem administracyjnym
Dostępna stronie postępowania administracyjnego, w przypadku braku rzetelności organu administracyjnego w zakresie załatwienia sprawy w rozsądnym terminie, wprowadzona w dniu 11/02/2011.

Konsekwencje: w przypadku uwzględnienia skargi organ wyższego stopnia:

- wyznacza nowy termin załatwienia sprawy,
- zarządza wyjaśnienie przyczyn beczynności i ustalenie odpowiedzialnych za nie osób,
- może zarządzić podjęcie środków zapobiegających naruszaniu terminów załatwiania spraw w przyszłości;
- stwierdza, czy niezakończona sprawa w terminie nastąpiła z powodu rażącego naruszenia prawa (co stanowi przesłankę odpowiedzialności majątkowej funkcjonariusza publicznego na podstawie ustawy z 2011 r. *o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa*).

1.2.1.2. Skarga na beczynność organów administracyjnych/przewlekłość postępowania przed organem administracyjnym do sądów administracyjnych zgodnie z art. 149 Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi;

Konsekwencje: w przypadku uwzględnienia skargi sąd administracyjny:

- zobowiązuje organ do działania w odpowiedni sposób w określonych ramach czasowych;
- stwierdza, że organ dopuścił się beczynności/nadmiernej długości postępowania administracyjnego (w takim przypadku, jednocześnie stwierdza, czy miało to miejsce z rażącym naruszeniem prawa, co stanowi przesłankę odpowiedzialności majątkowej funkcjonariusza publicznego na podstawie ustawy z 2011 *o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa*);
- może orzec o istnieniu lub nieistnieniu uprawnienia lub obowiązku, jeśli pozwala na to charakter sprawy oraz niebudzące uzasadnionych wątpliwości okoliczności jej stanu faktycznego i prawnego;
- sąd na wniosek strony lub z urzędu może orzec o wymierzeniu danemu organowi administracyjnemu kary grzywny;
- dodatkowo może zasądzić kwotę pieniężną do około 20 000 PLN, od organu administracyjnego na rzecz skarżącego (kwota pieniężna do wysokości połowy kwoty grzywny, która może zostać nałożona na organ administracyjny, równa dziesięciokrotnemu średniemu wynagrodzeniu w gospodarce krajowej w poprzednim roku; kwota średniego wynagrodzenia jest ogłaszana przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, aktualnie maksymalna kwota grzywny to około 40 000 PLN = 10 000 euro).

1.2.1.3. Skarga na niewykonanie wyroku sądu administracyjnego uwzględniającego skargę na beczynność, czy przewlekłość postępowania zgodnie z art. 154 Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi;

W przypadku niewykonania wyroku sądu administracyjnego uwzględniającego skargę na beczynność, czy przewlekłość postępowania, strona, po wcześniejszym pisemnym wezwaniu, może wnieść skargę w tym względzie.

Konsekwencje: w przypadku uwzględnienia skargi sąd administracyjny:

- wymierza organowi karę grzywny;
- zasądza na rzecz skarżącego kwotę pieniężną do wysokości połowy kwoty grzywny, która może zostać nałożona na organ administracyjny, równa dziesięciokrotnemu średniemu wynagrodzeniu w gospodarce krajowej w poprzednim roku; kwota średniego wynagrodzenia jest ogłaszana przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, aktualnie maksymalna kwota grzywny to około 40 000 PLN = 10 000 euro (element wprowadzony w sierpniu 2015 r.);
- stwierdza, że organ dopuścił się beczynności/nadmiernej długości postępowania administracyjnego (w takim przypadku, jednocześnie stwierdza, czy miało to miejsce z rażącym naruszeniem prawa, co stanowi przesłankę odpowiedzialności majątkowej funkcjonariusza publicznego na podstawie ustawy z 2011 *o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa*);
- orzeka o istnieniu lub nieistnieniu uprawnienia lub obowiązku, jeśli pozwala na to charakter sprawy oraz niebudzące uzasadnionych wątpliwości okoliczności jej stanu faktycznego i prawnego.

2.2.14. Skarga cywilna na podstawie art. 417¹ § 3 Kodeksu cywilnego

Przepis ten przewiduje możliwość wniesienia o odszkodowanie za szkody powstałe z powodu przewlekłości postępowania administracyjnego po jego zakończeniu i formalnym stwierdzeniu we właściwym postępowaniu, że nastąpiło bezprawne niewydanie decyzji administracyjnej w przepisowych ramach czasowych;

2.2.15. Sygnalizowanie

Poza przedstawionymi wyżej środkami, Prezes NSA i składy sądów administracyjnych mają kompetencje do sygnalizowania nadrzędnym organom administracyjnym sytuacji rażącego naruszenia prawa, czy okoliczności, które mają wpływ na powstawanie takich naruszeń, zauważonych w trakcie rozpatrywania sprawy.

2.2.2. Postępowanie przed sądami administracyjnymi

W dniu 17/06/2004 weszła w życie *Ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki* (dalej ustawa z 2004 r.). Jej przepisy mają również zastosowanie do postępowań przed sądami administracyjnymi. Liczba skarg na przewlekłość postępowań przed sądami administracyjnymi i NSA w porównaniu z liczbą postępowań w obu instancjach jest relatywnie niewielka.

Należy odnotować, że w wyroku pilotażowym *ws. Rutkowski i inni p. Polsce*, dotyczącym powyższego problemu, ale w kontekście postępowań cywilnych i karnych przed sądami powszechnymi, Europejski Trybunał położył nacisk na potrzebę rozwiązania dysfunkcji istniejącej w zakresie stosowania środka wprowadzonego w 2004 r., dotyczącej problemu fragmentacji postępowania krajowego dla potrzeb oceny jego długotrwałości i wystarczającej wysokości słusznego zadośćuczynienia zasądanego na poziomie krajowym.

W celu wyeliminowania tych dysfunkcji władze zdecydowały o przeprowadzeniu kolejnej nowelizacji ustawy z 2004 r. uznając, że jest to najskuteczniejszy sposób zagwarantowania jej

właściwego stosowania. Dlatego też przygotowano projekt, który ma rozwiązać problem fragmentacji przez zobowiązanie sądów krajowych do brania pod uwagę łącznego czasu postępowania dla celów obliczenia wysokości słusznego zadośćuczynienia. Zmiany te ustanowią również minimalny poziom takiego zadośćuczynienia, by zaradzić problemowi zasądzenia zbyt niskich kwot. Ponadto nowelizacja odformalizuje przesłanki dopuszczalności wniesienia skargi na podstawie ustawy z 2004 r. Ten trzeci element ma na celu zajęcie się problemem nadmiernego formalizmu sądów zidentyfikowanego wcześniej przez Komitet Ministrów, który, z czym zgodziły się władze, skutkuje odrzucaniem przez sądy krajowe zbyt wielu skarg.

Proces legislacyjny się rozpoczął, władze przewidują, że nowelizacja wejdzie w życie w ciągu 18 – 24 miesięcy.

Funkcjonowanie tego środka w praktyce jest nadzorowane przez Komitet Ministrów w dwóch grupach spraw dotyczących przewlekłości postępowania cywilnego (grupa *Majewski*) i karnego (grupa *Bak*).

3. Dane statystyczne

3.1 Organy administracyjne

Ze względu na fakt, że postępowanie administracyjne jest krańcowo rozproszone i jest prowadzone przez szeroki wachlarz organów administracyjnych, w tym samorządowych, nie ma zestawień statystycznych obejmujących wszystkie typy postępowań. Takie dane są zbierane w poszczególnych sferach, np. w zakresie postępowań budowlanych.

Na podstawie art. 82b *Prawa budowlanego* prowadzony jest elektroniczny rejestr wniosków dotyczących pozwoleń na budowę i decyzji wydawanych w tym zakresie. System obsługujący ten elektroniczny rejestr, tzw. system RWD (*Elektroniczny rejestr wniosków o pozwolenie na budowę i decyzji o pozwoleniu na budowę*) jest zarządzany przez Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego i mieści się na serwerach Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego. Podstawowym celem tego rejestru jest nadzorowanie poziomu sprawności w wydawaniu decyzji dotyczących pozwoleń na budowę. Z tego względu system został stworzony w sposób umożliwiający nadzorującemu organowi szybkie i łatwe skontrolowanie czasu, w jakim podległe mu organy administracji architektonicznej i budowlanej wydają decyzje w zakresie pozwolenia na budowę.

Ponadto należy wskazać, że powyższy elektroniczny system zaczął działać we wszystkich urzędach wojewódzkich od 1 lutego 2007 r. Ze względu na fakt, że funkcjonowanie systemu poprawiło działanie Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego w zakresie monitorowania sprawności w wydawaniu pozwoleń na budowę przez organy wojewódzkie, w 2013 r. do systemu włączono również działania organów powiatowych, które do tej chwili prowadziły jedynie rejestr papierowy, przekazywany organom wyższego szczebla.

W rezultacie powyższego, system może wygenerować zestawienie danych dotyczących średniego czasu trwania postępowania, od wniesienia wniosku o pozwolenie na budowę po datę wydania decyzji w tej kwestii; zestawienie obejmuje dane z 2013 i 2014 r. W 2013 r.

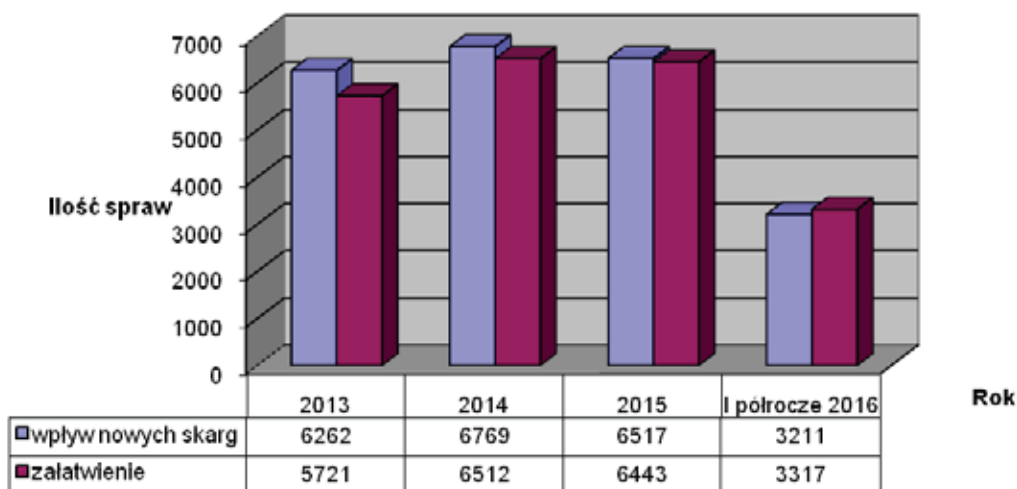
średni czas takiego postępowania wynosił 37 dni; w 2014 r. - 39 dni, w 2015 – 40 dni, a w pierwszej połowie 2016 r. – 33 dni.

Rejestr skarg i wniosków prowadzony przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego zbiera dane dotyczące skarg wg podziału na: skargi związane z działalnością organów (administracji architektonicznej i budowlanej oraz nadzoru budowlanego), skargi związane z przewlekłością (bezczynnością organów), skargi dotyczące pracowników, zaskarżenia decyzji administracyjnych i innych orzeczeń. Z zestawienia można wywnioskować, że liczba skarg na przewlekłość (bezczynność) stale maleje:

	Skargi dotyczące przewlekłości (bezczynności) organów administracji architektonicznej i budowlanej	Skargi dotyczące przewlekłości (bezczynności) organów administracji architektonicznej i budowlanej uznane za zasadne	Skargi dotyczące przewlekłości (bezczynności) organów nadzoru budowlanego	Skargi dotyczące przewlekłości (bezczynności) organów nadzoru budowlanego uznane za zasadne
2013	21	9	259	87
2014	13	7	225	57
2015	13	3	146	49
Pierwsza połowa 2016	5	1	52	9
RAZEM	52	20	682	202

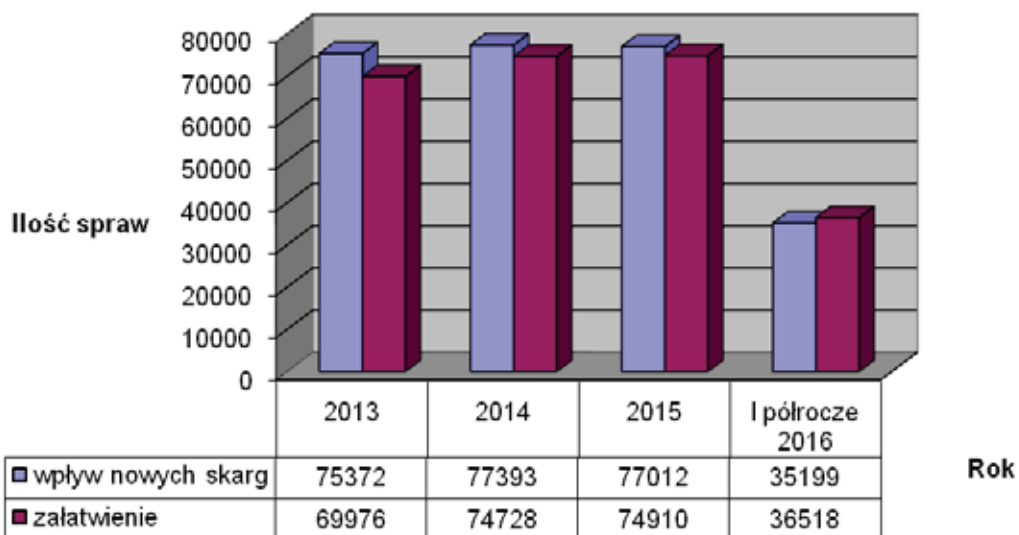
- a. Skargi na bezczynność i przewlekłość postępowania przed organami administracyjnymi wniesione do sądów administracyjnych

Skargi na bezczynność przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi w latach 2013 - I półrocze 2016

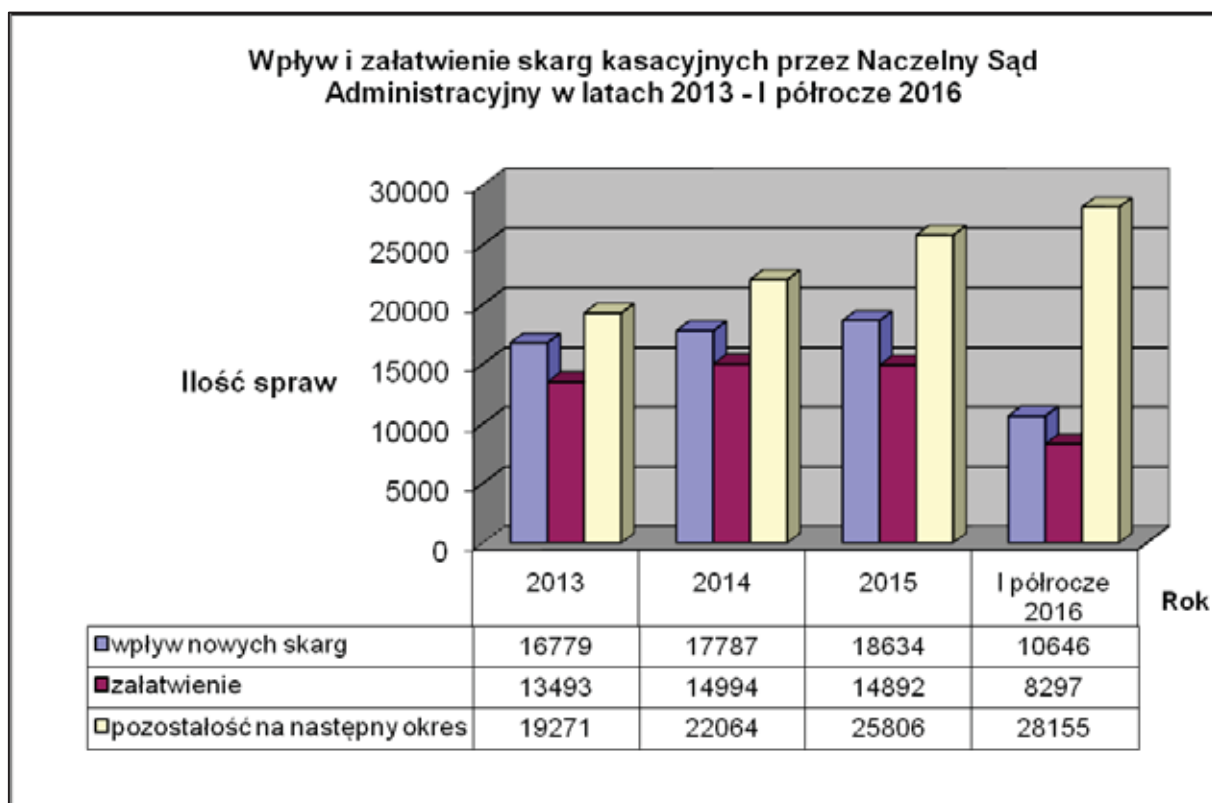
b. Statystyki dotyczące spraw przed sądami administracyjnymi i Naczelnym Sądem Administracyjnym

Skargi na akty i czynności przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi w latach 2013 - I półrocze 2016

Należy odnotować, że dane z 2015 r. i z pierwszej połowy 2016 r., po wejściu w życie nowelizacji Ustawy prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, dotyczące

spraw toczących się przed sądami administracyjnymi, pokazują, że wzrosła liczba spraw zakończonych. Wzrost ten może być powiązany ze zmianami wprowadzonymi nowelizacją w celu uproszczenia i skrócenia postępowania przed sądami administracyjnymi.

c. Skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed sądami administracyjnymi i Naczelnym Sądem Administracyjnym

rok	sąd (NSA – Naczelny Sąd Administracyjny, WSA – wojewódzki sąd administracyjny)	Pozostałe z poprzedniego okresu	wniesione	SPRAWY ZAKOŃCZONE					Zostawione na następny okres
				razem /suma kolumn 5,7,8/	rozpoznane		odrzucone	W inny sposób	
					razem	W tym te, w których zasądzono kwotę pieniężną od Skarbu Państwa			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2005	NSA	1	23	23			3	20	1
	WSA	47	328	348	78	45,200 PLN	92	178	27
2006	NSA	1	11	11	1		1	9	1

	WSA	27	182	200	27	40,500 PLN	45	128	9
2007	NSA	1	10	11	2	2,000 PLN	3	6	
	WSA	9	83	88	25	18,300 PLN	32	31	4
2008	NSA		7	7			6	1	
	WSA	4	73	75	18	18,000 PLN	25	32	2
2009	NSA		11	11			2	9	
	WSA	2	100	98	6	11,000 PLN	54	38	4
2010	NSA		16	14			10	4	2
	WSA	4	121	108	14	33,000 PLN	46	48	17
2011	NSA	2	17	17			8	9	2
	WSA	17	131	140	5	14,000 PLN	53	82	8
2012	NSA	2	10	12	2	6,000 PLN	7	3	
	WSA	8	88	80	2	7,000 PLN	47	31	16
2013	NSA	0	27	27	0	0	13	14	0
2014									
2015	WSA	16	161	162	16	40,000 PLN	59	87	15
2016 *									
2013 *	NSA	0	38	36	2	13,000 PLN	23	11	2
	WSA	15	193	197	3	6,000 PLN	72	122	11
2013 *	NSA	2	27	29	2	12,000 PLN	16	11	0
	WSA	11	168	169	4	29000 PLN	53	112	10
2013 *	NSA	0	12	11	0	0	10	1	1
	WSA	10	88	79	12	4,000 PLN	38	39	19

* dane dotyczące I połowy 2016 r.

4. Wnioski pozwanego państwa

Polski Rząd jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego

determinację oraz ciągłe starania, podjęte w celu skrócenia długości postępowań krajowych. Rząd będzie kontynuował niezbędne działania w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował Komitet Ministrów o ewentualnych nowych inicjatywach oraz rezultatach przyjętych środków.

9) Plan działań dotyczący wykonania wyroku *Grabowski p. Polsce* nr 1 przekazany w dniu 24 czerwca 2016 r.

Sprawa

Grabowski p. Polsce, skarga nr 57722/12, wyrok z dnia 30/06/2015, ostateczny w dniu 30/09/2015.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy pozbawienia wolności osoby nieletniej na okres 5 miesięcy, pomiędzy 2012 a 2013 r., w ramach postępowania poprawczego prowadzonego w stosunku do skarżącego, bez właściwego postanowienia sądu, co stanowiło naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Ponadto sąd rozpoznając wniosek skarżącego o zwolnienie nie wyjaśnił podstawy prawnej dalszego pozbawienia wolności skarżącego w schronisku dla nieletnich, co spowodowało naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji.

Na podstawie Artykułu 46 Konwencji Europejski Trybunał wskazał, że Polska powinna podjąć środki legislacyjne lub inne odpowiednie środki mające na celu wyeliminowanie praktyki, która rozwinęła się na podstawie *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* z dnia 26 października 1982 r. (dalej *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich*) w kształcie, w jakim była stosowana w danym czasie i zapewnienie, że każde pozbawienie wolności nieletniego następuje na podstawie orzeczenia sądu (§ 68 wyroku).

W dniu 7 maja 2012 r. skarżący został zatrzymany w związku z podejrzeniem popełnienia trzech rozbojów i jednego usiłowania rozboju z użyciem maczety w dniu 4 maja 2012 r. Początkowo został umieszczony w policyjnej izbie dziecka w Krakowie. W dniu 7 maja 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy (Wydział Rodzinny i do spraw Nieletnich) wszczął postępowanie wyjaśniające mające na celu ustalenie, czy skarżący popełnił zarzucane mu czyny i postanowił o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich na okres trzech miesięcy. Sąd ustalił, że w świetle dostępnych dowodów istniało uzasadnione podejrzenie, że skarżący popełnił trzy rozboje, usiłował popełnić kolejny oraz popełnił inne przestępstwa. Sąd zważył również na brak morale u skarżącego oraz zbrojny charakter zarzuczanych mu czynów, co przemawia za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym. Zauważył również, że istniało ryzyko, że mógłby on się ukryć, czy też wywierać naciski na świadków. Skarżący odwołał się. W dniu 10 lipca 2012 r. Sąd Okręgowy w Krakowie utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie. W dniu 27 lipca 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy zarządził rozpatrywanie sprawy skarżącego w postępowaniu poprawczym.

W dniu 9 sierpnia 2012 r. obrońca skarżącego wniósł do Sądu Rejonowego dla Krakowa-Krowodrzy o natychmiastowe zwolnienie skarżącego. Wskazywał, że trzymiesięczny termin, na który został zarządzone środki zapobiegawczy upłynął w dniu 7 sierpnia 2012 r., a nie zostało wydane żadne postanowienie w sprawie przedłużenia stosowania tego środka. Argumentował, że zgodnie z art. 27 § 4 i 5 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*

postanowienie w przedmiocie przedłużenia przebywania w schronisku dla nieletnich może zostać wydane jedynie przez sąd po wezwaniu stron i obrońcy. Obrońca skarżącego otrzymał z kancelarii sadu informację, że w praktyce takie postanowienia nie były wydawane i że dla sądu jest wystarczające wydanie zarządzenia w sprawie rozpatrywania sprawy w postępowaniu poprawczym. Obrońca skarżącego sprzeciwił się takiej praktyce i uznał ją za bezprawną. W dniu 9 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy oddalił wniosek skarżącego o zwolnienie. W tym samym dniu obrońca skarżącego zwrócił się do dyrektora schroniska dla nieletnich, wzywając go do zwolnienia skarżącego. Pismem z dnia 16 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy poinformował obrońcę skarżącego, że po zarządzeniu przez sąd rozpatrzenia sprawy w postępowaniu poprawczym w dniu 27 czerwca 2012 r., nie przedłużył stosowania zarządzenia o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich zgodnie z art. 27 § 3 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

W dniu 9 stycznia 2013 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy wydał wyrok, w którym uznał, że skarżący popełnił zarzucane mu czyny. Zarządził umieszczenie skarżącego w placówce poprawczej, ale zawiesił stosowanie tego środka na okres dwóch lat. Ponadto orzekł o umieszczeniu skarżącego pod nadzorem kuratora sądowego w ww. okresie. W związku z wydanym wyrokiem w dniu 9 stycznia 2013 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy uchylił zarządzenie o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich. Skarżący został zwolniony tego samego dnia

Trybunał zauważył, że Pan Grabowski, w tym czasie nieletni, był nadal pozbawiony wolności w schronisku dla nieletnich w okresie od 7 sierpnia 2012 r. do 9 stycznia 2013 r. jedynie na podstawie przekazania jego sprawy przez sędziego do rozpatrzenia w postępowaniu poprawczym na podstawie *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Trybunał uznał, że praktyka polegająca na niewydawaniu odrębnego postanowienia o przedłużeniu umieszczenia w schronisku dla nieletnich, gdy sprawa zostanie przekazana do rozpatrzenia w postępowaniu poprawczym, wynikała z powodu braku precyzji przepisów *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. W wyniku funkcjonowania tej praktyki możliwe było przedłużanie przebywania nieletnich w schronisku bez orzeczenia sądu. Zatem nawet po upływie terminu przewidzianego pierwszym zarządzeniem przetrzymywanie Pana Grabowskiego w schronisku było kontynuowane bez nowego zarządzenia sądu przez okres pięciu miesięcy i dwóch dni. Trybunał uznał zatem, że pozbawienie wolności Pana Grabowskiego było bezprawne i naruszało Artykuł 5 ust. 1 Konwencji.

Ponadto w postanowieniu z dnia 9 sierpnia 2012 r. o oddaleniu wniosku skarżącego o zwolnienie sąd nie wyjaśnił podstawy prawnej dalszego pozbawienia wolności skarżącego w schronisku dla nieletnich, a jedynie odniósł się do faktu, że skarżący został oskarżony o poważne przestępstwa. Zaskarżona decyzja nie odnosi się do kwestii „zgodnego z prawem” pozbawienia wolności skarżącego w rozumieniu Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Trybunał uznał zatem, że skarżący nie dysponował środkiem odpowiednim do tego, by uzyskać kontrolę sądową zgodności z prawem pozbawienia go wolności, co stanowiło naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Razem
-	5 000 euro		5 000 euro
Termin płatności 30/12/2015			Wypłacono: 08/01/2016
W dniu 29/12/2015 pieniądze zostały przesłane na rachunek bankowy skarżącego, tego samego dnia zostały zwrócone z powodu błędnego numeru rachunku. Następnie skarżący przesłał prawidłowy numer rachunku i w dniu 08/01/2015 pieniądze zostały mu wypłacone.			

2. Środki indywidualne

Skarżący został zwolniony w dniu 9 stycznia 2013 r.

W tych okolicznościach żaden dodatkowy środek indywidualny nie wydaje się konieczny.

II. Środki generalne

1. Zmiany legislacyjne

Nowy *Regulamin sądów powszechnych* wszedł w życie 1 stycznia 2016 r. Zgodnie z jego przepisami sędziowie mają obowiązek zobowiązuje sąd do wysłania kopii postanowienia w sprawie przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, na tyle wcześniej, by administracja schroniska otrzymała je co najmniej na 3 dni robocze przed upływem terminu określonego w decyzji dotyczącej zastosowania, bądź przedłużenia stosowania środka. Ta nowelizacja powinna spowodować zmianę praktyki sądów w zakresie stosowania art. 27 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Aktualnie Minister Sprawiedliwości prowadzi analizę dotyczącą praktyki sądów (punkt 2, poniżej). Na podstawie jej rezultatów oceni, czy konieczne są zmiany Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, czy też wystarczające będą środki mające na celu podnoszenie świadomości nt. standardów Konwencji.

2. Praktyka władz krajowych

Poniższa tabela przedstawia rezultaty kwerendy przeprowadzonej przez Ministerstwo Sprawiedliwości dotyczącej praktyki stosowania przepisu art. 27 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w zakresie orzekania o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.

Lp.	Sąd		Praktyka dotycząca stosowania przepisu art. 27 u.p.n. w zakresie orzekania o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich		
	Apelacyjny / Okręgowy	Rejonowy	Postanowienie o przedłużeniu	Brak postanowienia	Brak spraw tego rodzaju
1.	Białystok				
	Białystok		Niejednolita praktyka.		
		Białystok	Po zmianie u.p.n. orzeka się na posiedzeniu niejawnym o przedłużeniu umieszczenia		

			nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Bielsk Podlaski		Nie są wydawane postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich, a tym samym dalszy pobyt sankcjonuje postanowienie o umieszczeniu do czasu skierowania na rozprawę.	
		Sokółka	Wydawane jest odrębne postanowienie w przedmiocie przedłużenia umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
	Łomża		Niejednolita praktyka.		
		Grajewo			Brak spraw tego rodzaju.
		Łomża			
		Wysokie Mazowieckie			
		Zambrów			
	Olsztyn		Niejednolita praktyka.		
		Bartoszyce	Wydawano odrębne postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Biskupiec			Brak spraw tego rodzaju.
		Giżycko		Nie wydawano odrębnego postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich po wydaniu postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym.	
		Kętrzyn	Wydawano odrębne postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Lidzbark Warmiński			Brak spraw tego rodzaju.
		Mrągowo			Brak potrzeby przedłużenia - wyrok zapadł przed upływem 3 miesięcy od daty umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.
		Nidzica			Brak spraw dotyczących umieszczenia w schronisku dla nieletnich.
		Olsztyn		Nie wydawano odrębnego postanowienia o	

				przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich po wydaniu postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym.	
		Pisz	Wydawano odrębne postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Szczytno	Wydawano odrębne postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
	Ostrołęka		W sądach rejonowych okręgu ostrołęckiego o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - odrębne postanowienie zawsze wydawano na posiedzeniu, o którym zawiadamiano strony oraz obrońcę nieletniego - poza jedynym przypadkiem w Sądzie Rejonowym w Wyszkowie.		
		Ostrołęka	O przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - odrębne postanowienie zawsze wydawano na posiedzeniu, o którym zawiadamiano strony oraz obrońcę nieletniego.		
		Przasnysz	O przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - odrębne postanowienie zawsze wydawano na posiedzeniu, o którym zawiadamiano strony oraz obrońcę nieletniego.		
		Wyszków		Po wydaniu postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym nie wydano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia w schronisku dla nieletnich.	
		Ostrowia Mazowiecka	O przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - odrębne postanowienie zawsze wydawano na posiedzeniu, o którym zawiadamiano strony oraz obrońcę nieletniego.		
		Pułtusk	O przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - odrębne postanowienie zawsze wydawano na posiedzeniu, o którym zawiadamiano strony oraz obrońcę nieletniego.		
	Suwałki	Augustów	Niejednolita praktyka.		

		Augustów	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich wydawano na posiedzeniu jawnym, o którym zawiadamiano strony.		
		Ełk		Nie wydawano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich, a tym samym sankcjonowano dalszy pobyt postanowieniem o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym.	
		Olecko	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich wydawano na posiedzeniu jawnym, o którym zawiadamiano strony.		
		Suwałki		Nie wydawano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich, a tym samym sankcjonowano dalszy pobyt postanowieniem o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym.	
2.	Gdańsk		Obecnie konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach rejonowych z obszaru apelacji, także w sytuacjach, gdy sprawa jest skierowana na rozprawę. O przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich orzeka się na terminie posiedzenia lub rozprawy, o których zawiadamiane są strony (zgodnie z art. 27 u.p.n.). W postanowieniu sąd określa czas pobytu nieletniego w schronisku, a odpis postanowienia wydanego także na rozprawie doręcza się dyrektorowi schroniska.		
	Bydgoszcz		Ujednolicona aktualnie prawidłowa praktyka.		
		Bydgoszcz		Nie wydawano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku	

				dla nieletnich.	
		Inowrocław			Brak spraw tego rodzaju.
		Mogilno			
		Nakło nad Notecią			Brak spraw tego rodzaju.
		Szubin			Brak spraw tego rodzaju.
		Świecie			Brak spraw tego rodzaju.
		Tuchola			Brak spraw tego rodzaju.
		Żnin			Brak spraw tego rodzaju.
	Elbląg	Braniewo			
		Działdowo			Brak spraw tego rodzaju.
		Elbląg			
		Iława			Brak spraw tego rodzaju.
		Nowe Miasto Lubawskie			
		Ostróda			Brak spraw tego rodzaju.
	Gdańsk	Gdańsk - Południe w Gdańsku			
		Gdańsk - Południe w Gdańsku			
		Gdynia			
		Kartuzy			
		Kościerzyna			Brak spraw tego rodzaju.
		Kwidzyn		Nie wydawano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.	
		Malbork			Brak spraw tego rodzaju.
		Sopot			Brak spraw tego rodzaju.
		Starogard Gdański			
		Tczew			Brak spraw tego rodzaju.
		Wejherowo			
	Słupsk		Ujednolicona aktualnie prawidłowa praktyka.	W sądach rejonowych okręgu słupskiego w okresie od 2013 r. zarejestrowano jedną sprawę, w której zastosowano środek zapobiegawczy w postaci umieszczenia w schronisku dla nieletnich i w której należało orzec o przedłużeniu pobytu nieletniego tamże, ale tego nie uczyniono.	
		Bytów			

		Chojnice			
		Człuchów			
		Lębork			
		Miastko			
		Słupsku			
	Toruń		Ujednolicona aktualnie prawidłowa praktyka.		
		Brodnica			
		Chełmno		Nie wydawano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.	
		Golub - Dobrzyń			
		Grudziądz		Nie wydawano postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.	
		Toruń			
		Wąbrzeźno			
	Włocławek		Ujednolicona aktualnie prawidłowa praktyka.		
		Aleksandrów Kujawski			
		Lipno			
		Radziejów			
		Rypin			
		Włocławek			
3.	Katowice		Aktualnie we wszystkich sprawach sądy rodzinne wydają postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
	Bielsko -Biała		W nielicznych przypadkach, jakie miały miejsce w okręgu bielskim, kiedy to zaistniała potrzeba przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich ponad okres wskazany w art. 27 § 3 u.p.n. przed upływem tego okresu sądy wydawały postanowienia o przedłużeniu pobytu na dalszy okres oznaczony stosownie do art. 27§4 u.p.n. Nieprawidłowa praktyka uległa zmianie po ogłoszeniu wyroku ETPCz w sprawie Grabowski p- ko Polsce.		
		Bielsko -Biała			
		Cieszyn			
		Żywiec			
	Częstochowa		Aktualnie prawidłowa praktyka.		
		Częstochowa	Od września 2015 r. po skierowaniu sprawy na rozprawę w zakresie przedłużenia pobytu nieletniego - na czas		

			oznaczony- wydawane jest stosowne postanowienie dla nieletnich.		
		Lubliniec	W sądzie rejonowym w Lublińcu w okresie ostatnich 3-ech lat tylko raz stosowano środek tymczasowy w postaci umieszczenia w schronisku dla nieletnich. Wydano kolejne postanowienia o przedłużeniu tego pobytu.		
		Myszków	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich wydawano zawsze na posiedzeniu, o którym zawiadamiano strony oraz obrońcę nieletniego.		
		Zawiercie	Celem przedłużenia 3-miesięcznego pobytu nieletniego w schronisku wyznaczone jest posiedzenie, o którym zawiadamia się strony. Wydaje się stosowne postanowienie.		
	Gliwice		Obecnie konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach rejonowych z obszaru apelacji, także w sytuacjach, gdy sprawa jest skierowana na rozprawę.		
		Gliwice			
		Jastrzębie-Zdrój			
		Racibórz			
		Ruda Śląska			
		Rybnik			
		Tarnowskie Góry			
		Włodzisław Śląski			
		Zabrze			
		Żory			
	Katowice		Obecnie konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach rejonowych z obszaru apelacji, także w sytuacjach, gdy sprawa jest skierowana na rozprawę. W niektórych przypadkach praktyka sądów zaś jest dalej idąca, ponieważ uznają za konieczne wydanie postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku nawet po wydaniu		

			orzeczenia w I instancji, jeżeli termin pobytu nieletniego w schronisku upłynie przed uprawomocnieniem się orzeczenia.		
		Będzin			
		Bytom			
		Chorzów			
		Dąbrowa Górnicza			
		Jaworzno			
		Katowice- Wschód w Katowicach			
		Katowice- Zachód w Katowicach			
		Mikołów			
		Mysłowice			
		Pszczyna			
		Siemianowice Śląskie			
		Sosnowiec			
		Tychy			
4.	Kraków		W sądach okręgu krakowskiego po 30 czerwca 2015 r. w razie upływu okresu trzymiesięcznego pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich podejmowane są decyzje dotyczące zasadności dalszego pobytu. W razie potrzeby, jeśli wystąpią okoliczności określone przepisem art.27§4 u.p.n. wydawane są postanowienia o przedłużeniu pobytu w schronisku		
		Kraków- Krowodrza w Krakowie	W jednej sprawie prowadzonej w Sądzie Rejonowym dla Krakowa-Krowodrzy został zastosowany przepis art. 27§ 3 u.p.n. w aktualnym brzmieniu z dbałością, aby okres pobytu nieletniego w schronisku nie trwał dłużej aniżeli 3 miesiące przed skierowaniem sprawy na rozprawę, przy czym za datę skierowania sprawy uznano datę wydania zarządzenia o wyznaczeniu rozprawy. Postanowienie końcowe o umieszczeniu w zakładzie poprawczym zapadło 25 listopada 2015 r. i jest nieprawomocne. Nieletni pozostaje w schronisku.		
		Kraków - Śródmieście w Krakowie			
		Kraków- Podgórze w			

		Krakowie			
		Kraków-Nowa Huta w Krakowie			
		Chrzanów			
		Miechów			
		Myślenice			
		Olkusz			
		Oświęcim			
		Sucha Beskidzka			
		Wadowice			
		Wieliczka			
	Kielce		W latach 2014-2015 w sądach rodzinnych okręgu kieleckiego środek zapobiegawczy w postaci umieszczenia małoletniego w schronisku dla nieletnich został zastosowany wobec 9 nieletnich. W stosunku do 3 nieletnich postępowanie zostało zakończone wydaniem orzeczenia o zastosowaniu środka poprawczego przed upływem 3 miesięcy od zastosowania środka zapobiegawczego, zaś w stosunku do 6 nieletnich sądy prawidłowo wydały postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich w oparciu o art. 27 ustawy		
		Busko-Zdrój			
		Jędrzejów			
		Kielce			
		Końskie			
		Opatów			
		Ostrowiec Świętokrzyski			
		Pińczów			
		Sandomierz			
		Staszów			
		Skarżysko-Kamienne			
		Starachowice			
		Włoszczowa			
	Nowy Sącz		Prawidłowa praktyka.		
		Gorlice			
		Limanowa			
		Nowy Sącz	W sądzie są tylko dwie sprawy, w których nieletni zostali umieszczeni w schronisku dla nieletnich i wydano odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich		
		Nowy Targ	Wydano odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Zakopane			

	Tarnów			Nadal praktyka niejednolita – w Sądzie Rejonowym w Tarnowie nie są wydawane odrębne postanowienia.	
		Bochnia			
		Brzesko	Od roku 2015 sąd dokonuje kontroli pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, zaś wcześniej brak podejmowanych decyzji w przedmiocie przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku		
		Dąbrowa Tarnowskiej			
		Tarnów		W związku a aktualną informacją, iż praktyka w Wydziale III Rodzinnym i Nieletnich Sądu Rejonowego w Tarnowie jest odmienna niż obowiązująca zwrócono się do prezesa sądu o złożenie w terminie 7 dni stosownych wyjaśnień.	
5.	Lublin		Obecnie konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach rejonowych z obszaru apelacji.		
	Lublin		Zdarzały się odstępstwa od tej zasady wcześniej, jednak sposób procedowania w tym przedmiocie został zmieniony i ujednoczony – aktualnie wydawane są postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Biała Podlaska			
		Chełm			
		Kraśnik			
		Lubartów			
		Lublin-Zachód w Lublinie			
		Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku			
		Łuków			
		Puławy			
		Radzyń Podlaski			
	Radom		Zdarzały się odstępstwa od tej zasady wcześniej, jednak sposób procedowania w tym przedmiocie został zmieniony i ujednoczony – aktualnie wydawane są postanowienia o przedłużeniu pobytu		

			nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Grójec			
		Kozienice			
		Lipsko			
		Przysusze			
		Radom			
		Szydłowiec			
		Zwoleń			
	Siedlce		Zdarzały się odstępstwa od tej zasady wcześniej, jednak sposób procedowania w tym przedmiocie został zmieniony i ujednolicony – aktualnie wydawane są postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Garwolin			
		Mińsk Mazowiecki			
		Siedlce			
		Sokołów Podlaski			
		Węgrów			
	Zamość		Zdarzały się odstępstwa od tej zasady wcześniej, jednak sposób procedowania w tym przedmiocie został zmieniony i ujednolicony – aktualnie wydawane są postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Biłgoraj			
		Hrubieszów			
		Janów Lubelski			
		Krasnystaw			
		Tomaszów Lubelski			
		Zamość			
6.	Łódź				
	Łódź		Środek o przedłużaniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich jest stosowany w wyjątkowych sytuacjach i bardzo rzadko zachodzi konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich. Ewentualna decyzja o przedłużeniu pobytu nieletniego ściśle wynika z art. 27 § 4 u.p.n. Ma miejsce, jeżeli szczególne okoliczności sprawy wskazują na zasadne podjęcie decyzji o przedłużeniu pobytu nieletniego powyżej 3 miesięcy (związek z postępowaniem dowodowym). Wówczas		

			sprawy takie traktowane są przez sędziów w sposób priorytetowy, a czynności podejmowane bez zbędnej zwłoki.		
		Łódź-Śródmieście w Łodzi			
		Łódź- Widzew w Łodzi			
		Kutno			
		Łowicz			
		Pabianice			
		Skierniewice			
		Zgierz			
		Brzeziny			
		Łęczycza			
		Rawa Mazowiecka			
	Piotrków Trybunalski		Praktyka ujednolicona, polegająca na wydawaniu odrębnego postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Bełchatów	Jedna sprawa - wydano postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Opoczno			Brak spraw tego rodzaju
		Piotrków Trybunalski			Brak spraw tego rodzaju
		Radomsko			Brak spraw tego rodzaju
		Tomaszów Mazowiecki	Wystąpiły dwa przypadki umieszczenia nieletnich w schronisku. W obu przypadkach wydano postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Kalisz	Praktyka polegająca na przedłużaniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Kalisz	Wydano w dwóch sprawach postanowienie o przedłużeniu pobytu w schronisku dla nieletnich na podstawie art. 27 u.p.n. Stosowanie tego środka zapobiegawczego wykazuje tendencję zniżkową, a nieletni ulegający demoralizacji umieszczani są raczej w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych		
		Ostrów Wielkopolski	Stosuje się następującą praktykę: po wydaniu postanowienia o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla		

			<p>nieletnich sąd rodzinny określa czas pobytu nieletniego, nie dłużej jednak niż 3 miesiące przed skierowaniem sprawy na rozprawę. W tym czasie zespół opiniujący składający się z pedagogów, psychologów oraz psychiatrów wydaje kompleksową diagnozę nieletniego. Jeśli we wskazanym terminie nadejdzie opinia o nieletnim sędzia rodzinny wyznacza termin rozprawy. Jeśli zaś nie zostanie ona sporządzona w wymaganym 3 miesięcznym terminie sędzia przedłuża pobyt nieletniego i określa termin dalszego pobytu nieletniego. Jest to zazwyczaj okres 3 miesięcy. Łączny pobyt nieletniego w schronisku dla nieletnich do chwili wydania postanowienia przez sąd pierwszej instancji nie może być dłuższy niż rok. W Sądzie odnotowano 2 przypadki przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku z uwagi na niesporządzenie przez biegłych w wymaganym terminie diagnozy nieletniego.</p>		
		Jarocin			Brak spraw tego rodzaju
		Kępno	<p>W 2013 r. wydano postanowienie o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich ze wskazaniem, że umieszczenie następuje na okres nie dłuższy niż 3 miesiące z określeniem daty końcowej pobytu w schronisku (jako datę początkową pozbawienia wolności nieletniego uznano dzień faktycznego zatrzymania). Przed upływem 3 miesięcy sprawa została skierowana na rozprawę główną i zostało wydane postanowienie końcowe. Nie przedłużano pobytu nieletniego w schronisku.</p>		
		Pleszew			Brak spraw tego rodzaju
		Krotoszyn			Brak spraw tego rodzaju
		Ostrzeszów			Brak spraw tego rodzaju
	Płock		<p>Praktyka polegająca na przedłużaniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.</p>		
		Ciechanów			Brak spraw

					tego rodzaju
		Gostynin			Brak spraw tego rodzaju
		Mława	Jedna sprawa w roku 2015. Sąd przedłuży pobyt nieletniego zgodnie z obowiązującymi przepisami.		
		Płock	Od 2013 r. były 2 sprawy. Tylko w jednej wydano postanowienie o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku. Postanowienie zostało wydane na etapie postępowania wyjaśniającego na posiedzeniu, o terminie którego nieletni oraz jego obrońca zostali powiadomieni. Sprawa została zakończona prawomocnie przed upływem okresu, na który został przedłużony pobyt nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Płońsk			Brak spraw tego rodzaju
		Sierpcu			Brak spraw tego rodzaju
		Sochaczew			Brak spraw tego rodzaju
		Żyrardów	Praktyka polegająca na wydawaniu na rozprawie postanowienia o przedłużaniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, na którą jest wzywany nieletni i jego obrońca. Termin rozprawy wyznaczany jest przed upływem terminu, na jaki umieszczono małoletniego w schronisku. Ostatnie takie czynności były podejmowane w październiku 2012 r. i w styczniu 2013 r.		
	Sieradz				Z uwagi na brak wydawania postanowień w tym zakresie nie sposób wypowiedzieć się na temat tej problematyki.
		Łask	.		W latach 2014 - 2016 nie wydano orzeczeń o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.
		Sieradz	.		Brak spraw tego rodzaju.
		Wieluń			Od listopada 2012 r. brak

					spraw tego rodzaju.
		Zduńska Wola	.		Brak spraw tego rodzaju.
7.	Poznań				
	Konin		Niejednolita praktyka - nie wszystkie sądy w okręgu wydają postanowienie o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku.		
		Koło			Brak spraw tego rodzaju.
		Konin	Po umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich w razie potrzeby bezpośrednio przed upływem 3 miesięcy wydawane jest, zgodnie z treścią art. 27 § 4 u.p.n., postanowienie o przedłużeniu pobytu nieletniego, z zachowaniem przepisów o zawiadomieniach stron, wynikających z art. 27 § 5 u.p.n.		
		Słupca		Ostatnie umieszczenie w schronisku dla nieletnich miało miejsce w 2012 r. w jednej sprawie - brak było odrębnego postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.	
		Turek			Brak spraw tego rodzaju
	Poznań		W 10 sądach praktyka była różna. W większości, w przypadku konieczności przedłużania pobytu nieletniego w schronisku ponad wcześniej zaplanowany okres do 3 miesięcy, każdorazowo wydawano postanowienie o przedłużaniu pobytu nieletniego w schronisku.		W 11 sądach w ostatnim czasie nie orzekano o umieszczeniu nieletnich w schroniskach bądź nie zachodziły przesłanki do przedłużania pobytu nieletniego w schronisku ponad wcześniej orzeczony czas pobytu.
		Chodzież			
		Gniezno			
		Gostymin			
		Grodzisk Wielkopolski			
		Kościan			
		Leszno			
		Nowy Tomyśl			
		Oborniki			
		Piła	W jednym z toczących się postępowań, w którym wydano		

			postanowienie o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich (przedłużenie o trzy kolejne miesiące) wystąpiły problemy na etapie wykonania postanowienia, w związku z wątpliwościami, jakie zgłosił dyrektor schroniska dla nieletnich.		
		Poznań-Grunwald i Jeżyce w Poznaniu			
		Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu			
		Poznań-Stare Miasto w Poznaniu			
		Rawicz			
		Szamotuły			
		Śrem			
		Środa Wielkopolska			
		Trzciana			
		Wągrowiec			
		Wolsztyn			
		Września			
		Złotów			
	Zielona Góra		Praktyka polegająca na wydawaniu postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich.		
		Krosno Odrzańskie			Nie zachodziła konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.
		Nowa Sól			Nie zachodziła konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.
		Świebodzin	Sędziowie wydawali postanowienie w zakresie przedłużania stosowania środka tymczasowego na określony czas, mając na uwadze stosowanie przepisów art. 27 § 4 i 7 u.p.n.		
		Wschowa			Nie zachodziła konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.
		Zielona Góra			Nie zachodziła konieczność

					przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.
		Żagań			Nie zachodziła konieczność przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku.
		Żary	Sędziowie wydawali postanowienie w zakresie przedłużania stosowania środka tymczasowego na określony czas, mając na uwadze stosowanie przepisów art.. 27 § 4 i 7 u.p.n.		
8.	Rzeszów		Praktyka polegająca raczej na wydawaniu postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich, brak bowiem jednoznacznej informacji co do sądów rodzinnych okręgu tarnobrzeskiego.		
	Krosno		W okręgu krośnieńskim okres pobytu nieletniego był określany postanowieniem na czas określony, łączny okres pobytu nieletniego w schronisku nigdy nie przekraczał roku do chwili wydania przez sąd pierwszej instancji orzeczenia. Zdarzało się, że okres pobytu nieletniego był dłuższy niż 1 rok, a to w związku z uchYLENIEM sprawy do ponownego rozpoznania.		
		Brzozów			
		Jasło			
		Krosno			
		Lesko			
		Sanok			
	Przemyśl		W okręgu przemyskim w 2 sprawach orzeczono wobec nieletniego umieszczenie w schronisku dla nieletnich na okres 3 miesięcy, a następnie przed upływem ww. terminu przedłużono pobyt nieletniego w schronisku dla nieletnich na dalszy okres 3 miesięcy postanowieniem wydanym na rozprawie.		
		Jarosław			
		Lubaczów			
		Przemyśl			
	Rzeszów		W okręgu rzeszowskim w 2015 r. toczyło się postępowanie w jednej sprawie, w której nieletni został umieszczony w schronisku dla nieletnich. W przedmiotowej sprawie, z		

			uwagi na toczące się postępowanie apelacyjne, dwukrotnie przedłużano pobyt nieletniego w schronisku.		
		Dębica			
		Leżajsk			
		Łańcut			
		Ropczyce			
		Rzeszów			
		Strzyżów			
	Tarnobrzeg				Brak danych
		Kolbuszowa			
		Mielec			
		Stalowa Wola			
		Tarnobrzeg			
9.	Szczecin		Obecnie konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach rejonowych z obszaru apelacji. Praktyka w tym zakresie została ujednolicona.		
	Gorzów Wlkp.	Gorzów Wielkopolski			
		Międzyrzecz			
		Słubice			
		Strzelce Krajeńskie			
		Sulęcín			
	Koszalin	Białogard			
		Drawsko Pomorskie			
		Kołobrzeg			
		Koszalin			
		Sławno			
		Szczecinek			
		Wałcz			
	Szczecin	Choszczno			
		Goleniów			
		Gryfice			
		Gryfinów			
		Kamień Pomorski			
		Łobza			
		Myślibórz			
		Stargard			
		Szczecin-Centrum w Szczecinie			
		Szczecin-Prawobrzeżne i Zachód w Szczecinie			
		Świnoujście			
10.	Warszawa				
	Warszawa		Obecnie konieczność przedłużania pobytu		

			nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach rejonowych z obszaru apelacji. Praktyka w tym zakresie została ujednolicona.		
		Grodzisk Mazowiecki			
		Piaseczno			
		Pruszków		Wystąpił w 2013 r. jeden przypadek umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich bez wydania postanowienia. Wynikało to z niejednolitej ówczesnej wykładni art. 27 u.p.n.	
		Warszawa-Mokotów w Warszawie			
		dla miasta stołecznego Warszawy w Warszawie			
		Warszawa-Śródmieście w Warszawie		Wystąpił w 2013 r. jeden przypadek umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich bez wydania postanowienia. Wynikało to z niejednolitej ówczesnej wykładni art. 27 u.p.n.	
		Warszawa-Wola w Warszawie		Wystąpiły w 2013 r. trzy przypadki umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich bez wydania postanowienia. Wynikało to z niejednolitej ówczesnej wykładni art. 27 u.p.n.	
		Warszawa-Żoliborz w Warszawie			
	Warszawa-Praga w Warszawie	Legionów			
		Nowy Dwór Mazowiecki			
		Otwock			
		Warszawa Praga- Północ			
		Warszawa Praga- Południe			
		Wołomin			
11.	Wrocław				
	Jelenia Góra		Obecnie praktyka polegająca na wydawaniu postanowień o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich na podstawie art. 27 § 4 – 6 u.p.n. także wówczas, gdy sprawa została skierowana		

			na rozprawę przed upływem trzech miesięcy i jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy zachodzi potrzeba przedłużenia pobytu.		
		Bolesławiec			Brak spraw tego rodzaju.
		Jelenia Góra			Brak spraw tego rodzaju.
		Kamienna Góra	Był jeden przypadek stosowania umieszczenia nieletniego w schronisku na okres 3 miesięcy. Wydawano odrębne postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich na dalszy okres trzymiesięczny, zakreślony datą konkretną.		
		Lubań			Brak spraw tego rodzaju.
		Lwówek Śląski			Brak spraw tego rodzaju.
		Zgorzelec			Brak spraw tego rodzaju.
	Legnica		Obecnie konieczność przedłużania pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich poprzez wydanie odrębnego postanowienia nie budzi wątpliwości we wszystkich sądach okręgu legnickiego. Zasadą jest orzekanie o umieszczeniu na okres 3 miesięcy, ze wskazaniem daty dziennej, do której zatrzymanie następuje. Tylko wyjątkowo wydawane jest postanowienie o przedłużeniu pobytu na okres dalszych 3 miesięcy ze wskazaniem daty, do której takie przedłużenie następuje – zasadą jest, że rozpoznanie sprawy następuje w terminie do 3 miesięcy, a zatem przedłużenia następują bardzo rzadko; po 30 czerwca 2015 r. istnieje praktyka, że należy przedłużyć okres pobytu nieletniego w schronisku i wydać w tym zakresie stosowne postanowienie na posiedzeniu, a dotyczące przedłużenia pobytu nieletniego na określony datą dzienną okres – także po kierowaniu sprawy na rozprawę.		
		Głogów			
		Jawor			
		Legnica			
		Lubin			

		Złotoryja			
	Opole		Brak jednolitej praktyki, zgodnej z orzeczeniem ETPCz w sprawie Grabowski p-ko Polsce.		
		Brzeg			Brak spraw tego rodzaju od co najmniej 2013 r.
		Głubczyce		Pobyt nieletniego był „przedłużany” automatycznie (po skierowaniu sprawy na rozprawę), jednakże czas stosowania tego środka podlegał kontroli w myśl art. 27 § 6 u.p.n	
		Kluczbork	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - na oznaczony okres czasu - wydawano na posiedzeniu jawnym, o którym zawiadamiano strony i obrońcę nieletniego.		
		Kędzierzyn-Koźle	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - na oznaczony okres czasu - wydawano na posiedzeniu jawnym, o którym zawiadamiano strony i obrońcę nieletniego.		
		Nysa			Brak spraw tego rodzaju od co najmniej 2013 r.
		Olesno			Brak spraw tego rodzaju od co najmniej 2013 r.
		Opole	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich - na oznaczony okres czasu - wydawano na posiedzeniu jawnym, o którym zawiadamiano strony i obrońcę nieletniego.		
		Prudnik			Brak spraw tego rodzaju od co najmniej 2013 r.
		Strzelce Opolskie	Odrębne postanowienie o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich wydawano na posiedzeniu jawnym, o którym zawiadamiano strony i obrońcę nieletniego.		
	Świdnica		Do czasu wydania wyroku przez ETPCz w sprawie Grabowski p-ko Polsce nie wydawano odrębnego postanowienia o		

			przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich po wydaniu postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym, ale po wydaniu orzeczenia - praktyka ujednoczona, polegająca na orzekaniu o przedłużaniu pobytu nieletniego w schronisku, również po skierowaniu sprawy na rozprawę.		
		Dzierżoniów			
		Kłodzko			
		Świdnica			
		Wałbrzych			
		Ząbkowice Śląskie			
	Wrocław		Sędziowie wszystkich wydziałów rodzinnych sądów rejonowych okręgu wrocławskiego zapoznali się z treścią wyroku z dnia 30 czerwca 2015 r. ETPCz w sprawie Grabowski p-ko Polsce. Nastąpiło ujednoczenie praktyki w kierunku zgodnym z orzeczeniem.		
		Milicz			Brak spraw tego rodzaju
		Oława			Brak spraw tego rodzaju
		Oleśnica	W przypadku zaistnienia konieczności przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich sąd przedłuża pobyt licząc od daty końcowej wskazanej w postanowieniu o umieszczeniu nieletniego w schronisku. Jednocześnie przedłużenie pobytu nieletniego w schronisku następuje niezależnie od tego czy został już wyznaczony termin rozprawy.		
		Środa Śląska			Brak spraw tego rodzaju
		Strzelin			Brak spraw tego rodzaju
		Trzebnica			Brak spraw tego rodzaju
		Wołów	W okresie ostatnich 5 lat wydano jedno postanowienie o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich. Odrębne postanowienia o przedłużeniu umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich wydawano na posiedzeniu jawnym i rozprawie.		

		Wrocław-Fabryczna we Wrocławiu			Brak spraw tego rodzaju.
		Wrocław-Krzyki we Wrocławiu	„Automatyczne” przedłużanie pobytu w schronisku dla nieletnich na podstawie postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym. Praktyka uległa zmianie po nowelizacji u.p.n. w 2014 r.		
		Wrocław-Śródmieście we Wrocławiu	Orzekano postanowieniem w przedmiocie przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich jedynie przed skierowaniem sprawy na rozprawę w postępowaniu poprawczym. Po zapoznaniu się z treścią orzeczenia ETPCz wydawane jest postanowienie o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku.		

Wyniki kwerendy potwierdzają, że działania podjęte przez Ministerstwo Sprawiedliwości (głównie upowszechnienie wyroku Trybunału wśród sędziów) poprawiły stosowanie art. 27 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Niemniej jednak nadal istnieją różnice w praktyce i dlatego konieczne są dodatkowe działania. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje kolejną kwerendę, której wyniki powinny być wkrótce dostępne.

3. Upowszechnianie i działalność informacyjna

Wyrok ws. *Grabowski p. Polsce* został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości przesłało do wszystkich sądów apelacyjnych przetłumaczony wyrok wraz z pismem wyjaśniającym, iż art. 27 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* powinien być interpretowany zgodnie ze standardami Konwencji i orzecnictwem Trybunału. Niektóre sądy już od jakiegoś czasu prawidłowo interpretują ww. przepisy zgodnie ze wspomnianymi standardami. Aktualnie Ministerstwo Sprawiedliwości analizuje praktykę sądów powszechnych w tym względzie i kontynuuje działalność nadzorczą w ramach swoich kompetencji.

4. Szkolenia dla urzędników administracji publicznej i lokalnej

W kontekście wykonywania wyroków Trybunału Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi szkolenia warsztatowe dla sędziów sądów okręgowych i apelacyjnych, podczas których przedstawiany jest również wyrok ws. *Grabowski p. Polsce*.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz zobowiązuje się do informowania Komitetu o wdrażaniu zaplanowanych środków generalnych, które mają na celu wypełnienie zobowiązań Polski wynikających z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

10) Plan działań dotyczący wykonania wyroku *Grabowski p. Polsce* nr 2 przekazany w dniu 18 października 2016 r.

Sprawa

Grabowski, skarga nr 57722/12, wyrok z dnia 30/06/2015, ostateczny w dniu 30/09/2015.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy pozbawienia wolności osoby nieletniej na okres 5 miesięcy, pomiędzy 2012 a 2013 r., w ramach postępowania poprawczego prowadzonego w stosunku do skarżącego, bez właściwego postanowienia sądu, co stanowiło naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Ponadto sąd rozpoznając wniosek skarżącego o zwolnienie nie wyjaśnił podstawy prawnej dalszego pozbawienia wolności skarżącego w schronisku dla nieletnich, co spowodowało naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji.

Na podstawie Artykułu 46 Konwencji Europejski Trybunał wskazał, że Polska powinna podjąć środki legislacyjne lub inne odpowiednie środki mające na celu wyeliminowanie praktyki, która rozwinęła się na podstawie *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* z dnia 26 października 1982 r. (dalej *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich*) w kształcie, w jakim była stosowana w danym czasie i zapewnienie, że każde pozbawienie wolności nieletniego następuje na podstawie orzeczenia sądu (§ 68 wyroku).

W dniu 7 maja 2012 r. skarżący został zatrzymany w związku z podejrzeniem popełnienia trzech rozbojów i jednego usiłowania rozboju z użyciem maczety w dniu 4 maja 2012 r. Początkowo został umieszczony w policyjnej izbie dziecka w Krakowie. W dniu 7 maja 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy (Wydział Rodzinny i do spraw Nieletnich) wszczął postępowanie wyjaśniające mające na celu ustalenie, czy skarżący popełnił zarzucane mu czyny i postanowił o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich na okres trzech miesięcy. Sąd ustalił, że w świetle dostępnych dowodów istniało uzasadnione podejrzenie, że skarżący popełnił trzy rozboje, usiłował popełnić kolejny oraz popełnił inne przestępstwa. Sąd zważył również na brak morale u skarżącego oraz zbrojny charakter zarzuczanych mu czynów, co przemawia za umieszczeniem go w zakładzie poprawczym. Zauważył również, że istniało ryzyko, że mógłby on się ukryć, czy też wywierać naciski na świadków. Skarżący odwołał się. W dniu 10 lipca 2012 r. Sąd Okręgowy w Krakowie utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie. W dniu 27 lipca 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy zarządził rozpatrywanie sprawy skarżącego w postępowaniu poprawczym.

W dniu 9 sierpnia 2012 r. obrońca skarżącego wniósł do Sądu Rejonowego dla Krakowa-Krowodrzy o natychmiastowe zwolnienie skarżącego. Wskazywał, że trzymiesięczny termin, na który został zarządzone środek zapobiegawczy upłynął w dniu 7 sierpnia 2012 r., a nie zostało wydane żadne postanowienie w sprawie przedłużenia stosowania tego środka. Argumentował, że zgodnie z art. 27 § 4 i 5 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* postanowienie w przedmiocie przedłużenia przebywania w schronisku dla nieletnich może

zostać wydane jedynie przez sąd po wezwaniu stron i obrońcy. Obrońca skarżącego otrzymał z kancelarii sadu informację, że w praktyce takie postanowienia nie były wydawane i że dla sądu jest wystarczające wydanie zarządzenia w sprawie rozpatrywania sprawy w postępowaniu poprawczym. Obrońca skarżącego sprzeciwił się takiej praktyce i uznał ją za bezprawną. W dniu 9 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy oddalił wniosek skarżącego o zwolnienie. W tym samym dniu obrońca skarżącego zwrócił się do dyrektora schroniska dla nieletnich, wzywając go do zwolnienia skarżącego. Pismem z dnia 16 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy poinformował obrońcę skarżącego, że po zarządzeniu przez sąd rozpatrzenia sprawy w postępowaniu poprawczym w dniu 27 czerwca 2012 r., nie przedłużył stosowania zarządzenia o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich zgodnie z art. 27 § 3 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

W dniu 9 stycznia 2013 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy wydał wyrok, w którym uznał, że skarżący popełnił zarzucane mu czyny. Zarządził umieszczenie skarżącego w placówce poprawczej, ale zawiesił stosowanie tego środka na okres dwóch lat. Ponadto orzekł o umieszczeniu skarżącego pod nadzorem kuratora sądowego w ww. okresie. W związku z wydanym wyrokiem w dniu 9 stycznia 2013 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy uchylił zarządzenie o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich. Skarżący został zwolniony tego samego dnia

Trybunał zauważył, że Pan Grabowski, w tym czasie nieletni, był nadal pozbawiony wolności w schronisku dla nieletnich w okresie od 7 sierpnia 2012 r. do 9 stycznia 2013 r. jedynie na podstawie przekazania jego sprawy przez sędziego do rozpatrzenia w postępowaniu poprawczym na podstawie *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

Trybunał uznał, że praktyka polegająca na niewydawaniu odrębnego postanowienia o przedłużeniu umieszczenia w schronisku dla nieletnich, gdy sprawa zostanie przekazana do rozpatrzenia w postępowaniu poprawczym, wynikała z powodu braku precyzji przepisów *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. W wyniku funkcjonowania tej praktyki możliwe było przedłużanie przebywania nieletnich w schronisku bez orzeczenia sądu. Zatem nawet po upływie terminu przewidzianego pierwszym zarządzeniem przetrzymywanie Pana Grabowskiego w schronisku było kontynuowane bez nowego zarządzenia sądu przez okres pięciu miesięcy i dwóch dni. Trybunał uznał zatem, że pozbawienie wolności Pana Grabowskiego było bezprawne i naruszało Artykuł 5 ust. 1 Konwencji.

Ponadto w postanowieniu z dnia 9 sierpnia 2012 r. o oddaleniu wniosku skarżącego o zwolnienie sąd nie wyjaśnił podstawy prawnej dalszego pozbawienia wolności skarżącego w schronisku dla nieletnich, a jedynie odniósł się do faktu, że skarżący został oskarżony o poważne przestępstwa. Zaskarżona decyzja nie odnosi się do kwestii „zgodnego z prawem” pozbawienia wolności skarżącego w rozumieniu Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Trybunał uznał zatem, że skarżący nie dysponował środkiem odpowiednim do tego, by uzyskać kontrolę sądową zgodności z prawem pozbawienia go wolności, co stanowiło naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Razem
-	5.000 euro		5.000 euro
Termin płatności: 30/12/2015 Wypłacono: 08/01/2016			
W dniu 29/12/2015 pieniądze zostały przesłane na rachunek bankowy skarżącego, tego samego dnia zostały zwrócone z powodu błędnego numeru rachunku. Następnie skarżący przesłał prawidłowy numer rachunku i w dniu 08/01/2015 pieniądze zostały mu wypłacone.			

2. Środki indywidualne

Skarżący został zwolniony w dniu 9 stycznia 2013 r.

W tych okolicznościach żaden dodatkowy środek indywidualny nie wydaje się konieczny.

II. Środki generalne

A. Naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji

1. Zmiany legislacyjne

Władze wszczęły proces legislacyjny mający na celu nowelizację art. 27 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, w celu jasnego sformułowania przepisu i wyeliminowania błędnej praktyki sądów krajowych dotyczącej umieszczania w schronisku dla nieletnich bez ego orzeczenia sądu.

W międzyczasie w celu dostosowania praktyki sądów krajowych do właściwych standardów Konwencji, zanim zostaną przyjęte konieczne zmiany legislacyjne, władze implementowały różne środki podnoszenia świadomości nt. tych standardów (zobacz poniżej).

Ponadto władze pośrednio wpłynęły na interpretację art. 27 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* przez wprowadzenie nowego *Regulaminu sądów powszechnych*, który wszedł w życie w dniu 1 stycznia 2016 r.

Przepisy te, między innymi, wymagają, by sądy rodzinne przesyłały kopię postanowienia w sprawie przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich co najmniej 3 dni robocze przed upływem terminu określonego w decyzji dotyczącej zastosowania, bądź przedłużenia stosowania środka. Reguła ta pośrednio potwierdza, że przed upływem terminu określonego w decyzji (dotyczącej umieszczenia nieletniego w schronisku, bądź przedłużenia stosowania tego środka) należy wydać nową decyzję dotyczącą przedłużenia pobytu.

Według kwerend przeprowadzanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości po wdrożeniu środków podnoszenia świadomości nt. tych standardów, prawie wszystkie sądy krajowe aktualnie stosują art. 27 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* w sposób zgodny z ww. standardami, a mianowicie wydając osobne orzeczenie sądowe za każdym razem w

przypadku przedłużania umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich, pomimo tego, że art. 27 nie został jeszcze zmieniony.

2. Upowszechnianie i działalność informacyjna

Wyrok ws. *Grabowski p. Polsce* został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości przesłało do wszystkich sądów apelacyjnych przetłumaczony wyrok wraz z pismem wyjaśniającym, iż art. 27 *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* powinien być interpretowany zgodnie ze standardami Konwencji i orzecznictwem Trybunału.

W kontekście wykonywania wyroków Trybunału Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi szkolenia warsztatowe dla sędziów sądów okręgowych i apelacyjnych, podczas których przedstawiany jest również wyrok ws. *Grabowski p. Polsce*.

3. Monitoring

Oprócz wymienionych już kwerend przeprowadzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości w zakresie aktualnej praktyki sądów krajowych, po wdrożeniu środków upowszechniających standardy, Ministerstwo Sprawiedliwości oczekuje na konkluzje dodatkowych analiz w zakresie praktyki stosowania środków przejściowych (w tym umieszczania w schroniskach dla nieletnich) w postępowaniu w sprawach nieletnich, którymi zajmuje się Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Wyniki tych analiz powinny trafić do Ministerstwa Sprawiedliwości w listopadzie 2016 r.

B. Naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji

Rząd przypomina, że skarżący wnioskował o zwolnienie, argumentując, że po upływie terminu określonego we wstępnym zarządzeniu nie wydano już żadnego orzeczenia w kwestii przedłużenia jego umieszczenia w schronisku dla nieletnich. Europejski Trybunał zauważył, że sądy krajowe oddaliły jego wniosek na tej podstawie, że skarżący był oskarżony o popełnienie przestępstw z użyciem niebezpiecznych przedmiotów i w związku z tym możliwość zmiany środka zabezpieczającego została wyłączona. Europejski Trybunał uznał te podstawy za powierzchowne i co najważniejsze, za nieodnoszące się do najważniejszego argumentu skarżącego, a mianowicie do tego, że jego dalsze umieszczenie w schronisku dla nieletnich nie było oparte na orzeczeniu sądu.

Rząd pragnie podkreślić, że jest to sprawa jednostkowa i że środki podjęte w celu wyeliminowania naruszenia Artykułu 5 ust. 1 Konwencji powinny wyeliminować problem bezprawnego przetrzymywania w schronisku dla nieletnich bez orzeczenia sądu. Zatem nie będzie już potrzeby wnoszenia o zwolnienie z tego powodu, że nie wydano orzeczenia w kwestii przedłużenia umieszczenia w schronisku. Ponadto nawet w przypadku przedstawienia takiego wniosku, brak podstawy pozbawienia wolności stanie się integralną częścią oceny sądu krajowego. Dlatego też Rząd uważa, że nie ma potrzeby podejmowania osobnych środków generalnych dotyczących naruszenia Artykułu 5 ust. 4 stwierdzonego przez Trybunał w niniejszej sprawie.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz zobowiązuje się do informowania Komisji o wdrażaniu zaplanowanych środków generalnych, które mają na celu wypełnienie zobowiązań Polski wynikających z Artykułem 46 ust. 1 Konwencji.

11) Raport z wykonania wyroków z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* przekazany w dniu 16 lutego 2016 r.

Sprawy

Horych, skarga nr 13621/08, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Piechowicz, skarga nr 20071/07, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Głowacki, skarga nr 1608/08, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013

Paweł Pawlak, skarga nr 13421/03, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013

Ślusarczyk, skarga nr 23463/04, wyrok z dnia 28/10/2014, ostateczny w dniu 28/01/2015

Opis spraw

Wszystkie wyroki dotyczą zbliżonego stanu faktycznego. Skarżący, na podstawie art. 212a kodeksu karnego wykonawczego (dalej: k.k.w.), zostali zakwalifikowani, jako wymagający osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu lub zakładu, tj. do kategorii tzw. „niebezpiecznych”, powszechnie oznaczanych literą „N”. Skarżący, wobec których ten reżim wzmożonego bezpieczeństwa był utrzymywany przez długi czas skarżyli się na związane z tym uciążliwości, w szczególności na konieczność poddawania się wielokrotnym kontrolom osobistym, ograniczenia związane z noszeniem „kajdanek zespolonych” na rękach i nogach podczas pobytu poza celą, ograniczenie kontaktu ze światem zewnętrznym, przedłużające się i nadmierne odizolowanie od rodziny oraz ogólne warunki osadzenia.

Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 3 Konwencji ze względu na poniższe.

W opinii Trybunału, sposób, w jaki sformułowany jest art. 212a k.k.w. mógł skutkować zbyt częstym stosowaniem reżimu. Poza tym, mając na uwadze brak jakichkolwiek przepisów regulujących związek między nadaniem statusu a rzeczywistym zachowaniem osoby w zakładzie penitencjarnym, ramy prawne reżimu „N” wydają się zbyt sztywne i nie uwzględniają w sposób wystarczający indywidualnych okoliczności danego więźnia.

Trybunał skrytykował również nieprzerwane, rutynowe i kumulatywne stosowanie przez długi czas pełnego zakresu środków związanych ze statusem więźnia niebezpiecznego, tj.: umieszczenie w celi izolacyjnej, monitoring, kajdanki zespolone, kontrole osobiste, których stosowanie stanowiło obowiązek władz, wynikający z reżimu „N”. Trybunał stwierdził, że przeprowadzanie przez długi czas codziennych kontroli osobistych wobec skarżących, wraz z prawie zupełnym odizolowaniem od społeczeństwa, zdecydowanie osłabiło ich poczucie godności i przyczyniło się do poczucia niższości, udręki i ciągłego niepokoju, co wykraczało poza niedające się uniknąć cierpienie i upokorzenie związane z zatrzymaniem w areszcie śledczym.

Trybunał stwierdził również, iż surowe i sztywne przepisy regulujące stosowanie specjalnego reżimu oraz niejasno określone „szczególne okoliczności” uzasadniające jego przerwanie, przewidziane w artykule 212a § 3 k.k.w. nie zobowiązywały władz do uwzględnienia zmian w indywidualnej sytuacji skarżącego w momencie przedłużania stosowania tego rygoru. Przepisy te bowiem nie gwarantują odpowiednich rozwiązań umożliwiających władzom dostosowanie rygoru do indywidualnego zachowania lub niwelowanie negatywnych skutków izolacji społecznej.

Trybunał wskazał też, że wraz z upływem czasu procedura weryfikacji statusu „więźnia niebezpiecznego” stawała się czystą formalnością, która ograniczała się do powtarzania jednakowego uzasadnienia w każdej kolejnej decyzji.

Ponadto w sprawie Pana Horycha, Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 8 Konwencji ze względu na warunki, w których przeprowadzane były widzenia z rodziną (brak bezpośredniego kontaktu podczas widzeń, brak odpowiednich warunków do odbywania widzeń z dziećmi), podczas gdy skarżący przebywał w aresztach w Gdańsku i Krakowie. Szczególny nacisk należy położyć na to, że z natury rzeczy, widzenia z dziećmi bądź osobami nieletnimi wymagają odpowiednich warunków, które zależą od ich wieku, możliwych skutków emocjonalnych, dobra dziecka oraz od osobistych uwarunkowań osoby odwiedzanej. Z pozytywnych obowiązków Państwa, wynikających z Artykułu 8 Konwencji, w szczególności z obowiązku umożliwienia i pomagania osadzonemu w utrzymywaniu kontaktów z najbliższą rodziną, powstaje też powinność zapewnienia odpowiednich, możliwie najmniej stresujących warunków widzeń z dziećmi, uwzględniających praktyczne konsekwencje pobytu w zakładzie karnym.

Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 8 Konwencji także w sprawie Pana Piechowicza – ze względu na ograniczenie widzeń z rodziną podczas osadzenia (naruszenie prawa do życia rodzinnego), które według Trybunału nie było niezbędne w demokratycznym społeczeństwie, a także cenzurę korespondencji (naruszenie prawa do prywatności), która nie była zgodna z prawem krajowym i nie była niezbędna w demokratycznym społeczeństwie. Ponadto w niniejszej sprawie Trybunał stwierdził kolejne naruszenie Artykułu 8 Konwencji z powodu cenzury korespondencji skarżącego z różnymi instytucjami krajowymi i międzynarodowymi, naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji z powodu nadmiernej długości tymczasowego aresztowania i Artykułu 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku równości broni w postępowaniu ws. przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania skarżącego.

Wspomnieć należy także o innych naruszeniach stwierdzonych przez Trybunał w wyrokach:

W sprawie Głowacki, Trybunał stwierdził również naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji ze względu na nadmierną długość postępowania karnego w sprawie skarżącego.

W sprawie Ślusarczyk, Trybunał stwierdził również naruszenie Artykułu 3 Konwencji z powodu warunków bytowych osadzenia skarżącego, a mianowicie przeludnienia, naruszenie

Artykułu 5 ust. 3 Konwencji z powodu nadmiernej długości tymczasowego aresztowania i Artykułu 8 Konwencji z powodu ocenzurowania listu Rzecznika Praw Obywatelskich wysłanego do skarżącego.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Horych, skarga nr 13621/08

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	-	5 000 euro
Termin płatności: 17/10/2012			Wyłacono: 08/10/2012

Piechowicz, skarga nr 20071/07

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	18 000 euro	-	18 000 euro
Termin płatności: 17/10/2012			Wyłacono: 06/09/2012

Głowacki, skarga nr 1608/08

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Termin płatności: 30/04/2013			Wyłacono: 29/03/2013

Paweł Pawlak, skarga nr 13421/03

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro + 7 000 złotych	-	12 000 euro + 7 000 złotych
Termin płatności: 30/04/2013			Wyłacono: 29/03/20

Ślusarczyk, skarga nr 23463/04

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro + 20 000 złotych	-	14 737,87 euro
Termin płatności: 28/04/2015			Wyłacono: 17/02/2015

2. Środki indywidualne

Skarżący Mirosław Piechowicz został zwolniony w dniu 18 maja 2011 r. Skarżący Andrzej Horych obecnie przebywa w Areszcie Śledczym Warszawa-Mokotów, jednak od dnia 11 lipca 2012 r. nie jest zakwalifikowany do kategorii więźniów „niebezpiecznych”. Pan Leszek Głowacki przebywa w zakładzie karnym, ale od dnia 9 grudnia 2009 r. nie jest zaklasyfikowany, jako „więzień niebezpieczny”, postępowanie karne przeciwko niemu

zakończyło się w dniu 22 września 2009 r. Pan Paweł Pawlak został zwolniony w dniu 3 marca 2010 r. Pan Dariusz Ślusarczyk został zwolniony w dniu 30 marca 2010 r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W sprawach z niniejszej grupy Europejski Trybunał podkreślił następujące źródła naruszenia Artykułu 3 Konwencji, krytykując w ogólności automatyzm w nakładaniu statusu osadzonego niebezpiecznego:

1. art. 212a § 3 *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.) przewidywał ograniczone wyjątki, jeśli chodzi o klasyfikację do reżimu “osadzonych niebezpiecznych” pewnych kategorii osadzonych (i w konsekwencji był zbyt inkluzywny). Te same zasady miały również zastosowanie do osadzonych odbywających karę, na podstawie art. 88 § 4 k.k.w.;
2. z powodu braku jakichkolwiek przepisów łączących status z aktualnym zachowaniem osadzonego, przepisy obowiązujące w czasie stosowania reżimu “osadzonych niebezpiecznych” były zbyt restrykcyjne i niewystarczająco zorientowane na indywidualne okoliczności danego osadzonego (§ 93);
3. fakt, że władze nie mogły na podstawie obowiązujących wówczas przepisów dostosowywać reżimu do indywidualnego postępowania osadzonego, a prawo wymagało kumulatywnego stosowania wszystkich restrykcji związanych ze statusem osadzonego niebezpiecznego;
4. podczas gdy wstępne przesłanki mogły uzasadniać nałożenie reżimu “osadzonego niebezpiecznego” na skarżących na pewien, nawet relatywnie długi okres, nie wystarczały one, jako jedyne uzasadnienie jego przedłużonego stosowania; wraz z biegiem czasu procedura kontroli statusu “osadzonego niebezpiecznego” stała się czystą formalnością ograniczoną do powtarzania tych samych podstaw w każdej kolejnej decyzji komisji penitencjarnej (§ 102).

W celu zaradzenia, opisanym wyżej, brakom przepisów krajowych, władze zdecydowały się przyjąć zmianę k.k.w., która weszła w życie w dniu 24 października 2015 r. Ponadto wprowadzono zmiany w przepisach regulujących ogólne stosowanie środków przymusu bezpośredniego. Wszystkim tym środkom legislacyjnym towarzyszyły rozległe środki podnoszące świadomość, szczególnie ważne dla problemu właściwej jakości uzasadniania przedłużania stosowania reżimu wydawanego przez komisje penitencjarne.

W celu przejrzystego przedstawienia informacji, środki podjęte w ramach wyeliminowania źródeł poszczególnych naruszeń zaprezentowane są pod odpowiednimi artykułami Konwencji.

a. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji

1. Środki prawne

A. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego

Do dnia 4 czerwca 2013 r. kwestia środków przymusu bezpośredniego regulowana była *Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego*. Obecnie katalog środków przymusu bezpośredniego wykorzystywanych przez uprawnione organy, przypadki ich użycia oraz kwestie związane z ich ewidencjonowaniem przez odpowiednie organy, co obejmuje także zasady dotyczące stosowania kajdanek zespolonych, regulowane są w akcie rangi ustawowej. W dniu 5 czerwca 2013 r. weszła w życie *ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej* (Dz. U. z 3 czerwca 2013 r., poz. 628 ze zm.). Ustawowe regulacje dotyczące kwestii stosowania przymusu bezpośredniego zapewniają, że środki te będą stosowane wobec „więźniów niebezpiecznych” tylko w „szczególnie uzasadnionych przypadkach”.

Cytowana ustawa przewiduje:

Art. 5. Uprawniony do użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej, zwany dalej „uprawnionym”, może użyć środka przymusu bezpośredniego lub broni palnej lub wykorzystać je do celów określonych w niniejszej ustawie wyłącznie w zakresie realizacji zadań ustawowych podmiotu, w którym pełni służbę, albo w którym jest zatrudniony.

Art. 6. 1. Środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości.

Art. 6. 2. Broni palnej używa się lub wykorzystuje się ją wyłącznie, jeżeli użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego:

- 1) okazało się niewystarczające do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania lub*
- 2) nie jest możliwe ze względu na okoliczności zdarzenia.*

Art. 7. 1. Środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej używa się lub wykorzystuje się je w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę.

Art. 7. 2. Od użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej należy odstąpić, gdy cel ich użycia lub wykorzystania został osiągnięty.

Art. 7. 3. Środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby.

Art. 7. 4. Podejmując decyzję o użyciu lub wykorzystaniu broni palnej, należy postępować ze szczególną rozwagą i traktować jej użycie, jako środek ostateczny.

Art. 11. Środków przymusu bezpośredniego można użyć lub wykorzystać je w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniające przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego;
- 7) przeciwdziałania zamachowi na nienaruszalność granicy państwowej w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej;
- 8) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 9) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 10) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 12) pokonania biernego oporu;
- 13) pokonania czynnego oporu;
- 14) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

Art. 15. 1. Kajdanek można użyć w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1–11, 13 i 14.

Art. 15. 2. Kajdanek można użyć także na polecenie sądu lub prokuratora.

Art. 15.3. Kajdanek używa się w celu częściowego unieruchomienia kończyn.

Art. 15. 4. Kajdanki zakłada się na ręce trzymane z tyłu.

Art. 15. 5. Kajdanek zespolonych lub kajdanek zakładanych na nogi można użyć wyłącznie wobec osób:

- 1) agresywnych;
- 2) zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa z użyciem broni palnej, materiałów wybuchowych lub innego niebezpiecznego narzędzia lub przestępstwa, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148 lub art. 258 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm. 11));
- 3) pozbawionych wolności.

Art. 15. 6. W przypadku prewencyjnego użycia kajdanek lub gdy w ocenie uprawnionego prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki, stawiania czynnego oporu lub wystąpienia zachowania mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub mieniu jest nieznaczące, kajdanki można założyć na ręce trzymane z przodu.

Art. 15. 7. Kajdanek zakładanych na nogi używa się równocześnie z kajdankami zakładanymi na ręce.

W praktyce decyzje w sprawie użycia kajdanek podejmowane są każdorazowo w sposób indywidualny, uwzględniając istniejący stopień zagrożenia bezpieczeństwa jednostki, społeczeństwa lub osadzonych. W decyzjach określa się okoliczności, w jakich mają być stosowane kajdanki oraz ich rodzaj.

B. Prawny obowiązek przeprowadzania kontroli osobistych

Zasady i procedury dotyczące wykonywania kontroli osobistych więźniów regulowane były k.k.w. oraz *Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej*. Wedle brzmienia przepisów rozporządzenia, kontrole osobiste polegają na zbadaniu ciała oraz sprawdzeniu ubrań, bielizny i butów, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Czynności te wykonywane są przez funkcjonariuszy tej samej płci co skazany, w osobnym pomieszczeniu, bez obecności osób postronnych i osób odmiennej płci. Kontrole osobiste mogą przybrać charakter zapobiegawczy; są jednak zawsze przeprowadzane z poszanowaniem godności człowieka oraz z zastosowaniem przepisów prawa, a także zasad humanitaryzmu.

C. Projekty zmian w przepisach dotyczących „więźniów niebezpiecznych”

W dniu 12 września 2014 r. do Sejmu wpłynął projekt grupy posłów Platformy Obywatelskiej o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy. Projektowane zmiany wynikające z wyroków Trybunału w sprawach *Piechowicz, Horych* eliminują dotychczasowy automatyzm przy kwalifikacji osadzonych do kategorii więźniów „niebezpiecznych”, poprzez szczegółowe określenie przesłanek, które muszą być uwzględniane przed podjęciem decyzji w tym przedmiocie oraz mają na celu stworzenie prawnej możliwości stopniowego łagodzenia rygorów związanych z kwalifikacją do kategorii więźniów tzw. „niebezpiecznych”, poprzez opracowanie kryteriów, pozwalających na ocenę potrzeby dalszego stosowania ograniczeń przewidzianych w tych przepisach, w tym zwłaszcza kontroli osobistej.

Zmiana ustawy została przyjęta w dniu 10 września 2015 r. i weszła w życie 24 października 2015 r.

Zajęcie się problemami wskazanym przez Trybunał poprzez nowe prawo

Zakwalifikowanie do reżimu

W opinii Trybunału, sformułowanie art. 212a k.k.w. może prowadzić do zbyt częstego stosowania reżimu. Ponadto w obliczu braku jakichkolwiek przepisów regulujących związek przyznania statusu z rzeczywistym zachowaniem osadzonego w więzieniu, ramy prawne kategorii „N” wydają się zbyt surowe i w niewystarczającym stopniu uwzględniające indywidualną sytuację poszczególnych osadzonych.

Należy podkreślić, że nowelizacja k.k.w. doprowadziła do zmiany art. 212a § 3. Wcześniej zgodnie z tym przepisem jeśli pozbawiony wolności był podejrzany o przestępstwo z zakresu przestępczości zorganizowanej, władze miały obowiązek zastosować wobec niego reżim „N” i w konsekwencji wszystkie środki bezpieczeństwa wymienione w 212b k.k.w. chyba, że przemawiały przeciwko temu szczególne okoliczności. Prawne sformułowanie reguły i wyjątków do niej mogło, w opinii Trybunału, powodować zbyt dużą inkluzywność reżimu i

pewien rodzaj automatyzmu w klasyfikowaniu takich osadzonych do reżimu „osadzonych niebezpiecznych”.

Aktualnie zmieniony art. 212a § 3 k.k.w. przewiduje, że przy kwalifikowaniu tymczasowo aresztowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu stosuje się odpowiednio przepisy art. 88a § 1 i 2. Według art. 88a § 1 k.k.w. skazany może zostać uznany za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu jeśli podczas obecnego pozbawienia wolności stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego.

Ponadto według art. 88a § 2 k.k.w. każdorazowo przy weryfikacji decyzji o uznaniu skazanego za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu komisja penitencjarna uwzględni między innymi 3) sposób zachowania się w trakcie pobytu w zakładzie karnym.

Dalsze stosowanie reżimu

Trybunał zauważył również, że surowe, rygorystyczne przepisy prawa regulujące stosowanie specjalnego reżimu i nieprecyzyjnie zdefiniowane „szczególne okoliczności” uzasadniają jego przerwanie określone w art. 212a § 3 k.k.w. nie zobowiązują organów do wzięcia pod uwagę jakichkolwiek zmian w osobistej sytuacji skarżącego podczas przedłużania stosowania reżimu.

Jak już stwierdzono powyżej, zmieniony art. 212a § 3 k.k.w. wskazuje, że art. 88a § 1 i 2 powinny być stosowane odpowiednio przy kwalifikowaniu tymczasowo aresztowanego, jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu.

Zgodnie z art. 88a § 2 k.k.w. przy każdorazowej weryfikacji decyzji o uznaniu skazanego za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu komisja penitencjarna uwzględni następujące czynniki:

- 1) właściwości i warunki osobiste skazanego,
- 2) motywację i sposób zachowania się przy popełnieniu przestępstwa oraz rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa,
- 3) sposób zachowania się w trakcie pobytu w zakładzie karnym,
- 4) stopień demoralizacji lub postępy w resocjalizacji,
- 5) (...)

Stosowanie restrykcji związanych z reżimem

Trybunał skrytykował również ciągłe, rutynowe i nierozróżniające stosowanie pełnej puli środków dostępnych dla władz w ramach reżimu „N”. Obowiązek prawny takiego nierozróżniającego stosowania wynikał z wcześniejszego sformułowania art. 88b k.k.w., który nie pozwalał na dostosowanie dostępnych władzom w ramach reżimu środków do indywidualnej sytuacji skarżącego.

Art. 88b k.k.w. w § 1 nadal zawiera katalog środków, które ma użyć służba więzienna w stosunku do osoby mającej status „osadzonego niebezpiecznego” (np. wzmożony nadzór,

kontrole osobiste przed opuszczeniem celi i powrotem do celi, pewne ograniczenia dotyczące poruszania się osadzonego). Niemniej jednak § 2 art. 88b k.k.w. przewiduje większą elastyczność i możliwość dostosowania stosowania tych środków. Aktualnie komisje penitencjarne mogą stwierdzić brak potrzeby stosowania określonego środka z katalogu zawartego w § 1. Podejmując taką decyzję komisje penitencjarne wezmą pod uwagę okoliczności wymienione we wspomnianym wyżej art. 88a § 2 k.k.w. Również zakres stosowanych środków może być modyfikowany zgodnie z indywidualną sytuacją określonego osadzonego.

W opinii Rządu zmiany te z pewnością w pozytywny sposób wpłyną na praktykę stosowania środków takich jak: skucie kajdankami, umieszczenie w celi izolacyjnej, kontrole osobiste. Zgodnie z nowym prawem stosowanie szczególnych warunków będzie ściśle powiązane z czynnikami wymienionymi w art. 88a § 2 k.k.w. Takie regulacje gwarantują, że środki stosowane wobec „więźniów niebezpiecznych” będą dostosowane do ich indywidualnego zachowania.

Procedura weryfikacji

Trybunał zwrócił również uwagę na to, że z czasem procedura weryfikacji statusu „osadzonych niebezpiecznych” stała się czystą formalnością, polegającą na powtarzaniu jednakowego uzasadnienia przy każdej kolejnej decyzji.

Pomimo tego że, opisane poniżej, główne środki mające na celu rozwiązanie problemu polegają na podnoszeniu świadomości komisji penitencjarnych, warto wspomnieć o elemencie wprowadzonym niedawną nowelizacją k.k.w.

Zgodnie z art. 88b § 3 k.k.w. komisja penitencyjna na wniosek skazanego lub jego obrońcy wskazuje przyczyny uzasadniające kwalifikację osadzonego, jako „niebezpiecznego” nie częściej niż raz na trzy miesiące.

D. Oddziaływania penitencjarne wobec osób pozbawionych wolności

W tej grupie wyroków Trybunał zaobserwował, że władze nie podjęły działań przeciwdziałających skutkom izolacji skarżących poprzez zagwarantowanie odpowiednich bodźców mentalnych oraz fizycznych.

W odniesieniu do powyższego, wskazać należy, iż Dyrektor Generalny Służby Więziennej wydał instrukcję Nr 16 w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego. Instrukcja ta, obowiązująca od dnia 13 sierpnia 2010 r., służy zintensyfikowaniu i ujednoczeniu oddziaływań wobec osadzonych niebezpiecznych, a w szczególności ukierunkowaniu pracy penitencjarnej na przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie i wzbudzanie pożądanej aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych i programów readaptacyjnych, a także podejmowaniu działań związanych z utrzymaniem higieny psychicznej.

Treść przedmiotowej Instrukcji uwzględnia stanowisko wypracowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu (CPT), a jej uregulowania odpowiadają Konwencji i orzecznictwu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Przepisy Instrukcji mają przede wszystkim na celu wdrażanie konstruktywnych rozwiązań sprzyjających poprawie efektywności w organizacji i prowadzeniu oddziaływań penitencjarnych wobec wskazanej kategorii osadzonych oraz unikanie w przyszłości popełniania błędów. Jednym z głównych założeń Instrukcji jest niwelowanie negatywnych skutków pobytu osadzonych w warunkach wzmożonej izolacji, wynikających z działań kadry penitencjarnej podejmowanych celem zachowania szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Treść Instrukcji wskazuje na konieczność organizowania i prowadzenia oddziaływań penitencjarnych, w tym aktywizację fizyczną osadzonych oraz rozładowanie napięć związanych ze wzmożoną izolacją, w celu utrzymania właściwej kondycji psychicznej i uczynienia okresu pobytu osadzonych w szczególnych warunkach możliwie jak najkrótszym.

2. Działania mające na celu zmianę praktyki

Władze, oprócz zmian legislacyjnych, podjęły liczne działania mające na celu zmianę praktyki w zakresie stosowania statusu „osadzonych niebezpiecznych”, włączając w to procedurę weryfikacji.

Wszystkie wyroki Trybunału zostały przetłumaczone na język polski oraz opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wiceminister Sprawiedliwości, Stanisław Chmielewski, pismem z dnia 24 maja 2012 r. poinformował Dyrektora Generalnego Służby Więziennej o wydaniu dwóch wyroków Trybunału w sprawach *Piechowicz p. Polsce* oraz *Horych p. Polsce* i zwrócił się do niego z poleceniem podjęcia stosownych działań, a w szczególności o:

- zapoznanie wszystkich dyrektorów okręgowych Służby Więziennej oraz dyrektorów jednostek penitencjarnych z dwoma wyrokami Trybunału;
- uczulenie wszystkich dyrektorów jednostek penitencjarnych, aby powołane przez nich komisje penitencjarne, wykonując zadanie określone w art. 76 § 1 pkt 7 k.k.w. oraz w art. 212a § 1 k.k.w. (kwalifikowanie skazanego lub tymczasowo aresztowanego jako sprawcy szczególnie niebezpiecznego) szczególnie wnikliwie analizowały i uzasadniały kolejne decyzje wydawane w tym przedmiocie, zwłaszcza konieczność utrzymywania tego statusu wobec osadzonego przez okres kilku lat;
- przypomnienie wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej o bezwzględnej konieczności ścisłego przestrzegania art. 116 § 3 k.k.w. w zakresie warunków przeprowadzania kontroli osobistej sprawców szczególnie niebezpiecznych (tzn. w odrębnym pomieszczeniu podczas nieobecności osób postronnych oraz osób o odmiennej płci, dokonywanej za pośrednictwem osób tej samej płci);

W związku z wykonaniem polecenia Wiceministra, Dyrektor Generalny Służby Więziennej pismem skierowanym do Dyrektorów Okręgowych Służby Więziennej przedstawił zakres działań niezbędnych do realizacji przez kadrę jednostek penitencjarnych w postępowaniu z niebezpiecznymi osadzonymi. Mając na względzie wagę problemu, zwrócono uwagę na kwestie kwalifikowania do omawianej kategorii, jak i na sam status osadzonego niebezpiecznego.

W związku z powyższym:

- a. komisje penitencjarne zobowiązano do szczególnie wnikliwej analizy i uzasadnień kolejnych decyzji w przedmiocie utrzymywania statusu osadzonego niebezpiecznego. Komisje zostały zobowiązane do stosowania powyższego statusu wyjątkowo i wobec osadzonych faktycznie szczególnie niebezpiecznych. Zaakcentowano potrzebę dołożenia wszelkich starań w celu poprawy wartości merytorycznej przygotowywanych decyzji z uwzględnieniem okoliczności, które przemawiają przeciwko dalszemu osadzaniu we wskazanych warunkach, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w. W tym zakresie podkreślono konieczność odstąpienia od schematycznego powielania uzasadnienia decyzji o przedłużeniu osadzenia;
- b. na kadrę penitencjarną nałożono obowiązek dokonywania wnikliwej oceny merytorycznej przy weryfikacji decyzji w sprawie statusu „niebezpiecznego”. Kadra została zobowiązana w szczególności do uwzględniania wszystkich okoliczności, które przemawiają przeciwko dalszemu osadzeniu w warunkach przewidzianych w art. 88 § 3 k.k.w. oraz do wykorzystywania w szerszym stopniu programów, dotyczących prowadzenia oddziaływań penitencjarnych;
- c. zobowiązano dyrektorów okręgowych Służby Więziennej do obejmowania wzmożonym nadzorem przypadków osadzonych, co do których istnieje konieczność wydłużania okresu utrzymywania statusu „niebezpiecznego” ponad rok;
- d. zaakcentowano konieczność zachowania szczególnej ostrożności w podejmowaniu decyzji o kwalifikowaniu, jako „niebezpiecznych”, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w., skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, których agresywne zachowania mogą wynikać z głębokich zaburzeń osobowości;
- e. osadzonym zakwalifikowanym do przedmiotowej kategorii umożliwia się uczestnictwo w zajęciach kulturalno - oświatowych i sportowych w pomieszczeniach wyposażonych w odpowiedni sprzęt sportowo - rekreacyjny, gry świetlicowe oraz sprzęt RTV. Ponadto osadzeni powinni mieć możliwość udziału w organizowanych zajęciach kulturalno-oświatowych w ramach ogólnej oferty programowej, z uwzględnieniem ograniczeń związanych z zakwalifikowaniem do w/w kategorii;

- f. w oddziałach terapeutycznych, w których funkcjonują wyodrębnione cele dla więźniów niebezpiecznych, osadzeni poddawani są nie tylko oddziaływaniom w ramach indywidualnych programów terapeutycznych, ale także mogą uczestniczyć w programach readaptacyjnych, zajęciach sportowych oraz indywidualnej psychoterapii;
- g. problematyka swoistego charakteru warunków wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne ujęta jest w programie systemu przygotowania zawodowego kadry Służby Więziennej, zarówno w programach nauczania Centralnego Ośrodka Służby Więziennej w Kaliszu, jak i szkoleń specjalistycznych dla kadry penitencjarnej. W zakresie organizacji i prowadzenia oddziaływań penitencjarnych z osadzonymi, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w., uzupełnieniem nauczania zawodowego są szkolenia wysokospecjalistyczne, prowadzone również przez podmioty zewnętrzne, np. obecnie w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2012-2014 (EEA oraz Granty Norweskie 2009-2014).

W zakresie sprawowania nadzoru nad prawidłowością stosowania art. art. 88 § 3 i 212a § 1 k.k.w. organy nadzorcze Służby Więziennej prowadzą stałą kontrolę prawidłowości i terminowości decyzji komisji penitencjarnych wydawanych w omawianym zakresie.

Podkreślenia wymaga również fakt, że niejednokrotnie przed upływem wyznaczonego terminu weryfikacji decyzji o kwalifikacji osadzonego, jako „niebezpiecznego” dokonywana jest analiza dalszej konieczności utrzymywania powyższego statusu celem ewentualnej interwencji w przypadku ujawnienia zastrzeżeń w zakresie prawidłowości stosowania względem osadzonych procedur związanych z tym reżimem. Praktyka ta doprowadziła do tego, że nie zdarzają się już przypadki duplikowania treści uzasadnień zawartych w decyzjach o dalszym utrzymywaniu statusu „osadzonego niebezpiecznego”.

Wskazać należy, że realizacja ustalonego programu oddziaływania względem osadzonych „niebezpiecznych” nie powoduje żadnych dodatkowych ograniczeń lub dolegliwości ponad określone w k.k.w. Osadzeni zakwalifikowani do powyższej grupy zakwaterowani są w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego i przebywają w jednostkach penitencjarnych w warunkach określonych w art. 88b i 212b k.k.w. W oddziale, w którym są zakwaterowani, mogą uczyć się, pracować, uczestniczyć w nabożeństwach, spotkaniach religijnych i nauce religii oraz korzystać z zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu. Utrzymująca się od 2007 r. tendencja zmniejszania liczby osadzonych „niebezpiecznych” poskutkowała możliwością ich kwaterowania wyłącznie w oddziałach przeznaczonych dla tej grupy więźniów, co w znacznym stopniu pozwala na intensyfikację oddziaływań penitencjarnych względem omawianej populacji.

3. Środki odwoławcze w celu zakwestionowania kwalifikacji do reżimu „N”

W art. 7 k.k.w. unormowana została instytucja skargi, która stanowi realizację zasady sądowej kontroli pozasądowych organów postępowania wykonawczego. Służy ona ochronie praw osoby pozbawionej wolności i realizuje zasadę podmiotowego traktowania takiej osoby. W piśmiennictwie zgodnie uważa się, że „niezgodność z prawem”, jako przesłankę

zaskarżenia decyzji organu postępowania wykonawczego, należy rozumieć szeroko. Chodzi tu o niezgodność nie tylko z przepisami k.k.w. lub innej ustawy będącej podstawą decyzji, ale też o naruszenie samowykonalnych przepisów ratyfikowanych umów międzynarodowych, bezpośrednio stosowanych przepisów Konstytucji, a także przepisów rozporządzeń i innych aktów zawierających normy prawne (Z. Hołda [in:] Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy..., s. 82; T. Kalisz, Skarga na decyzje organów wykonawczych..., s. 155; S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy..., s. 99). Art. 7 § 1 k.k.w. ma na myśli tak rozumiane przepisy zarówno prawa materialnego, jak również procesowego. Do tych ostatnich zaliczyć też trzeba normy procesowe dotyczące zasad podejmowania decyzji (art.7 § 2 k.k.w.). Podjęcie decyzji bez zachowania wymagań wynikających z tego przepisu może być podstawą wniesienia skargi a następnie uchylecia takiej decyzji.

W art. 7 § 4 k.k.w. przewidziane są trzy rodzaje postanowień sądu, jakie mogą być podjęte w wyniku rozpoznania skargi:

- a) utrzymanie decyzji w mocy, co powoduje jej prawomocność, a także wykonalność, jeżeli uprzednio sąd wstrzymał jej wykonanie;
- b) uchYLENIE decyzji w całości lub w części, z czym może wiązać się przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, bądź jej merytoryczne zakończenie poprzez powrót do stanu sprzed wydania decyzji;
- c) zmiana decyzji, a więc odmienne rozstrzygnięcie co do istoty sprawy w całości lub części materii objętej decyzją.

W przypadku przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, organ, któremu sąd przekazał sprawę, decyduje ponownie w granicach, w jakich nastąpiło przekazanie, przy czym nie może orzec na niekorzyść skarżącego, zaś zapatrywania prawne i wskazania sądu są dla niego wiążące (tezy z komentarza do art. 7 k.k.w. Kazimierza Postulskiego).

Zaprezentowane stanowisko doktryny prawa karnego wykonawczego ma wpływ na orzecznictwo sądów. Przeprowadzona kwerenda w sądach powszechnych w wydziałach penitencjarnych za lata 2013-2014 wykazała, że kontrola sądowa decyzji komisji penitencjarnych w przedmiocie kwalifikacji osadzonego jest kontrolą o szerokim zakresie i obejmuje kontrolę przesłanek formalnych i materialnych, które winny zostać spełnione przy podejmowaniu decyzji o kwalifikacji osadzonego do reżimu „N”.

Niezależnie od powyższego, pismem z dnia 3 października 2012 r., prezesi sądów okręgowych zostali poinformowani o obydwu wyrokach (ws. *Horych i Piechowicz*), celem zapoznania sędziów penitencjarnych z pozycją Trybunału dotyczącą rozpatrywania wniosków złożonych przez więźniów w przedmiotowych kwestiach.

W celu wdrożenia konstruktywnych rozwiązań sprzyjających poprawie efektywności organizacji i prowadzenia oddziaływań wobec wskazanej grupy osadzonych kierownictwo Służby Więziennej cyklicznie organizuje szkolenia, narady i kursokonferencje dla poszczególnych pionów służby jednostek podstawowych, podczas których omawiana jest problematyka postępowania z osadzonymi „niebezpiecznymi”. Ponadto programy szkoleń specjalistycznych obejmują panele dydaktyczne z zakresu przedmiotowej tematyki. Powyższe w znacznym stopniu przyczynia się do podnoszenia kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy

i eliminacji powstawania ewentualnych naruszeń w postępowaniu z osadzonymi, o których mowa w art. art. 88 § 3 i 212a § 1 k.k.w.

4. Rezultaty podjętych środków

Według statystyk, w 2012 r. 260 osadzonych „niebezpiecznych” wzięło udział w 50 programach oddziaływania penitencjarnego. Więźniowie wzięli również udział w zajęciach z zakresu ochrony zdrowia, historii, języka polskiego, w terapii zajęciowej z dziedziny sztuki, technologii informacyjnej i komunikacyjnej, a także zajęciach językowych.

Ogólna liczba osadzonych zakwalifikowanych do kategorii niebezpiecznych stopniowo spada. Według stanu na dzień 30 czerwca 2012 r. - 260 osadzonych należało do tej kategorii; 30 listopada 2012 r. - 207; 31 grudnia 2012 – 201; 31 stycznia 2013 r. – 195, a w dniu 31 marca 2013 r. - 191 osadzonych. Liczba ta stanowi 0,2% wszystkich (86 049) osadzonych. Zgodnie ze stanem na dzień 12 września 2014 r., do tej kategorii należało 169 osadzonych, z czego 40 zatrzymanych było w aresztach tymczasowych, a 129 osadzonych w zakładach karnych. Okres kwalifikowania do kategorii „niebezpiecznych” wynosił:

- mniej niż 1 rok w 98 przypadkach;
- między 1 rokiem a 2 latami w 31 przypadkach;
- ponad 2 lata, ale poniżej 5 lat w 24 przypadkach oraz
- ponad 5 lat w 16 przypadkach.

Liczba jest nadal redukowana: w dniu 31 grudnia 2015 r. – 156 osadzonych miało status „niebezpiecznych”.

Ponadto należy zaznaczyć, że w 2012 r. liczba decyzji uchylających status osadzonego „niebezpiecznego” powziętych przez komisje penitencjarne wzrosła o 9 %. Ogólnie, w 2012 r. status „osadzonego niebezpiecznego” uchylono wobec 245 osadzonych (w 2011 r. – 224), w tym 185 to skazani.

b. Naruszenie Artykułu 8 Konwencji

Kwestie związane z cenzurą korespondencji oraz widzeniami z rodziną, dotyczące także osadzonych zakwalifikowanych do kategorii „osadzonych niebezpiecznych” zostały szeroko omówione w raporcie z wykonania wyroków z grupy spraw *Klamecki (nr 2) przeciwko Polsce*, wobec której nadzór Komitetu Ministrów zakończył się wraz z wydaniem rezolucji końcowej CM/ResDH(2013)228.

Odnosnie do warunków widzeń z dziećmi w placówkach penitencjarnych, w szczególności w przypadku osadzonych o statusie „niebezpiecznych”, uwzględniając kryteria wieku nieletnich i ich indywidualne cechy, a także ewentualne skutki wpływu czasowego pobytu na terenie jednostki penitencjarnej na ich stan emocjonalny i samopoczucie należy stwierdzić, iż we wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podejmuje się szereg przedsięwzięć w zakresie minimalizowania oraz eliminacji stresujących skutków czasowego przebywania osób nieletnich na ich terenie. Sale widzeń, w miarę możliwości, zlokalizowane są w miejscach usytuowanych poza ciągami komunikacyjnymi i w pobliżu bramy wejściowej na teren jednostki. W salach widzeń znajdują się wydzielone kąciki zabaw dla dzieci,

wyposażone w zabawki, mebelki dla dzieci i przedmioty o charakterze edukacyjno - rozwojowym (klocki, kolorowanki, ilustrowane bajki, puzzle, itp. – zdjęcia pokoiów dostępne są jako załączniki do niniejszego planu działań).

Widzenia tymczasowo aresztowanych z rodziną regulują przepisy k.k.w. O sposobie realizacji widzenia, a zwłaszcza o tym, czy widzenie obejmuje bezpośredni kontakt osoby wizytującej z osadzonym, decyduje prokurator lub sąd, do dyspozycji którego pozostaje osadzony. Szczegółowe warunki i zasady przeprowadzania widzeń z tymczasowo aresztowanymi w aresztach śledczych są każdorazowo precyzowane w sprawach indywidualnych przez organ (prokuratora albo sąd), do którego dyspozycji pozostaje aresztowany. Widzenia z tymczasowo aresztowanymi w aresztach śledczych, omówione w art. 212a § 1 k.k.w., odbywają się w sposób określony w zarządzeniu organu, w dyspozycji którego pozostaje aresztowany, zachowując postanowienia zawarte w art. 212b ust. 8 k.k.w. (*widzenia odbywają się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem*).

Warunki i zasady regulujące widzenia z osadzonymi, omówione w art. 88 § 3 k.k.w., egzekwowane są zgodnie z art. 88b ust. 8 i 9 k.k.w. Widzenia u przedmiotowej grupy więźniów mogą być przeprowadzane w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą wizytującą, chyba że istnieje poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa tej osoby lub jeśli osadzonemu została wymierzona kara dyscyplinarna określona w art. 143 § 1 ust. 6 k.k.w.

W k.k.w. zostały również zawarte dodatkowe obostrzenia w zakresie udzielania widzeń z rodziną dla skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. Widzenia dla tej kategorii osadzonych nie mogą odbywać się w obecności innych skazanych niezakwalifikowanych do tej kategorii oraz odbywają się w wyznaczonych miejscach (ze względów bezpieczeństwa nie zawsze jest to ogólna sala widzeń). W przypadku oddziałów dla tej kategorii osadzonych, wydziela się odpowiednio zabezpieczone pomieszczenia, w których odbywają się widzenia z osobami bliskimi. Osoby doprowadzane do tych pomieszczeń nie mają żadnych pośrednich jak i bezpośrednich kontaktów z osadzonymi, oraz znajdują się pod nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej zobowiązanych do zapewnienia im bezpieczeństwa.

We wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podejmuje się szereg czynności, których celem jest zminimalizowanie negatywnych czynników mających potencjalny wpływ na stres nieletnich w trakcie ich pobytu na terenie tych jednostek. W niektórych jednostkach istnieją nawet ogródki, w których można odbyć widzenie z dzieckiem. Realizowane są dodatkowe działania mające na celu utrzymywanie więzi rodzinnych poprzez organizowanie różnorodnych spotkań (Boże Narodzenie, Wielkanoc, Dzień Matki, Dzień Ojca, Dzień Dziecka itp.), widzeń rodzinnych oraz programów resocjalizacyjnych („Przywrócona nadzieja”, „Chwile z Tatą” itp.).

Informacje dotyczące warunków korzystania z widzeń z dziećmi w jednostkach penitencjarnych podległych Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Gdańsku oraz w Krakowie, w których osadzony był Pan Horych

W związku z kwalifikacją, zgodnie z k.k.w., skarżącego Andrzeja Horycha, jako wymagającego osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu

zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa aresztu lub zakładu, realizacja widzeń dla skarżącego podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Gdańsku odbywała się w sali widzeń znajdującej się przy oddziale przeznaczonym dla tej kategorii osadzonych.

Uwzględniając usytuowanie oddziału w odniesieniu do uwarunkowań architektonicznych Aresztu Śledczego w Gdańsku stwierdzić należy, że osoby doprowadzane do sali widzeń nie mają żadnych pośrednich jak i bezpośrednich kontaktów z osadzonymi. Doprowadzanie osób realizowane jest każdorazowo pod nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej zobowiązanych do zapewnienia bezpieczeństwa osobom doprowadzanym.

Widzenia dla osadzonych wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi "N" w Areszcie Śledczym w Krakowie realizowane są w sali widzeń. Osoby odwiedzające wpuszczane są na teren jednostki przez bramę pierwszą, a następnie poprzez dziedziniec bezpośrednio doprowadzane są do sali widzeń. Droga przemarszu osób odwiedzających nie przebiega przez oddziały mieszkalne.

Stwierdzić jednoznacznie należy, że w ww. jednostkach penitencjarnych doprowadzanie osób odwiedzających, w tym również nieletnich, nie wymaga w żadnym przypadku przejścia „przez całe więzienie, z celami po obu stronach korytarza”, gdyż osoby odwiedzające doprowadzane są do pomieszczeń, w których realizuje się widzenia osobnym wejściem, prowadzącym bezpośrednio do sali widzeń, niedostępnym dla jakichkolwiek osadzonych i w sposób niewymagający przechodzenia obok drzwi jakichkolwiek cel mieszkalnych.

Ponadto w ww. jednostkach penitencjarnych widzenia osadzonych z osobami nieletnimi realizowane są w sposób możliwie jak najmniej stresujący dla osób odwiedzających i mający na celu zacieśnianie więzi rodzinnych. Sale widzeń zlokalizowane są w miejscach usytuowanych poza ciągami komunikacyjnymi, przy których mieszczą się cele mieszkalne i w miarę możliwości w pobliżu bramy wejściowej na teren jednostki. We wszystkich jednostkach znajdują się sale widzeń z wydzielonymi kącikami zabaw dla dzieci, wyposażone w zabawki, mebelki dla dzieci i przedmioty o charakterze edukacyjno - rozwojowym (klocki, kolorowanki, ilustrowane bajki, puzzle, itp.). Aranżacja kącików zabaw dla dzieci służy zminimalizowaniu ewentualnego odczucia dyskomfortu, związanego z pobytem dziecka w pomieszczeniu zamkniętym. Osadzeni odbywający widzenia w salach, w których znajdują się kąciki zabaw mogą uczestniczyć wraz z dziećmi we wspólnych zabawach. Część jednostek realizuje również spotkania integracyjne skazanych z rodzinami, organizowane poza kodeksowym limitem widzeń.

Informacje dotyczące warunków korzystania z widzeń z dziećmi w innych zakładach penitencjarnych w Polsce

Podobne warunki widzeń z rodziną, w tym również z dziećmi, jak te przedstawione powyżej, są zagwarantowane w prawie każdej jednostce penitencjarnej w Polsce. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Centralny Zarząd Służby Więziennej warunki dogodne dla wizyt rodzinnych z dziećmi są spełnione między innymi w następujących jednostkach penitencjarnych:

- w okręgu Białystok: w Areszcie Śledczym w Hajnówce;

- w okręgu Bydgoszcz w więzieniach: w Grudziądzu, Bydgoszcz-Fordon, Koronów i Włocławek oraz w Areszcie Śledczym w Chełmnie;
- w okręgu Katowice w więzieniach: w Lublińcu (ogród ze stawem), Raciborzu i Zabrze oraz w Areszcie Śledczym Bielsko-Biała;
- w okręgu Koszalin;
- w okręgu Lublin w Areszcie Śledczym Lublin
- w okręgu Łódź w więzieniach: Łódź nr 1 i 2, Łowicz, Sieradz, Płock, Garbalin oraz w Areszcie Śledczym Piotrków Trybunalski;
- w okręgu Olsztyn w więzieniach: Iława, Kamińsk (ogród), Barczew, Dubliny oraz w Aresztach Śledczych w Olsztynie, Bartoszycach, Szczytnie, Działdowie, Ostródzie
- w okręgu Opole w więzieniach w: Opolu (ogród ze stawem z rybami i żółtiami), Strzelcach Opolskich nr 1 i 2, Brzegu, Głubczycach, Grodkowie, Kluczborku, Nysie, oddział w Turawie (ogród), Prudniku oraz w Aresztach Śledczych w Opolu i Kędzierzynie Koźle
- w okręgu Poznań w więzieniach: Krzywaniec, Wronki, Gębarzów (ogród z placem zabaw) oraz w Aresztach Śledczych: Poznań, Ostrów Wielkopolski, Śrem (coroczny piknik połączony ze spływem rzeką Wartą);
- w okręgu Rzeszów w więzieniach: Chmielów, Dębica, Jasło, Łupków, Medyka (ogród), Przemyśl, Rzeszów, Uherce Mineralne oraz w Aresztach Śledczych w Nisku i Sanoku;
- w okręgu Szczecin w więzieniach: Szczecin, Stargard Szczeciński oraz w Areszcie Śledczym Międzyrzecz;
- w okręgu Warszawa w więzieniach: Siedlce, Żytkowice oraz w Aresztach Śledczych: Grójec, Płońsk, Warszawa-Grochów, Warszawa-Białołęka, Warszawa-Mokotów, Warszawa Służewiec, Radom
- w okręgu Wrocław w więzieniach: Wrocław nr 1 i 2, Głogów, Kłodzko, Strzelin, Zaręba, Wołów, Oleśnica oraz w Aresztach Śledczych: Wrocław, Wałbrzych, Jelenia Góra, Dzierżoniów.

III. Inne naruszenia Konwencji

Środki podjęte odnośnie innych naruszeń stwierdzonych przez Trybunał:

Jeśli chodzi o środki wdrożone w celu zaradzenia problemowi nadmiernej długości tymczasowego aresztowania, tj. naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji stwierdzone w sprawie *Piechowicz p. Polsce* są one opisane w raporcie z wykonania wyroków z grupy spraw *Trzaska p. Polsce*, których badanie przez Komitet Ministrów zostało zamknięte rezolucją końcową CM/ResDH(2014)268.

Jeśli chodzi o środki wdrożone w celu zaradzenia problemowi braku równości broni w postępowaniu dotyczącym przedłużenia tymczasowego aresztowania, tj. naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji stwierdzone w sprawie *Piechowicz p. Polsce* to są one opisane w raporcie z wykonania wyroku *Chruściński p. Polsce*, (z dnia 6 listopada 2007 r.), którego badanie przez Komitet Ministrów zostało zamknięte rezolucją końcową CM/ResDH(2011)42.

Jeśli chodzi o środki wdrożone w celu zaradzenia problemowi nadmiernej długości postępowania karnego, tj. naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji stwierdzone w sprawach *Głowacki p. Polsce* i *Ślusarczyk p. Polsce* są one opisane w planie działań dotyczącym wykonania wyroków z grupy *Bąk p. Polsce*.

IV. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym, czy generalnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

12) Raport z wykonania wyroku *Hutten-Czapska p. Polsce* przekazany w dniu 8 marca 2016 r.

Sprawa

Hutten-Czapska p. Polsce, skarga nr 35014/97, wyrok z dnia 19/06/2006, ostateczny w dniu 19/06/2006, wyrok zatwierdzający ugodę z dnia 28/04/2008, ostateczny w dniu 28/04/2008

Opis sprawy

Skarżąca była jednym ze 100 000 właścicieli budynków mieszkalnych w Polsce, których dotknął system kontroli czynszów, wywodzący się z przepisów przyjętych w czasie byłego reżimu komunistycznego. System nałożył liczne restrykcje na prawa właścicieli, w szczególności, ustanawiając poziom maksymalnego czynszu, który był tak niski, że właściciele nie mogli nie tylko osiągnąć zysku, ale nawet pokryć kosztów utrzymania budynków.

W 1994 r. system kontroli czynszów miał zastosowanie do prywatnych właścicieli budynków w Polsce. Na jego podstawie właściciele byli zobowiązani do przeprowadzania prac mających na celu utrzymanie budynku, ale nie mogli pobierać czynszu, który by te koszty pokrył. Według jednej z kalkulacji, czynsze pokrywały jedynie około 60% kosztów utrzymania. Istniały również surowe ograniczenia dotyczące możliwości zakończenia umów najmu.

Ustawa z 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. z 1998 r., Nr 120, poz. 787 i Nr 162, poz. 1119 z późn. zm.) została zastąpiona nową *ustawą z 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminnym i o zmianie Kodeksu cywilnego* (Dz.U. z 2001 r., Nr 71, poz. 733 z późn. zm.), opracowaną w celu poprawy sytuacji, która pozostawiła wszystkie ograniczenia w zakresie możliwości zakończenia umowy najmu i obowiązków w zakresie utrzymania nieruchomości. Wprowadziła również nową procedurę kontroli podwyżki czynszów. Nie było np. możliwe pobieranie czynszu na poziomie przekraczającym 3% wartości odtworzeniowej danej nieruchomości. Polski Trybunał Konstytucyjny w swoich wyrokach z dnia 12 stycznia 2000 r., 10 października 2000 r. i 2 października 2002 r., stwierdził, że kontrola czynszów zarówno na podstawie ustawy z 1994 r., jak i z 2001 r. była niekonstytucyjna oraz że nakładała na właścicieli nieproporcjonalny i nadmierny ciężar. Zakwestionowane przepisy zostały uchylone. W dniu 1 stycznia 2005 r. weszły w życie nowe przepisy, przyjęte w grudniu 2004 r. Przepisy te po raz pierwszy zezwalały na pobieranie czynszu przekraczającego 3% wartości odtworzeniowej wynajmowanej nieruchomości, podwyżka mogła wynieść do 10% rocznie.

W głównym wyroku, w sprawie *Hutten – Czapska* z dnia 19 czerwca 2006 r. Wielka Izba stwierdziła naruszenie Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (ochrona własności) wskazując, że skarżąca nie mogła korzystać ze swojej własności ani pobierać czynszu najmu w odpowiedniej wysokości.

Zgodnie z tym wyrokiem, *naruszenia prawa własności w niniejszej sprawie nie należy łączyć jedynie z kwestią poziomów nakładanych czynszów, ale raczej z łącznym rezultatem obowiązywania wadliwych przepisów krajowych dotyczących ustalania czynszów oraz różnorodnymi ograniczeniami praw właścicieli nieruchomości w zakresie rozwiązywania umów najmu, nałożonych na nich ustawowych ciężarów finansowych i braku jakichkolwiek prawnych ścieżek i środków umożliwiających im skompensowanie sobie, bądź złagodzenie strat, jakie ponieśli w związku z utrzymaniem nieruchomości, a także braku subsydiowania w uzasadnionych przypadkach niezbędnych napraw przez Skarb Państwa (§ 224 wyroku z dnia 19 czerwca 2006 r.).*

Stosując procedurę wyroku pilotażowego, Europejski Trybunał uznał, że stwierdzone naruszenie było skutkiem problemu strukturalnego związanego ze złym funkcjonowaniem prawa krajowego i że pozwane państwo musi zapewnić w swoim porządku prawnym mechanizm równoważący interesy właścicieli i ogólny interes społeczeństwa zgodnie z zasadami ochrony własności.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Słuszne zadośćuczynienie z tytułu szkody majątkowej, niemajątkowej, jak również koszty i wydatki zostały zaakceptowane przez Trybunał i wypłacone przez Rząd.

2. Środki indywidualne

W 2006 r. wszyscy najemcy opuścili nieruchomość skarżącej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Po wydaniu wyroku pilotażowego, w latach 2006 - 2010 przeprowadzono kilka zmian w prawie. Obejmowały one: możliwości podniesienia wysokości czynszu; system monitorowania wysokości czynszu; konstrukcję najmu opartą na zasadzie swobody umownego i swobodnego ustalania wysokości czynszu („*najem okazjonalny*”) oraz finansowanie lokali socjalnych, aby umożliwić eksmisję najemców z nieruchomości objętych systemem czynszu regulowanego.

Biorąc pod uwagę powyższe, w swojej decyzji o niedopuszczalności z dnia 8 marca 2011 r. w sprawie *Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości w Łodzi p. Polsce* (skarga nr 3485/02) Trybunał zdecydował o zamknięciu procedury pilotażowej w sprawie systemowych i strukturalnych naruszeń praw człowieka zastosowanej do spraw „czynszów kontrolowanych”.

Trybunał za satysfakcjonujące uznał zmiany, wprowadzone w polskim prawie i procedurze, dzięki którym właściciele nieruchomości otrzymali możliwość uzyskania refundacji kosztów

poniesionych na utrzymanie ich nieruchomości; w tym stopniowy zwrot zainwestowanego kapitału poprzez czynsz oraz możliwość uzyskania „godziwego zysku”, a także możliwość otrzymania kompensacji za naruszenie ich praw w przeszłości.

W tej decyzji Trybunał podkreślił dwa elementy wśród tych, które miały podlegać nadzorowi Komitetu Ministrów. Pierwszy z nich miał charakter materialny, tj. funkcjonowanie w praktyce „najmu okazjonalnego”. Drugi element dotyczył krajowego systemu kompensacji dla właścicieli nieruchomości będących w takiej sytuacji, jak skarżąca, a w szczególności terminu, do którego można żądać kompensacji w ramach tej procedury.

Szczegółowe informacje o wszystkich podjętych środkach, w tym funkcjonowanie „najmu okazjonalnego” i wybór terminu dla celów kompensacyjnych zostały przedstawione poniżej.

A. Zmiany mające wpływ na stosunki pomiędzy właścicielami a najemcami

- a. *Ustawa z dnia 15 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy z 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2007 r. (Dz.U. z 2006 r., Nr 249, poz. 1833)*

Ww. ustawa zmieniła liczne przepisy regulujące najem, jego wypowiedanie i poziomy czynszu w związku z implementacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. i wynikającymi z niego zaleceniami dla parlamentu z dnia 29 czerwca 2005 r., jak również kolejnymi wyrokami Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 maja i 11 września 2006 r. Nowelizacja z grudnia 2006 r. miała ważny pozytywny wpływ na prawa własności właścicieli.

Zgodnie z dyrektywami wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. i jego zaleceniami z czerwca 2005 r.⁷ wprowadzono jasną definicję wydatków poniesionych na utrzymanie wynajmowanej nieruchomości i zasadę, że muszą być one pokrywane przez czynsz pobierany za mieszkanie. Ponadto wyraźnie przewidziano, że właściciel jest uprawniony do podniesienia czynszu do kwoty pokrywającej nie tylko koszty utrzymania, ale także zabezpieczającej zwrot kapitału inwestycyjnego i godziwy zysk z wynajmowania własności.

Ponadto w celu zrekompensowania czynszu utraconego przez właścicieli w konsekwencji zwłoki władz w zapewnieniu zakwaterowania socjalnego dla chronionych lokatorów, w stosunku do których wydano nakazy eksmisji (art. 18 ust. 5 nowelizowanej ustawy) nowelizacja z grudnia 2006 r. wprowadziła wyraźną odpowiedzialność władz za jakąkolwiek szkodę zaistniałą w związku z tym. W szczególności umożliwiła właścicielom wyrównanie różnicy pomiędzy czynszem płaconym przez lokatora i swobodnie określanym czynszem warunkowanym rynkiem.

Ustawa z 2006 r. została również przyjęta w celu stymulowania inwestycji w budownictwie socjalnym, w tym budowanie komunalnych budynków mieszkaniowych. Przyjmując te przepisy, państwo uznało problemy gmin odpowiedzialnych za zapewnienie mieszkań komunalnych osobom do nich uprawnionych, na podstawie orzeczeń sądowych zarządzających ich eksmisję z prywatnych mieszkań oraz odpowiedzialnych za zapewnienie

⁷. Zobacz §133-142 wyroku ws. *Hutten-Czapska* p. Polsce.

miejsc w schroniskach dla osób ubogich i bezdomnych. Ustawa z 2006 r. wprowadziła system bezzwrotnego wsparcia państwa, do wysokości 30-50% kosztów inwestycji dla gmin i innych jednostek, do których te przepisy się odnoszą. Środki te miały na celu stopniowe zwiększanie istniejącej puli zasobu gmin przeznaczanego na mieszkania socjalne i zapewnienie skuteczniejszej podaży i dystrybucji niskoczynszowych mieszkań dla uboższych, którzy wcześniej zajmowali mieszkania w budynkach prywatnych podlegających systemowi czynszów kontrolowanych.

Europejski Trybunał w swojej decyzji wydanej w sprawie skargi *Stowarzyszenia Właścicieli nieruchomości w Łodzi p. Polsce*, podkreślił, że: *Trybunał uznał już, że generalne rozwiązania przyjęte przez pozwane państwo w celu rozwiązania problemów systemowych, zidentyfikowanych w wyroku pilotażowym, zajęły się w satysfakcjonujący sposób, wczesniejszym brakiem przepisów prawnych umożliwiającymi właścicielom odzyskanie kosztów poniesionych na utrzymanie własności, a zatem chroniących ich przed stratami finansowymi w sytuacjach, w których czynsz płacony przez lokatorów był niewystarczający. Trybunał zauważył również, że aktualnie obowiązujące nowe zasady prawne pozwalają im na włączanie w pobierany czynsz stopniowego zwrotu kapitału inwestycyjnego na zakup lub modernizację nieruchomości. Ponadto prawo właścicieli do uzyskiwania dochodu z czynszu zostało wyraźnie zagwarantowane przez prawo (§ 85).*

- b. Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie Ustawy z 2001 o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie w dniu 28 stycznia 2010 (Dz.U. z 2010 r., Nr 3, poz. 13)

Ustawa ta wprowadziła instytucję tzw. „najmu okazjonalnego” – najmu opartego całkowicie na czynszu kształtowanym przez umowę i rynek, dowolnie określanym przez strony. Większość przepisów ustawy z 2001 r., w szczególności te dotyczące ochrony lokatorów, warunków podwyższania czynszu, wypowiedzenia umowy najmu i restrykcji eksmisji nie odnoszą się do najmu okazjonalnego. W rezultacie właściciel wolnego mieszkania może zawrzeć umowę najmu opartą na elastycznych zasadach i jeśli potencjalny najemca musiał notarialnie zadeklarować, że opuści mieszkanie wraz z zakończeniem okresu najmu, procedura eksmisji jest uproszczona i niezależna od zapewnienia zakwaterowania lokatorowi. Wysokość czynszu i warunki jego podwyżki są w sposób dowolny określane w umowie najmu i nie podlegają żadnym ograniczeniom wymienionym w ustawie z 2001 r. Podczas spisywania umowy najmu, lokator jest zobowiązany do przedstawienia oświadczenia w formie aktu notarialnego, w którym wyraża zgodę na dobrowolne opuszczenie wynajmowanego mieszkania wraz z zakończeniem umowy najmu i wskazuje lokal, w których będzie mógł zamieszkać w razie eksmisji.

Dane dotyczące umów najmu okazjonalnego zawartych w ciągu ostatnich 5 lat przedstawiają się następująco:

- w 2010 – zawarto 1 480 umów najmu okazjonalnego;
- w 2011 – zawarto 2 255 umów najmu okazjonalnego;
- w 2012 – zawarto 3 093 umów najmu okazjonalnego;
- w 2013 – zawarto 4 178 umów najmu okazjonalnego;

w 2014 – zawarto 5 117 umów najmu okazjonalnego.

Należy podkreślić, że zdecydowana większość wszystkich aktualnie zawieranych w Polsce umów najmu jest zawierana na podstawie przepisów *Kodeksu cywilnego* i jest ograniczana jedynie wolą stron, szczególnie w takim zakresie, jak długość trwania umowy, jej wypowiedzenie i przede wszystkim wysokość czynszu. Właściciel może podwyższyć czynsz jedynie zgodnie z warunkami określonymi w umowie. Strony nie są zatem ograniczane regulacją ustawy w zakresie częstotliwości, czy wysokości podwyżek. Strony mogą we własnym zakresie ułożyć sobie zasady kształtowania nowej stawki czynszu najmu zgodnie z zasadą wolności kontraktowej.

Powyższa ustawa z 2009 r. wprowadziła możliwość korzystania z formuły najmu okazjonalnego przez jednostki nie prowadzące działalności gospodarczej w sferze wynajmu lokali. W rezultacie pozytywnego wdrożenia tej ustawy z 2009 r. w dniu 27 września 2013 r. przyjęto nową ustawę. Była to *Ustawa o pomocy państwa w nabyciu pierwszego mieszkania przez młodych ludzi*, (Dz. U. z 2013 r. poz. 1304), która weszła w życie w dniu 23 listopada 2013 r. Ustawa z 2013 r. rozszerzyła możliwość korzystania z formuły najmu okazjonalnego także na jednostki prowadzące działalność gospodarczą w sferze wynajmu lokali, jak osoby prawne, w tym deweloperzy.

W konsekwencji tych zmian najem okazjonalny jest instrumentem, który może być stosowany przez osoby fizyczne, osoby prawne i inne podmioty odnośnie do całego zasobu mieszkaniowego, wyłączając publiczny zasób mieszkaniowy i budynki komunalne wynajmowane osobom z niskim dochodem.

c. *Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych* (Dz.U. z 2006 r., Nr 251, poz. 1844)

Ustawa ustanawia warunki otrzymania wsparcia finansowego od państwa na budowę lokali mieszkalnych w ramach mieszkalnictwa socjalnego (jak definiuje to *ustawa o ochronie praw lokatorów z 2001 r.*) i dla celów zabezpieczenia innych form zakwaterowania dla mniej zamożnych.

Taką pomoc mogą otrzymać gminy, związki międzygminne i organizacje pożytku publicznego w związku z budową, remontem, przebudową, zmianą sposobu użytkowania, czy kupnem budynków, w wyniku czego powstaną lokale socjalne. W zależności od charakteru przedsięwzięcia, dostępne subsydia kształtują się na poziomie od 30% do 50% kosztów inwestycji (art. 13 ustawy zmienionej w dniu 12 lutego 2009 r. (Dz.U. z 2009 r., Nr 39, poz. 309)). Wpłaty są zabezpieczone przez Bank Gospodarstwa Krajowego środkami Funduszu Dopłat.

W tym kontekście należy odnotować mechanizm wsparcia finansowego z budżetu państwa na rzecz rozwoju mieszkalnictwa socjalnego przeznaczonego dla osób najuboższych i osób eksmitowanych z innych zasobów. W ramach programu wspierającego budownictwo socjalne w latach 2007-2012, budżet państwa przyznał wsparcie finansowe na wdrożenie ok.

11 000 mieszkań komunalnych i socjalnych, mieszkań chronionych i zakwaterowania dla ofiar powodzi oraz 879 miejsc w noclegowniach i domach dla osób bezdomnych.

W 2012 r. wykorzystano na ten cel 120 milionów złotych (około 29 milionów euro). Oczekuje się, że w kolejnych latach zobowiązania finansowe budżetu państwa w tej sferze pozostaną na odpowiednio wysokim poziomie. Rządowy dokument „*Główne problemy, cele i kierunki programu wspierania rozwoju budownictwa mieszkaniowego do 2020 r.*” przewiduje osiągnięcie w 2015 r., rocznych rezultatów programu wspierania budownictwa socjalnego w liczbie około 7 500 miejsc i 400 łóżek.

W ramach programu wspierania rozwoju budownictwa mieszkaniowego z budżetu państwa, który jest wdrażany na podstawie przepisów powyższej ustawy z dnia 8 grudnia 2006 r. w latach 2013-2015: zaakceptowano 427 wniosków inwestorów. Według tych wniosków inwestorzy planują stworzyć 2 632 lokali socjalnych, 3 082 mieszkań komunalnych, 33 mieszkań chronionych, 100 miejsc w schroniskach, jak również 253 miejsca w domach dla osób bezdomnych za całkowitą kwotę 291 088 tys. złotych.

W dniu 25 września 2015 r. przyjęto *Ustawę o zmianie ustawy z dnia 8 grudnia 2006 o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych* (Dz.U. z 2015 r., poz. 1815). W dniu 21 listopada 2015 r. ustawa ta weszła w życie. Celem nowelizacji jest stworzenie możliwości dla gmin skorzystania z pomocy finansowej Funduszu Dopłat na rzecz lokali mieszkalnych, które stanowiły wcześniej mieszkania zakładowe. Ponadto nowelizacja wprowadziła pewne rozwiązania mające na celu stymulację samorządów w sferze budownictwa komunalnego, tj.:

1. rozszerzono katalog beneficjentów programu o spółki gminne;
2. ograniczono wymóg równoległego utworzenia lokali socjalnych, do powierzchni lub liczby co najmniej równej powstałym w ramach programu mieszkaniom komunalnym (dotychczas spełnienie wymogu dotyczyło utworzenia ekwiwalentnej liczby i powierzchni lokali socjalnych). W przypadku zakupu byłych mieszkań zakładowych obowiązek ten został wyłączony;
3. zwiększono o 5 punktów procentowych wysokość finansowego wsparcia, o jaką może ubiegać się inwestor, tj. z 30 – 50% do 35-55% (w przypadku nowego przedsięwzięcia polegającego na zakupie byłych mieszkań zakładowych wysokość wsparcia wynosi 30% jego kosztów).

Materialne rezultaty programu wspierania z budżetu państwa rozwoju budownictwa socjalnego (2013-2015)

edycje	Wnioski kwalifikujące się do finansowania
--------	---

	Liczba wniosków	Liczba lokali socjalnych	Liczba mieszkań chronionych	Liczba miejsc w noclegowniach	Liczba miejsc w domach bezdomnych	Liczba mieszkań komunalnych (bez mieszkań komunalnych dla powodźian)	Kwota dofinansowania (w tysiącach złotych)
Edycja wiosenna 2013	62	337	10	31	56	484	38 391
Edycja jesienna 2013	63	347	-	31	23	536	41 784
Edycja wiosenna 2014	79	547	2	38	-	495	52 415
Edycja jesienna 2014	50	340	9	-	60	325	32 697
Edycja wiosenna 2015	71	325	10	-	-	584	51 965
Edycja jesienna 2015	102	736	2	-	114	658	73 835
łącznie kwota	427	2 632	33	100	253	3 082	291 088

d. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy o gospodarce nieruchomościami z 1997 r. oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007 r., Nr 173, poz. 1218)

Ustawa ta wprowadziła nowe narzędzie monitorowania poziomu czynszów w Polsce – tzw. „lustro czynszowe”, które miało na celu zapewnienie przejrzystości podwyżek czynszów i ułatwienie określania czynszu i innych opłat w indywidualnych umowach najmu zawieranych w danym miejscu. Z tego narzędzia korzystały również sądy cywilne zajmujące się sporami dotyczącymi podwyżek czynszu wszczynanymi przez lokatorów, którzy nie akceptowali podwyżek wprowadzanych przez właścicieli. Celem narzędzia było dostarczenie sądom wiarygodnych danych, które umożliwią im ocenę zasadności takich podwyżek. Funkcjonowanie tego mechanizmu jest stale monitorowane przez Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa.

e. Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. zmieniająca ustawę o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2011 r., Nr 224, poz. 1342)

Celem tej nowelizacji było zwiększenie skuteczności i tempa wdrażania orzeczeń eksmisji. Na podstawie nowej regulacji, gmina – zobowiązana prawem do zapewnienia tymczasowego zakwaterowania – realizując wezwanie komornika powinna wskazać tymczasowe zakwaterowanie na pół roku. Jeśli gmina nie spełni tego obowiązku w ustawowym terminie, komornik może eksmitować lokatorów do noclegowni lub schroniska, które to miejsca również powinny być wskazane przez gminę. Ponadto, zgodnie z nowymi przepisami prawo do czasowego zakwaterowania nie przysługuje dłużnikowi, jeżeli tytuł egzekucyjny stwierdza, że eksmisja została nałożona z powodu stosowania przemocy w rodzinie, poważnych lub uporczywych naruszeń porządku domowego, czy niewłaściwego postępowania uciążliwego dla innych lokali w budynku. Komornik może eksmitować taką osobę do noclegowni, bądź budynku dla osób bezdomnych bez czekania na wskazanie przez gminę tymczasowego zakwaterowania. Jednocześnie gmina była zobowiązana do stworzenia zasobu lokali tymczasowych do wynajęcia. Poprzez tworzenie zasobu rozumie się jakiegokolwiek działanie dozwolone prawem mające na celu budowę, bądź nabycie takich lokali przez gminę, czy też odpowiednie przeznaczenie lokali już istniejących w zasobie gminy. Zmienione przepisy umożliwiły roszczenie kompensacyjne w stosunku do gminy, w sytuacji, gdy gmina nie wywiąże się z obowiązku wskazania tymczasowego zakwaterowania. Taka kompensacja jest

dostępna na tej samej podstawie, co kompensacja dla właścicieli wynajmowanych mieszkań z powodu braku budownictwa socjalnego.

B. Zmiany wprowadzające mechanizm kompensacyjny umożliwiający właścicielom kompensację strat, jakie ponieśli w związku z utrzymywaniem własności

a. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów, która została przyjęta przez parlament w dniu 21 listopada 2008 r. i weszła w życie w dniu 19 marca 2009 r. (Dz.U. z 2008 r., Nr 223, poz. 1459)

Ustawa jest częścią rządowego programu mieszkaniowego, mającego na celu poprawę stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych. Dotyczy w szczególności kamienic – zarówno państwowych jak i prywatnych – które, jak stanowi uzasadnienie do niej, zostały zaniedbane i popadły w ruinę na skutek funkcjonowania systemu czynszów regulowanych, który uniemożliwiał właścicielom otrzymywanie czynszu zapewniającego środki na inwestycje w utrzymanie i remonty.

Na podstawie art. 3-7 ustawy, inwestor, który przeprowadził prace renowacyjne lub termomodernizację jest uprawniony do tzw. premii remontowej lub termomodernizacyjnej.

Przyznanie takiej premii obwarowane jest ustawowym warunkiem, że przedsięwzięcie remontowe lub termomodernizacyjne będzie skutkowało oszczędnością energii, w szczególności na potrzeby ogrzewania budynków i systemu zaopatrzenia w ciepłą wodę. Premie są dostępne jedynie w odniesieniu do odpowiednio dużych, kosztownych przedsięwzięć.

Premia remontowa oznacza w praktyce częściową refundację kredytu zaciągniętego na renowację budynku, w tym wymianę okien, renowację balkonów, montaż niezbędnych instalacji i urządzeń lub przebudowę budynku skutkującą jego ulepszeniem.

Zgodnie z art. 9, refundacja kosztów renowacji może wynieść do 20% kredytu zaciągniętego przez inwestora, ale nie więcej niż 15% kosztów całego przedsięwzięcia remontowego. Poziomy premii termomodernizacyjnych to odpowiednio 20% i 16%.

Wypłata premii jest zabezpieczona przez Bank Gospodarstwa Krajowego środkami przeznaczonymi na Fundusz Termomodernizacji i Remontów. BGK przelewa środki do banku, który udzielił kredytu, jeśli przedsięwzięcie jest zrealizowane w terminie określonym w umowie kredytu.

Ustawa wprowadziła system premii kompensacyjnych dla właścicieli, których nieruchomości podlegały systemowi czynszów regulowanych w okresie od 12 listopada 1994 r do 25 kwietnia 2005 r.⁸

⁸ Data wejścia w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 r. (zobacz wyrok ws. *Hutten-Czapska p. Polsce*, §§ 136-141).

Rezultaty programu termomodernizacji i remontów
w okresie od drugiej połowy 2010 r. do 2015 r.

	II połowa 2010	2011	2012	2013	2014	2015	Razem
Premia termomodernizacyjna							
Liczba przyznanych premii	1 082	3 412	2 856	1 314	2 472	2 271	13 407
Kwota przyznanych premii (w mln złotych)	48,9	162,7	139,4	63,4	131,2	117,7	663,3
Wartość przedsięwzięć (w mln złotych)	364,5	1 169,3	1 018,8	464,3	595,8	893,4	4 506,1
Liczba mieszkań (w tysiącach)	brak danych	brak danych	110,4	33,9	88,7	80,6	313,6
Premia remontowa							
Liczba przyznanych premii	326	657	658	313	741	691	3 386
Kwota przyznanych premii (w mln złotych)	16,2	31,5	31,8	14,2	31,4	29,3	154,4
Wartość przedsięwzięć (w mln złotych)	114,8	223,6	226,2	101,4	116,71	207,7	990,4
Liczba mieszkań (w tysiącach)	brak danych	brak danych	19,1	5,8	12,6	11,5	49,0
Premia kompensacyjna							
Liczba przyznanych premii	25	66	86	166	185	198	726
Kwota przyznanych premii (w mln złotych)	2,4	10,8	14,8	22,9	22,9	31,2	105,0
Wartość przedsięwzięć (w mln złotych)	3,6	12,3	17,2	25,9	13,99	33,4	106,4
Liczba mieszkań (w tysiącach)	brak danych	brak danych	0,6	1,3	1,5	1,7	5,1
razem							
Liczba przyznanych premii	1 433	4135	3600	1793	3398	3 160	17 519
Kwota przyznanych premii (w mln złotych)	67,5	204,9	186,0	100,6	185,5	178,2	922,7
Wartość przedsięwzięć (w mln złotych)	482,9	1 405,2	1 262,2	591,6	726,5	1 134,5	5 602,9
Liczba mieszkań (w tysiącach)	brak danych	brak danych	130,1	41,0	102,8	93,8	367,7

b. Ustawa z dnia 5 marca 2010 r. o zmianie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów, która weszła w życie w dniu 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. z 2010 r., Nr 76, poz. 493)

Nowelizacja umożliwiła właścicielom uzyskanie premii kompensacyjnej bez konieczności zaciągania kredytu w banku na inwestycję. W celu otrzymania premii kompensacyjnej, właściciel musi dołączyć do swojego wniosku poświadczane kopie dokumentów potwierdzających, że jego nieruchomość podlegała systemowi czynszów regulowanych i wskazać okres, czy okresy, w których te ograniczenia miały zastosowanie. Musi też przedstawić dokumenty określające zakres prac renowacyjnych szacowane koszty inwestycji.

Na podstawie zmienionego art. 19 ust. 4 Bank Gospodarstwa Krajowego przelewa premię kompensacyjną na rzecz inwestora po poniesieniu przez niego wydatków wynikających z

projektu renowacyjnego, zgodnie ze wskazanym zakresem prac. Premia kompensacyjna nie może przekroczyć kosztów inwestycji.

W rezultacie powyższych zmian właściciel może wybrać pomiędzy zwykłą i uproszczoną procedurą uzyskania premii kompensacyjnej.

W procedurze zwykłej niezbędne jest zaciągnięcie kredytu na planowaną inwestycję i spełnienie wymogów zawartych w art. 7 ustawy z 2008 r. w zakresie redukcji zużywanej energii, która musi zostać osiągnięta w wyniku podjętych prac renowacyjnych. Wymagane są również: projekt budowlany oraz audyt remontowy lub energetyczny. Minimalny koszt inwestycji nie może być niższy od ustawowego progu, który jest określany przez odwołanie do tzw. „wskaźnika kosztów inwestycji”. Właściciel może skorzystać z premii kompensacyjnej i remontowej, czy z premii kompensacyjnej i termomodernizacyjnej w tym samym czasie. Po zakończeniu przedsięwzięcia Bank Gospodarstwa Krajowego przesyła pieniądze do banku, który udzielił kredytu, który odlicza przekazaną kwotę od kwoty kredytu.

W procedurze uproszczonej właściciel może sfinansować inwestycję z własnych środków, czy też znaleźć źródła finansowania projektu inne niż kredyt z banku. Do wniosku muszą być załączone dokumenty wskazujące zakres i koszty planowanych prac, ale nie jest wymagany projekt budowlany oraz audyt remontowy lub energetyczny. Nie ma też szczególnych wymogów dotyczących kosztów planowanej inwestycji, ale muszą one co najmniej dorównywać lub być wyższe od premii kompensacyjnej dostępnej dla danej osoby. Właściciel kontaktuje się bezpośrednio z Bankiem Gospodarstwa Krajowego wnioskując o przyznanie i wypłacenie premii.

Właściciel, który wybrał procedurę uproszczoną może, jeśli spełni odpowiednie warunki, skorzystać później z premii remontowej lub termomodernizacyjnej.

Władze rozpowszechniły szczegółowe informacje o warunkach uzyskania premii kompensacyjnej przez osoby poszkodowane przez funkcjonowanie systemu czynszu regulowanego oraz wyczerpujące wyjaśnienie służącego do obliczania jej wysokości wzoru matematycznego i jego poszczególnych elementów. Udostępniły również serwis informacyjny dla potencjalnych wnioskodawców na stronie Banku Gospodarstwa Krajowego (<http://www.bgk.com>), umożliwiając im obliczenie, czy przygotowanie symulacji ich premii z pomocą specjalnego kalkulatora. Wszystkie niezbędne dane (obowiązujące wskaźniki przeliczeniowe, odpowiednie wskaźniki wartości odtworzeniowej jednego metra kwadratowego powierzchni użytkowej powierzchni w budynkach mieszkalnych we wszystkich regionach Polski, ceny jednego metra kwadratowego w budynkach mieszkalnych w danym czasie i wszystkie inne właściwe informacje statystyczne) są również dostępne na stronie internetowej. Do dyspozycji wnioskodawców są również teksty PDF ustawy z 2008 r., nowelizacji z marca 2010 r., Regulaminu dla Inwestorów i dwa standardowe formularze wniosków o premię kompensacyjną – jeden dla zwykłej, a drugi dla uproszczonej procedury.

Europejski Trybunał już w cytowanej decyzji w sprawie *Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości w Łodzi p. Polsce* pozytywnie ocenił system premii kompensacyjnych. W § 88 tej decyzji stwierdził, że *system kompensacji wprowadzony ustawą w 2008 r. oferuje osobom poszkodowanym rzeczywiste szanse na rekompensatę szkody spowodowanej systemowym*

naruszeniem Artykułu 1 Protokołu Nr 1 zidentyfikowanym w sprawie pilotażowej. W konsekwencji władze stworzyły mechanizm umożliwiający praktyczne załatwienie roszczeń związanych z naruszeniem Konwencji, co może być uznane za spełniające tę samą funkcję, jak zasądzenie zadośćuczynienia na podstawie Artykułu 41 Konwencji.

c. Funkcjonowanie w praktyce nowelizacji z marca 2010 r.

Według rządu od 7 czerwca 2010 r., tj. od dnia wejścia w życie nowelizacji z marca 2010 r. do końca października 2010 r. do Banku Gospodarstwa Krajowego wpłynęło 41 wniosków o przyznanie premii kompensacyjnej, z których w 12 przypadkach premię przyznano, a w pozostałych było konieczne uzupełnienie informacji. Żaden z wniosków nie został odrzucony i całkowita kwota przyznanych premii wyniosła 750 000 złotych (około 184 000 euro). Dla porównania w 2009 r. wpłynął i został pozytywnie załatwiony jedynie jeden wniosek.

d. Data końcowa dla premii kompensacyjnej

Regulacje dotyczące czynszów regulowanych przestały obowiązywać w dniu 26 kwietnia 2005 r., tj. w dniu publikacji w Dzienniku Ustaw wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 kwietnia 2005 (sygn. K 4/05).

Od wejścia w życie i zarazem promulgacji w Dzienniku Ustaw wyroków Trybunału Konstytucyjnego, powyższe restrykcje w zakresie poziomu podwyżek czynszów stały się nieważne w Polsce od dnia 26 kwietnia 2005 r. Od tego dnia właściciele mają możliwość podnosić czynsz zgodnie z ustawą i sytuacja podobna do sytuacji skarżącej nie powinna już zaistnieć. Niemniej jednak, gdy wyjątkowo jakiś podmiot stanie się ofiarą naruszenia Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji, w okolicznościach podobnych do sprawy skarżącej po dniu 26 kwietnia 2005 r. i poniesie szkodę, taka osoba może wnieść roszczenie kompensacyjne na podstawie art. 417¹ Kodeksu cywilnego.

C. Informacje o nowych środkach prawnych przyjętych od początku 2011 r.

Ponadto w 2015 r. ustawa z dnia 26 października z 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego (Dz. U. z 2015 r. poz. 2071) wprowadzono nowy program wspierania budownictwa mieszkaniowego w sferze budownictwa społecznego budownictwa czynszowego. Pierwsza edycja tego programu rozpoczęła się w dniu 1 listopada 2015 r. od kiedy można było składać wnioski.

Przyznane przez Bank Gospodarstwa Krajowego zwrotne finansowanie preferencyjne jest skierowane do kwalifikowanych inwestorów (towarzystw budownictwa społecznego, spółdzielni mieszkaniowych i spółek gminnych) wdrażających projekty mające na celu budowę mieszkań do wynajęcia dla gospodarstw domowych z umiarkowanym dochodem, szczególnie dla rodzin z dziećmi.

Zgodnie z założeniami programu w ciągu 10 lat Bank Gospodarstwa Krajowego przeznaczy na program kwotę 4,5 miliardów złotych, a budżet państwa: 751,9 milionów złotych. Powyższe wsparcie finansowe ma na celu stworzenie 30 tysięcy mieszkań z umiarkowanym czynszem. Nowe przepisy wymagają zawarcia umowy pomiędzy

inwestorem i gminą właściwą miejscowo dla planowanego przedsięwzięcia. Taka umowa powinna obejmować przewidywalne formy udziału finansowego gminy w kosztach projektu, planowaną liczbę mieszkań, których lokatorami będą osoby wskazane przez gminę, w tym osoby, które aktualnie korzystają z zasobu mieszkaniowego gminy, jak również minimalną liczbę lokali, których lokatorami będą osoby wychowujące co najmniej jedno dziecko.

D. Rozpowszechnianie wyroku i szkolenia.

Wyrok w niniejszej sprawie został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto, zarówno wyrok, jak i decyzja ws. *Stowarzyszenie Właściciele Nieruchomości w Łodzi p. Polsce* zostały przesłane do dawnego Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej (aktualnie Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa), które jest odpowiedzialne za kwestię mieszkaniowe.

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie i że podjęte środki generalne są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje obowiązki wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

13) Raport z wykonania wyroku *Jaremowicz p. Polsce* przekazany w dniu 26 kwietnia 2016 r.

Sprawa

Jaremowicz, skarga nr 24023/03, wyrok z dnia 5/01/2010, ostateczny w dniu 05/04/2010

Opis sprawy

Skarżący Paweł Jaremowicz odbywał karę pozbawienia wolności za usiłowanie włamania kiedy w czerwcu 2003 r. zwrócił się do właściwych władz, aby te wyraziły zgodę na zawarcie przez niego związku małżeńskiego w zakładzie karnym.

W sprawie Jaremowicz, w czerwcu 2003 r. skarżący i inna osadzona zwrócili się o wydanie zezwolenia na zawarcie małżeństwa. Właściwe władze odmówiły, wskazując w uzasadnieniu powody, które w żadnym razie nie dotyczyły bezpieczeństwa zakładu karnego, bądź zapobiegania naruszeniu porządku, ale ograniczały się do oceny charakteru i jakości związku skarżącego z M.H. Władze stwierdziły, że skoro skarżący oraz M.H. (początkowo także osadzona w tej samej placówce), nie mogli udowodnić swojej znajomości, jako istniejącej przed ich pobytem w zakładzie karnym, to taka znajomość była „nielegalna”. Ponadto władze uznały, że okoliczności, w których nawiązała się więź pomiędzy parą, zaistniały w „zakładzie karnym” i miały charakter „z pewnością nielegalny” – co oznaczało, że więź ta była „bardzo powierzchowna” i „niewskazana” z punktu widzenia resocjalizacji skarżącego.

Europejski Trybunał uznał, że w tej sprawie nie wyważono różnych interesów społecznych i indywidualnych w sposób zgodny z Konwencją. W rezultacie, zastosowane środki naruszyły istotę prawa skarżącego do zawarcia związku małżeńskiego.

W opinii Trybunału naruszenie Konwencji spowodowane zostało raczej brakiem powściągliwości odpowiednich władz krajowych w wykonywaniu władzy dyskrecyjnej, jak również tym, że nie znaleziono równowagi między różnymi interesami społecznymi i indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją niż brakiem szczegółowych zasad dotyczących zawierania związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych. Nawet jeśli działanie sądu nakierowane było na zapewnienie odpowiedniego przebiegu postępowania to nie uwzględniono zachowania odpowiedniej równowagi celem poszanowania podstawowych praw skarżącego wynikających z Konwencji (naruszenie Artykułu 12 Konwencji).

Sprawa ta dotyczy ponadto braku skutecznego środka odwoławczego. W kontekście sprawy Pana Jaremowicza, mimo iż skarżący uzyskał zezwolenie na ślub około pięć miesięcy po złożeniu wniosku, Trybunał stwierdził, że opóźnienie to było nadmierne i nie można powiedzieć, że zaoferowano skarżącemu niezbędną pomoc, tj. szybką decyzję co do istoty roszczenia (naruszenie Artykułu 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	1 500 euro	2 500 euro
Termin płatności: 05/07/ 2010			Wypłacono: 21/06/2010

2. Środki indywidualne

Skarżący ostatecznie uzyskał zgodę na zawarcie związku małżeńskiego, z której nie skorzystał.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułu 12 Konwencji

A. Ramy prawne

Przede wszystkim należy podkreślić, że postanowienia *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.) nie ograniczają prawa więźniów lub osób tymczasowo aresztowanych do zawarcia związku małżeńskiego. Odpowiednie postanowienia - w odniesieniu do prawa do zawarcia małżeństwa przez każdego człowieka – zawiera *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2012 r., poz. 788), (dalej k.r.o.), z dnia 25 lutego 1994 r. oraz *Prawo o aktach stanu cywilnego* (Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264), (dalej p.a.s.c.), z dnia 29 września 1986 r.

Ponadto w art. 58 ust. 3 p.a.s.c. przewidziano możliwość zawarcia małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego poza budynkiem urzędu.

Należy wskazać, że w praktyce, aby zawrzeć związek małżeński w jednostce penitencjarnej, wymagana jest zgoda kierownika tejże jednostki, tj. dyrektora zakładu karnego bądź aresztu.

B. Praktyka władz krajowych

Źródłem naruszenia Artykułu 12 Konwencji w powyższej sprawie zdaje się być nieprawidłowa praktyka władz krajowych. W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom, polskie władze podjęły szereg środków o charakterze upowszechniającym.

W kontekście powyższego należy zaznaczyć, że wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto w 2011 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa w sprawach polskich – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*” – w tym odniesienie do ww. wyroku. Publikacja ta została nieodpłatnie rozpowszechniona wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Od 2012 r. informacje o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Trybunał, które dotyczy praktyki sądów krajowych, przesyłane są do prezesa właściwego sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwej prokuratury.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu podejmuje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów, zarówno w ramach szkolenia wstępnego, jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń o charakterze systemowym, który został zainicjowany w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji dotyczących najczęstszych naruszeń Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w odniesieniu do spraw z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten jest w toku; każdego roku, ok. 500-600 sędziów oraz prokuratorów bierze w nim udział. Ostatecznie, w ciągu 5-7 lat wszyscy sędziowie sądów powszechnych oraz prokuratorzy powinni odbyć takie szkolenie. Program szkolenia obejmuje między innymi informacje dotyczące standardów Trybunału w zakresie praw osób pozbawionych wolności, w szczególności – prawa do zawarcia małżeństwa.

Wyroki Trybunału rozpowszechnione zostały także wśród funkcjonariuszy służby więziennej oraz innych pracowników. Przedstawiane są także podczas spotkań szkoleniowych z przedstawicielami jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Orzecznictwo Trybunału jest również przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz pracowników. Wyroki Trybunału są udostępniane także osobom zatrzymanym oraz aresztowanym.

2. Naruszenie Artykułu 13 Konwencji

Trybunał stwierdził, że prawdą jest, iż skarżący Jaremowicz ostatecznie uzyskał zgodę na zawarcie małżeństwa, a także to, iż skarżący miał możliwość i tak też uczynił, odwołania się od początkowej odmowy do sądu penitencjarnego. Jednakże procedura ta trwała prawie pięć miesięcy, a żadne orzeczenie w sprawie jego odwołania nie zostało wydane do czasu,

kiedy władze więzienne w końcu zmieniły swoją pierwotną decyzję, a wówczas zażalenie stało się bezprzedmiotowe. Dlatego też nie można stwierdzić, aby w przedmiotowej sprawie procedura ta przyniosła wnioskodawcy wymagany efekt, to znaczy szybką decyzję w sprawie istoty jego zarzutu naruszenia Artykułu 12 Konwencji.

W praktyce osoba osadzona, która chce zawrzeć związek małżeński, musi otrzymać zgodę kierownika jednostki penitencjarnej.

W przypadku odmowy udzielenia zgody przez kierownika zakładu penitencjarnego skarżący, na podstawie art. 6 i 7 k.k.w. może złożyć skargę do organu wyższego szczebla w Służbie Więziennej lub odpowiednio do sądu penitencjarnego.

W odniesieniu do powyższego Rząd jest zdania, że opisane wcześniej środki podnoszące świadomość są wystarczające dla naprawienia braków stwierdzonych przez Trybunał w sprawie *Jaremowicz*. Przedstawione niżej statystyki potwierdzają, że problem już nie istnieje.

Dane przedstawione przez Centralny Zarząd Służby Więziennej potwierdzają, że problem stwierdzony przez Trybunał w wyroku w sprawie *Jaremowicz* miał charakter jednostkowy. Zgodnie z powyższymi danymi, w Polsce w 2014 r. wniesiono 283 wnioski o wydanie zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych i 315 w 2015 r. Wszystkie wnioski zostały uznane. Powyższe statystyki wyraźnie wskazują, że problem niewydawania zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych pojawia się bardzo rzadko.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

14) Raport z wykonania wyroków z grupy *Kaprykowski p. Polsce* przekazany w dniu 21 czerwca 2016 r.

Sprawy

D. G., skarga nr 45705/07, wyrok z dnia 12/02/2013, ostateczny 12/05/2013
Grzywaczewski, skarga nr 18364/06, wyrok z dnia 31/05/2012, ostateczny 31/08/2012
Kaprykowski, skarga nr 23052/05 wyrok z dnia 03/02/2009, ostateczny 03/05/2009
Kupczak, skarga nr 2627/09 wyrok z dnia 25/01/2011, ostateczny 20/06/2011
Musiał Sławomir, skarga nr 28300/06 wyrok z dnia 20/01/2009, ostateczny 05/06/2009
Musiałek i Baczyński, skarga nr 32798/02 wyrok z dnia 26/07/2011, ostateczny 26/10/2011
Rokosz, skarga nr 15952/09, wyrok z dnia 27/07/2010, ostateczny 27/10/2010
Wenerski, skarga nr 44369/02 wyrok z dnia 20/01/2009, ostateczny 20/04/2009
Wierzbicki Andrzej, skarga nr 48/03 wyrok z dnia 19/01/2010, ostateczny 19/04/2010

Opis spraw

Wyroki z tej grupy spraw dotyczą różnych kwestii: (1) traktowanie osób odbywających karę pozbawienia wolności/tymczasowo aresztowanych cierpiących z powodu fizycznych i psychicznych problemów zdrowotnych; (2) niewystarczające uwzględnianie przez sądy krajowe stanu zdrowia podczas podejmowania decyzji w zakresie pozbawienia wolności (3) warunki bytowe osadzenia, w szczególności przeludnienie w połączeniu z brakami w zakresie opieki zdrowotnej, co zostało uznane za nieludzkie i poniżające traktowanie, a zatem sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Innymi słowy w tych sprawach skarżący cierpiący z powodu poważnych schorzeń medycznych, wymagali specjalistycznej i często stałej opieki medycznej. Jednak przez większość czasu nie mieli oni, często pacjenci wysokiego ryzyka, ani dostępu w jednostkach penitencjarnych do specjalistycznej opieki, ani możliwości przewiezienia do odpowiednich placówek medycznych. Brak opieki medycznej, czy opóźnienia w dostępie do specjalistycznej opieki medycznej spowodowały pogorszenie stanu zdrowia skarżących, co często miało poważne i nieodwracalne konsekwencje. Np. w sprawie Kupczak skarżącemu przez dwa i pół roku nie zapewniono specjalistycznej opieki paliatywnej. Podobnie w sprawie Andrzeja Wierzbickiego, u skarżącego, cierpiącego na zaawansowaną cukrzycę, przeprowadzono specjalistyczne badania po trzech miesiącach od jego tymczasowego aresztowania. W tym czasie stan jego zdrowia stale się pogarszał do takiego stopnia, że został w trybie pilnym zwolniony z aresztu i wkrótce zmarł.

W swoim orzecznictwie Trybunał podkreślił, że warunki osadzenia muszą być dostosowane do stanu zdrowia osadzonego. Jeśli władze krajowe zdecydują o umieszczeniu chorej osoby w jednostce penitencjarnej, muszą zwrócić szczególną uwagę na to, czy warunki osadzenia spełniają szczególne potrzeby wynikające z niepełnosprawności osadzonego (wyrok ws. *Rokosz p. Polsce*).

Z tego powodu Trybunał w niektórych ze spraw stwierdził naruszenie Artykułu 3 Konwencji z powodu złych warunków bytowych osadzenia, w szczególności przeludnienia i braku dostępu do adekwatnej do stanu zdrowia opieki medycznej. W sprawie Sławomira Musiała pomny problemu strukturalnego – przeludnienia Trybunał wezwał polskie władze na podstawie Artykułu 46 Konwencji to podjęcia środków legislacyjnych i administracyjnych, by zapewnić odpowiednie warunki osadzenia, w szczególności warunki adekwatne do stanu zdrowia oraz opiekę medyczną dla osadzonych wymagających specjalistycznej opieki medycznej (§ 107 wyroku). Trybunał wezwał również do zaprzestania naruszania Artykułu 3 w tej sprawie poprzez zapewnienie skarżącemu odpowiednich warunków osadzenia, najszybciej jak to możliwe w jednostce umożliwiającej zapewnienie mu niezbędnej opieki psychiatrycznej i stałego nadzoru medycznego (§ 108 wyroku).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

We wszystkich sprawach, z wyjątkiem sprawy *Musiałek*, Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie z tytułu szkody niemajątkowej. Zostało ono należycie wypłacone wszystkim skarżącym.

2. Obecna sytuacja skarżących: Wenerski i Musiał

Aktualnie w jednostkach penitencjarnych przebywa jedynie skarżący Ernest Wenerski. Ma on stale zapewniony dostęp do świadczeń medycznych na podstawie art. 115 *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.) i innych przepisów wykonawczych.

Skarżący Wenerski, przebywający obecnie w Areszcie Śledczym w Łodzi, jest leczony zgodnie z zaleceniami lekarskimi oraz sztuką i etyką lekarską. Był wielokrotnie konsultowany, zarówno przez lekarza pierwszego kontaktu jak i specjalistów. Zgodnie z przyjętymi w jednostce penitencjarnej procedurami osadzeni przyjmowani są przez lekarzy w trybie planowym, zgodnie z kolejnością zgłoszeń oraz w trybie pilnym. Wskazać należy, iż administracja Służby Więziennej umożliwiła skarżącemu konsultację w publicznej placówce służby zdrowia - Specjalistycznym Centrum Medycznym w Polanicy Zdroju. W wyniku decyzji konsylium lekarzy specjalistów pacjent nie został zakwalifikowany do zabiegu o charakterze korekcyjno-estetycznym oczodołu.

Skarżący jest autorem licznych skarg dotyczących niezapewnienia właściwej opieki medycznej. W każdym przypadku właściwy organ Służby Więziennej przeprowadzał postępowanie wyjaśniające, w ramach którego wnikliwej analizie poddawane były gromadzone dokumenty i wyjaśnienia, w tym dokumentacja medyczna skarżącego. Skarżący nie wystąpił z powództwem cywilnym w tym zakresie.

Zgodnie z decyzją Komitetu Ministrów z dnia 7 marca 2013 (DH-DD(2013)89) kwestie indywidualne podniesione przez skarżących w grupie Kaprykowski zostały zrealizowane.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Ramy prawne

Pomimo tego, że Trybunał w żadnym z wyroków z tej grupy nie skrytykował przepisów prawnych regulujących zapewnienia opieki medycznej dla osób pozbawionych wolności, to przepisy te zostały znowelizowane od czasu zaistnienia faktów ww. spraw i dlatego też władze chciałyby rozpocząć od zaprezentowania kilku ogólnych informacji w tym względzie.

1.1. Kodeks karny wykonawczy

K.k.w. przewiduje prawo osób osadzonych do opieki medycznej i sposób jego zapewnienia. Te przepisy i mechanizmy wskazują, że państwo polskie uznaje za swój obowiązek sprawowanie opieki zdrowotnej nad wszystkimi osobami pozbawionymi wolności znajdującymi się w jego pieczy.

Chociaż k.k.w. odnosi się tylko to „osadzonych skazanych”, art. 209 k.k.w. wyjaśnia, że ma on również zastosowanie do osób tymczasowo aresztowanych. Opiekę medyczną we wszystkich

jednostkach penitencjarnych reguluje art. 115 k.k.w., odnosi się do niej też art. 102 ust. 1 k.k.w.

Wraz z przyjęciem do jednostki penitencjarnej dana osoba jest poddawana badaniu lekarskiemu oraz przechodzi procedury sanitarne (art. 210 k.k.w.). Osadzony przechodzi wstępne badanie ogólne natychmiast po przybyciu do jednostki penitencjarnej, ale nie później niż w trzy dni po przybyciu. Osadzony przechodzi też prześwietlenie klatki piersiowej i przegląd dentystyczny w ciągu 14 dni od przybycia. Jeżeli jednostka penitencjarna przyjmuje osobę z uszkodzeniami głowy, to organ towarzyszący osobie przedstawia dokumenty informujące o okolicznościach i powodach ran, jak również przedstawia dokument lekarski zawierający ich opis. Taki dokument może zostać również wydany przez lekarza zakładu karnego lub aresztu, do którego dana osoba została przywieziona.

Należy również zauważyć, że wolność sumienia i poszanowanie poufności badań lekarskich i dokumentacji medycznej to podstawowe prawa jednostki. Są one również ważne dla atmosfery zaufania, która jest niezbędnym elementem relacji lekarz/pacjent i może prowadzić do poprawy stosunków pomiędzy lekarzami i osadzonymi. Art. 115 § 7 k.k.w. reguluje te relacje. Przewiduje on jako zasadę obecność funkcjonariusza Służby Więziennej, nie wykonującego zawodu medycznego, w czasie badań lekarskich, a jako wyjątek – jego nieobecność. Przepis ten został skrytykowany przez CPT w jego raportach z lat 2004, 2009 i 2014, podkreślających konieczność przeprowadzania wszystkich badań medycznych bez przysłuchiwania się i jeśli lekarz nie zdecyduje inaczej, bez przyglądania się funkcjonariuszy Służby Więziennej. Jednakże w wyroku z dnia 26 lutego 2014 r. polski Trybunał Konstytucyjny uznał art. 115 § 7 za niekonstytucyjny w zakresie przewidywania obecności funkcjonariusza Służby Więziennej, nie wykonującego zawodu medycznego w trakcie badania lekarskiego nawet gdy nie było to konieczne i w zakresie niewskazania warunków pozwalających na niewykonanie tego obowiązku. Poprzez uchylene art. 115 § 7, Trybunał Konstytucyjny skutecznie osiągnął ten cel i spowodował równowagę funkcjonalną w poufnej relacji pomiędzy lekarzami i osadzonymi oraz osobami spoza tej społeczności.

1.2. Rozporządzenia w sprawie opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych

Rozporządzenia zostały przyjęte dla bardziej szczegółowego uregulowania opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych. Należy wymienić w szczególności dwa rozporządzenia przyjęte w 2012 r., które przyczyniły się do wyjaśnienia zakresu i odpowiedzialności właściwych władz w zapewnieniu opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych.

Na podstawie art. 115 § 9 k.k.w. w dniu 14 czerwca 2012 r. Minister Sprawiedliwości wydał *rozporządzenie z w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności*, które weszło w życie 2 lipca 2012 r. Rozporządzenie to jest adresowane zwłaszcza do personelu medycznego jednostek medycznych w zakładach karnych. § 2 umieszcza struktury podstawowej opieki medycznej dla osadzonych w ramach administracji służby więziennej (zgodnie z wymogami art. 115 § 4 k.k.w.). Obejmuje ona badania lekarskie, leczenie, prewencyjną opiekę medyczną, rehabilitację i świadczenia pielęgniarstwa dla wszystkich osadzonych. Nowe Rozporządzenie przewiduje również szczegółowe uregulowania w zakresie tego, jak funkcjonariusze więziennej służby zdrowia powinni załatwiać sprawy, w których wymagane są świadczenia zdrowotne podmiotów

zewnątrznych (na co pozwala art. 115 § 5 k.k.w.). Decyzja o skorzystaniu z usług pozawięziennych podmiotów leczniczych spada na kierownika podmiotu leczniczego, czy też lekarza lub lekarza dentyzę podmiotu leczniczego właściwego dla miejsca osadzenia osoby pozbawionej wolności, wobec której mają być udzielane te świadczenia zdrowotne. Rozporządzenie to w § 7 ust. 1 przewiduje, że osoby pozbawione wolności mogą się zgłaszać do lekarza lub dentyzy podmiotu leczniczego codziennie.

Zasady współpracy pomiędzy placówkami opieki zdrowotnej w zakładach karnych i publicznymi placówkami opieki zdrowotnej zostały ustanowione we wspólnym *Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości i Ministra Zdrowia* wydanym na podstawie artykułu 115 § 10 k.k.w. w dniu 9 maja 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków, zakresu i trybu współdziałania podmiotów leczniczych z podmiotami leczniczymi dla osób pozbawionych wolności w zakładach karnych i aresztach śledczych w zapewnianiu świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności. Weszło ono w życie 8 czerwca 2012 r. Rozporządzenie to przewiduje powiązania pomiędzy specjalistycznymi usługami medycznymi dostępnymi w ramach sektora publicznej opieki zdrowotnej oraz specjalistyczną opieką medyczną w zakładach karnych należącą do kompetencji Ministra Sprawiedliwości. Stanowi ono bazę do bliższej współpracy pomiędzy Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Zdrowia.

1.3. Kodeks karny wykonawczy

Organem, który stosuje tymczasowe aresztowanie na wniosek prokuratora jest sąd rejonowy (art. 263 § 1 k.p.k.). Nadzór nad stosowaniem tego środka zapobiegawczego sprawuje sąd stosujący i przedłużający aresztowanie, a w przypadku długotrwałego okresu stosowania tego środka – sąd apelacyjny, a także prokurator przełożony, oceniający zasadność skierowania wniosku o jego przedłużenie. Każdy ze wskazanych organów rozpoznaje wszystkie okoliczności danej sprawy, biorąc pod uwagę także stan zdrowia podejrzanego.

W art. 259 § 1 - 3 k.p.k. wymienione są przesłanki, które stanowią o odstąpieniu od zastosowania tymczasowego aresztowania. Zgodnie z tymi przepisami należy odstąpić od stosowania tego środka, między innymi, gdy pozbawienie wolności oskarżonego (podejrzanego) spowodowałoby poważne niebezpieczeństwo dla jego życia lub zdrowia lub spowodowałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla jego najbliższej rodziny. Zagrożenie musi być poważne i rzeczywiste dla życia aresztowanego bądź egzystencji jego najbliższych. Oznacza to, że nie wystarczające jest spowodowanie jakiegokolwiek niewygody, czy zagrożenia, zwłaszcza, gdy można im inaczej zaradzić.

Przesłanka sformułowana w § 1 pkt 1 tego artykułu, odnosi się tylko do oskarżonego (podejrzanego), nie zaś do innych osób i związana jest z jego stanem zdrowia. Jej prawidłowa ocena wymaga uzyskania opinii lekarskiej oraz ustalenia możliwości przebywania w warunkach izolacji więziennej. Zagrożenie życia lub zdrowia osadzonego musi być tego rodzaju, że zastosowanie tymczasowego aresztowania lub zaniechanie jego uchylenia, mogłoby spowodować poważne niebezpieczeństwo dla jego życia lub zdrowia.

Najczęściej przepis § 1 pkt 1 znajdzie zastosowanie wówczas, gdy zachodziła będzie konieczność specjalistycznego leczenia osoby pozbawionej wolności, które nie jest możliwe w zakładzie karnym lub szpitalu więziennym. Ponadto zgodnie z art. 260 k.p.k. jeżeli stan

zdrowia oskarżonego (podejrzanego) tego wymaga, tymczasowe aresztowanie może być wykonywane tylko w postaci umieszczenia w odpowiednim zakładzie leczniczym, w tym w zakładzie psychiatrycznym.

Decyzja o wykonywaniu tymczasowego aresztowania w odpowiednim zakładzie leczniczym może być podjęta równocześnie z zastosowaniem tego środka zapobiegawczego, jak i w okresie późniejszym, w czasie jego wykonywania, jeśli przyczyna umieszczenia w takim zakładzie pojawi się dopiero później.

Umieszczenie chorego tymczasowo aresztowanego powinno nastąpić w zamkniętym zakładzie leczniczym, choć przepis *expressis verbis* nie formułuje takiego wymagania. W przypadku braku odpowiedniego zakładu zamkniętego, umieszczenie pod strażą może nastąpić w placówce otwartej służby zdrowia lub w zakładzie leczniczym niebędącym jednostką organizacyjną więziennictwa. Ta ostatnia sytuacja może mieć miejsce zwłaszcza wówczas, gdy brak jest odpowiedniego, ze względu na konieczność utrzymania oskarżonego przy życiu i w niepogorszonym zdrowiu, zakładu leczniczego, w którym można byłoby go umieścić. Choroba oskarżonego powinna uzasadniać konieczność podjęcia leczenia szpitalnego, w przeciwnym razie wystarczające jest umieszczenie oskarżonego w izbie chorych aresztu śledczego.

Kwestie tymczasowego aresztowania reguluje również *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury* (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 144). Zgodnie z § 85 Regulaminu jeżeli podejrzany powołuje się na zły stan zdrowia lub doznane obrażenia ciała, prokurator zarządza zbadanie go przez lekarza, a wyniki badania dołącza do wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania (pkt 1). Jeżeli sąd, stosując ten środek, umieścił podejrzanego w odpowiednim zakładzie leczniczym, prokurator po otrzymaniu świadectwa lekarskiego ocenia zasadność utrzymania tymczasowego aresztu i przekazania tymczasowo aresztowanego do aresztu śledczego lub wykonywania tymczasowego aresztowania poza aresztem śledczym we wskazanym zakładzie leczniczym, określając jednocześnie warunki umieszczenia w nim tymczasowo aresztowanego (pkt 2). W przypadku otrzymania w toku śledztwa informacji o złym stanie zdrowia tymczasowo aresztowanego, prokurator zarządza zbadanie go przez lekarza w zakładzie karnym lub areszcie śledczym (pkt 3). Interpretacja przytoczonego przepisu regulaminu wskazuje, iż na prokuratorze ciąży obowiązek poddania podejrzanego badaniu lekarskiemu w sytuacji każdorazowego powzięcia wiadomości o jego złym stanie zdrowia, a tym samym dokonanie oceny zasadności dalszego stosowania najsurowszego środka zapobiegawczego.

2. Świadczenia medyczne dostępne dla osadzonych

Od czasu zaistnienia faktów w niniejszych sprawach podjęto środki mające na celu poprawę dostępności opieki zdrowotnej. Władze będą kontynuować podejmowanie środków mających na celu dalszą poprawę standardów w tym zakresie.

W dniu 29 kwietnia 2016 r. Minister Sprawiedliwości powołał Zespół do spraw opracowania rozwiązań reformujących Służbę Więzienną odpowiedzialny za opracowanie nowej strategii dla Służby Więziennej, w tym nowych rozwiązań modernizujących tę służbę. Będzie on także

odpowiedzialny za dalszą poprawę w zakresie opieki zdrowotnej dla osób tymczasowo aresztowanych i odbywających karę pozbawienia wolności.

W nawiązaniu do powyższego należy wspomnieć, iż monitoring Służby Więziennej oraz potrzeb osób pozbawionych wolności jest kontynuowany. Między innymi na podstawie wyników tego monitoringu w dniu 5 lipca 2012 r. Minister Sprawiedliwości wydał *Rozporządzenie w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r. poz. 808).

Oszacowano, że koszt dostosowania wszystkich placówek medycznych w jednostkach penitencjarnych do wymogów zawartych w ww. rozporządzeniu wyniesie ok. 46 000 000 złotych. W oparciu o ten szacunek przeznaczono 13 322 726 złotych na 6 inwestycji w zakresie modernizacji placówek medycznych zaplanowanych na 2016 r.

Więzienna służba zdrowia realizuje nałożony na Służbę Więzienną ustawy obowiązek zapewnienia opieki zdrowotnej osobom pozbawionym wolności. Osoby pozbawione wolności mają zagwarantowany dostęp do nieodpłatnych świadczeń zdrowotnych, leków i artykułów sanitarnych. Świadczenia opieki zdrowotnej są w całości finansowe z budżetu państwa. W 2015 r. w budżecie więziennictwa przewidziano wydatkowanie 21 641 785 złotych na leki dla osób osadzonych, 29 008 000 złotych na świadczenia medyczne oraz 1 150 000 złotych na inwestycje.

2.1. Struktura więziennej służby zdrowia

Struktura organizacyjna więziennej służby zdrowia odpowiada strukturze administracji Służby Więziennej, przy czym opieka zdrowotna realizowana jest na poziomie jednostek podstawowych, tj. zakładów karnych i aresztów śledczych. Obejmuje ona świadczenia zdrowotne udzielane w podmiotach leczniczych jednostek organizacyjnych, jak i organizację świadczeń udzielanych w podmiotach pozawięziennych.

W każdej jednostce penitencjarnej funkcjonują podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności. Wszystkie 155 jednostek penitencjarnych posiada ambulatoria z izbami chorych. Ponadto według stanu na dzień 1 lipca 2015 r. Służba Więzienna dysponuje 11 szpitalami. W ramach wymienionych podmiotów leczniczych działają oddziały szpitalne, gabinety lekarskie, pracownie diagnostyczne, gabinety stomatologiczne, pracownie rehabilitacji i fizykoterapii oraz apteki zakładowe. Bardziej szczegółowe informacje na temat struktury szpitali więziennych zawiera Załącznik.

Jednostki penitencjarne, w których funkcjonują szpitale więzienne, zapewniają całodobową opiekę medyczną. W innych jednostkach penitencjarnych kadra medyczna jest obecna w godzinach pracy administracji, zapewniając osobom osadzonym ambulatoryjną opiekę medyczną. W pozostałym czasie Służba Więzienna korzysta ze świadczeń Zespołów Ratownictwa Medycznego.

W 2014 r. Służba Więzienna posiadała 1 097 łóżek szpitalnych na 80 000 osadzonych, jednakże nie wszystkie były zajęte, np. na oddziałach chirurgicznych wykorzystano jedynie z 70

% miejsc, pomimo tego, że hospitalizacja w szpitalach więziennych jest znacznie dłuższa niż w placówkach pozawięziennych.

Więzienna służba zdrowia zatrudnia wysokospecjalistyczną kadrę medyczną z niemal wszystkich 86 dostępnych specjalizacji lekarskich. Opiekę zdrowotną dla osób pozbawionych wolności zapewnia około 1 400 lekarzy, około 1 000 pielęgniarek oraz około 300 osób innego personelu, w tym farmaceutów i techników. Biorąc pod uwagę stan zaludnienia w dniu 31 maja 2015 r., według którego w jednostkach penitencjarnych przebywało 76 145 osób pozbawionych wolności, w tym 69 325 skazanych, 5 681 tymczasowo aresztowanych i 1 139 ukaranych, na jednego lekarza przypadało statystycznie 54 osadzonych.

W 2014 r. w oddziałach szpitali więziennych przebywało 8 218 pacjentów, a w pozawięziennych podmiotach leczniczych hospitalizowano 2 102 osadzonych. W więziennych podmiotach leczniczych w trybie ambulatoryjnym zrealizowano 1 546 208 wizyt lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz konsultacji specjalistycznych, w pozawięziennych placówkach opieki zdrowotnej udzielono jedynie 29 227 takich świadczeń.

Wydatki na opiekę zdrowotną dla osób osadzonych w 2015 r. kształtowały się następująco:

- w 2015 r. na świadczenia medyczne przeznaczono kwotę: 29 410 238 złotych, a na 2016 r. zaplanowano: 29 300 000 złotych;
- w 2015 r. na leki przeznaczono kwotę: 21 855 418 złotych, a na 2016 r. zaplanowano: 21 800 000 złotych;
- w 2015 r. na sprzęt medyczny przeznaczono kwotę: 2 231 662 złotych, a na 2016 r. zaplanowano: 1 543 000 złotych.

Więzienne podmioty lecznicze współdziałają z podmiotami pozawięziennymi w przypadkach wymienionych w § 2 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności* tj. w przypadkach konieczności natychmiastowego udzielenia świadczeń w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia, konieczności przeprowadzenia specjalistycznych badań, leczenia lub rehabilitacji, konieczności przeprowadzenia badań diagnostycznych z powodu braku specjalistycznego sprzętu lub w czasie przepustki.

Powyższe rozwiązania, poza priorytetem ratowania zdrowia i życia, pozwalają na zapewnienie osobie osadzonej wysokospecjalistycznych świadczeń, których realizacja w więziennych podmiotach leczniczych jest niemożliwa lub nieuzasadniona ekonomicznie (np. ze względu na niewielką ilość wysokospecjalistycznych świadczeń udzielanych w ciągu roku, czy nieuzasadnione utrzymywanie wysokospecjalistycznych placówek szpitalnych w penitencjarnej służbie zdrowia).

2.2. Poprawa warunków sanitarnych i standardów bytowych

W latach 2006-2010 stworzono łącznie 15 249 nowych miejsc (13 388 w rezultacie działalności inwestycyjnej i 1 861 przez remonty). W 2011 r. stworzono 50 miejsc w rezultacie działań inwestycyjnych. W 2012 r. liczba miejsc zwiększyła się o 897, a w 2013 r. o

1 038, w 2014 r. o 120, a w 2015 r. o 538. Jeśli chodzi o 2016 r. to powstanie 760 nowych miejsc.

Po 2011 r. nastąpił również wzrost wydatków na inwestycje mające na celu poprawę stanu technicznego istniejącej infrastruktury i logistykę. Np. w 2015 r. wydatki kapitałowe i zakupy inwestycyjne wyniosły 133 142 275 złotych.

W celu poprawy standardu życia i warunków sanitarnych od 2011 r. co roku alokuje się fundusze na wdrażanie zadań związanych z budową kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych. W poszczególnych latach wybudowano następującą liczbę kąpoków sanitarnych: w 2011 – 373, w 2012 – 879, w 2013 – 1,106, w 2014 – 1,278, w 2015 – 918.

Od 2012 r. jednostki penitencjarne podejmują działania na rzecz umożliwienia osadzonym dostępu do ciepłej wody w celach mieszkalnych. W poszczególnych latach ciepła woda została doprowadzona do następującej liczby cel: w 2012 – 269, w 2013 – 696, w 2014 – 1,897, w 2015 – 1,565.

Od 2014 coraz więcej jednostek penitencjarnych wprowadziło zmiany umożliwiające osadzonym wzięcie dwóch pryszniców tygodniowo zamiast jednego, który im dotychczas przysługiwał. Proces ten był kontynuowany w 2015 r.

W 2014 r. po wejściu w życie *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* wprowadzono wyższe standardy w zakresie zaopatrzenia w ubrania, bieliznę, artykuły higieniczne i środki czystości, środki konserwujące, nakrycia, jak również podniesiono standardy w zakresie zaopatrzenia nie tylko cel mieszkalnych, ale również innych pomieszczeń służących osadzonym, w tym szpitali, izb chorych i przychodni lekarskich w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Nowo budowane budynki spełniają, między innymi wymogi prawne zawarte w art. 5 ust. 1 punkt 4 Prawa budowlanego z dnia 7 czerwca 1994 r. (Dz. U. z 2010, nr 243, poz. 1623) i w przepisach *Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz. U. z 2002 r., nr 75, poz. 690 z późn. zm.).

W niektórych sprawach z tej grupy Trybunał podkreślił potrzebę zapewnienia warunków bytowych adekwatnych do stanu zdrowia chorych osadzonych, zwracając szczególnie uwagę na problem przeludnienia. Środki wdrożone w celu rozwiązania tego problemu i osiągnięte rezultaty zostały przedstawione przez władze w kontekście wykonywania wyroków z grupy *Orchowski*. Dzięki podjęciu różnych środków, jak: zmiany prawa, promocja środków alternatywnych w stosunku do aresztu, budowanie nowych placówek, zmiany w polityce karnej etc. całkowita pojemność jednostek penitencjarnych wzrosła w ciągu ostatnich lat, podczas gdy populacja osadzonych się zmniejszyła. Według stanu na luty 2016 r. poziom zaludnienia zakładów karnych oraz aresztów śledczych w skali kraju wyniósł 85,0 % (biorąc pod uwagę krajowy standard 3 m²). Całkowita pojemność jednostek penitencjarnych wynosiła w tym dniu 84 988 miejsc, podczas gdy liczba osadzonych wynosiła 71 360. Poziom

populacji osadzonych jest stale monitorowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości i władze więzienne.

Według danych dostępnych w dniu 31 maja 2016 r. poziom zaludnienia zakładów karnych oraz aresztów śledczych w skali kraju wyniósł 87,7%. Całkowita pojemność jednostek penitencjarnych wynosiła w tym dniu 82 156 miejsc, w tym 79 381 w oddziałach mieszkalnych. 69 583 osób przebywało w oddziałach mieszkalnych, a 1 619 osób w szpitalach, oddziałach i celach dla osadzonych „niebezpiecznych”, w izolatkach, izbach chorych, domach dla matki i dziecka i na oddziałach zakwaterowania tymczasowego – wyłączonych z całkowitej powierzchni jednostek penitencjarnych na podstawie § 2 ust. 2 pkt 1 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów* (Dz. U. z 2015 r., poz. 467).

Zatem w dniu 31 maja 2016 r. Służba Więzienna zapewniała wszystkim osadzonym standard minimum 3 m² zgodnie z prawem krajowym.

2.3. Szczególne grupy osadzonych

Od lat więziennictwo priorytetowo traktuje kwestie opieki zdrowotnej nad osobami niepełnosprawnymi ruchowo oraz kobietami w ciąży.

- osoby niepełnosprawne

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, każdy osadzony przy przyjęciu do zakładu karnego lub aresztu śledczego jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie dalszego postępowania, w tym np. umieszczenia w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, bezpłatnego zaopatrzenia w niezbędne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz wydaje inne zalecenia dotyczące np. odstępstw od *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności* (Dz. U. Nr 152, poz.1493) oraz tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz.1494) wynikające z ewentualnych ograniczeń stwierdzonych u osadzonego niepełnosprawnego.

Pomimo barier wynikających z faktu, iż jednostki penitencjarne mieszczą się zwykle w tzw. starym budownictwie charakteryzującym się przestarzałymi rozwiązaniami architektonicznymi, funkcjonują w nich wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. W zakresie dostosowania pomieszczeń do pobytu osadzonych z niepełnosprawnością ruchową jednostki organizacyjne Służby Więziennej podjęły działania, które miały na celu likwidację barier architektonicznych w istniejących już obiektach w zakresie dostosowania węzła sanitarnego dla osób niepełnosprawnych, wykonania poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi, likwidacji progów, różnic w poziomie podłóg (w tym także zabezpieczenie antypoślizgowe), przystosowania celi mieszkalnej wraz z sanitariatem do przyjęcia takich osób. Każdorazowo w trakcie modernizacji podmiotów leczniczych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń szpitali,

ambulatoriów i izb chorych, w tym dla potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. 2012, poz. 808). Pozostałe podmioty lecznicze, które nie spełniają wymogów wyżej wymienionego rozporządzenia, w tym przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych, zostaną w miarę możliwości budżetowych dostosowane do tych wymogów do końca 2016 r. Podkreślić należy, że przy budowie nowych pawilonów penitencjarnych każdorazowo uwzględnia się miejsca zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych.

Corocznie zbierane są dane dotyczące osób niepełnosprawnych ruchowo korzystających z kul łokciowych lub poruszających się na wózku inwalidzkim w zakresie ich rozmieszczenia i zapewnienia dostępu do innych pomieszczeń np. sali widzeń, łaźni, ambulatorium. Według danych z dnia 17 września 2014 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 42 (w 2013 r. - 60) osadzonych poruszających się na wózku inwalidzkim i 258 (301 w 2013 r.) osadzonych korzystających na stałe z kul łokciowych. Jedynie w przypadku 20 z nich wykazano ewentualne utrudnienia w dostępie do innych pomieszczeń, wymagające pomocy innych osób.

W ramach więziennictwa funkcjonuje Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi i Oddział dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem, do których są kierowani osadzeni wymagający zabiegów w trybie szpitalnym lub wymagający z powodu stanu ogólnego lub niepełnosprawności długotrwałej hospitalizacji. Więzienna służba zdrowia udzieliła w 2014 r. 54 702 świadczeń rehabilitacyjnych w ramach swoich podmiotów leczniczych i jedynie 31 w pozawięziennej służbie zdrowia.

- kobiety w ciąży

Do szczególnej kategorii osadzonych należy zaliczyć kobiety w ciąży przebywające w warunkach izolacji penitencjarnej. Humanitarne podejście do tej grupy osadzonych znajduje odzwierciedlenie w obowiązujących w polskim prawie przepisach: *Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności* (Dz.U.2012, poz.738), *Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności* (Dz.U. Nr 152, poz.1493) oraz *tymczasowego aresztowania* (Dz.U. Nr 152, poz.1494). Przepisy te nakładają obowiązek skierowania kobiety ciężarnej pozbawionej wolności do zakładu karnego ze szpitalnym oddziałem ginekologiczno-położniczym na dwa miesiące przed przewidywanym terminem porodu lub wcześniej, jeżeli wymaga tego jej stan zdrowia. Utrzymanie Oddziału Ginekologiczno – Położniczego w ZK Nr 1 w Grudziądzu wpisuje się w humanitarne podejście do opieki nad matką i dzieckiem i może być dobrym przykładem dbałości więziennej służby zdrowia o matkę i dziecko.

Praktycznym dowodem na humanitarne podejście do kobiet ciężarnych jest fakt, że od lat wszystkie pacjentki są kierowane do odbycia porodów w szpitalu poza zakładami karnymi. W związku z tym można stwierdzić, że każdy poród został uznany za „szczególnie uzasadniony przypadek”, w którym kobieta ciężarna – matka ma obligatoryjnie zapewniony dostęp do

placówek i personelu pozawięziennych podmiotów leczniczych. Jest to zgodne z przyjętym postępowaniem, aby nie dochodziło do stygmatyzacji dzieci urodzonych „za kratami”, jak również gwarantuje pacjentkom i dzieciom pełen dostęp do procedur medycznych, bazy sprzętowej i specjalistycznej kadry wysokospecjalistycznych pozawięziennych podmiotów leczniczych. W tym okresie więzienna służba zdrowia nie ingeruje w procedury medyczne świadczone w pozawięziennym podmiocie leczniczym i nie ma wpływu na decyzje lekarzy prowadzących i ordynatorów tych placówek.

Liczba porodów kobiet osadzonych w jednostkach penitencjarnych wynosiła 33 w 2012 r., 35 w 2013 r. i 24 w 2014 r. (do października 2014 r.). Wszystkie procedury medyczne zostały zrealizowane w podmiotach pozawięziennych.

2.4. Programy zdrowotne

- *Projekt „Funkcjonariusz Służby Więziennej ratuje życie”*

Służba Zdrowia Centralnego Zarządu Służby Więziennej (CZSW) uczestniczy w projekcie „Funkcjonariusz Służby Więziennej ratuje życie” w ramach programu „Wsparcie Służby Więziennej, w tym kary nieizolacyjne. Norweski Mechanizm Finansowy 2009 - 2014”, którego głównym celem jest poprawa warunków zdrowotnych osób pozbawionych wolności poprzez zwiększenie możliwości doskonalenia zawodowego personelu medycznego więziennej służby zdrowia. Bezpośrednim celem projektu jest nabycie nowych umiejętności w zakresie wykonywania określonych procedur medycznych i zwiększenie kompetencji zawodowych kadry medycznej Służby Więziennej. W ramach projektu realizowane są różne formy kształcenia i doskonalenia zawodowego personelu medycznego, w szczególności w zakresie wąskich specjalności, jak również zwiększenie przez kadrę pielęgniarską umiejętności i uprawnień do udzielania świadczeń zdrowotnych. W ramach powyższego projektu kursy specjalistyczne ukończyło 512 osób, uzyskano 756 certyfikatów, a 27 pracowników ukończyło studia podyplomowe w zakresie tematyki związanej z ochroną zdrowia. Całkowity budżet przyznany na realizację tego projektu wyniósł 603 796 złotych.

- *Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii*

W ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w jednostkach penitencjarnych realizowane są programy substytucji metadonowej (7 programów obejmujących 23 jednostki penitencjarne). Aktualnie finalizowana jest koncepcja rozszerzenia dostępności substytucji metadonowej we wszystkich jednostkach penitencjarnych.

- *Program ograniczania zdrowotnych następstw palenia tytoniu w Polsce*

Program ograniczania zdrowotnych następstw palenia tytoniu w Polsce realizowany jest w systemie więziennictwa w sposób ciągły. W ramach tego programu prowadzone są programy edukacyjne dla funkcjonariuszy i osadzonych. Wszystkie osoby osadzone w jednostkach penitencjarnych są objęte działaniami edukacyjnymi służącymi upowszechnianiu zdrowego stylu życia, jako alternatywy dla palenia tytoniu.

- **Leczenie antyretrowirusowe osób żyjących z wirusem HIV w Polsce**

Więzienna służba zdrowia w ramach *Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS* realizuje *Program Polityki Zdrowotnej Ministerstwa Zdrowia pt.: „Leczenie antyretrowirusowe osób żyjących z wirusem HIV w Polsce”*. Harmonogram działań tego programu obejmuje wszystkie osoby pozbawione wolności, żyjące z HIV/AIDS, zapewniając im dostęp do zgodnych z obowiązującymi zaleceniami metod profilaktyki i procedurami w zakresie leczenia antyretrowirusowego (ARV).

Ponadto realizowany jest również *Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*. Realizacja wyżej wspomnianych programów pozwala zabezpieczyć potrzeby zdrowotne osób pozbawionych wolności w stopniu równoważnym wszystkim obywatelom państwa z uwzględnieniem specyfiki więziennictwa.

3. Dostępne środki

Oprócz uregulowań dotyczących opieki medycznej dla osadzonych i wewnętrznych regulacji administracyjnych, stworzonych dla zapewnienia, by opieka taka została udzielona przez władze penitencjarne lub inne organy państwa, istnieją różne ścieżki prawne, z których osadzeni mogą skorzystać dla zapewnienia adekwatnej opieki medycznej. Mogą wnieść skargę bezpośrednio do władz jednostki penitencjarnej wdrażającej wyrok na różnych poziomach biurokracji, a także do sędziego penitencjarnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, prokuratora i sądu powszechnego (zobacz również art. 102 ust. 10 kodeksu). Bardziej szczegółowe informacje na temat procedur skargowych zawiera *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej rozporządzenie z sierpnia 2003 r.). Weszło ono w życie w dniu 1 września 2003 r. Niektóre organy, jak sędzia penitencjarny, mogą działać w interesie osadzonego z własnego wniosku.

3.1. Środki zapobiegające naruszeniu

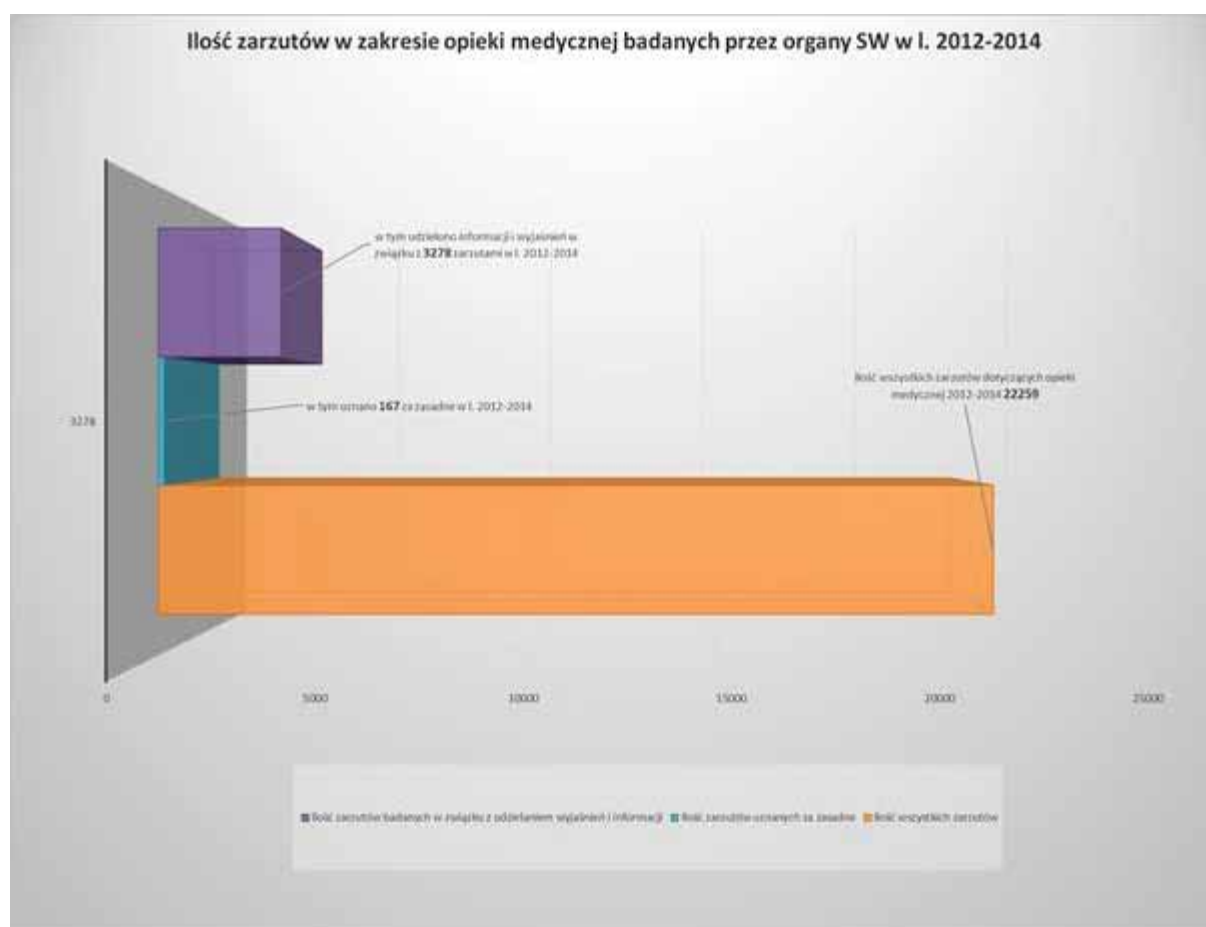
3.1.1. Sędziowie penitencjarni

Poza władzami zakładu karnego osadzeni mogą zwrócić się bezpośrednio do sędziego penitencjarnego. Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do nadzorowania polskich zakładów karnych, aresztów śledczych oraz miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności. W tej roli działają na podstawie upoważnienia Ministra Sprawiedliwości. Są oni uprawnieni do przeprowadzania nieograniczonych wizyt w tych jednostkach i poruszania się na ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek (art. 33 § 1 k.k.w.). Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do komunikowania się z osadzonymi bez obecności osób trzecich i do badania ich skarg (art. 33 § 2 k.k.w.). Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do uchylania bezprawnych decyzji administracji zakładów karnych w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności. Osadzeni mogą składać zażalenia do sądów penitencjarnych na postanowienia sędziów penitencjarnych. Sędzia penitencjarny może również zarządzić zwolnienie osadzonego, jeśli pozbawienie wolności jest niegodne z prawem (artykuł 34 k.k.w.).

3.1.2. Służba Więzienna

Podstawowym środkiem dla polskich osadzonych twierdzących, że ich opieka medyczna lub inna opieka jest nieadekwatna jest skarga do władz jednostki penitencjarnej. W każdym przypadku otrzymania skargi organy Służby Więziennej, odpowiednio do ich kompetencji określonych przepisami *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz.U. z 2013 r., poz. 647), przeprowadzają postępowanie wyjaśniające, w ramach którego właściwe merytorycznie pionos służb dokonują oceny adekwatności udzielanych świadczeń medycznych do stanu zdrowia skarżącego i zgłaszanych przez niego dolegliwości. Rozporządzenie to zawiera również szczegółowe unormowania procedur skargowych.

Bardziej szczegółowe informacje znajdują się w Załączniku.

3.1.3. Rzecznik Praw Pacjenta

Artykuł 102 pkt 10 k.k.w. nie wymienia Rzecznika Praw Pacjenta, jako organu, któremu osoba osadzona (osoba skazana, bądź tymczasowo aresztowana) może przedstawić wnioski, skargi i prośby. Niemniej jednak osoba osadzona ma prawo do prowadzenia korespondencji m.in. z organami państwowymi, a zatem również z Rzecznikiem Praw Pacjenta (tak: art. 102 pkt 11 k.k.w.).

Rzecznik Praw Pacjenta w 2014 r. prowadził 358 spraw dotyczących osób osadzonych (włączając w to liczbę wpływających sprzeciwów wobec opinii lub orzeczenia lekarza). W 2015 r. według stanu na dzień 18 czerwca 2015 r. liczba tych spraw wynosiła 164 (wraz ze sprzeciwami).

Większość wpływających do Biura Rzecznika Praw Pacjenta zgłoszeń od osób osadzonych dotyczy dostępu do opieki zdrowotnej w jednostkach penitencjarnych (np. problemów z zaopatrzeniem w leki, środki ortopedyczne, braku dostępu do wysokospecjalistycznych badań), sposobu udzielania świadczeń zdrowotnych (np. podnoszone są błędy w sztuce medycznej), niewłaściwego zachowania personelu medycznego wobec osadzonych, fałszowania dokumentacji medycznej, bądź nieprawidłowego jej prowadzenia.

W związku z powyższymi przepisami *ustawy o Służbie Więziennej*, Rzecznik Praw Pacjenta w 2014 r. przekazał zgodnie z właściwością 124 wnioski osób osadzonych do właściwych organów Służby Więziennej, a w 2015 r. liczba przekazanych wniosków wynosiła 49 (wg stanu na dzień 18 czerwca 2015 r.). Jednakże w każdym z pism przekazujących została wystosowana prośba o przekazanie kopii odpowiedzi udzielonej osobie osadzonej. Wszystkie przekazane przez Rzecznika Praw Pacjenta skargi osób osadzonych zostały uznane przez organy Służby Więziennej za niezasadne.

W pozostałych przypadkach, jeżeli z treści pism osób osadzonych wynikała prośba o przekazanie informacji w zakresie przysługujących im środków prawnych Rzecznik Praw Pacjenta przesłał takie informacje. W ten sposób rozpatrzonych zostało 230 spraw w 2014 r. i 100 spraw w 2015 r. (wg stanu na dzień 18 czerwca 2015 r.). Pozostałe sprawy są obecnie w toku.

Osoby osadzone będące pacjentami realizują również przysługujące im prawo do sprzeciwu wobec opinii lub orzeczenia lekarza, o którym mowa w art. 31 *ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* (Dz. U. z 2012 r. poz. 159, z późn. zm.). W 2014 r. do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta wpłynęło 6 sprzeciwów osób osadzonych wobec opinii lub orzeczenia lekarza. Jednakże wszystkie te sprzeciwy zostały zwrócone wnioskodawcom z powodu ich niedopuszczalności spowodowanej w szczególności przysługującą im odrębną drogą odwoławczą (np. sprzeciw wobec opinii biegłego wydanego w postępowaniu sądowym). W 2015 r. wpłynęły 4 sprzeciwy osób osadzonych.

3.1.4. Rzecznik Praw Obywatelskich

W Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich funkcjonuje specjalny wydział, który zajmuje się sprawami osób tymczasowo aresztowanych i odbywających karę pozbawienia wolności. Działa on także, jako Krajowy Mechanizm Prewencji (dalej KMP) w rozumieniu Protokołu Fakultatywnego do *Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (OPCAT). Oznacza to, że jest on aktywnie zaangażowany w wizytowanie więzień. Wygląda na to, że w 2010 r. 18% spraw, w których wydział był proszony o działanie dotyczyło warunków bytowych, a 11% opieki medycznej. W tych sprawach Rzecznik Praw Obywatelskich nie może

wydawać wiążących decyzji, które unieważniłyby postanowienia władz więziennych i medycznych.

3.1.5. Zaskarżanie bezprawnych działań i interwencja przez sądy krajowe

K.k.w. przewiduje prawo osadzonych do zaskarżenia do sądu penitencjarnego każdej bezprawnej decyzji, w tym decyzji dotyczących opieki medycznej, wydanych przez sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego, czy aresztu śledczego, Okręgowego, bądź Generalnego Dyrektora Służby Więziennej, czy kuratora sądowego. Sąd właściwy do rozpatrzenia zażalenia może zawiesić wykonanie zaskarżonej decyzji, a następnie ją podtrzymać, uchylić, bądź zmienić i (art. 2, 3 i 7 k.k.w.).

Sądy krajowe mogą również wziąć pod uwagę kwestię warunków zdrowotnych przy podejmowaniu decyzji w kwestii osadzenia osoby w tymczasowym areszcie lub po skazaniu w zakładzie karnym. Podczas, gdy potrzeba opieki medycznej nie stanowi dostatecznej podstawy wykluczenia pozbawienia wolności, to jest to czynnik, który powinien być wzięty pod uwagę. Chociaż nie ma ogólnego obowiązku wynikającego z Konwencji do zwolnienia osadzonego z powodów zdrowotnych, to państwa odpowiadają za ochronę dobrego stanu fizycznego osadzonych, np. poprzez zapewnienie im wymaganej pomocy medycznej. Implikuje to osadzanie chorych osób w odpowiednich placówkach.

3.2. Środek kompensacyjny

Jeśli osoba pozbawiona wolności uważa, że jej dobra osobiste zostały naruszone z powodu warunków osadzenia, czy nieadekwatnej do stanu zdrowia opieki medycznej, to może dochodzić odszkodowania przed sadami powszechnymi.

W swoim wyroku z dnia 28 lutego 2007 r. (sygn.. V CSK 431/06) Sąd Najwyższy uznał po raz pierwszy, że osadzony może na podstawie art. 24 w związku z art. 448 *Kodeksu cywilnego* (dalej k.c.) wnieść powództwo cywilne przeciwko Skarbowi Państwa o odszkodowanie za naruszenie dóbr osobistych, w szczególności prawa do godności i prywatności z powodu przeludnienia oraz nieodpowiednich warunków bytowych i sanitarnych w jednostce penitencjarnej. Stwierdził też, że ciężar udowodnienia, że warunki w jednostce penitencjarnej były zgodne z wymaganymi standardami i że nie doszło do naruszenia dóbr osobistych spoczywa na pozwanej jednostce penitencjarnej.

W swoim wyroku z dnia 17 marca 2010 r. (sygn. II CSK 486/09) Sąd Najwyższy potwierdził zasadę, że prawo do osadzenia w warunkach respektujących godność osadzonego bezsprzecznie należały do katalogu dóbr osobistych i wszelkie działania naruszające to prawo mogą łączyć się z odpowiedzialnością Skarbu Państwa, jak określono w art. 24 i 448 k.c.

W swojej decyzji z dnia 12 października 2010 r. w sprawie *Łatak* (skarga nr 52070/08) Trybunał uznał, że od dnia 17 marca 2010 r. środek przewidziany w art. 24 w związku z art. 448 k.c. może zostać uznany za skuteczny w sprawach dotyczących przeludnienia w jednostkach penitencjarnych.

3.3. Wnioski

Władze będą monitorować stosowanie powyższych środków w celu dalszej poprawy ich dostępności i funkcjonowania w praktyce, a w razie konieczności także biorąc pod uwagę sugestie zawarte w raporcie ekspertów dotyczącym tego tematu, opracowanym po ich wizycie w Warszawie w dniach 6-7/11/2013 r. i po warsztatach, które odbyły się w Strasburgu w dniach 23–24/04/2015 r. i który został już przesłany do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich.

4. Rozpowszechnianie orzecznictwa Trybunału i szkolenia

Wydaje się, że głównym źródłem naruszeń Konwencji stwierdzonych w wyrokach z tej grupy był brak wystarczającej świadomości potrzeb chorych osadzonych wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej i przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. W celu zaradzenia brakowi tej szczególnej wrażliwości władze zdecydowały o wdrożeniu kilku środków podnoszących świadomość.

Wszystkie ww. wyroki Trybunału z grupy *Kaprykowski* zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Zagadnienia dotyczące uwrażliwienia funkcjonariuszy i pracowników cywilnych na potrzeby osadzonych wymagających opieki medycznej, zapoznawania ich z orzeczeniami Trybunału i właściwym orzecznictwem krajowym realizowane są systematycznie na różnych poziomach edukacyjnych. Są to np. szkolenia wstępne, szkoły oficerskie, kursy, konferencje, czy chociażby odprawy penitencjarno-ochronne, które mają miejsce po każdym zdarzeniu nadzwyczajnym.

Również Rzecznik Praw Pacjenta współpracuje ze Służbą Więzienną w sferze szkoleń. Przykładowo w dniach 2-4 kwietnia 2013 r. Rzecznik Praw Pacjenta uczestniczył w szkoleniach na temat praw pacjentów, dotyczących osób pozbawionych wolności.

- działalność Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury (dalej KSSiP) podejmuje systematycznie działania szkoleniowe, edukacyjne i upowszechniające standardy Konwencji i orzecznictwa Trybunału, proponując sędziom i prokuratorom szkolenia w tym zakresie. W 2012 r. KSSiP rozpoczęła realizację wieloletniego projektu w postaci szkoleń z zakresu praw człowieka i systemu konwencyjnego. Z zakresu ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego w latach 2012-2014 przeszkolono łącznie 1 021 osób.

W harmonogramie działalności szkoleniowej na 2015 r. przewidziany został nowy etap szkoleń systemowych z zakresu ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego w nowej, warsztatowej formule. Pierwsze szkolenie odbyło się w dniach 15-17 lutego 2015 r. w siedzibie KSSiP w Krakowie. Wówczas zostało przeszkolonych 48 osób spośród sędziów orzekających w sprawach karnych, prokuratorów, asesorów i asystentów prokuratora. Obecnie realizowana jest edycja tego szkolenia (październik 2015 i 2016) dla sędziów konsultantów z sądów okręgowych i apelacyjnych oraz prokuratorów konsultantów. We

wstępnym programie tego szkolenia założono zaprezentowanie, w ramach problematyki dotyczącej osób pozbawionych wolności, także tematyki odnoszącej się do kwestii zapewnienia tym osobom adekwatnej opieki medycznej.

- Prokuratura

Prokuratura podjęła szereg działań upowszechniających wyroki i standardy Trybunału. W tym celu rozpowszechnia zapadłe wyroki, kierując pisma do właściwych prokuratur, wskazując uchybienia, które były przyczyną poszczególnych rozstrzygnięć.

Analogiczne działania upowszechniające są podejmowane w stosunku do decyzji Trybunału zatwierdzających ugody i deklaracje jednostronne. Ponadto na stronach internetowych Prokuratury Krajowej utworzono zakładkę poświęconą standardom Trybunału, gdzie publikowane są wyroki w sprawach polskich, wiążących się z działalnością prokuratury.

W Prokuraturze Krajowej wyznaczono też konsultanta (koordynatora) do spraw ochrony praw człowieka w osobie prokuratora z Departamentu Postępowania Przygotowawczego. Koordynator ten zostanie objęty szkoleniem organizowanym przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, obejmującym standardy i orzecznictwo Trybunału. Szkolenie to pomoże rozpowszechnić informacje o wyrokach Trybunału także w powszechnych jednostkach prokuratury.

- Służba Więzienna

Wyroki Trybunału rozpowszechniane są również wśród funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Komórka merytoryczna Centralnego Zarządu Służby Więziennej (dalej CZSW) odpowiedzialna za przygotowywanie stanowisk Służby Więziennej w zakresie skarg kierowanych do Trybunału przedstawia, w ramach porad szkoleniowo-instruktażowych z przedstawicielami podległych jednostek organizacyjnych SW zajmujących się przedmiotową problematyką, główne kierunki orzecznictwa Trybunału ze wskazaniem przykładowych wyroków oraz sposobów ich wykonania.

Ponadto, w programach wszystkich szkoleń zawodowych omawiane są prawa skazanych do opieki zdrowotnej oraz przepisy regulujące dostęp do opieki medycznej wynikające z Europejskich Reguł Więziennych. Podczas warsztatów sytuacyjnych i w ramach psychospołecznych aspektów wykonywania kary pozbawienia wolności omawiane są sytuacje trudne związane np. z objawami choroby oraz procedury dotyczące postępowania np. w przypadku samoagresji osób osadzonych. W ramach przedmiotu „Międzynarodowe standardy postępowania z osobami pozbawionymi wolności” dla słuchaczy szkolenia na pierwszy stopień oficerski omawiane są zagadnienia dotyczące standardów organizacji życia uwięzionych, w tym opieki medycznej, zawartych w Regułach Minimalnych i Europejskich Regułach Więziennych.

- Służba zdrowia

Program ramowy szkoleń dla specjalizacji służby zdrowia zakłada przeprowadzenie wykładów oraz zajęć praktycznych i warsztatowych z zakresu postępowania z osobami

niepełnosprawnymi fizycznie i psychicznie, uzależnionymi od alkoholu i środków odurzających, chorymi na AIDS oraz żyjącymi z HIV, odmawiającymi przyjmowania pokarmów oraz dokonującymi samouszkodzeń.

Ważne kwestie poruszane są w tematyce etyki i deontologii zawodu pielęgniarki i lekarza. W programie szczegółowym w zakresie czynności personelu więziennej służby zdrowia zawarta jest problematyka praw pacjenta osadzonego w izolacji więziennej oraz obowiązków lekarza i pielęgniarki w zakresie zapewnienia osadzonym odpowiednich warunków bytowych.

5. Wpływ podjętych środków

Jak to już zostało podkreślone wyżej władze kontynuują swoje wysiłki w celu jeszcze większej poprawy dostępności i jakości opieki zdrowotnej w jednostkach. Pracując nad tą poprawą, biorą pod uwagę międzynarodowe standardy i współpracują z międzynarodowymi podmiotami. Przykładem takiej współpracy jest zaangażowanie władz w projekt Rady Europy finansowany przez Human Rights Trust Fund, dotyczący wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw z grupy *Kaprykowski*. Projekt ten obejmował wizytę ekspertów w Warszawie w dniach 6-7/11/2013 i warsztaty w Strasburgu w dniach 23-24/04/2015.

Środki te w połączeniu z wysiłkami mającymi na celu ogólną poprawę warunków bytowych przedstawionymi w kontekście wykonywania wyroków z grupy *Orchowski* zmieniły w sposób kompleksowy sytuację w jednostkach penitencjarnych w Polsce.

Należy podkreślić, że, tak jak zostało to wskazane przez Trybunał w decyzji o niedopuszczalności w sprawie *Musiał p. Polsce* z dnia 24/11/2015 (skarga nr 27426/13) nic nie wskazuje na to, że opieka medyczna zapewniana populacji osadzonych jest na niskim poziomie, czy poniżej standardu dostępnego dla ogółu społeczeństwa.

Dla udowodnienia tej konkluzji Biuro Służby Zdrowia CZSW w 2015 r. przeprowadziło kontrole penitencjarnych placówek opieki zdrowotnej dla osadzonych w zakresie czasu oczekiwania na konsultacje u lekarzy specjalistów. Konsultacje zapewniane przez więzienne oddziały szpitalne prowadzi się z reguły codziennie, a czas oczekiwania na konsultacje ze specjalistą jest nieco dłuższy i trwa do kilku tygodni.

Przeciętny czas oczekiwania na konsultacje w placówkach pozawięziennej opieki zdrowotnej jest zróżnicowany i zależy od specjalizacji: np. diagnostyczna od tygodnia do 3 tygodni, a konsultacja z niektórymi specjalistami nawet od miesiąca do 3 miesięcy.

Czas oczekiwania przez pacjentów objętych publiczną służbą zdrowia jest dostępny na stronie internetowej: <http://kolejki.nfz.gov.pl/> w Ogólnopolskim Informatorze o Czasie Oczekiwania na Świadczenia Medyczne.

Zwykle czas oczekiwania zależy od rodzaju specjalizacji, ale przeciętnie jest znacznie dłuższy dla osób przebywających na wolności niż dla osób pozbawionych wolności. Przykładowo czas oczekiwania na wizytę u endokrynologa, czy alergologa w dzielnicy Warszawy Praga-Południe waha się od 6 i pół miesiąca do nawet półtora roku, u okulisty – 3 miesiące, u neurologa – 3, 4 miesiące.

Te pozytywne trendy zostały odnotowane przez Trybunał w kilku wyrokach, w których nie stwierdzono naruszenia dotyczącego tego problemu (w sprawach: *Hajol p. Polsce*, skarga nr 1127/06, wyrok z dnia 02/03/2010, *Kulikowski p. Polsce Nr 2*, skarga nr 16831/07, wyrok z dnia 09/10/2012, *Zarzycki p. Polsce*, skarga nr 15351/03, wyrok z dnia 12/03/2013, *Stettner p. Polsce*, skarga nr 38510/06, wyrok z dnia 24/03/2015, *Rywin p. Polsce*, 6091/06, wyrok z dnia 18/02/2016) i decyzje o niedopuszczalności (*Turzynski p. Polsce*, 61254/09, z dnia 17/04/2012, *Szwed-Wojtowicz p. Polsce*, 48369/09, z dnia 21/04/2015, czy cytowana już decyzja w sprawie *Sławomir Musiał p. Polsce*).

6. Naruszenie Artykułu 8 Konwencji w sprawie Wenerski

Środki generalne zostały opisane w kontekście grupy spraw *Klamecki nr 2* (skarga nr 31583/96).

III. Wnioski pozwanego państwa

Polski Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszych sprawach i że przyjęte środki generalne będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia Artykułu 3 Konwencji.

Rząd chciałby także odnieść się do ogólnego zobowiązania, jakie poczynił w kontekście wykonywania wyroków z grupy *Orchowski p. Polsce* w zakresie kontynuowania wysiłków w celu dalszej poprawy warunków osadzenia w polskich jednostkach penitencjarnych, biorąc pod uwagę międzynarodowe standardy, a zwłaszcza te ustanowione przez Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT).

Załącznik nr 1

Informacje na temat struktury penitencjarnego systemu opieki zdrowotnej

Lokalizacja szpitala	Oddział	Liczba łóżek	Suma
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Bydgoszczy			
Areszt Śledczy w Bydgoszczy	Wewnętrzny	30	80
	Chirurgiczny	30	
	Laryngologiczny	20	
Zakład Karny Nr. 1 w Grudziądzu	Ginekologiczno-Położniczy	6 ginekologicznych	13
		7 położniczych	
Zakład Karny w Potulicach	Chorób Zakaźnych	21	77
	Oddział Przeciwgruźliczy	56	
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Katowicach			
Areszt Śledczy w Bytomiu	Wewnętrzny	53	53
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Koszalinie			
Zakład Karny w Czarne	Wewnętrzny	34	59

	Wewnętrzny dla Przewlekłe Chorych	25			
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Gdańsku					
Areszt Śledczy w Gdańsku	Profilaktyczno-Zapobiegawczy	52		79	
	Oddział Przeciwgruźliczy	27			
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Krakowie					
Areszt Śledczy w Krakowie	Wewnętrzny	49		94	
	Chirurgiczny	18			
	Psychiatryczny	obserwacje	22		27
		leczenie	5		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Łodzi					
Zakład Karny Nr. 2 w Łodzi	Wewnętrzny	17		157	
	Chirurgiczny	25			
	Oddział Przeciwgruźliczy	45			
	Psychiatryczny	obserwacje	36		41
		leczenie	5		
	Detoksykacyjny	9			
Rahabilitacji	20				
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Poznaniu					
Areszt Śledczy w Poznaniu	Wewnętrzny	30		90	
	Psychiatryczny	obserwacje	28		33
		leczenie	5		
	Dermatologiczny	27			
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Warszawie					
Areszt Śledczy w Warszawa-Mokotów	Wewnętrzny	40		91	
	Psychiatryczny	obserwacje	46		51
		leczenie	5		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej we Wrocławiu					
Areszt Śledczy we Wrocławiu	Psychiatryczny	obserwacje	23	46	46
		leczenie	23		
Zakład Karny Nr. 1 we Wrocławiu	Wewnętrzny	24		24	
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Szczecinie					
Areszt Śledczy w Szczecinie	Wewnętrzny	27		84	
	Psychiatryczny	obserwacje	29		57
		leczenie	28		

Załącznik nr 2

Informacje na temat skarg osadzonych składanych do władz penitencjarnych dotyczących opieki zdrowotnej

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem (rubr. 2+8)	Zarzuty, zawarte w skargach załatwionych przez kierownika jednostki organizacyjnej SW*		Zarzuty zawarte w skargach, na które kierownik jednostki organizacyjnej SW udzielił wyjaśnień i informacji**				Razem (rubr. 4+5+6+7)	
			Ogółem	w tym zasadne	Rzecznikowi Praw Obywatelskich	Sądom	Prokuraturom	Innym organom		
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	
ROK 2012										
1	SOZ	Opieka zdrowotna	6772	5867	44	358	417	26	104	905
1.1	SOZ-001	Niewłaściwe leczenie	3584	3074	6	210	230	16	54	514
1.2	SOZ-002	Odmowa skierowania, długi okres oczekiwania na zabieg, konsultacje, badania	539	469	10	31	30	3	6	70
1.3	SOZ-003	Traktowanie przez personel medyczny	632	552	0	29	48	0	3	80
1.4	SOZ-004	Organizacja pracy służby zdrowia	189	170	3	12	6	0	1	19
1.5	SOZ-005	Brak leków	384	332	4	16	27	3	6	52
1.6	SOZ-006	Dostęp do dokumentacji medycznej	144	130	3	6	5	0	3	14
1.7	SOZ-007	Naruszenie tajemnicy lekarskiej	5	4	0	1	0	0	0	1
1.8	SOZ-008	Rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny	59	52	0	0	7	0	0	7
1.9	SOZ-009	Leczenie diagnostyczne, brak, pozbawienie diety	271	231	4	13	24	0	3	40
1.10	SOZ-010	Odmowa/zwłoka w protezowaniu jamy ustnej	82	76	4	3	1	0	2	6
1.11	SOZ-011	Korzystanie z pozawięziennej służby zdrowia	30	26	0	1	2	0	1	4
1.12	SOZ-012	Orzecznictwo/świadectwa lekarskie i inne dokumenty	110	102	0	1	6	0	1	8
1.13	SOZ-013	Obrażenia ciała dokonane przed przyjęciem do ZK/AŚ	1	1	0	0	0	0	0	0
1.14	SOZ-014	Inne, dotyczące opieki zdrowotnej	742	648	10	35	31	4	24	94
ROK 2013										
1	SOZ	Opieka zdrowotna	7852	6675	55	408	641	28	100	1177
1.1	SOZ-001	Niewłaściwe leczenie	3898	3328	20	211	292	20	47	570
1.2	SOZ-002	Odmowa skierowania, długi okres oczekiwania na zabieg, konsultacje, badania	746	607	10	63	62	2	12	139
1.3	SOZ-003	Traktowanie przez personel medyczny	806	733	1	22	44	2	5	73
1.4	SOZ-004	Organizacja pracy służby zdrowia	266	240	5	14	12	0	0	26
1.5	SOZ-005	Brak leków	699	589	5	26	63	1	20	110
1.6	SOZ-006	Dostęp do dokumentacji medycznej	129	114	2	7	6	1	1	15
1.7	SOZ-007	Naruszenie tajemnicy lekarskiej	19	17	0	2	0	0	0	2
1.8	SOZ-008	Rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny	60	50	2	3	7	0	0	10
1.9	SOZ-009	Leczenie diagnostyczne, brak, pozbawienie diety	212	173	4	19	19	0	1	39
1.10	SOZ-010	Odmowa/zwłoka w protezowaniu jamy ustnej	62	54	2	1	5	0	2	8
1.11	SOZ-011	Korzystanie z pozawięziennej służby zdrowia	21	17	0	0	4	0	0	4
1.12	SOZ-012	Orzecznictwo/świadectwa lekarskie i inne dokumenty	126	119	0	2	4	0	1	7
1.13	SOZ-013	Obrażenia ciała dokonane przed przyjęciem do ZK/AŚ	0	0	0	0	0	0	0	0
1.14	SOZ-014	Inne, dotyczące opieki zdrowotnej	808	634	4	38	123	2	11	174
ROK 2014										
1	SOZ	Opieka zdrowotna	7635	6439	68	460	619	34	83	1196
1.1	SOZ-001	Niewłaściwe leczenie	3710	3062	14	258	302	24	64	648
1.2	SOZ-002	Odmowa skierowania, długi okres oczekiwania na zabieg, konsultacje, badania	696	599	22	39	53	1	4	97
1.3	SOZ-003	Traktowanie przez personel medyczny	725	660	1	25	36	1	3	65
1.4	SOZ-004	Organizacja pracy służby zdrowia	245	218	5	12	13	1	1	27
1.5	SOZ-005	Brak leków	628	551	6	28	43	1	5	77
1.6	SOZ-006	Dostęp do dokumentacji medycznej	136	115	1	13	8	0	0	21
1.7	SOZ-007	Naruszenie tajemnicy lekarskiej	8	8	0	0	0	0	0	0
1.8	SOZ-008	Rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny	96	75	1	7	14	0	0	21
1.9	SOZ-009	Leczenie diagnostyczne, brak, pozbawienie diety	205	164	10	28	13	0	0	41
1.10	SOZ-010	Odmowa/zwłoka w protezowaniu jamy ustnej	98	87	0	4	6	0	1	11
1.11	SOZ-011	Korzystanie z pozawięziennej służby zdrowia	73	65	0	1	7	0	0	8
1.12	SOZ-012	Orzecznictwo/świadectwa lekarskie i inne dokumenty	169	149	3	8	10	0	2	20
1.13	SOZ-013	Obrażenia ciała dokonane przed przyjęciem do ZK/AŚ	4	4	0	0	0	0	0	0
1.14	SOZ-014	Inne, dotyczące opieki zdrowotnej	842	682	5	37	114	6	3	160

15) Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Kędzior p. Polsce* przekazany w dniu 21 czerwca 2016 r.

Sprawy

Kędzior, skarga nr 45026/07, wyrok z dnia 16/10/2012, ostateczny w dniu 16/01/2013
K.C., skarga nr 31199/12, wyrok z dnia 25/11/2014, ostateczny w dniu 25/02/2015

Opis spraw

Sprawa *Kędzior przeciwko Polsce* dotyczy pozbawienia wolności skarżącego niezgodnego z Artykułem 5 ust. 1 lit. e Konwencji, a także naruszenia Artykułu 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim jak dom pomocy społecznej (dalej d.p.s.) oraz naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu skarżącego do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

W dniu 22 grudnia 2000 r., na wniosek brata, skarżący został częściowo ubezwłasnowolniony z uwagi na występujące u niego zaburzenia psychiczne (zdiagnozowano u niego schizofrenię).

W dniu 28 sierpnia 2001 r. sąd wyznaczył skarżącemu kuratora w osobie jego brata. Następnie, kurator ten wystąpił do sądu o zmianę wcześniej wydanego postanowienia i całkowite ubezwłasnowolnienie skarżącego. Wniosek ten został uwzględniony.

W 2002 r. na wniosek brata, pomimo swojego sprzeciwu, skarżący został umieszczony w d.p.s. Decyzja o umieszczeniu skarżącego w d.p.s. została podjęta bez uwzględnienia jego opinii w tej sprawie, jak również bez uzyskania uprzedniej zgody sądu w trybie przewidzianym przez art. 156 w zw. z art. 175 *Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego* (dalej k.r.o.).

Pomimo wielu prób, skarżący nie był w stanie zainicjować postępowania przed sądem w sprawie zmiany albo uchYLENIA orzeczenia o całkowitym ubezwłasnowolnieniu, ani wystąpić z prośbą o zbadanie legalności jego umieszczenia lub dalszego przebywania w d.p.s.

W swoim wyroku z dnia 16 października 2012 r. Trybunał zauważył, że umieszczenie skarżącego w d.p.s. nie zostało orzeczone „zgodnie z prawem” oraz że pozbawienie go wolności nie było uzasadnione treścią art. 5 § 1 lit. e Konwencji, gdyż wymóg uzasadnienia jego umieszczenia w d.p.s. poważnym stanem zaburzenia nie został całkowicie spełniony w niniejszej sprawie. Ponadto, Trybunał zauważył braki w ocenie, czy zaburzenia uzasadniające umieszczenie skarżącego w d.p.s. nadal istniały, ponieważ nie poddano go badaniom psychiatrycznym przez blisko 8 lat. W opinii Trybunału przepisy regulujące w tym czasie umieszczanie w d.p.s. osób całkowicie ubezwłasnowolnionych nie dawały niezbędnych gwarancji.

Ponadto Trybunał stwierdził, że Artykuł 5 ust. 4 Konwencji wymaga, aby zastosowana procedura (pozbawienia wolności osoby umysłowo chorej) miała charakter sądowy i zapewniała zainteresowanej osobie gwarancje odpowiednie do rodzaju przedmiotowego

pozbawienia wolności; dla stwierdzenia, czy postępowanie zapewnia odpowiednie gwarancje, należy uwzględnić szczególny charakter okoliczności, w jakich się ono toczy.

Trybunał stwierdził, że sądy krajowe nie brały udziału w decydowaniu o umieszczeniu skarżącego w d.p.s., w którymkolwiek momencie, czy w jakiegokolwiek formie. W takich sytuacjach jak sytuacja skarżącego, polskie prawo nie przewiduje automatycznej kontroli sądowej zgodności z prawem przyjęcia osoby i jej przebywania w takiej instytucji, jak d.p.s. Ponadto kontrola taka nie może zostać wszczęta przez zainteresowaną osobę, jeśli została ona pozbawiona zdolności do czynności prawnych. Tym samym skarżący został pozbawiony możliwości niezależnego skorzystania z jakiegokolwiek środka prawnego o charakterze sądowym, by zakwestionować dalsze przebywanie w d.p.s. wbrew własnej woli.

Trybunał uznał też, iż w odniesieniu do osób częściowo ubezwłasnowolnionych, Artykuł 6 ust. 1 Konwencji musi być interpretowany, co do zasady, jako gwarantujący takim osobom bezpośredni dostęp do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

Od kiedy, pomimo nieukończonego procesu legislacyjnego, obowiązuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego wyraźnie wzywający sądy niższych instancji, by nie ograniczały praw proceduralnych osób ubezwłasnowolnionych, skarżący jest nadal pozbawiony wyraźnego, praktycznego i skutecznego dostępu do sądu w zakresie starania się o odzyskanie zdolności prawnej. Zatem odrzucenie wniosków skarżącego w okresie pomiędzy marcem i październikiem 2007 r. nie może zostać uznane za usprawiedliwione wdrażanie legalnego ograniczenia proceduralnego prawa skarżącego do dostępu do sądu.

W sprawie K. C. przeciwko Polsce skarżąca została umieszczona w d.p.s. w 2008 r. na tej podstawie, że cierpiała na zaburzenia zdrowia psychicznego.

W dniu 24 marca 1981 r., na wniosek córki skarżącej, Sąd Okręgowy w Zielonej Górze orzekł o częściowym ubezwłasnowolnieniu skarżącej. Sąd ustalił, że skarżąca cierpi na syndrom demencji psycho-organicznej ze stanami paranoi, a nadto ma skłonność do nadużywania alkoholu oraz leków. Sąd uznał, że konieczne jest orzeczenie częściowego ubezwłasnowolnienia skarżącej, ponieważ potrzebuje ona pomocy w podejmowaniu właściwych decyzji, w szczególności dotyczących leczenia oraz wydawania pieniędzy na alkohol.

W dniu 19 grudnia 2007 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Żarach wystąpił do Sądu Rejonowego w Żarach o przyjęcie skarżącej do d.p.s. bez jej zgody. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wskazał, że skarżąca cierpi na zaburzenia natury psychicznej, unika wizyt u lekarza oraz zachowuje się w sposób odstający od „społecznie akceptowalnych norm”, co stanowi zagrożenie dla jej własnego zdrowia i życia.

Do wniosku załączono zaświadczenie lekarskie, opatrzone datą 3 grudnia 2007 r. Zostało ono wystawione przez lekarza psychiatrę na podstawie wyników badania lekarskiego skarżącej przeprowadzonego na oddziale psychiatrii Szpitala Wojskowego w Żarach. Wskazano w nim, że skarżąca cierpi na organiczne zaburzenie osobowości i wymaga stałej opieki. Nie wymaga jednak leczenia szpitalnego.

Sąd Rejonowy w Żarach wyznaczył kilka rozpraw, na których skarżąca się nie pojawiła. W związku z powyższym podjęto decyzję o przesłuchaniu skarżącej w miejscu jej pobytu w dniu 25 marca 2008 r.

W dniu 19 czerwca 2008 r. Sąd Rejonowy w Żarach postanowił o przyjęciu skarżącej do d.p.s. Swoją decyzję sąd oparł na opinii lekarza psychiatry, I.S., który przebadał skarżącą w dniu 8 maja 2008 r., diagnozując chroniczną schizofrenię oraz zaburzenia centralnego układu nerwowego.

Sąd rozważał również możliwość pozostawienia skarżącej w jej własnym mieszkaniu i w tym zakresie odniósł się do możliwości zaopiekowania się nią przez osobę trzecią przy wsparciu ze strony Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Jednakże nie było członków rodziny lub osób trzecich, które mogłyby zapewnić skarżącej stałą opiekę. W szczególności, córka skarżącej oświadczyła, że nie chce się nią stale zajmować i nie zabierze matki do siebie. Dlatego też skarżąca została przyjęta do d.p.s. w K. w dniu 10 września 2008 r.

Pani K. C. odwołała się od tego postanowienia, ale bez powodzenia. Wniosek jej córki o zmianę środka zastosowanego w stosunku do skarżącej został oddalony w 2009 r., po przesłuchaniu Pani K.C. przez sąd. Jej próba zmiany postanowienia o jej przymusowym umieszczeniu w d.p.s. została również oddalona w dniu 6 kwietnia 2010 r.

W dniu 21 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o przywrócenie terminu na wniesienie skargi kasacyjnej i dlatego nie mogła jej wnieść do Sądu Najwyższego. Tego samego dnia Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o zwolnienie z kosztów sądowych oraz ustanowienie adwokata z urzędu, który przygotowałby oraz wniósł skargę kasacyjną w jej imieniu.

Na podstawie Artykułu 5 ust. 1 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) i Artykułu 5 ust. 4 (prawo do odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności) Konwencji, Pani K.C. wniosła skargę na przymusowe umieszczenie i nieprzerwane pozbawienie wolności w d.p.s. oraz na to, że nie dysponowała skuteczną procedurą, dzięki której mogłaby zakwestionować legalność i konieczność pozbawienia wolności.

Jeśli chodzi o naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji, Trybunał odnotował, że przepisy krajowe nie przewidywały obowiązkowych okresowych badań mających na celu ocenę, czy nadal zachodzi potrzeba, by skarżąca pozostawała w d.p.s. Zatem pozbawienie wolności skarżącej w d.p.s. nie było przedłużane „zgodnie z procedurą przewidzianą prawem” oraz że wraz z upływem czasu pozbawienie wolności skarżącej nie było już uzasadnione w świetle litery (e) Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Trybunał stwierdził zatem, że miało miejsce naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji.

Jeśli chodzi o naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji, to Trybunał zauważył, że skarżąca odwołała się od postanowienia o umieszczeniu jej w d.p.s. oraz że skorzystała z dostępnej

procedury mającej na celu zbadanie legalności jej dalszego pozbawienia wolności. W postępowaniu wszczętym na podstawie użycia tego środka zarządzono badania psychiatryczne skarżącej, a także przesłuchano skarżącą przed sądem z wykorzystaniem pomocy prawnej (zobacz § 26 wyroku Trybunału). Zatem Trybunał stwierdził, że z powyższych ustaleń wynika, iż warunki, które muszą być spełnione zgodnie z Artykułem 5 ust. 4 Konwencji, zostały spełnione w sprawie skarżącej, a zatem nie miało miejsca naruszenie tego przepisu Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Środki indywidualne

Aktualna sytuacja Pana Kędziora

W dniu 22 lutego 2016 r. Sąd Rejonowy w Lubaczowie wydał postanowienie zatwierdzające dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s. W dniu 15 marca 2016 r. postanowienie to uprawomocniło się. Zatem skarżący przebywa aktualnie w Domu Pomocy Społecznej w Sośnicy na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w Lubaczowie z dnia 22 lutego 2016 r. Postępowanie zostało wszczęte przez brata skarżącego, który jest również jego opiekunem i który zwrócił się do Rejonowego Sądu Rodzinnego w Lubaczowie o pozwolenie na dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s.

Ponadto w dniu 28 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w Rzeszowie wydał postanowienie zmieniające wcześniejsze postanowienie o całkowitym ubezwłasnowolnieniu skarżącego na postanowienie o jego częściowym ubezwłasnowolnieniu. Postępowanie to zostało wszczęte przez samego skarżącego. Postanowienie to uprawomocniło się w dniu 20 maja 2016 r.

Dodatkowo Rząd zwrócił się do d.p.s. w Sośnicy o informacje dotyczącą czasu przebywania skarżącego w d.p.s. oraz w jego rodzinnym domu w ciągu ostatniego roku. Ustalono, że skarżący odwiedza swój dom rodzinny dość często.

W ciągu ostatnich dwóch lat skarżący przebywał w swoim domu rodzinnym w Nowym Lublińcu, na wniosek swojego opiekuna, w następujących okresach:

- 27. 03. 2013 – 07. 04. 2013
- 28. 06. 2013 – 20. 07. 2013
- 25. 10. 2013 – 02. 11. 2013
- 23. 12. 2013 – 03. 01. 2014
- 17. 04. 2014 – 27. 04. 2014
- 11. 07. 2014 – 04. 08. 2014
- 29. 10. 2014 – 09. 11. 2014
- 23. 12. 2014 – 11. 01. 2015
- 01. 04. 2015 – 19. 04. 2015
- 17. 07. 2015 – 10. 08. 2015

Aktualna sytuacja Pani K. C.

Skarżąca jest nadal częściowo ubezwłasnowolniona i nadal przebywa w d.p.s. w K. Po wydaniu wyroku przez Trybunał, ani skarżąca, ani żadna inna osoba nie wnioskowały o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu skarżącej w d.p.s. w K. Po wspomnianej dacie skarżąca nie przechodziła sądowych badań psychiatrycznych.

W nawiązaniu do powyższego Rząd pragnie podkreślić, że nie przeprowadzono sądowych badań psychiatrycznych, gdyż skarżąca (ani jej córka) nie wszczęły żadnego postępowania o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu w d.p.s. do czego uprawnia je w każdym czasie art. 41 *Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r.*

2. Słuszne zadośćuczynienie

W sprawie *Kędzior p. Polsce* Trybunał zasądził na rzecz skarżącego zadośćuczynienie za poniesioną szkodę niemajątkową.

Rząd wypłacił zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącego zadośćuczynienie na rachunek bankowy, założony w tym celu na mocy postanowienia sądu opiekuńczego przez opiekuna skarżącego, który ze względu na obowiązek zabezpieczenia interesów skarżącego, podlega kontroli sądu (wypłata pieniędzy z rachunku może nastąpić do rąk opiekuna wyłącznie na podstawie zezwolenia sądu opiekuńczego, zgodnie z wymogami *Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001 r. ws. zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką*, Dz. U. nr 64, poz. 649).

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 16/04/2013		Wypłacono: 19/03/2013	

W sprawie *K. C. p. Polsce* zadośćuczynienie zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącej zostało wypłacone w terminie.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6,000 euro	-	6,000 euro
Termin płatności: 25/05/2015		Wypłacono: 20/05/2015	

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułu 5 ust. 1 lit. e Konwencji oraz Artykułu 5 ust. 4 Konwencji

A. Obowiązujące prawo

Aktualnie przepisy k.r.o., tj. art. 156 w zw. z art. 175 k.r.o. przewidują każdorazowo obowiązek uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego w przypadku umieszczania w osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej w d.p.s.

Art. 175 k.r.o.: Do opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o opiece nad małoletnim (...).

Art. 156 k.r.o.: Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego.

Według informacji otrzymanych z Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej powyższa procedura jest co do zasady przestrzegana i takie sytuacje, jak w sprawie skarżącego nie mają miejsca.

Ponadto w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej wystąpiło informację o wyroku Trybunału wraz z listem nakazującym Dyrektorom wszystkich Wydziałów Polityki Socjalnej w Urzędach Wojewódzkich poinformowanie wszystkich Dyrektorów d.p.s. o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki.

B. Planowane zmiany prawa

Rząd zamierza jednak pójść o krok dalej i podjąć prace legislacyjne polegające na znowelizowaniu *Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* w zakresie przepisów regulujących przyjmowanie osób całkowicie ubezwłasnowolnionych przez d.p.s.

Nowelizacja ma na celu przyznanie takim osobom szerszych gwarancji ochrony praw człowieka przez odejście od automatycznego uznawania każdej osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej za niezdolną do wyrażenia zgody albo sprzeciwu.

Nowelizacja ma też na celu zagwarantowanie, by w każdym przypadku przyjęcie do d.p.s. osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej uzależnione byłoby od jej zgody (jeśli dysponuje dostatecznym rozeznaniem w kwestii skutków umieszczenia w takiej placówce), a w przypadku jej sprzeciwu lub braku dostatecznego rozeznania w kwestii skutków umieszczenia, mogłoby nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu opiekuńczego.

Nowelizacja ma również na celu zapewnienie procedury sądowej, która umożliwiłaby osobie ubezwłasnowolnionej samodzielne wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do d.p.s.

Ponadto planowana nowelizacja przewiduje wprowadzenie obowiązku okresowego badania stanu zdrowia psychicznego osoby przyjętej do d.p.s. w celu uzasadnienia dalszego przebywania tej osoby w d.p.s. Takie badania powinny być przeprowadzane co najmniej co 6 miesięcy.

Ponadto zgodnie z planowanymi zmianami sąd będzie ustanawiał pełnomocnika z urzędu dla osoby, które postępowanie bezpośrednio dotyczy, nawet jeśli ona/on nie będzie wnioskować o Pomoc prawną, jeśli nie jest w stanie o taką pomoc wnioskować z powodu swojego stanu zdrowia psychicznego, a sąd oceni, że udział prawnika w postępowaniu jest konieczny. Pełnomocnik z urzędu będzie również ustanawiany dla osoby dla osoby przyjmowanej do szpitala psychiatrycznego, czy d.p.s. bez jej zgody.

Przewidywane ramy czasowe przeprowadzenia powyższej nowelizacji są następujące:

- 1. Przyjęcie projektu przez kierownictwo Ministerstwa Zdrowia - do 30 czerwca 2016 r.**
- 2. Przygotowanie, ocena i konsultacje publiczne projektu nowelizacji – od połowy lipca do połowy sierpnia 2016 r.**
- 3. Przyjęcie projektu nowelizacji przez Stały Komitet Rady Ministrów – początek września 2016 r.**
- 4. Przyjęcie projektu nowelizacji przez Radę Ministrów – początek października 2016 r.**
- 5. Ocena i przyjęcie ustawy przez parlament – Sejm – listopad, grudzień 2016 r.**
- 6. Ocena i przyjęcie ustawy przez parlament – Senat – styczeń 2017 r.**
- 7. Podpisanie ustawy przez Prezydenta RP i publikacja w Dzienniku Ustaw – połowa lutego 2017 r.**
- 8. Wejście w życie – 1 marca 2017 r.**

2. Naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji

A. Zmiana legislacyjna

Eliminacja przyczyny naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji została zrealizowana nowelizacją *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) z dnia 9 maja 2007 r., która weszła w życie w dniu 7 października 2007 r.

Przed tą datą art. 559 k.p.c. miał następujące brzmienie:

§ 1. Sąd uchyli ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono; uchylenie może nastąpić także z urzędu.

§ 2. Sąd może w razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu - zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite.

W ramach tej nowelizacji do art. 559 k.p.c. dodano § 3 w brzmieniu:

§ 3. Z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia może wystąpić także ubezwłasnowolniony.

3. Upowszechnianie wyroku Trybunału, działania szkoleniowe i informacyjne

Od 2011 r. wyrok ten jest przedmiotem szkoleń dla sędziów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Część z tych szkoleń dotyczy wyłącznie tego wyroku.

Ponadto w celu zagwarantowania praktyki zgodnej z *Ustawą o zdrowiu psychicznym* oraz k.r.o. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się do Dyrektorów Wydziałów Polityki Społecznej wszystkich Urzędów Wojewódzkich z prośbą o upowszechnienie wyroku ws. *Kędzior p. Polsce* i informacji o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki. List ten stanowił wyraźny sygnał dla nadzorowanych jednostek pomocy społecznej, iż konieczne jest rzetelne przestrzeganie przepisów k.r.o. Tematyka ta była również podnoszona na spotkaniu przedstawicieli ministerstwa z reprezentantami Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich w dniach 26 i 27 czerwca 2013 r.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że żadne inne środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie i zobowiązuje się do poinformowania Komitetu Ministrów o postępie w dalszej realizacji środków generalnych zmierzających do realizacji zobowiązania wynikającego z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

16) Raport z wykonania wyroków z grupy *Kurłowicz p. Polsce* przekazany w dniu 29 lutego 2016 r.

Sprawy

Kurłowicz, skarga nr 41029/06, wyrok z dnia 22/06/2010, ostateczny w dniu 22/09/2010

Lewandowska-Malec, skarga nr 39660/07, wyrok z dnia 18/09/2012, ostateczny w dniu 18/12/2012

Jucha and Žak, skarga nr 19127/06, wyrok z dnia 23/10/2012 ostateczny w dniu 23/01/2013

Marian Maciejewski, skarga nr 34447/05, wyrok z dnia 13/01/2015 ostateczny w dniu 13/04/2015

Opis spraw

Powyższe wyroki dotyczą naruszenia Artykułu 10 Konwencji.

W sprawie *Kurłowicz przeciwko Polsce* w trakcie sesji Rady Miasta Knyszyna, skarżący (Przewodniczący Rady Miasta) publicznie oskarżył dyrektora Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Knyszynie o spowodowanie nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki. Dyrektor skierował prywatny akt oskarżenia przeciwko skarżącemu, zarzucając mu zniesławienie na podstawie art. 212 kodeksu karnego (dalej: k.k.).

Wyrokiem z dnia 2 grudnia 2005 r., Sąd Rejonowy w Białymstoku uznał skarżącego Kurłowicza za winnego zniesławienia. Sąd Rejonowy skazał skarżącego na karę grzywny, jak również orzekł podanie wyroku do wiadomości publicznej. Sąd nakazał także przeproszenie pokrzywdzonego.

Skarżący wniósł apelację. Wyrokiem z dnia 30 marca 2006 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku częściowo zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że postępowanie warunkowo umorzył na okres próby wynoszący 1 rok, zobowiązał oskarżonego do przeproszenia oskarżyciela prywatnego, a także orzekł wobec oskarżonego na rzecz instytucji charytatywnej świadczenie pieniężne.

W sierpniu 2006 r. skarżący wniósł skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego, która w dniu 17 października 2007 r. została odrzucona.

Trybunał Europejski stwierdził naruszenie Artykułu 10 Konwencji w przedmiotowej sprawie z tego powodu, że sądy krajowe nie zachowały właściwej równowagi pomiędzy istotnymi interesami, z jednej strony, ochroną dobrego imienia dyrektora szkoły, z drugiej zaś – swobody wypowiedzi. Uznał też, że ingerencja w prawa skarżącego nie była niezbędna w demokratycznym społeczeństwie.

Sprawa *Lewandowska-Malec przeciwko Polsce*, w której skarżąca była asystentem na Wydziale Prawa w Krakowie i politykiem w lokalnej społeczności, dotyczyła publikacji w Internecie w czerwcu 2004 r. listu, który napisała do Polskiej Agencji Prasowej, komentując postępowanie przeciwko burmistrzowi, dotyczące nieprawidłowości finansowych w funduszach gminy i zarzutu, że burmistrz wywierał presję na organy prokuratury w tej sprawie. W oparciu o Artykuł 10 (wolność wyrażania opinii) skarżąca skarżyła się na postawiony jej zarzut zniesławienia oraz że została na nią nałożona grzywna w wysokości 1 900 euro. Trybunał uznał, że doszło do naruszenia Artykułu 10 Konwencji z powodu faktu, iż sądy krajowe przekroczyły należyty im wąski margines uznania w zakresie ograniczania debaty politycznej i że taka interwencja była nieproporcjonalna do zamierzonego celu i nie była „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” w rozumieniu Artykułu 10 § 2 Konwencji.

Sprawa *Jucha i Żak p. Polsce* dotyczyła skargi skarżących, dziennikarza i redaktora naczelnego TEMI, lokalnego tygodnika w Tarnowie, na ich skazanie przez sąd krajowy w czerwcu 2005 r. za zniesławienie lokalnego radnego. Opublikowali oni serię artykułów w 2004 r. krytykujących radnego i zarzucających mu złamanie prawa (został uznany winnym zniesławienia lokalnego dziennikarza radiowego, ujawnił poufne informacje z tego postępowania i został oskarżony o nieprawidłowości finansowe w swojej kampanii prezydenckiej).

Trybunał uznał, że powody wskazane przez sądy krajowe nie były „relewantne i wystarczające” by usprawiedliwić ingerencję, a standardy przez nie zastosowane nie były w pełni zgodne ze standardami Artykułu 10 Konwencji. Biorąc pod uwagę ważną rolę prasy w społeczeństwie demokratycznym, ingerencja ta była nieproporcjonalna do uprawnionego celu, jakiemu miała służyć i nie była „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” w znaczeniu Artykułu 10 § 2 Konwencji.

Sprawa *Marian Maciejewski p. Polsce* dotyczyła skazania skarżącego, który pracował, jako dziennikarz Gazety Wyborczej, za stwierdzenia i zarzuty zawarte w artykule, który opublikował w gazecie w listopadzie 2000 r. Artykuł ten był częścią serii o rzekomej kradzieży wartościowych trofeów myśliwskich z biura byłego komornika Sądu Rejonowego we

Wrocławiu. Artykuł miał podtytuł napisany drobnym drukiem „kradzieże w wymiarze sprawiedliwości”. Artykuł ten, między innymi, opisywał, jak prokurator prowadził dochodzenie przeciwko byłemu komornikowi.

Pan Maciejewski został skazany w postępowaniu karnym za dwukrotne zniesławienie popełnione przez mass media. Sąd Rejonowy w Brzegu, który skazał skarżącego w kwietniu 2004 r. stwierdził, że podtytuł artykułu był zniesławiający wobec urzędników sądowych, których dotyczył oraz że w artykule zarzucano, że prokurator w sposób nieprawidłowy prowadził dochodzenie przeciwko byłemu komornikowi. Wobec Pana Maciejewskiego orzeczono karę grzywny o równowartości 450 euro.

Trybunał uznał, że standardy zastosowane przez polskie sądy w sprawie skarżącego nie były w pełni zgodne z zasadami wyrażanymi przez Artykuł 10 Konwencji i że sądy krajowe nie wskazały na „właściwe i wystarczające” powody, by uzasadnić ingerencję. Ponadto Trybunał stwierdził, że ingerencja była nieproporcjonalna w stosunku do jej celu, nie była zatem „konieczna w demokratycznym społeczeństwie”.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Kurłowicz

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
185 euro	3 000 euro	3 070 euro	6 255 euro
Termin płatności: 22/12/2010		Wyplacono: 03/12/2010	

Lewandowska-Malec

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
2 600 euro	3 000 euro	100 euro	5 700 euro
Termin płatności: 18/03/2013		Wyplacono: 12/02/2013	

Jucha and Żak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 380 euro (1 190 euro dla każdego ze skarżących)	-	2 380 EUR
Termin płatności: 23/04/2013		Wyplacono: 18 i 19/04/2013	

Marian Maciejewski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
	5,000 euro		5,000 euro
Termin płatności: 15/07/2015		Wyplacono: 07/07/2015	

2. Środki indywidualne

Należy wspomnieć, iż *Kodeks postępowania karnego* (dalej: k.p.k.) przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego. Art. 540 § 3 k.p.k. konkretyzuje, że postępowanie wznowia się na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską.

Powyższe zostało potwierdzone przez Sąd Najwyższy, w wyrokach z dnia 23 kwietnia 2009 r. i 29 kwietnia 2010 r., które wskazują, iż potrzeba wznowienia postępowania, o której mowa w art. 540 § 3 k.p.k. powstaje, gdy Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdza, że prawomocny wyrok polskiego sądu wydany w ramach postępowania karnego powoduje naruszenie Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Kurłowicz przeciwko Polsce

Po wydaniu wyroku przez Trybunał, adwokat skarżącego złożył do Sądu Apelacyjnego w Białymstoku wniosek o wznowienie postępowania.

W dniu 25 maja 2011 r., Sąd Apelacyjny postanowił wznowić sprawę skarżącego, odnosząc się do wyroków Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2009 r. oraz 29 kwietnia 2010 r.

Tym samym, Sąd Apelacyjny w Białymstoku uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 30 marca 2006 r., jak również wyrok Sądu Okręgowego z dnia 2 grudnia 2005 r. i przekazał sprawę do Sądu Okręgowego do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 1 lipca 2011 r., na podstawie art. 17 § 1 pkt. 6 k.p.k. Sąd Okręgowy w Białymstoku umorzył postępowanie w sprawie skarżącego, uznając, że w dniu 28 lutego 2011 r. nastąpiło przedawnienie karalności.

Lewandowska-Malec przeciwko Polsce

Wkrótce po wydaniu wyroku przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, w dniu 12 marca 2013 r. adwokat skarżący złożył do Sądu Apelacyjnego w Krakowie wniosek o wznowienie postępowania. W dniu 16 maja 2013 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie wznowił postępowanie, a następnie umorzył je i przyznał skarżącemu zwrot kosztów poniesionych na rzecz ustanowienia pełnomocnika we wznowionym postępowaniu.

Jucha and Żak przeciwko Polsce

Skarżący nie złożyli wniosku o wznowienie postępowania.

Marian Maciejewski przeciwko Polsce

W dniu 18 czerwca 2015 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wznowił postępowanie karne przeciwko skarżącemu i uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Brzegu z dnia 2 kwietnia 2004 r.

oraz Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 22 lutego 2005 r. i uniewinnił skarżącego od obu zarzucanych mu czynów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Głównymi źródłami naruszenia Artykułu 10 w sprawach, których dotyczy niniejszy raport z wykonania są:

- charakter i surowość kary nałożonej przez sądy krajowe;
- zbyt wąska definicja debaty publicznej stosowana przez sądy krajowe i niebiorąca pod uwagę kontekstów, w jakich padły zaskarżone stwierdzenia;
- brak rozróżnienia przez sądy krajowe stwierdzeń faktów i sądów wartościujących.

A. W odniesieniu do problemu charakteru i surowości kar nałożonych przez sądy krajowe Rząd podjął następujące kroki, które zaczęły przynosić rezultaty:

1. Zmiany w prawie

Od czasu, w którym miały miejsce zdarzenia w przedmiotowej sprawie, zmieniły się uregulowania prawne dotyczące zagrożenia karą za zniesławienie w polskim porządku prawnym.

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 206, poz. 1589) znowelizowała art. 212 § 1 w taki sposób, że zniesławienie nie jest już karane pozbawieniem wolności, lecz karą grzywny lub ograniczeniem wolności. W przypadku kwalifikowanej formy przestępstwa z art. 212 § 1 (zniesławienie za pomocą środków masowego komunikowania), maksymalny wymiar pozbawienia wolności został obniżony z dwóch lat do 1 roku. Nowelizacja ta weszła w życie dnia 8 czerwca 2010 r.

2. Rozpowszechnienie wyroku i szkolenia

Biorąc pod uwagę to, iż naruszenia stwierdzone w przedmiotowych wyrokach powstały na skutek zaniedbania, którego dopuściły się władze krajowe, tj. z powodu niekontrolowania zasady proporcjonalności w orzecznictwie sądów krajowych, wydaje się, że w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości, publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału wśród sędziów będzie odpowiednim rozwiązaniem.

W tym kontekście należy wspomnieć, że wyroki w sprawach *Jucha i Żak* a także *Lewandowska-Malec* oraz *Marian Maciejewski* zostały przetłumaczone na język polski; wyrok w sprawie *Kurłowicz* został streszczony w języku polskim. Tłumaczenia te opublikowano na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz wysłano do odpowiednich sądów.

Ponadto, w 2011 r., przygotowana została specjalna publikacja zawierająca analizę orzecznictwa Trybunału w głównych sprawach dotyczących Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja zawiera także analizę standardów związanych z art. 10 Konwencji. Rozpowszechniono ją bezpłatnie wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Od 2012 r. informacja o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Europejski Trybunał, dotyczącym praktyki sądów krajowych jest przesyłana do prezesa właściwego sądu i prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwej prokuratury.

Kwestie wolności wyrażania opinii i postępowania karnego naruszającego tę wolność były również przedmiotem szkoleń dla sędziów zorganizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Pomiędzy 9 maja 2012 r. i 30 października 2015 r. przeprowadzono 35 takich szkoleń. Temat tych szkoleń to: „*Postępowanie karne, jako forma ingerencji w wolność wyrażania opinii i warunki jej dopuszczalności w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego Artykułu 10 Konwencji*”.

3. Skutki podjętych środków - dane statystyczne

Poniższa tabela przedstawia dane nt. liczby osób biorących udział w postępowaniu oraz skazanych ostatecznym wyrokiem za czyn z art. 212 § 2 k.k. w latach 2010-2014. Dane te potwierdzają pozytywny trend w rozpatrywaniu przez sądy krajowe spraw dotyczących korzystania z wolności wyrażania opinii.

rok	osoby w postępowaniu ⁹	osoby skazane	pozbawienie wolności	w tym w zawieszeniu
2010	78	44	4	3
2011	81	52	8	7
2012	115	60	3	3
2013	11	11	1	1
2014	3	3	0	0

Zaktualizowane dane statystyczne (obejmujące 2015 r.) będą dostępne i przedstawione Komitetowi Ministrów najprawdopodobniej w maju 2016 r.

B. Środki dotyczące problemu zbyt wąskiej definicji debaty publicznej stosowanej przez sądy krajowe i nie biorącej pod uwagę kontekstów, w których padły zaskarżone stwierdzenia, jak również brak rozróżnienia przez sądy krajowe stwierdzeń faktów i sądów wartościujących.

⁹ Liczba ta obejmuje następujące typy orzeczeń: skazania, warunkowe umorzenie postępowania, odstąpienie od nałożenia kary, w sprawie środków zapobiegawczych.

W opinii Rządu podjęte i opisane wyżej środki takie jak zmiany legislacyjne oraz upowszechnianie orzecznictwa Trybunału i szkolenia zaczęły przynosić oczekiwane rezultaty. Ten pozytywny trend potwierdzają między innymi poniższe wyroki Sądu Najwyższego:

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2007 r., (sygn. III KK 243/06):

W powyższym postanowieniu Sąd Najwyższy stwierdził, że ochrona czci i dobrego imienia nie jest wyłącznie domeną prawa karnego. Jest ona również gwarantowana przez prawo cywilne, konstytucję i na poziomie prawa międzynarodowego między innymi przez Europejską Konwencję Praw Człowieka.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 lipca 2009 (sygn. III KK 52/09):

Sąd Najwyższy stwierdził, że w danej sprawie okoliczności podniesione przez oskarżonego w artykule w gazecie są prawdziwe i fakty te nie zostały zakwestionowane przez oskarżyciela prywatnego, który zakwestionował jedynie ich ocenę.

Sąd Najwyższy przypomniał, że Europejski Trybunał wielokrotnie zwracał uwagę na różnice pomiędzy stwierdzeniami dziennikarzy, które odnoszą się do faktów i z tego powodu są przedmiotem weryfikacji lub falsyfikacji oraz tymi, które prezentują oceny i opinie. Według Trybunału oceny i opinie nie mogą być udowodnione, a wymaganie takiego dowodu narusza wolność wyrażania opinii. Konieczne powiązanie pomiędzy sądem wartościującym a opinią, która wspiera fakty może być różny, według Trybunału, zależy od okoliczności.

Według Trybunału jedynie bardzo ważne powody lub pilna potrzeba społeczna może usprawiedliwiać ochronę dóbr osobistych jednostki pełniącej funkcję publiczną ponad wolnością wyrażania opinii. Jedynie bardzo poważne powody mogą ograniczać wolność wyrażania opinii w debacie politycznej.

Jednakże w wyroku *ws. Feldek p. Słowacji* z dnia 12 czerwca 2001 r. (skarga nr 29032/95) Trybunał stwierdził, że sąd wartościujący nie może być udowodniony, ale można wymagać, by wyrażona opinia miała wystarczające podstawy faktyczne, ponieważ bez nich dochodzi do nadużycia wolności wyrażania opinii. Sąd Najwyższy w swojej konkluzji całkowicie zgodził się z powyższym stwierdzeniem Trybunału i poparł je.

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2014 r. (sygn. V KK 178/13):

W uzasadnieniu do powyższego wyroku Sąd Najwyższy argumentował, że treść Artykułu 10 Konwencji była wielokrotnie interpretowana przez Europejski Trybunał. Orzecznictwo Trybunału rozróżnia stopień wolności wyrażania opinii w zależności od statusu autora opinii, wyróżniając w szczególności: dziennikarzy, polityków i urzędników publicznych, a z drugiej strony ze względu na status osoby, która jest krytykowana w opinii.

Szczególną ochroną objęte są stwierdzenia dziennikarzy. Ta szczególna ochrona wynika z roli mediów komunikacji społecznej, jako „publicznego strażnika”. Europejski Trybunał wielokrotnie powtarzał, że do ograniczenia wolności wyrażania opinii przez dziennikarzy w kontekście wypełniania przez nich ich misji dostarczania informacji na temat spraw będących

w interesie społeczeństwa, musi istnieć bardzo ważny powód. Ponadto Europejski Trybunał podkreślał, że dziennikarze mogą używać do pewnego stopnia przesady, czy nawet prowokacji, bądź sarkastycznego języka (*Prager i Oberschlick p. Austrii*, wyrok z dnia 26 sierpnia 1995 r., skarga nr 15974/90).

Sąd Najwyższy stwierdził, że sarkastyczny język używany przez dziennikarza nie naruszył standardów Trybunału w zakresie wolności wyrażania opinii. Dodał, że doniesienia prasowe nie muszą być neutralne w zakresie swych ocen i sformułowań. Jednostronne i tendencyjne stwierdzenia nie są wystarczającym usprawiedliwieniem dla ingerencji w wolność wyrażania opinii (*Standard Verlagsgesellschaft GmbH p. Austrii*, wyrok z dnia 22 lutego 2007 r., skarga nr 37464/02).

Stwierdzenie sformułowane przez dziennikarza w ramach debaty publicznej jest przedmiotem wzmocnionej ochrony ponieważ debata publiczna, zgodnie z orzecznictwem Trybunału jest podstawą społeczeństwa demokratycznego.

Ponadto Sąd Najwyższy przypomniał, że Trybunał uznał, że nawet jeśli kara nałożona na autora stwierdzenia nie ogranicza możliwości wypowiedzi, to skazanie jest rodzajem cenzury mającej na celu przekonanie dziennikarza, by się nie angażował w ten typ krytycyzmu. W kontekście debaty politycznej zjawisko to zniechęca dziennikarzy do uczestnictwa w debacie o kwestiach ważnych dla społeczeństwa. Dlatego też może utrudnić prasie wykonywanie zadania informowania i kontrolowania (*Stoll p. Szwajcarii*, wyrok z dnia 25 kwietnia 2006 r., wyrok Wielkiej Izby z dnia 10 grudnia 2007 r., skarga nr 69698/01). Ponadto Sąd Najwyższy podkreślił, że nie jest możliwe ustanowienie precyzyjnej granicy pomiędzy stwierdzeniami faktów a sądami wartościującymi, w szczególności w debacie publicznej, gdzie wymagana jest szczególnie silna ochrona wolności wyrażania opinii (*Lombardo i inni p. Malcie*, wyrok z dnia 24 kwietnia 2007 r., skarga nr 7333/06).

Według informacji z Ministerstwa Sprawiedliwości przygotowanej na podstawie danych przesłanych przez sądy krajowe w latach 2010-2015 sądy te wydały 17 wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności na podstawie art. 212 (2) Kodeksu karnego. Jednakże tylko jeden z nich dotyczył dziennikarza. Dziennikarz ten opublikował zdjęcie osoby wraz z podpisem: „Uwaga pedofil”, co według sądu krajowego stanowiło oszczerstwo i mogło upokorzyć tę osobę w społeczeństwie, jak również naraziło ją na utratę zaufania niezbędnego w biznesie. Sprawca został skazany na sześć miesięcy (w angielskiej wersji dokumentu błędnie napisano „sześć lat”, przyp. tłum.) pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary na okres 3 lat, po stwierdzeniu bezpośredniego zamiaru pomówienia i zniesławienia, które nie służyło ochronie interesu społecznego.

Powyższe informacje, dane statystyczne i wyroki oraz postanowienia Sądu Najwyższego potwierdzają, że dziennikarze nie są skazywani za działania związane z wolnością wyrażania opinii. Ponadto kara pozbawienia wolności jest orzekana bardzo rzadko i nie w kontekście mediów i wyrażania przez nie opinii w ramach debaty publicznej.

W tych okolicznościach dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze generalnym, w szczególności zmiany legislacyjne, jak również publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 10 Konwencji.

17) Raport z wykonania wyroków z grupy *Kurłowicz p. Polsce* przekazany w dniu 28 grudnia 2016 r.

Sprawy

Kurłowicz, skarga nr 41029/06, wyrok z dnia 22/06/2010, ostateczny w dniu 22/09/2010

Lewandowska-Malec, skarga nr 39660/07, wyrok z dnia 18/09/2012, ostateczny w dniu 18/12/2012

Jucha and Żak, skarga nr 19127/06, wyrok z dnia 23/10/2012 ostateczny w dniu 23/01/2013

Marian Maciejewski, skarga nr 34447/05, wyrok z dnia 13/01/2015 ostateczny w dniu 13/04/2015

Opis spraw

Powyższe wyroki dotyczą naruszenia art. 10 Konwencji.

W sprawie *Kurłowicz przeciwko Polsce* w trakcie sesji Rady Miasta Knyszyna, skarżący (Przewodniczący Rady Miasta) publicznie oskarżył dyrektora Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Knyszynie o spowodowanie nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki. Dyrektor skierował prywatny akt oskarżenia przeciwko skarżącemu, zarzucając mu zniesławienie na podstawie art. 212 kodeksu karnego (dalej: k.k.).

Wyrokiem z dnia 2 grudnia 2005 r., Sąd Rejonowy w Białymstoku uznał skarżącego Kurłowicza za winnego zniesławienia. Sąd Rejonowy skazał skarżącego na karę grzywny, jak również orzekł podanie wyroku do wiadomości publicznej. Sąd nakazał także przeproszenie pokrzywdzonego.

Skarżący wniósł apelację. Wyrokiem z dnia 30 marca 2006 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku częściowo zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że postępowanie warunkowo umorzył na okres próby wynoszący 1 rok, zobowiązał oskarżonego do przeproszenia oskarżyciela prywatnego, a także orzekł wobec oskarżonego na rzecz instytucji charytatywnej świadczenie pieniężne.

W sierpniu 2006 r. skarżący wniósł skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego, która w dniu 17 października 2007 r. została odrzucona.

Trybunał Europejski stwierdził naruszenie Artykułu 10 Konwencji w przedmiotowej sprawie z tego powodu, że sądy krajowe nie zachowały właściwej równowagi pomiędzy istotnymi interesami, z jednej strony, ochroną dobrego imienia dyrektora szkoły, z drugiej zaś –

swobody wypowiedzi. Uznał też, że ingerencja w prawa skarżącego nie była niezbędna w demokratycznym społeczeństwie.

Sprawa *Lewandowska-Malec przeciwko Polsce*, w której skarżąca była asystentem na Wydziale Prawa w Krakowie i politykiem w lokalnej społeczności, dotyczyła publikacji w Internecie w czerwcu 2004 r. listu, który napisała do Polskiej Agencji Prasowej, komentując postępowanie przeciwko burmistrzowi, dotyczące nieprawidłowości finansowych w funduszach gminy i zarzutu, że burmistrz wywierał presję na organy prokuratury w tej sprawie. W oparciu o Artykuł 10 (wolność wyrażania opinii) skarżąca skarżyła się na postawiony jej zarzut zniesławienia oraz że została na nią nałożona grzywna w wysokości 1 900 euro. Trybunał uznał, że doszło do naruszenia Artykułu 10 Konwencji z powodu faktu, iż sądy krajowe przekroczyły należny im wąski margines uznania w zakresie ograniczania debaty politycznej i że taka interwencja była nieproporcjonalna do zamierzonego celu i nie była „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” w rozumieniu Artykułu 10 ust. 2 Konwencji.

Sprawa *Jucha i Żak p. Polsce* dotyczyła skargi skarżących, dziennikarza i redaktora naczelnego TEMI, lokalnego tygodnika w Tarnowie, na ich skazanie przez sąd krajowy w czerwcu 2005 r. za zniesławienie lokalnego radnego. Opublikowali oni serię artykułów w 2004 r. krytykujących radnego i zarzucających mu złamanie prawa (został uznany winnym zniesławienia lokalnego dziennikarza radiowego, ujawnił poufne informacje z tego postępowania i został oskarżony o nieprawidłowości finansowe w swojej kampanii prezydenckiej).

Trybunał uznał, że powody wskazane przez sądy krajowe nie były „relewantne i wystarczające” by usprawiedliwić ingerencję, a standardy przez nie zastosowane nie były w pełni zgodne ze standardami Artykułu 10 Konwencji. Biorąc pod uwagę ważną rolę prasy w społeczeństwie demokratycznym, ingerencja ta była nieproporcjonalna do uprawnionego celu, jakiemu miała służyć i nie była „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” w znaczeniu Artykułu 10 ust. 2 Konwencji.

Sprawa *Marian Maciejewski p. Polsce* dotyczyła skazania skarżącego, który pracował, jako dziennikarz Gazety Wyborczej, za stwierdzenia i zarzuty zawarte w artykule, który opublikował w gazecie w listopadzie 2000 r. Artykuł ten był częścią serii o rzekomej kradzieży wartościowych trofeów myśliwskich z biura byłego komornika Sądu Rejonowego we Wrocławiu. Artykuł miał podtytuł napisany drobnym drukiem „kradzieże w wymiarze sprawiedliwości”. Artykuł ten, między innymi, opisywał, jak prokurator prowadził dochodzenie przeciwko byłemu komornikowi.

Pan Maciejewski został skazany w postępowaniu karnym za dwukrotne zniesławienie popełnione przez mass media. Sąd Rejonowy w Brzegu, który skazał skarżącego w kwietniu 2004 r. stwierdził, że podtytuł artykułu był zniesławiający wobec urzędników sądowych, których dotyczył oraz że w artykule zarzucano, że prokurator w sposób nieprawidłowy prowadził dochodzenie przeciwko byłemu komornikowi. Wobec Pana Maciejewskiego orzeczono karę grzywny o równowartości 450 euro.

Trybunał uznał, że standardy zastosowane przez polskie sądy w sprawie skarżącego nie były w pełni zgodne z zasadami wyrażanymi przez Artykuł 10 Konwencji i że sądy krajowe nie wskazały na „właściwe i wystarczające” powody, by uzasadnić ingerencję. Ponadto Trybunał stwierdził, że ingerencja była nieproporcjonalna w stosunku do jej celu, nie była zatem „konieczna w demokratycznym społeczeństwie”.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Kurłowicz

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
185 euro	3 000 euro	3 070 euro	6 255 euro
Termin płatności: 22/12/2010			Wyplacono: 03/12/2010

Lewandowska-Malec

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
2 600 euro	3 000 euro	100 euro	5 700 euro
Termin płatności: 18/03/2013			Wyplacono: 12/02/2013

Jucha and Żak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 380 euro (1 190 euro dla każdego ze skarżących)	-	2 380 EUR
Termin płatności: 23/04/2013			Wyplacono: 18 i 19/04/2013

Marian Maciejewski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
	5,000 euro		5,000 euro
Termin płatności: 15/07/2015			Wyplacono: 07/07/2015

2. Środki indywidualne

Należy wspomnieć, iż *Kodeks postępowania karnego* (dalej: k.p.k.) przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego. Art. 540 § 3 k.p.k. konkretyzuje, że postępowanie wznowia się na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską.

Powyższe zostało potwierdzone przez Sąd Najwyższy, w wyrokach z dnia 23 kwietnia 2009 r. i 29 kwietnia 2010 r., które wskazują, iż potrzeba wznowienia postępowania, o której mowa w art. 540 § 3 k.p.k, powstaje, gdy Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdza, że

prawomocny wyrok polskiego sądu wydany w ramach postępowania karnego powoduje naruszenie Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Kurłowicz przeciwko Polsce

Po wydaniu wyroku przez Trybunał, adwokat skarżącego złożył do Sądu Apelacyjnego w Białymstoku wniosek o wznowienie postępowania.

W dniu 25 maja 2011 r., Sąd Apelacyjny postanowił wznowić sprawę skarżącego, odnosząc się do wyroków Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2009 r. oraz 29 kwietnia 2010 r.

Tym samym, Sąd Apelacyjny w Białymstoku uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 30 marca 2006 r., jak również wyrok Sądu Okręgowego z dnia 2 grudnia 2005 r. i przekazał sprawę do Sądu Okręgowego do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 1 lipca 2011 r., na podstawie art. 17 § 1 pkt. 6 k.p.k. Sąd Okręgowy w Białymstoku umorzył postępowanie w sprawie skarżącego, uznając, że w dniu 28 lutego 2011 r. nastąpiło przedawnienie karalności.

Lewandowska-Malec przeciwko Polsce

Wkrótce po wydaniu wyroku przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, w dniu 12 marca 2013 r. adwokat skarżącej złożył do Sądu Apelacyjnego w Krakowie wniosek o wznowienie postępowania. W dniu 16 maja 2013 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie wznowił postępowanie, a następnie umorzył je i przyznał skarżącej zwrot kosztów poniesionych na rzecz ustanowienia adwokata we wznowionym postępowaniu.

Jucha and Żak przeciwko Polsce

Skarżący nie złożyli wniosku o wznowienie postępowania.

Marian Maciejewski przeciwko Polsce

W dniu 18 czerwca 2015 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wznowił postępowanie karne przeciwko skarżącemu i uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Brzegu z dnia 2 kwietnia 2004 r. oraz Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 22 lutego 2005 r. i uniewinnił skarżącego od obu zarzucanych mu czynów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Głównymi źródłami naruszenia Artykułu 10 w sprawach, których dotyczy niniejszy raport z wykonania są:

- charakter i surowość kary nałożonej przez sądy krajowe;
- zbyt wąska definicja debaty publicznej stosowana przez sądy krajowe i niebiorąca pod uwagę kontekstów, w jakich padły zaskarżone stwierdzenia;

- brak rozróżnienia przez sądy krajowe stwierdzeń faktów i sądów wartościujących.

A. W odniesieniu do problemu charakteru i surowości kar nałożonych przez sądy krajowe Rząd podjął następujące kroki, które zaczęły przynosić rezultaty:

1. Zmiany w prawie

Od czasu, w którym miały miejsce zdarzenia w przedmiotowej sprawie, zmieniły się uregulowania prawne dotyczące zagrożenia karą za zniesławienie w polskim porządku prawnym.

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 206, poz. 1589) znowelizowała art. 212 § 1 w taki sposób, że zniesławienie nie jest już karane pozbawieniem wolności, lecz karą grzywny lub ograniczeniem wolności. W przypadku kwalifikowanej formy przestępstwa z art. 212 § 1 (zniesławienie za pomocą środków masowego komunikowania), maksymalny wymiar pozbawienia wolności został obniżony z dwóch lat do 1 roku. Nowelizacja ta weszła w życie dnia 8 czerwca 2010 r.

2. Rozpowszechnianie wyroku i szkolenia

Biorąc pod uwagę to, iż naruszenia stwierdzone w przedmiotowych wyrokach powstały na skutek zaniedbania, którego dopuścili się władze krajowe, tj. z powodu niekontrolowania zasady proporcjonalności w orzecznictwie sądów krajowych, wydaje się, że w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości, publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału wśród sędziów będzie odpowiednim rozwiązaniem.

W tym kontekście należy wspomnieć, że wyroki w sprawach *Jucha i Żak* a także *Lewandowska-Malec* oraz *Marian Maciejewski* zostały przetłumaczone na język polski; wyrok w sprawie *Kurłowicz* został streszczony w języku polskim. Tłumaczenia te opublikowano na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz wysłano do odpowiednich sądów.

Ponadto, w 2011 r., przygotowana została specjalna publikacja zawierająca analizę orzecznictwa Trybunału w głównych sprawach dotyczących Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja zawiera także analizę standardów związanych z art. 10 Konwencji. Rozpowszechniono ją bezpłatnie wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Od 2012 r. informacja o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Europejski Trybunał, dotyczącym praktyki sądów krajowych, jest przesyłana do prezesa właściwego sądu i prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwej prokuratury.

Kwestie wolności wyrażania opinii i postępowania karnego naruszającego tę wolność były również przedmiotem szkoleń dla sędziów zorganizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. Pomiędzy 9 maja 2012 r. i 30 października 2015 r.

przeprowadzono 35 takich szkoleń. Temat tych szkoleń to: „*Postępowanie karne, jako forma ingerencji w wolność wyrażania opinii i warunki jej dopuszczalności w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego Artykułu 10 Konwencji*”.

3. Skutki podjętych środków - dane statystyczne

W sierpniu 2015 r. rozpoczęła się kwerenda orzecznictwa sądów krajowych w sprawach dotyczących art. 212 § 2 k.k. Kwerenda objęła orzecznictwo sądów w latach 2010 do września 2016 roku. W ramach kwerendy sądy przesłały 21 wyroków wydanych w sprawach, w których nastąpiło skazanie na karę pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 212 § 2 k.k.

Wyniki kwerendy wskazują, iż w większości spraw orzeczone kary pozbawienia wolności oscylowały wokół najniższego wymiaru kary w zakresie od 2 do 6 miesięcy. Jedynie w 3 sprawach orzeczono wyższe kary, od 8 miesięcy do 1 roku. Kary pozbawienia wolności orzekane były w zawieszeniu na okresy od 2 do 5 lat. Jedynie w 1 sprawie sąd skazał oskarżonego na karę 6 miesięcy bezwzględnego pozbawienia wolności. Oskarżony rozpowszechnił w Internecie film z intymnego pożycia z ofiarą.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że skazania na karę pozbawienia wolności następowały głównie w sprawach dotyczących mowy nienawiści w Internecie, a zachowanie osoby skazanej nie miało nic wspólnego z debatą publiczną na temat kwestii istotnych dla społeczeństwa.

Ponadto w orzecznictwie nie było przypadków skazania dziennikarzy na karę pozbawienia wolności za działania związane z dziennikarską wolnością wyrażania opinii. Jedynie w jednej sprawie dziennikarz został skazany na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata za opublikowanie fałszywych, zniechęcających informacji o ofercie.

Poniższa tabela przedstawia dane nt. liczby osób skazanych ostatecznym wyrokiem za czyn z art. 212 § 2 k.k. w latach 2010 – pierwsza połowa 2016 r.

rok	Liczba osób skazanych	Pozbawienie wolności	W tym z warunkowym zawieszeniem	Grzywna	Ograniczenie wolności
2010	44	4	3	32	8
2011	52	8	7	35	9
2012	60	3	3	48	9
2013	58	3	3	41	14
2014	58	4	4	44	10
2015	70	8	8	51	11
2016 (pierwsza połowa)	51	3	3	brak danych	brak danych

Przedstawione wyżej dane statystyczne pokazują, że w ciągu 6 lat i 6 miesięcy (2010 – pierwsza połowa 2016) na karę pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 212 k.k. skazano 33 osoby, w tym, w dwóch przypadkach bez warunkowego zawieszenia. Jednak od 2012 r. nie orzeczono takiej kary bez warunkowego zawieszenia. Największą grupę skazań stanowią

skazania na samoistną grzywnę. Kategoria „osoby skazane” w powyższej tabeli obejmuje skazania na następujące kary: pozbawienie wolności, ograniczenie wolności, grzywna, środki karne, edukacyjne i poprawcze. Kategoria ta nie obejmuje przypadków warunkowego umorzenia postępowania i odstąpienia od wymierzenia kary.

Powyższe dane statystyczne potwierdzają, że kara pozbawienia wolności jest zasądzana przy zastosowaniu zasady ultima ratio wynikającej z art. 58 § 1 k.k. ustanawiającej wyjątkowy charakter kary więzienia w sprawach dotyczących przestępstw, za które można alternatywnie orzec karę inną niż pozbawienie wolności, jak również w rażących sytuacjach.

Jeśli chodzi o mowę nienawiści, to właściwymi przepisami prawa karnego są art. 256 i 257 k.k. Art. 256 k.k. chroni „funkcjonowanie państwa, w sposób demokratyczny, dając obywatelom i innym osobom mieszkającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ochronę ich praw” i odpowiednio art. 257 k.k. chroni „prawa i wolności obywatelskie osób na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (w tym cześć i integralność fizyczną – jako dobra ubocznie chronione)”.

Natomiast art. 212 § 2 k.k., zamieszczony w rozdziale zatytułowanym: „Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej” chroni prawa jednostek, czy grup osób i do pewnego stopnia ma zastosowanie do mowy nienawiści, uzupełniając regulacje związane z penalizacją mowy nienawiści, jak również będąc swoistym wentylem bezpieczeństwa w systemie ochrony dóbr pewnych osób i społeczności, ze względu na cechy czynu i sposób jego ścigania – z oskarżenia prywatnego (w przeciwieństwie do przestępstw z art. 256 i 257 k.k. ściganych z oskarżenia publicznego).

B. Środki dotyczące problemu zbyt wąskiej definicji debaty publicznej stosowanej przez sądy krajowe i nie biorącej pod uwagę kontekstów, w których padły zaskarżone stwierdzenia, jak również brak rozróżnienia przez sądy krajowe stwierdzeń faktów i sądów wartościujących.

W opinii Rządu podjęte i opisane wyżej środki takie, jak zmiany legislacyjne oraz upowszechnianie orzecznictwa Trybunału i szkolenia zaczęły przynosić oczekiwane rezultaty. Ten pozytywny trend potwierdzają między innymi poniższe wyroki Sądu Najwyższego:

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2007 r., (sygn. III KK 243/06):

W powyższym postanowieniu Sąd Najwyższy stwierdził, że ochrona czci i dobrego imienia nie jest wyłącznie domeną prawa karnego. Jest ona również gwarantowana przez prawo cywilne, konstytucję i na poziomie prawa międzynarodowego między innymi przez Europejską Konwencję Praw Człowieka.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 lipca 2009 (sygn. III KK 52/09):

Sąd Najwyższy stwierdził, że w danej sprawie okoliczności podniesione przez oskarżonego w artykule w gazecie są prawdziwe i fakty te nie zostały zakwestionowane przez oskarżyciela prywatnego, który zakwestionował jedynie ich ocenę.

Sąd Najwyższy przypomniał, że Europejski Trybunał wielokrotnie zwracał uwagę na różnice pomiędzy stwierdzeniami dziennikarzy, które odnoszą się do faktów i z tego powodu są przedmiotem weryfikacji lub falsyfikacji oraz tymi, które prezentują oceny i opinie. Według Trybunału oceny i opinie nie mogą być udowodnione, a wymaganie takiego dowodu narusza wolność wyrażania opinii. Konieczne powiązanie pomiędzy sądem wartościującym a opinią, która wspiera fakty może być różny, według Trybunału, zależy od okoliczności.

Według Trybunału jedynie bardzo ważne powody lub pilna potrzeba społeczna może usprawiedliwiać ochronę dóbr osobistych jednostki pełniącej funkcję publiczną ponad wolnością wyrażania opinii. Jedynie bardzo poważne powody mogą ograniczać wolność wyrażania opinii w debacie politycznej.

Jednakże w wyroku *ws. Feldek p. Słowacji* z dnia 12 czerwca 2001 r. (skarga nr 29032/95) Trybunał stwierdził, że sąd wartościujący nie może być udowodniony, ale można wymagać, by wyrażona opinia miała wystarczające podstawy faktyczne, ponieważ bez nich dochodzi do nadużycia wolności wyrażania opinii. Sąd Najwyższy w swojej konkluzji całkowicie zgodził się z powyższym stwierdzeniem Trybunału i poparł je.

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2014 r. (sygn. V KK 178/13):

W uzasadnieniu do powyższego wyroku Sąd Najwyższy argumentował, że treść Artykułu 10 Konwencji była wielokrotnie interpretowana przez Europejski Trybunał. Orzecznictwo Trybunału rozróżnia stopień wolności wyrażania opinii w zależności od statusu autora opinii, wyróżniając w szczególności: dziennikarzy, polityków i urzędników publicznych, a z drugiej strony ze względu na status osoby, która jest krytykowana w opinii.

Szczególną ochroną objęte są stwierdzenia dziennikarzy. Ta szczególna ochrona wynika z roli mediów komunikacji społecznej, jako „publicznego strażnika”. Europejski Trybunał wielokrotnie powtarzał, że do ograniczenia wolności wyrażania opinii przez dziennikarzy w kontekście wypełniania przez nich ich misji dostarczania informacji na temat spraw będących w interesie społeczeństwa, musi istnieć bardzo ważny powód. Ponadto Europejski Trybunał podkreślał, że dziennikarze mogą używać do pewnego stopnia przesady, czy nawet prowokacji, bądź sarkastycznego języka (*Prager i Oberschlick p. Austrii*, wyrok z dnia 26 sierpnia 1995 r., skarga nr 15974/90).

Sąd Najwyższy stwierdził, że sarkastyczny język używany przez dziennikarza nie naruszył standardów Trybunału w zakresie wolności wyrażania opinii. Dodał, że doniesienia prasowe nie muszą być neutralne w zakresie swych ocen i sformułowań. Jednostronne i tendencyjne stwierdzenia nie są wystarczającym usprawiedliwieniem dla ingerencji w wolność wyrażania opinii (*Standard Verlagsgesellschaft GmbH p. Austrii*, wyrok z dnia 22 lutego 2007 r., skarga nr 37464/02).

Stwierdzenie sformułowane przez dziennikarza w ramach debaty publicznej jest przedmiotem wzmocnionej ochrony ponieważ debata publiczna, zgodnie z orzecznictwem Trybunału jest podstawą społeczeństwa demokratycznego.

Ponadto Sąd Najwyższy przypomniał, że Trybunał uznał, że nawet jeśli kara nałożona na autora stwierdzenia nie ogranicza możliwości wypowiedzi, to skazanie jest rodzajem cenzury mającej na celu przekonanie dziennikarza, by się nie angażował w ten typ krytycyzmu. W kontekście debaty politycznej zjawisko to zniechęca dziennikarzy do uczestnictwa w debacie o kwestiach ważnych dla społeczeństwa. Dlatego też może utrudnić prasie wykonywanie zadania informowania i kontrolowania (*Stoll p. Szwajcarii*, wyrok z dnia 25 kwietnia 2006 r., wyrok Wielkiej Izby z dnia 10 grudnia 2007 r., skarga nr 69698/01). Ponadto Sąd Najwyższy podkreślił, że nie jest możliwe ustanowienie precyzyjnej granicy pomiędzy stwierdzeniami faktów a sądami wartościującymi, w szczególności w debacie publicznej, gdzie wymagana jest szczególnie silna ochrona wolności wyrażania opinii (*Lombardo i inni p. Malcie*, wyrok z dnia 24 kwietnia 2007 r., skarga nr 7333/06).

Według informacji z Ministerstwa Sprawiedliwości przygotowanej na podstawie danych przesłanych przez sądy krajowe w latach 2010-2015 sądy te wydały 17 wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności na podstawie art. 212 (2) Kodeksu karnego. Jednakże tylko jeden z nich dotyczył dziennikarza. Dziennikarz ten opublikował zdjęcie osoby wraz z podpisem: „Uwaga pedofil”, co według sądu krajowego stanowiło oszczerstwo i mogło upokorzyć tę osobę w społeczeństwie, jak również naraziło ją na utratę zaufania niezbędnego w biznesie. Sprawca został skazany na sześć miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary na okres 3 lat, po stwierdzeniu bezpośredniego zamiaru pomówienia i zniesławienia, które nie służyło ochronie interesu społecznego.

Powyższe informacje, dane statystyczne i wyroki oraz postanowienia Sądu Najwyższego potwierdzają, że dziennikarze nie są skazywani za działania związane z wolnością wyrażania opinii. Ponadto kara pozbawienia wolności jest orzekana bardzo rzadko i nie w kontekście mediów i wyrażania przez nie opinii w ramach debaty publicznej.

W tych okolicznościach dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 10 Konwencji.

18) Raport z wykonania wyroków z grupy *Ladent p. Polsce* przekazany w dniu 28 stycznia 2016 r.

Sprawy

Ladent, skarga nr 11036/03, wyrok z dnia 18/03/2008 r., ostateczny w dniu 18/06/2008 r.

Piotr Nowak, skarga nr 7337/05, wyrok z dnia 07/12/2010, ostateczny w dniu 11/04/2011
Mamełka, skarga nr 16761/07, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Wereda, skarga nr 54727/08, wyrok z dnia 26/11/2013, ostateczny w dniu 26/02/2014

El Kashif, skarga nr 69398/11, wyrok z dnia 19/11/2013, ostateczny w dniu 14/04/2014

Opis spraw

W sprawach *Ladent*, *Piotr Nowak* i *El Kashif* Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji z tego powodu, że skarżący zostali aresztowani na podstawie nakazów aresztowania wydanych podczas ich nieobecności, a prawo krajowe nie przewidywało wstępnej, automatycznej kontroli sądowej w takiej sytuacji.

Ponadto w sprawach *Ladent*, *Mamełka* i *Wereda*, naruszenia Artykułu 5 ust. 1 Konwencji wynikało z opóźnienia w zwolnieniu skarżących z aresztu śledczego lub zakładu karnego.

Ponadto w sprawach *Ladent* i *El Kashif* Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji z tego powodu, że aresztowanie skarżących w szczególnych okolicznościach ich spraw nie mogło zostać uznane za środek proporcjonalny do osiągnięcia celu, jakim było zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego.

W sprawie *Ladent* Europejski Trybunał stwierdził również naruszenie Artykułu 5 ust. 2 Konwencji z tego powodu, że skarżący nie został bezzwłocznie poinformowany w języku, który rozumiał o powodach swojego aresztowania.

Szczegółowe informacje znajdują się w Aneksie do niniejszego raportu.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Ladent

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	346 euro	10 346 euro
Termin płatności: 18/09/2008		Wypłacono: 27/06/2008	

Piotr Nowak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Termin płatności: 11/07/2011		Wypłacono: 17/06/2011	

Mamełka

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2000 euro
Termin płatności: 17/10/2012		Wypłacono: 20/09/2012	

Wereda

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma I
------------------	---------------------	------------------	--------

-	3 750 euro	1 035 euro	4 785 euro
Termin płatności: 26/05/2014		Wypłacono: 17/04/2014	

El Kashif

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	1 500 euro	6 500 euro
Termin płatności: 14/07/2014		Wypłacono: 30/06/2014	

2. Środki indywidualne

W sprawie *Ladent* skarżący został zwolniony w dniu 13/01/2003. Ponadto w 2005 r. ostatecznie został uwolniony od zarzutu znieważenia M. B. Pan Piotr Nowak został zwolniony w dniu 28/02/2005, a zarzut wobec niego został ostatecznie uchylony przez Sąd Rejonowy w Szczecinie w wyroku z dnia 01/03/2008. W sprawie *Mamełka* skarżący został zwolniony w dniu 26/02/2007, a Pan Wereda został zwolniony w dniu 21/05/2008. Pan El Kashif został zwolniony w dniu 14/06/2011.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji dotyczącego bezprawności pozbawienia wolności skarżącego

- Arbitrarne pozbawienie wolności

Ladent/El Kashif

Według Europejskiego Trybunału pozbawienie wolności skarżących w szczególnych okolicznościach ich spraw nie może zostać uznane za środek proporcjonalny do zamierzonego celu, jakim było zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego, mając na względzie w szczególności charakter przestępstw – drobne przestępstwa, jakie im zarzucano. Dlatego też pozbawienie wolności skarżących nie było wolne od arbitralności i zostało uznane przez Europejski Trybunał za bezprawne.

Europejski Trybunał w tym szczególnym aspekcie naruszenia Artykułu 5 ust. 1 nie skrytykował właściwych przepisów, uznając, że źródłem naruszenia była raczej niewłaściwa praktyka władz krajowych (zwłaszcza sądów), w zakresie podejmowania decyzji o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. Należy podkreślić, że nawet w czasie zaistnienia faktów obu spraw, *Kodeks postępowania karnego* wymagał, by tymczasowe aresztowanie było traktowane i stosowane, jako środek ostateczny (*ultima ratio*).

Dlatego też w celu wyeliminowania źródła tego typu naruszenia, władze implementowały szeroki wybór środków podnoszących świadomość, skierowanych do sądów i prokuratur (środki te są opisane poniżej).

- **Zwłoka w zwolnieniu skarżącego**

Ladent/Mamełka/Wereda

We wszystkich tych sprawach Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji z powodu zwłoki w zwolnieniu skarżących z aresztu tymczasowego, bądź zakładu karnego. Opóźnienia te były spowodowane głównie sztywnymi przepisami regulującymi procedurę zwolnienia.

W czasie, gdy miały miejsce okoliczności faktyczne spraw decyzja o zwolnieniu tymczasowo aresztowanego została wydana, jednakże mógł on być zwolniony dopiero po wypełnieniu formalności administracyjnych określonych w *Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 13/01/2004 w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności*.

Paragraf 6 pkt 1 rozporządzenia przewidywał między innymi, że postanowienie o zwolnieniu nie może być doręczone do aresztu śledczego pocztą elektroniczną, ani (poza przypadkami wymienionymi w rozporządzeniu) telefaksem. Ponadto §111 pkt 2 przewidywał, że areszt śledczy może zwolnić tymczasowo aresztowanego, m. in. po otrzymaniu odpisu postanowienia właściwego sądu o uchyleniu tymczasowego aresztowania. Zgodnie z §111 pkt 4 zwolnienie tymczasowo aresztowanego następuje w dniu wpływu tego postanowienia do aresztu śledczego.

W dniu 04/10/2011 Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok zawierający pogląd na temat braków w Rozporządzeniu, do przedstawienia Ministrowi Sprawiedliwości. Według Trybunału Konstytucyjnego przepisy Rozporządzenia nie gwarantowały szybkiego zwolnienia tymczasowo aresztowanego po wydaniu postanowienia przez sąd. W szczególności obowiązek doręczenia poświadczonego odpisu postanowienia sądu o zwolnieniu tymczasowo aresztowanego z aresztu śledczego w połączeniu z wyraźnym zakazem zwalniania osób tymczasowo aresztowanych na podstawie postanowień doręczonych zwykłą pocztą elektroniczną, czy też faksem, nie było już uzasadnione w świetle rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Według wyroku Trybunału Konstytucyjnego sytuacja taka naruszała standardy Konwencji. Trybunał Konstytucyjny stwierdził również konieczność podjęcia środków prawnych w celu uzupełnienia tych braków powodujących opóźnienia w zwalnianiu tymczasowo aresztowanych na skutek postanowień sądów.

W celu wyeliminowania źródła naruszenia i zapobieżenia takim naruszeniom w przyszłości w dniu 23 czerwca 2015 r. przyjęto nowe *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności*.

Zgodnie z jego § 119 pkt 8, dokumenty uprawniające do zwolnienia tymczasowo aresztowanego mogą być przesłane faksem. Ponadto uprawnienie do zwolnienia osadzonego powinno być potwierdzone przez wiadomość elektroniczną zawierającą bezpieczny podpis elektroniczny zweryfikowany certyfikatem i znakowany czasem, jak

przewiduje § 7 pkt 1 ust. 2 Rozporządzenia. Jeśli nie jest to możliwe, to muszą zostać spełnione następujące warunki:

- a) Prezes sądu, bądź Przewodniczący Wydziału w sądzie, czy też kierownik jednostki prokuratury informuje z pewnym wyprzedzeniem telefonicznie o przesłaniu danych dokumentów faksem,
- b) Informacja o prawidłowym numerze telefonu powinna zostać przesłana razem z dokumentami w celu potwierdzenia zwolnienia tymczasowo aresztowanego,
- c) Kierownik, czy też wskazany funkcjonariusz lub pracownik komórki akkr potwierdza telefonicznie zwolnienie tymczasowo aresztowanego; aresztowany nie zostanie zwolniony bez telefonicznego potwierdzenia, po rozmowie telefonicznej funkcjonariusz sporządza notatkę służbową, którą włącza do akt; notatka powinna zostać sporządzona również w przypadku niemożności potwierdzenia faktu zwolnienia.

Polskie władze wierzą, że powyższe przepisy, w połączeniu z szeroko zakrojonymi środkami podnoszącymi świadomość, zapobiegną zaistnieniu spraw podobnych do niniejszych.

2. Naruszenie Artykułu 5 ust. 2 Konwencji spowodowane brakiem poinformowania skarżącego o powodach aresztowania (Ladent)

Skarżący nie został w sposób właściwy i w języku, który by rozumiał poinformowany o powodach swojego zatrzymania i ciężących na nim zarzutach. W czasie pomiędzy jego aresztowaniem w dniu 03/01/2003 i zwolnieniem w dniu 13/01/2003.

W dniu 07/07/2003 art. 72 k.p.k. został zmieniony. Od tego czasu przewiduje on, że oskarżony jest uprawniony do pomocy tłumacza, jeśli nie mówi po polsku w wystarczającym stopniu. Ponadto osobie takiej należy również doręczyć postanowienie ws. ciężących na niej zarzutów wraz z jego tłumaczeniem.

Ponadto władze implementowały szeroki zakres środków podnoszących świadomość, skierowanych w szczególności do sądów i prokuratorów (środki te zostały opisane poniżej).

3. Naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji z powodu braku automatycznej kontroli sądowej tymczasowego aresztowania skarżącego (Ladent, Piotr Nowak, El Kashif)

Na podstawie uzasadnionego podejrzenia o popełnieniu przestępstwa przez skarżących, Europejski Trybunał zauważył, że po postanowieniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania skarżących, zastosowanego podczas ich nieobecności, nie doszło do automatycznej kontroli sądowej ich aresztowania. W takich okolicznościach, jakie zaistniały w niniejszych sprawach, w których skarżący zostali aresztowani na podstawie postanowień wydanych podczas ich nieobecności prawo krajowe nie przewidywało wstępnej, automatycznej kontroli i uzależniało ją od wniosku osoby aresztowanej.

Mając na względzie to, że naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji wynikało przede wszystkim z faktu, iż polskie prawo, mające zastosowanie w czasie zaistnienia faktów niniejszych

spraw, konieczne było przeprowadzenie zmian przepisów, które zapobiegną podobnym naruszeniom w przyszłości.

Dlatego też znowelizowano k.p.k. Nowelizacja ta weszła w życie w dniu 01/07/2015. Wprowadziła ona obowiązek bezzwłocznego postawienia przed sądem podejrzanego, który został tymczasowo aresztowany na podstawie listu gończego, chyba że prokurator przesłuchujący zatrzymanego uchylił areszt lub zastąpił go innym środkiem zapobiegawczym.

Nowy art. 279 § 3 k.p.k. przewiduje, że w przypadku aresztowania osoby poszukiwanej listem gończym, osoba taka powinna być natychmiast postawiona przed sądem, który zdecyduje o utrzymaniu, zmianie, bądź uchyleniu środka. Ponadto, nowy art. 247 § 5 k.p.k. przewiduje, że prokurator decydując o zastosowaniu środka zapobiegawczego natychmiast zwalnia aresztowanego, bądź kieruje do sądu wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania.

W opinii władz powyższe zmiany prawa, w połączeniu z szeroko zakrojonymi środkami podnoszenia świadomości, skierowanymi do sądów i prokuratorów (środki te zostały opisane poniżej) będą wystarczające, by zapobiec podobnym naruszeniom w przyszłości.

4. Rozpowszechnianie orzecznictwa i szkolenia

Wszystkie powyższe wyroki Europejskiego Trybunału zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>

Zostały również przedstawione w kwartalnym przeglądzie orzecznictwa Trybunału dotyczącym polskich spraw, który jest dostępny na stronie internetowej: <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/opracowania-i-analzy-standardy-w-zakresie-ochrony-praw-czlowieka/zestawienia-kwartalne-wyrokow-etpcz-w-sprawach-polskich/>

Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości przetłumaczyło na język polski i opublikowało na swojej stronie zalecenia Europejskiego Trybunału w zakresie stosowania Artykułu 5 Konwencji: http://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/zalecenia/wytyczne-w-zakresie-stosowania-art-5-echr.pdf

Ponadto w 2011 r. wydano specjalną publikację zawierającą analizę orzecznictwa Trybunału w wiodących sprawach dotyczących Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”. Publikacja ta zawiera również analizę standardów związanych z wyrokami w sprawach *Ladent* i *Mamelka*. Została ona bezpłatnie rozpowszechniona wśród sędziów i prokuratorów.

Kwestie związane z powyższymi wyrokami Trybunału są również przedmiotem szkoleń systemowych dla sędziów i prokuratorów prowadzonych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

W tych okolicznościach, żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne będą wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje obowiązki wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

ANEKS

Opis sprawy *Ladent p. Polsce*

W dniu 15/07/2002 Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu skarżącego na okres trzech miesięcy. Następnie sąd ten postanowił o wydaniu listu gończego w celu zlokalizowania skarżącego. Skarżący został tymczasowo aresztowany w dniu 03/01/2003 r.

Według Europejskiego Trybunału Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia wydając nakaz aresztowania skarżącego nie zastosował w sposób prawidłowy prawa krajowego (art. 258 § 1 pkt 1 i 259 § 4 k.p.k.), gdyż błędnie uznał, że skarżący utrudniał postępowanie i unikał wymiaru sprawiedliwości, podczas gdy nie został prawidłowo powiadomiony o tym postępowaniu. Biorąc pod uwagę charakter błędów popełnionych w tym nakazie aresztowania Europejski Trybunał uznał, że tymczasowe aresztowanie skarżącego nie było zgodne z „procedurą przewidzianą prawem”.

Ponadto wydanie nakazu aresztowania skarżącego w tych okolicznościach sprawy nie może być uznane za środek proporcjonalny do osiągnięcia ustalonego celu, jakim było zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego, biorąc pod uwagę w szczególności drobny charakter przestępstwa, którego popełnienie mu zarzucano. Dlatego też tymczasowe aresztowanie skarżącego nie było wolne od arbitralności.

Mając na względzie powyższe Europejski Trybunał uznał, że tymczasowe aresztowanie skarżącego wynikające z nakazu aresztowania wydanego w dniu 15/07/2002 nie może zostać uznane za zgodne z prawem dla celów Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Doszło zatem do naruszenia tego przepisu jeśli chodzi o pozbawienie wolności w okresie pomiędzy 03/01/2003 i 10/01/2003.

Ponadto Europejski Trybunał stwierdził też drugie naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji z tego powodu, że Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia nakazał zwolnić skarżącego w dniu 10 stycznia 2003 r. Jednakże Areszt Śledczy w Międzyrzeczu odmówił wykonania tego postanowienia na podstawie jego kopii przesłanej faksem i zażądał doręczenia oryginalnych dokumentów. W dniu 10 stycznia 2003 r. Sąd Rejonowy zarządził wysłanie żądanych dokumentów kurierem. Rząd nie określił, kiedy areszt Śledczy otrzymał dokumenty. Skarżący został zwolniony w dniu 13 stycznia 2003 r, tj. trzy dni po zarządzeniu przez Sąd Rejonowy jego zwolnienia. W opinii Europejskiego Trybunału formalności administracyjne związane ze zwolnieniem skarżącego mogły i powinny zostać przeprowadzone sprawniej i nie zostały one ograniczone do minimum jak wymaga tego właściwe orzecznictwo.

Ponadto, Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 2 z tego powodu, że w niniejszej sprawie, wydaje się, że skarżący, obywatel francuski, został wstępnie poinformowany o powodach swojego aresztowania i zarzutach na nim ciążyących jedynie w języku polskim. Europejski Trybunał uznał zatem, że skarżący nie został poinformowany bezzwłocznie i w języku, który rozumiał o powodach swojego aresztowania i przedstawionych mu zarzutach dopóki nie został zwolniony w dniu 13/01/2003. Skarżący twierdził, że w czasie swojego aresztowania i 10-dniowego pozbawienia wolności nie został poinformowany w języku, który rozumiał, dlaczego został pozbawiony wolności.

Europejski Trybunał zauważył, że nie było automatycznej kontroli sądowej aresztowania skarżącego. Zauważył też, że prawo krajowe nie przewidywało automatycznej kontroli sądowej aresztowania opartego na nakazie wydanym podczas nieobecności osoby aresztowanej. Trybunał stwierdził, że Artykuł 5 ust. 3 Konwencji nie przewiduje żadnych możliwych wyjątków od wymogu, że osoba zatrzymana lub aresztowana jest stawiana bezzwłocznie przed sędzią, czy innym urzędnikiem wyposażonym w ustawową władzę sądową. W konsekwencji doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 3 Konwencji.

Opis sprawy *Piotr Nowak p. Polsce*

W dniu 12/02/2004, Sąd Rejonowy w Szczecinie postanowił o aresztowaniu skarżącego na trzy miesiące. Następnie w dniu 20/04/2004 Sąd Rejonowy zarządził o wydaniu listu gończego w celu zlokalizowania skarżącego. W dniu 20/01/2005 skarżący został aresztowany na posterunku policji we Lwowie. W dniu 24/01/2005 został przetransportowany do polskiej straży granicznej w Medyce i aresztowany.

Tak, jak w sprawie *Ladent p. Polsce* Trybunał zauważył, że po aresztowaniu skarżącego nie nastąpiła automatyczna kontrola sądowa jego aresztowania. Trybunał zauważył, że prawo krajowe nie przewidywało automatycznej kontroli sądowej aresztowania opartego na nakazie wydanym podczas nieobecności osoby aresztowanej. Trybunał stwierdził, że Artykuł 5 ust. 3 Konwencji nie przewiduje żadnych możliwych wyjątków od tego wymogu, że osoba aresztowana jest stawiana szybko przed sędzią, czy innym urzędnikiem wyposażonym w ustawową władzę sądową. W konsekwencji doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 3 Konwencji.

Opis sprawy *Mamełka p. Polsce*

Skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym w Potulicach. Całkowity okres jego pozbawienia wolności miał się zakończyć w dniu 26/05/2007. W dniu 11/01/2007 Sąd Okręgowy w Bydgoszczy wydał postanowienie o przedterminowym warunkowym zwolnieniu skarżącego na okres próby wynoszący dwa lata. W dniu 19/02/2007 Sąd Apelacyjny podtrzymał postanowienie Sądu Okręgowego. W dniu 20/02/2009 skarżącemu doręczono kopię postanowienia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku. Skarżący został zwolniony w dniu 26/02/2007.

Zgodnie z obowiązującym w tym czasie prawem, *Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 13/01/2004 w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem*

tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności, zwolnienie osadzonego było możliwe jedynie na podstawie oryginału postanowienia o zwolnieniu. W niniejszej sprawie postanowienie zostało przesłane pocztą i władze zakładu karnego otrzymały je prawie tydzień po jego wydaniu.

Europejski Trybunał zauważył, że skarżący nie mógł oczekiwać, że zostanie zwolniony natychmiast po wydaniu postanowienia przez Sąd Apelacyjny. Europejski Trybunał już wcześniej stwierdzał, że w pewnych okolicznościach może zaistnieć zwłoka w zwolnieniu osadzonego, powinna ona być jednak ograniczona do minimum i nie przekraczać kilku godzin.

W niniejszej sprawie Europejski Trybunał odnotował, że od wydania postanowienia przez Sąd Apelacyjny do zwolnienia osadzonego upłynęło siedem dni. Według Europejskiego Trybunału formalności administracyjne powinny zostać przeprowadzone sprawniej i nie można uznać, że właściwe władze próbowały ograniczyć zwłokę we wdrażaniu postanowienia ws. zwolnienia skarżącego do minimum, jak tego wymaga właściwe orzecznictwo Europejskiego Trybunału. To doprowadziło do naruszenia Artykułu 5 ust. 1 Konwencji.

Opis sprawy *Wereda p. Polsce*

Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji z powodu dwudniowego opóźnienia w zwolnieniu skarżącego z zakładu karnego na podstawie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19/05/2008. W niniejszej sprawie Trybunał zauważył, że gdy Sąd Najwyższy zdecydował o uchyleniu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, skarżący miał prawo do bycia zwolnionym bez zwłoki zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 13/01/2004 w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności*. W dniu 19/05/2008 Sąd Najwyższy zarządził zwolnienie skarżącego, jednak został on zwolniony dopiero dwa dni później, w dniu 21/05/2008. W opinii Europejskiego Trybunału może zajść pewne ograniczone opóźnienie w zwolnieniu osoby osadzonej. Praktyczne rozważania związane z działalnością sądów i dopełnianiem formalności administracyjnych przez administrację zakładu karnego oznaczają, że wykonanie postanowienia sądu może wymagać czasu, jednakże ten czas powinien być ograniczony do minimum i w żadnym wypadku nie powinien przekraczać kilku godzin.

Opis sprawy *El Kashif p. Polsce*

W niniejszej sprawie Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 1 c) Konwencji z powodu tego, że pozbawienie wolności skarżącego zostało orzeczone przez sąd krajowy w sytuacji, gdy nie było ono proporcjonalne i niezbędne. Europejski Trybunał zauważył, że skarżący nie miał przeszłości kryminalnej i miał miejsce stałego zamieszkania w Polsce. Ponadto, zgodnie z prawem krajowym nie stosuje się tymczasowego aresztowania, gdy zarzucane przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku. W przypadku skarżącego czyn był zagrożony jedynie karą grzywny.

Ponadto, Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji z tego powodu, że skarżący nie był wysłuchany przez sąd przez cały 16-dniowy okres pozbawienia wolności. Europejski Trybunał zauważył, że skarżący został aresztowany na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 17/05/2011. Postanowienie to zostało wydane na posiedzeniu, na którym skarżący był nieobecny, ale reprezentował go obrońca. Ponadto w dniu 30/05/2011 skarżący został aresztowany i przewieziony bezpośrednio do aresztu śledczego w Warszawie. Został zwolniony po 16 dniach na podstawie postanowienia Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 14/06/2011.

19) Raport z wykonania wyroku *M.C. p. Polsce* przekazany w dniu 31 sierpnia 2016 r.

Sprawa

M.C. p. Polsce, skarga nr 23692/09, wyrok z dnia 03/03/2015, ostateczny w dniu 03/06/2015.

Opis sprawy

Skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w związku ze skazaniem za molestowanie małoletniego. W trakcie odbywania kary został napadnięty i pobity przez współwięźniów.

Wobec sprawców pobicia, po przeprowadzeniu dochodzenia, zastosowano jedynie kary dyscyplinarne. Strażnicy więzienni, którzy nie interweniowali podczas pobicia, nie zostali pociągnięci do żadnej odpowiedzialności. Postępowanie karne przeciwko sprawcom pobicia oraz personelowi więziennemu, wszczęte z zawiadomienia skarżącego, zostało umorzone.

Skarżący dochodził także zadośćuczynienia w drodze cywilnej, gdzie uzyskał kwotę 750 euro. Trybunał rozpoznał skargę pod kątem naruszenia Artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym i proceduralnym. W odniesieniu do tego pierwszego stwierdził, że Polska nie wywiązała się ze swojego pozytywnego obowiązku ochrony skarżącego przed nieludzkim i poniżającym traktowaniem. Trybunał zwrócił uwagę, że fakt naruszenia wspomnianego przepisu uznano na poziomie krajowym, uwzględniając powództwo cywilne skarżącego, niemniej zasądzona kwota zadośćuczynienia odbiegała od tej, na którą mógłby liczyć w postępowaniu przed Trybunałem. Trybunał podkreślił także, że skarżący z uwagi na czyn, za jaki został skazany znajdował się w grupie osadzonych szczególnie narażonych na ataki ze strony współwięźniów, co z kolei nakładało na państwo obowiązek podjęcia określonych działań.

W odniesieniu do aspektu proceduralnego Artykułu 3 Konwencji, nakładającego na Państwo Członkowskie obowiązek przeprowadzenia skutecznego dochodzenia w zakresie domniemanego nieludzkiego lub poniżającego traktowania, Trybunał zwrócił uwagę, że w realiach sprawy dochodzenie nie zostało przeprowadzone zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie standardami. W postępowaniu przygotowawczym nie przesłuchano współosadzonych, nie uzyskano dowodów z nagrań monitoringu, nie uwzględniono również wpływu bezczynności personelu więziennego na przebieg zdarzenia. Okoliczności te doprowadziły Trybunał do wniosku, że władze krajowe przed umorzeniem dochodzenia nie podjęły wszelkich niezbędnych działań, które miałyby na celu, tak dalece, jak to możliwe, wyjaśnienie okoliczności sprawy i pociągnięcie winnych do odpowiedzialności.

Tytułem słusznego zadośćuczynienia Trybunał przyznał skarżącemu kwotę 14 250 euro, jak również kwotę 180 euro, jako zwrot kosztów i wydatków poniesionych w związku z postępowaniem przed Trybunałem.

I. Środki indywidualne

A. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	suma
-	14 250 euro	180 euro	14 430 euro
Termin płatności: 03/09/2015			Wyłacono: 04/08/2015

B. Środki indywidualne

W okolicznościach niniejszej sprawy skarżący nie jest uprawniony do jakichkolwiek środków proceduralnych w odniesieniu do zakwestionowanych, prawomocnie zakończonych postępowań. W szczególności z oczywistych powodów brak jest podstaw do wznowienia postępowania karnego na podstawie art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.), ponieważ skarżący nie występował w danej sprawie, jako oskarżony. Jednocześnie, mając na uwadze przyczynę umorzenia postępowania, nie istnieje możliwość podjęcia postępowania umorzonego przez Prokuraturę oraz postępowania umorzonego na etapie sądowym. Jak bowiem wynika z dostępnej dokumentacji, oba postępowania ostatecznie zakończono z przyczyn formalnych tj. z powodu upływu terminu przedawnienia karalności czynów nimi objętych oraz ze względu na powagę rzeczy osądzonej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Na wstępie należy stwierdzić, że w rzeczonym wyroku Trybunał nie zakwestionował wprost stosownych rozwiązań przewidzianych w prawie krajowym, zaś analiza uzasadnienia wyroku pozwala na stwierdzenie, że Trybunał dopatrzył się ewentualnych nieprawidłowości w ich niewłaściwym zastosowaniu. W szczególności odnośnie stwierdzonego naruszenia Artykułu 3 Konwencji w aspekcie materialnym.

Trybunał uznał, że już organy krajowe potwierdziły naruszenie wskazanego przepisu w części dotyczącej pozytywnego obowiązku władz w postaci należytej ochrony fizycznej i psychicznej integralności skarżącego. Jedyną kwestią w tym aspekcie było zbadanie wysokości przyznanego na poziomie krajowym zadośćuczynienia. Trybunał stwierdził, że kwota przyznana przez sądy krajowe w postępowaniu cywilnym była znacząco niższa od kwot przyznawanych przez Trybunał w porównywalnych sprawach.

W odniesieniu do proceduralnego aspektu naruszenia Artykułu 3 Trybunał stwierdził, że dochodzenie było nieskuteczne, a umorzenie postępowania ze względów proceduralnych uniemożliwiło dokładne zbadanie okoliczności sprawy.

Rząd uważa, że w niniejszej sprawie nie ma konieczności podejmowania zmian w prawie w celu wykonania wyroku Trybunału. Jednocześnie za wystarczające należy uznać działania o charakterze edukacyjnym oraz upowszechnienie wyroku Trybunału m. in. wśród sędziów i prokuratorów, co zostało dokonane przez zamieszczenie stosownej informacji o jego treści w wydawanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości newsletterze (który dociera do około 3000 odbiorców) oraz w aktualnościach, które w dniu 24 marca 2015 r. zostały opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości. Jednocześnie informacja o wydanym orzeczeniu wraz z omówieniem właściwych standardów Konwencji w zakresie Artykułu 3 Konwencji została przedstawiona na piśmie Dyrektorowi Generalnemu Centralnego Zarządu Służby Więziennej w celu właściwego rozpowszechnienia wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej. Wyrok został przetłumaczony na język polski i zamieszczony na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że żadne dodatkowe środki indywidualne ani generalne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że Polska wypełniła swoje obowiązki wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

20) Raport z wykonania wyroku *Mariusz Lewandowski p. Polsce* przekazany w dniu 16 czerwca 2016 r.

Sprawa

Mariusz Lewandowski, skarga nr 66484/09, wyrok z dnia 03/07/2012, ostateczny w dniu 03/10/2012

Opis sprawy

Sprawa dotyczy naruszenia prawa do rzetelnego procesu z powodu braku bezstronności sądu w sprawie dotyczącej obrazy sądu.

Trybunał uznał za dopuszczalną również skargę skarżącego na ingerencję w jego wolność wyrażania opinii, jednakże uznał, że nie było konieczne rozpatrywać odrębnie skargi dotyczącej naruszenia Artykułu 10 Konwencji.

W dniu 8 marca 2009 r. skarżący pozbawiony wolności złożył wniosek o udzielenie przerwy w wykonaniu kary. W dniu 8 czerwca 2009 r. sędzia penitencjarny E.O. odrzucił jego wniosek.

W dniu 18 czerwca 2009 r. skarżący wniósł zażalenie na to postanowienie. W swoim zażaleniu skarżący twierdził, że sędzia E.O. musiał sporządzić to postanowienie pod wpływem środków odurzających, na przykład alkoholu, czy narkotyków. Dnia 24 czerwca 2009 r. jego zażalenie zostało odrzucone z powodu niedotrzymania właściwego terminu do jego wniesienia.

Dnia 26 czerwca 2009 r. sędzia E.O., powołując się na art. 49 ustawy - *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (dalej u.s.p.), wydał postanowienie nakładające na skarżącego umieszczenie w celi izolacyjnej na okres 28 dni, jako karę za jego oskarżenia zawarte w zażaleniu.

W dniu 28 czerwca 2009 r. skarżący wniósł zażalenie na to postanowienie, zarzucając, że sędzia nie był bezstronny. W tym samym dniu skarżący wniósł kolejne zażalenie na postanowienie sądu z dnia 24 czerwca 2009 r. o odrzuceniu jego zażalenia.

Dnia 9 lipca 2009 r. sędzia E.O. odmówił wstrzymania wykonania postanowienia o umieszczeniu skarżącego w celi izolacyjnej.

W dniu 22 lipca 2009 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku uchylił postanowienie z dnia 26 czerwca 2009 r., stwierdzając, że było ono niezgodne z prawem.

Tego samego dnia Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił zażalenie skarżącego na postanowienie z dnia 24 czerwca 2009 r.

Trybunał zauważył, że w niniejszej sprawie urażony sędzia wydał postanowienie nakładające na skarżącego karę umieszczenia w celi izolacyjnej. Nie zostało wszczęte żadne osobne postępowanie przed innym składem, który miałby zdecydować o odpowiedzialności skarżącego, a w którym skarżący mógłby przedstawić argumenty na swoją obronę, w tym uzasadnienie, o ile takowe istniało, dla wyrażen, którymi się posłużył. Sędzia w prosty sposób i doraźnie podjął decyzję zaraz po tym, jak otrzymał zażalenie skarżącego. Skarżący nie miał żadnej możliwości, aby ustosunkować się do poczynionych ustaleń lub przedstawić swoje wyjaśnienia i oświadczenia w tym zakresie.

Przedmiotowe postanowienie zostało natychmiast wykonane. Zażalenie skarżącego zostało rozpoznane dopiero po jego zwolnieniu. Sąd uchylenia proceduralne mogły zostać wyeliminowane jedynie na skutek zażalenia, a to zażalenie nie miało praktycznie żadnego wpływu na sytuację skarżącego.

Dlatego też Trybunał uznał, że doszło do naruszenia zasady bezstronności na podstawie zarówno obiektywnego, jak i subiektywnego testu. Doszło zatem do naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Termin płatności: 03/01/2013			Wyłacono: 13/11/2012

2. Środki indywidualne

Skarżącemu przysługiwało prawo do wniesienia pozwu o zadośćuczynienie za krzywdę związaną z niesłusznym zastosowaniem wobec niego kary porządkowej w postaci osadzenia w celi izolacyjnej od momentu uchylecia postanowienia o zastosowaniu tej kary przez sąd odwoławczy.

Pozew może wnieść w każdym czasie, ale roszczenie przedawnia się po upływie 3 lat. Ustalenie, czy skarżący wniósł takie powództwo jest bardzo trudne, może je bowiem wnieść do dowolnego sądu.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Przepis art. 49 § 1 u.s.p. przewiduje, że w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, sąd może (...) osobie pozbawionej wolności, (...) wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania.

Katalog kar dyscyplinarnych, które mogą zostać zastosowane w tym trybie wobec osoby pozbawionej wolności zawiera artykuł 143 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.). Kary uszeregowane są według ich surowości, od najłagodniejszej (nagana) do najbardziej dolegliwej (umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni). Istnieje więc możliwość gradacji kar i adekwatnego ich zastosowania w konkretnych okolicznościach danej sprawy.

Przepis art. 50 § 1 u.s.p. stanowi, że postanowienia o ukaraniu karą porządkową są natychmiast wykonalne oraz, że przysługuje od nich zażalenie do sądu bezpośrednio przełożonego. W razie wniesienia zażalenia sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może wstrzymać wykonanie kary porządkowej.

Do zażalenia stosuje się przepisy o postępowaniu właściwe w sprawie, w której zastosowano karę porządkową. Zarówno procedura cywilna, jak i karna przewidują możliwość uchylecia lub zmiany tej kary przez sąd, który ją wymierzył (art. 463 § 1 Kodeksu postępowania karnego, art. 395 § 2 i art. 359 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego).

U opinii Rządu przedstawione wyżej przepisy, tj. art. 49 i art. 50 u.s.p. oraz art. 143 k.k.w. w sposób wyczerpujący i zgodny z zapisami Konwencji regulują przestanki, procedurę oraz zakres kar porządkowych możliwych do zastosowania przez sąd, jako reakcji na zachowania naruszające przebieg postępowania sądowego. Unormowania te umożliwiają sądowi bezpośrednią i natychmiastową reakcję na naruszenie powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom

biorącym udział w sprawie, a tym samym zapobiegają możliwości zarówno dalszych naruszeń jak i podważenia powagi oraz autorytetu sądu.

Zdaniem Rządu nie można akceptować sytuacji, w której zachowanie naruszające godność lub powagę sądu pozostaje bez reakcji składu orzekającego i merytorycznie rozpoznającego sprawę i podlega rozpoznaniu przez sąd w innym składzie, w późniejszym terminie.

Brak możliwości stosowania przez sąd środków dyscyplinujących, jako bezpośredniej reakcji na sytuacje pozamerytoryczne i naruszające porządek czynności sądowych mógłby skutkować dalszą eskalacją takich zachowań oraz być odbierany przez innych uczestników postępowania, jako bezradność sądu, czy bezkarność osób dopuszczających się naruszeń.

Dlatego też w świetle istniejących regulacji, które w opinii Rządu są precyzyjne i zasadniczo zgodne z Konwencją nie jest konieczne dokonywanie zmian w prawie.

2. Praktyka

Odnosnie praktyki stosowania przepisu art. 49 § 1 u.s.p. należy wskazać na ugruntowane orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące problematyki wymierzania kar porządkowych, które ma wpływ na praktykę sądów powszechnych.

Sąd Najwyższy w dniu 26 października 2011 r., odpowiadając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich uchwalił, że:

Kary porządkowe określone w art. 49 § 1 u.s.p. mogą być stosowane tylko wobec osób obecnych w czasie i miejscu wykonywania czynności sądowych, gdy osoby te bądź to naruszają powagę, spokój lub porządek tych czynności, bądź to ubliżają sędziom, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w tej czynności, niezależnie od tego, w jakiej formie to czynią.

Kar tych nie stosuje się natomiast do czynów, co prawda naruszających dobra chronione przepisem art. 49 § 1 wskazanej wyżej ustawy, dokonanych jednak poza miejscem i czasem rozprawy, posiedzenia lub innej czynności sądowej, w tym w szczególności w formie pisma złożonego do sądu.

Wykładnia dokonana przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 października 2011 r. to wykładnia w ujęciu systemowym, celowościowym, historycznym oraz gramatycznym. Nie pozostawia ona pola dla odmiennej interpretacji art. 49 § 1 u.s.p. i winna zakończyć istniejące w doktrynie spory odnośnie zakresu stosowania tego przepisu. Identyczne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Najwyższy w późniejszym postanowieniu wydanym dnia 15 marca 2012 r., co świadczy o tym, iż prezentowany pogląd stał się standardem.

Jak zatem wynika z powyższego, dla wykonania niniejszego wyroku nie jest konieczna zmiana prawa.

W kontekście wykonania wyroku Trybunału ws. *Mariusz Lewandowski p. Polsce* należy podkreślić, że powyższa interpretacja przepisów art. 49 § 1 i art. 50 § 1 u.s.p. została dokonana już po zdarzeniu będącym podstawą wniesienia skargi do Trybunału.

Zdaniem Rządu przedstawiona powyżej uchwała Sądu Najwyższego, a szczególnie jej tezy wdrożone w praktyce, odpowiada co do zasady standardom Konwencji i orzecznictwa Trybunału.

3. Publikacja i rozpowszechnianie wyroku

W lipcu 2012 roku poinformowano Prezesa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku oraz Prezesa Sądu Okręgowego w Elblągu o wydaniu przez Trybunał wyroku ws. *Mariusz Lewandowski p. Polsce* stwierdzającego naruszenie art. 6 Konwencji, w związku z naruszeniem wymogu bezstronności sądu.

Ponadto wymieniony wyrok został przetłumaczony na język polski oraz opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Dodatkowo wyrok ten wraz z przedstawionym wyżej orzecznictwem Sądu Najwyższego został przesłany do Prezesów wszystkich sądów apelacyjnych z prośbą o ich upowszechnienie wśród wszystkich podległych im jednostek z zaznaczeniem, iż w ocenie Rządu pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w zakresie ograniczania przepisów o policji sesyjnej wyłącznie do osób obecnych w czasie i miejscu wykonywania czynności sądowych niewątpliwie zakończył ewentualne spory w doktrynie odnośnie zakresu stosowania tego przepisu i nie pozostawia pola dla odmiennej interpretacji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, tj. publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

21) Informacja na temat środków generalnych dotyczących wykonania wyroku *Mariusz Lewandowski p. Polsce* przekazana w dniu 24 listopada 2016 r.

Rząd chciałby poinformować o postępach zaistniałych w kwestii wykonywania wyroku Europejskiego Trybunału w sprawie *Mariusz Lewandowski p. Polsce* (skarga nr 66484/09) po wizycie przedstawicieli Departamentu Wykonywania w Polsce, która odbyła się w dniu 13/10/2016.

Mając na względzie obserwacje i uwagi przedstawione przez reprezentantów Departamentu Wykonywania podczas ich wizyty w Polsce Ministerstwo Sprawiedliwości zwróciło się do swoich Departamentów: Legislacyjnego oraz Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru

Sprawiedliwości z prośbą o ponowne przeanalizowanie sposobu wykonania powyższego wyroku Trybunału.

Departamenty te były już wcześniej proszone o dokonanie analizy oraz o opinie w procesie przygotowywania planu działań przedstawionego Departamentowi Wykonywania w dniu 16/06/2016.

Departament Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości poinformował, że nie ma podstaw do jakiegokolwiek zmiany prawa, gdyż obowiązujące przepisy i aktualna praktyka są wystarczające dla spełniania standardów Konwencji.

W opinii Departamentu Legislacyjnego nie ma potrzeby dokonywania zmiany aktualnych przepisów dotyczących tzw. „policji sesyjnej”. Jednakże Departament wskazał, że biorąc pod uwagę represyjny charakter niektórych kar porządkowych (jak kary pozbawienia wolności) można by poddać pod rozwagę zmianę art. 50 ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych*. Rozważana zmiana byłaby ograniczona do wprowadzenia możliwości wniesienia, wraz z zaskarżeniem postanowienia o nałożeniu kary porządkowej, wniosku o zawieszenie wykonania tej kary. Taki wniosek mógłby być rozpatrywany bezzwłocznie przez sąd inny niż ten, który nałożył tę karę.

Ponadto Departament Legislacyjny poinformował, że taka zmiana wymaga dogłębnej analizy także w kontekście innych obowiązujących regulacji, takich jak art. 395, 396 *Kodeksu postępowania cywilnego* oraz art. 462 i 463 *Kodeksu postępowania karnego*, jak również art. 178 § 5 *Kodeksu karnego wykonawczego*. W opinii Departamentu Legislacyjnego zachodzi potrzeba zebrania informacji nt. rozwiązań w tym zakresie obowiązujących w innych państwach członkowskich Rady Europy.

Zdecydowano, że Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości zbierze takie informacje. Ponadto Departament ten przedstawił Departamentowi Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości propozycje Departamentu Legislacyjnego i ponownie zwrócił się o jego opinię w kwestii możliwej nowelizacji art. 50 ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych*.

Ponadto w dniu 19 października 2016 r. Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka zwrócił się do Prezesów wszystkich Sądów Apelacyjnych o przesłanie danych statystycznych dotyczących liczby postanowień sądowych nakładających kary porządkowe pozbawienia wolności na podstawie art. 49 § 1 ustawy *Prawo o ustroju sądów powszechnych* wyłącznie za ubliżenie sądowi w postępowaniu cywilnym lub karnym w latach 2014-2016.

Aktualnie Rząd oczekuje na powyższe informacje dotyczące rozwiązań stosowanych w innych państwach członkowskich, wskazanie dane statystyczne i analizę Departamentu Sądów, Organizacji i Analiz Wymiaru Sprawiedliwości. W opinii Rządu wszystkie te dane wskażą, czy problem nadal istnieje, a jeśli tak, to pokażą jego skalę. Ułatwi to decyzję w zakresie celowości i zasadności podjęcia takich działań.

Niemniej jednak Rząd jest zdania, iż jego wcześniejsze działania, takie jak publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału, jak również orzecznictwa polskiego

Sądu Najwyższego, które zostały opisane we wspomnianych wyżej raporcie z wykonania z dnia 16/06/2016 wyeliminowały niewłaściwą praktykę stosowaną przez sądy krajowe w sferze karania za obrazę sądu (na piśmie).

22) Raport z wykonania wyroków z grupy *Miażdżyk p. Polsce* przekazany w dniu 3 sierpnia 2016 r.

Sprawy

Miażdżyk, skarga nr 23592/07, wyrok z dnia 24/01/2012, ostateczny w dniu 24/04/2012
A.E., skarga nr 14480/04, wyrok z dnia 31/03/2009, ostateczny w dniu 30/06/2009

Opis spraw

Obie sprawy dotyczyły naruszeń Artykułu 2 Protokołu Nr 4 do Konwencji z powodu nałożenia na skarżących nieproporcjonalnych ograniczeń w zakresie wolności poruszania się (zakaz opuszczania kraju) w ramach toczących się przeciwko nim postępowań karnych.

Miażdżyk

Trybunał zauważył, że przez cały okres trwania ograniczenia w postępowaniu dotyczącym skarżącego nie został wydany wyrok sądu pierwszej instancji. Zauważył również, że faktyczne i organizacyjne skomplikowanie sprawy nie mogło usprawiedliwiać stosowania zakazu opuszczania kraju przez cały okres trwania postępowania. Trybunał odnotował też, że fakt, iż skarżący był obywatelem francuskim i jego życie przed zatrzymaniem w Polsce toczyło się we Francji. Wreszcie Trybunał zauważył, że w dniu 27/01/2011 środek zapobiegawczy nałożony na skarżącego został uchylony, chociaż postępowanie karne przeciwko niemu nadal się toczyło. Postępowanie toczyło się najwyraźniej bez udziału skarżącego.

Biorąc pod uwagę powyższe, Trybunał uznał, że takie ograniczenie wolności poruszania się skarżącego, a mianowicie zakaz opuszczania kraju na okres pięciu lat i dwóch miesięcy, było nieproporcjonalne w szczególności z tego powodu, że był on zmuszony zostać przez cały ten okres w obcym kraju i nie mógł go opuścić nawet na krótki czas. Jednocześnie Trybunał odnotował, że postępowanie przeciwko skarżącemu toczyło się przez znaczny okres czasu i nie został w nim wydany wyrok sądu pierwszej instancji. Trybunał zauważył również, że środek zapobiegawczy zastosowany wobec skarżącego został wreszcie uchylony i za zgodą właściwego sądu krajowego, postępowanie było prowadzone bez jego obecności. Dlatego też Trybunał uznał, że równowaga pomiędzy ogólnym interesem i prawami skarżącego nie została osiągnięta.

A.E.

W sprawie A. E. zakaz opuszczania kraju został nałożony na skarżącego będącego obywatelem Libii i był stosowany przez ponad sześć lat.

Według Trybunału, nawet jeśli ograniczenie wolności poruszania się jednostki było na wstępnym etapie uzasadnione, to automatyczne pozostawienie go na długi czas mogło okazać się nieproporcjonalnym środkiem, naruszającym prawa jednostki. Ponadto władze nie są uprawnione do utrzymywania przez długi czas ograniczenia wolności poruszania się bez okresowej oceny jego uzasadnienia.

W niniejszej sprawie taka ocena miała miejsce tylko raz, na wniosek skarżącego, co wskazywałoby, że zakaz był w rzeczywistości środkiem automatycznym i blankietowym o niesprecyzowanym czasie trwania. Trybunał uznał, że obowiązkiem państwa wynikającym z Artykułu 2 Protokołu Nr 4 jest dbanie o to, by ingerencja w prawo skarżącego do opuszczenia Polski, pozostała uzasadniona i proporcjonalna przez cały czas jej trwania.

Ponadto w niniejszej sprawie postępowanie karne przeciwko skarżącemu toczyło się przez ponad sześć lat (naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Miażdżyk

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 euro	1 500 euro	5 500 euro
Termin płatności: 24/07/2012			Wyplacono: 28/06/2012

A.E.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	150 euro	8 150 euro
Termin płatności: 30/09/2009			Wyplacono: 16/09/2009

2. Środki indywidualne

Miażdżyk

Zakaz opuszczania kraju został uchylony w dniu 27/01/2011. Jednakże postępowanie karne przeciwko skarżącemu nadal się toczy. Od grudnia 2006 r. postępowanie to jest objęte nadzorem administracyjnym Prezesa Sądu Rejonowego w Poznaniu, a od maja 2013 r. dodatkowo znajduje się pod nadzorem Prezesa Sądu apelacyjnego w Poznaniu.

A.E.

Zakaz opuszczania kraju został uchylony w dniu 13/11/2008. Jednakże postępowanie karne przeciwko skarżącemu nadal się toczy. Po uchyleniu zakazu opuszczania kraju skarżący wyjechał do Libii. Sąd czynił liczne staranie w celu kontynuowania postępowania poprzez międzynarodową pomoc prawną, ale nie było to możliwe z powodu niestabilnej sytuacji w Libii. Sąd poinformował też skarżącego o możliwości zwrócenia się o polską wizę poprzez konsulat w Kairze, jednak skarżący nie starał się skorzystać z tej możliwości. Dlatego też postępowanie zostało zawieszona.

W opinii Rządu najważniejszą kwestią dla wykonania powyższych wyroków jest fakt, iż środek zapobiegawczy nałożony na skarżących, co zgodnie ze wspomnianymi wyrokami Trybunału spowodowało naruszenie Konwencji został uchylony odpowiednio już w 2008 i w 2011 r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Trybunał uznał, że ingerencja była zgodna z prawem (art. 277 *Kodeksu postępowania karnego*, dalej k.p.k.). Zaakceptował również stwierdzenie Rządu, iż jej celem było zapewnienie obecności skarżącego w postępowaniu. Trybunał uznał zatem, że ograniczenie miało uprawnione cele zgodnie z § 3 Artykułu 2 Protokołu Nr 4, w szczególności zapobieżenie przestępstwu i ochronę praw i wolności innych (§ 31 wyroku Trybunału ws. *Miażdżyk*).

Należy podkreślić, iż zgodnie z art. 253 § 1 k.p.k. właściwe władze (sądy, prokuratury) mają obowiązek zmienić lub uchylić środek zapobiegawczy (w tym zakaz opuszczania kraju) niezwłocznie po tym, jak okoliczności uzasadniające jego zastosowanie przestaną istnieć, bądź też zaistnieją nowe okoliczności uzasadniające jego zmianę, bądź uchylenie. Dodatkowo skarżący, zgodnie z art. 254 § 1 k.p.k. może zwrócić się o zmianę lub uchylenie takiego środka. Taki wniosek rozpatrywany jest przez sąd lub prokuratora w ciągu trzech dni.

Dlatego też w związku z faktem, iż Trybunał nie skrytykował przepisów prawnych regulujących stosowanie środków zapobiegawczych, mających na celu zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego, środki wdrożone w celu wykonania obu wyroków Trybunału koncentrowały się na dostosowaniu praktyki sądów i prokuratur do standardów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa Trybunału.

Oba wyroki zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości:

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>

Były również przedstawione w kwartalnym przeglądzie orzecznictwa Trybunału dotyczącym spraw polskich dostępnym na poniższej stronie internetowej:

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/opracowania-i-analizy-standardy-w-zakresie-ochrony-praw-czlowieka/zestawienia-kwartalne-wyrokow-etpcz-w-sprawach-polskich/>

Ponadto w 2011 r. wydano specjalną publikację zawierającą analizę orzecznictwa Trybunału w wiodących sprawach dotyczących Polski – *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. Publikacja ta zawiera również analizę standardów związanych z wyrokami ws. *Miażdżyk* i *A.E.* Została ona bezpłatnie rozpowszechniona wśród sędziów i prokuratorów.

Kwestie związane z wyrokami są przedmiotem szkoleń systemowych dla sędziów i prokuratorów organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

Środki wdrożone w celu zaradzenia problemowi nadmiernej długości postępowania karnego naruszającemu Artykuł 6 ust. 1 Konwencji, jaki stwierdzono w sprawie *A.E.* zostały opisane w planie działań dotyczącym grupy spraw *Bqk*.

Skutki podjętych środków

Wydaje się, że środki wdrożone przez władze przyniosły oczekiwane rezultaty: Trybunał nie wydał nowych wyroków dotyczących podobnych spraw.

Ponadto generalnie częstotliwość stosowania zakazu opuszczania kraju spadła na poziomie sądów rejonowych: z 3399 w 2008 r. do 2564 w 2015 r., a na poziomie sądów rejonowych jest stabilna: 1661 w 2008 r. i 1966 w 2015 r.

Częstotliwość stosowania zakazu opuszczania kraju przez prokuratury, jak pokazują następujące dane systematycznie spada:

w 2009 – 8,800
w 2010 – 8,362
w 2011 – 8,508
w 2012 – 7,855
w 2013 – 7,889
w 2014 – 7,769
w 2015 – 5,710
w pierwszej połowie 2016 – 2,619

Długość stosowania tego środka zapobiegawczego jest ściśle związana z długością postępowania karnego. Prokuratury nie gromadzą danych statystycznych w tym zakresie.

W tym kontekście Rząd chciałby wskazać, że zakaz opuszczania kraju nie jest najsurowszym środkiem zapobiegawczym i częstotliwość jego stosowania nie jest na bardzo wysokim poziomie, biorąc pod uwagę liczbę postępowań karnych toczących się co roku:

w 2009 – 814 211
w 2010 – 797 681
w 2011 – 803 807
w 2012 – 768 117
w 2013 – 762 620
w 2014 – 682 113
w 2015 – 556 231
w pierwszej połowie 2016 – 224 231

Rząd chciałby dodać, że trendy w stosowaniu środków zapobiegawczych są stale analizowane przez właściwe władze.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że żadne dodatkowe środki indywidualne ani generalne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 § 1 Konwencji.

23) Raport z wykonania wyroku *Milka p. Polsce* przekazany w dniu 15 listopada 2016 r.

Sprawa

Milka p. Polsce, skarga nr 14322/12, wyrok z dnia 15/09/2015, ostateczny w dniu 15/12/2015.

Opis sprawy

Niniejsza sprawa dotyczyła stosowania kar dyscyplinarnych w związku z odmową poddania się kontroli osobistej w czasie pobytu w jednostce penitencjarnej.

Skarżący, Sławomir Milka – w czasie swojego pobytu w Areszcie Śledczym w Sosnowcu i w Zakładzie Karnym w Wojkowicach – został ukarany karą dyscyplinarną za odmowę poddania się kontroli osobistej przeprowadzanej w związku z doprowadzeniem na czynności procesowe, przyjęciem do oddziału mieszkalnego oraz po powrocie ze spaceru. Za pierwsze z wymienionych przewinień skarżącemu wymierzono karę nagany, za kolejne – karę pozbawienia możliwości otrzymywania paczek żywnościowych, a dopiero ostatecznie – karę izolacji.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił, że poddanie go kontrolom osobistym stanowiło sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji niehumanitarne i poniżające traktowanie, jak również naruszenie prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego sprzeczne z Artykułem 8 Konwencji.

Trybunał uznał skargę za zasadną jedynie w odniesieniu do drugiego z zarzutów, tj. zarzutu naruszenia Artykułu 8 Konwencji. Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie Trybunał wskazał, że fakt poddawania skarżącego kontrolom osobistym bez wątpienia stanowił ingerencję w jego prawo do poszanowania życia prywatnego. Chociaż ingerencja ta była zgodna z prawem, tj. z licznymi przepisami *Kodeksu karnego wykonawczego* (dalej k.k.w.), to nie była ani proporcjonalna, ani konieczna w demokratycznym społeczeństwie. Trybunał podkreślił, że skarżący nie miał statusu tzw. osadzonego niebezpiecznego. Ponadto dokumentacja przedłożona przez strony nie wskazywała na to, że stanowił on zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, w której przebywał, a jedyną formą agresji z jego strony była agresja słowna.

Trybunał odniósł się również do listu Komisarza Praw Człowieka skierowanego do Ministra Sprawiedliwości. W swoim liście Komisarz zwrócił uwagę na brak szczegółowych uregulowań dotyczących kontroli osobistych, w tym brak uregulowań dotyczących uprawnień osób przeprowadzających takie kontrole, co w ocenie skarżącego może zwiększać ryzyko nadużyć. W konsekwencji Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 8 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda	Koszty i wydatki	Suma
------------------	--------	------------------	------

	niemajątkowa		
-	2 500 euro	-	2 500 euro
Termin płatności: 15/03/2016			Wyłacono: 09/03/2015

2. Środki indywidualne

Aktualnie skarżącemu nie przysługują żadne krajowe środki.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Podstawę prawną dokonywania kontroli osobistych osadzonych reguluje k.k.w., w szczególności art. 116 § 2 i 3. Przepis § 2 zawiera ogólne uprawnienie do przeprowadzenia kontroli osobistej, stanowiąc iż jest ona dopuszczalna w wypadkach w uzasadnionych względami porządku lub bezpieczeństwa. Przepis § 3 określa sposoby przeprowadzenia kontroli, przewidując, iż polega ona na oględzinach ciała i sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia przeprowadza się w pomieszczeniu podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci i dokonywane one są przez osoby tej samej płci.

Ponadto przepisy w zakresie kontroli osobistej zawiera Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. 2015.548). Stosownie do przewidzianych tam regulacji, w celu odnalezienia przedmiotów niebezpiecznych i niedozwolonych oraz udaremnienia ucieczki i w innych uzasadnionych przypadkach dopuszczalne jest przeprowadzenie w jednostce organizacyjnej kontroli osobistej (§ 72 ust. 1 pkt 1 Rozporządzenia). Przedmiotowe Rozporządzenie dopuszcza także przeprowadzenie kontroli pobieżnej przed opuszczeniem oddziału mieszkalnego lub miejsca zatrudnienia i po powrocie do nich, przed indywidualnymi rozmowami lub spotkaniami odbywającymi się w oddziale mieszkalnym z przedstawicielami administracji lub innych podmiotów, niezwłocznie po użyciu środka przymusu bezpośredniego, o ile jest to możliwe ze względu na jego rodzaj, bezpośrednio przed rozpoczęciem konwojowania oraz w innych przypadkach uzasadnionych względami porządku, czy bezpieczeństwa (§ 94 ust. 1 pkt 1-5 Rozporządzenia).

Regulacje te wzbudziły wątpliwości w kontekście braku doprecyzowania stopnia dokładności kontroli osobistej. W związku z powyższym zmiany w przedmiotowym zakresie ujęto w projekcie przygotowanego w Ministerstwie Sprawiedliwości nowego rozporządzenia w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, opracowanego w oparciu o zmieniony przepis art. 249 § 3 ust. 4 k.k.w. Projektowane przepisy szczegółowo opisują sposób przeprowadzania kontroli osobistej. Stosownie do zawartych tam regulacji w trakcie kontroli osobistej osadzony opróżnia kieszenie, zdejmuje odzież, bieliznę oraz obuwie, które poddaje się kontroli. Funkcjonariusz dokonuje oględzin jamy ustnej, nosa, uszu, włosów i oględzin ciała. Oględziny ciała mogą polegać również na pochyleniu się lub

przykucnięciu w celu sprawdzenia okolic odbytu i genitaliów (§ 62 projektu rozporządzenia). Przepis przewiduje również, że podczas oględzin funkcjonariusz nie powinien dotykać osadzonego.

Projekt znajduje się obecnie na etapie uzgodnień międzyresortowych. W opinii Rządu zawarte w projekcie zmiany są wystarczające dla wykonania wyroku ws. *Milka p. Polsce*.

2. Publikacja i rozpowszechnianie wyroku

W celu utrzymania praktyki w zgodności z Konwencją i standardami orzecznictwa Trybunału w grudniu 2015 r. do Prezesów Sądu Okręgowego i Apelacyjnego w Katowicach wysłano pisma informujące o wydaniu przez Trybunał wyroku w niniejszej sprawie stwierdzającego naruszenie Artykułu 8 Konwencji. W pismach tych zwrócono uwagę na bezzasadne, w ocenie Trybunału, oddalenie zażaleń skarżącego w sprawach o sygn. No. VIII Kow 2121/12/s i VIII KO2 1858/12/S na decyzje Komisji Penitencjarnej o ukaraniu go dyscyplinarnie za odmowę poddania się kontroli osobistej. Nieuwzględnienie standardu konwencyjnego polegało na niezbadaniu przez sąd kwestii istnienia poważnych i uzasadnionych przesłanek, które wymagały poddania skarżącego przeszukaniom. Do pism dołączono tłumaczenie orzeczenia Trybunału.

O stwierdzonym przez Trybunał naruszeniu poinformowano również Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, zwracając uwagę na coraz częściej stwierdzane w orzecznictwie Trybunału naruszenia wynikające z nieproporcjonalnej ingerencji w prawa skazanych, w tym prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Podkreślono przy tym potrzebę kontynuowania działań zmierzających do poprawy warunków izolacji więziennej, w tym w obszarach, które nie stanowiły dotychczas dominującego nurtu orzecznictwa Trybunału w sprawach polskich, przede wszystkim w zakresie szerszego respektowania prawa do poszanowania życia prywatnego osadzonych. Zwrócono uwagę na konieczność rekomendowania osobom dokonującym kontroli osobistych wykonywanie tych czynności z uwzględnieniem standardów wynikających z orzecznictwa Trybunału.

Ponadto, wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Dodatkowo informacja o wyroku została opublikowana w aktualnościach na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości i w jego newsletterze, który jest dystrybuowany do wszystkich sądów, prokuratur i jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W opinii Rządu żadne dodatkowe środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a opisane wyżej planowane środki generalne, tj. zmiany legislacyjne, publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje obowiązki wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

24) Raport z wykonania wyroku *Mogielnicki p. Polsce* przekazany w dniu 15 listopada 2016 r.

Sprawa

Mogielnicki p. Polsce, skarga nr 4268/09, wyrok z dnia 15/09/2015, ostateczny w dniu 15/12/2015.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy odmowy zwolnienia skarżącego z opłaty od skargi kasacyjnej, tj. naruszenia Artykułu 6 Konwencji – prawo dostępu do sądu.

Skarżący – Jerzy Mogielnicki – wnosił o zasądzenie od spółki farmaceutycznej, której był dyrektorem, odszkodowania z tytułu odmowy przyznania mu możliwości zakupu opcji menadżerskich. Powództwo skarżącego zostało oddalone w dwóch instancjach. W każdej z nich skarżący był przynajmniej częściowo zwolniony z ponoszenia kosztów sądowych.

Będąc przekonany o swojej racji, skarżący zdecydował się wystąpić do Sądu Najwyższego za skargą kasacyjną. Ponownie złożył wniosek o zwolnienie go od opłaty od skargi kasacyjnej w wysokości około 100 000 złotych lub częściowe zwolnienie ponad kwotę 5 000 złotych. Wskazał, że jego sytuacja materialna uległa pogorszeniu z kilku powodów, m. in. z powodu śmierci żony oraz konieczności podziału majątku pomiędzy spadkobierców żony.

Sąd apelacyjny nie uznał argumentów skarżącego i nie zwolnił go od konieczności ponoszenia kosztów sądowych. Zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego zostało odrzucone. Ostatecznie skarga kasacyjna wniesiona przez skarżącego została odrzucona z powodu nieuiszczenia stosownej opłaty.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił naruszenie Artykułu 6 Konwencji.

Rząd wskazał, że nałożony na skarżącego obowiązek uiszczenia opłaty 100 000 złotych był zgodny z prawem, zmierzał do uprawnionego celu i odpowiadał sytuacji materialnej skarżącego.

Oceniając przedmiotową skargę Trybunał podkreślił, że w systemach prawnych, w których funkcjonują sądy apelacyjne, bądź kasacyjne, władze krajowe mają obowiązek zapewnić obywatelom dostęp do takich sądów. Obowiązek ponoszenia kosztów sądowych w sprawach cywilnych w związku ze sprawami wytoczonymi w celu ich rozpoznania i rozstrzygnięcia nie może być uznany za ograniczenie prawa do sądu, które jest co do zasady niezgodne z Artykułem 6 ust. 1 Konwencji.

Analizując sprawę, Trybunał uznał, że sąd krajowy przed wydaniem odmownej decyzji nie przeanalizował dogłębnie okoliczności podniesionych przez skarżącego, które uzasadniałyby zwolnienie go od ponoszenia kosztów i nie wskazał argumentów przemawiających za tym, że skarżący jest w stanie ponieść wskazane koszty.

Ostatecznie Trybunał uznał, że doszło do naruszenia prawa skarżącego do dostępu do sądu przez odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu nieuiszczenia opłaty i zasądził na rzecz skarżącego kwotę 3 300 euro za szkodę niemajątkową.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	3 300 euro	-	3 300 euro
Termin płatności: 15/03/2016			Wyłacono: 02/02/2016

2. Środki indywidualne

Skarżącemu aktualnie nie przysługują żadne środki krajowe. W świetle przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej k.p.c.) nie ma on możliwości ponownego wniesienia skargi kasacyjnej, ani też skargi o wznowienie postępowania w sprawie. Należy podkreślić, że skarga kasacyjna skarżącego została odrzucona postanowieniem, zaś polskie przepisy k.p.c. nie przewidują możliwości wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem, oprócz przypadku opisanego w art. 401¹ k.p.c. Nie istnieje również przepis, który mógłby stanowić podstawę wznowienia postępowania z uwagi na sam wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stwierdzający naruszenie Konwencji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

A. Prawo

Art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewiduje, że opłatę stosunkową pobiera się w sprawach o prawa majątkowe, wynosi ona do 5% wartości przedmiotu sporu lub przedmiotu zaskarżenia, ale nie mniej niż 30 złotych i nie więcej niż 100 000 złotych.

Zgodnie z art. 35 ust. 1 cytowanej ustawy: w sprawach z zakresu prawa pracy pobiera się opłatę podstawową w wysokości 30 złotych wyłącznie od apelacji, zażalenia, skargi kasacyjnej i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Jednakże w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa kwotę 50 000 złotych pobiera się od wszystkich podlegających opłacie pism opłatę stosunkową.

Stosownie do treści art. 101 ust. 1, 2 i 3 ww. ustawy sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w części, jeśli strona jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów. Częściowe zwolnienie od tych kosztów może polegać na zwolnieniu od poniesienia ułamkowej lub procentowej ich części albo określonej kwoty, czy niektórych opłat lub wydatków. Może też polegać na przyznaniu zwolnienia co do pewnej części roszczenia lub co do niektórych roszczeń dochodzonych łącznie; roszczenia te lub ich części sąd oznacza w postanowieniu o

przyznaniu częściowego zwolnienia od kosztów sądowych. Strona częściowo zwolniona od kosztów sądowych obowiązana jest uiścić opłaty oraz ponieść wydatki w takiej wysokości, jaka nie jest objęta zwolnieniem przyznanym przez sąd. Przepis art. 100 ust. 1 stosuje się odpowiednio.

Zgodnie z brzmieniem art. 102 ust. 1 i 2 ustawy zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się zwolnienie od kosztów.

Z kolei przepis art. 109 ust. 1 i 2 ustawy stanowi, że sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeśli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczenia strony przeciwnej powzięt wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych lub z niego korzystającej. Sąd odmawia zwolnienia od kosztów sądowych stronie w razie oczywistej bezzasadności dochodzonego roszczenia lub obrony praw.

Z kolei właściwe przepisy k.p.c. dotyczące skargi kasacyjnej wskazywały, że od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania, kończących postępowanie w sprawie, strona, Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich może wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego, chyba, że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 398¹ § 1 k.p.c.).

Zgodnie z treścią art. 398² § 1 k.p.c., w obowiązującym w czasie zaistnienia faktów sprawy brzmieniu, skarga kasacyjna była niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu jest niższa niż 50 000 złotych, w sprawach gospodarczych – niższa niż 75 000 złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych – niższa niż 10 000 złotych. Jednakże w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego.

Przepis art. 398⁶ § 2 k.p.c. stanowił, że sąd drugiej instancji odrzuca na posiedzeniu niejawnym skargę kasacyjną wniesioną po upływie terminu, skargę niespełniającą wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c., nieopłaconą oraz skargę, której braków nie usunięto w terminie lub z innych przyczyn niedopuszczalną.

Należy podkreślić, że z analizy uzasadnienia orzeczenia Trybunału wynika, że stwierdzenie naruszenia Konwencji w przedmiotowej sprawie jest efektem niewłaściwego uzasadnienia przez sąd krajowy rozstrzygnięcia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. Wbrew utrwalonym standardom Trybunału, a także niezgodnie z przepisami prawa krajowego, uzasadnienie postanowienia jest bardzo ogólnikowe, odwołuje się jedynie do posiadanych przez skarżącego nieruchomości oraz możliwości utrzymania gospodarstwa domowego. W ocenie Trybunału taki sposób rozpoznania wniosku nie był poprzedzony gruntownym zbadaniem sprawy, w tym ustaleniem, czy i w jakim zakresie, zmieniła się

sytuacja finansowa skarżącego, który na wcześniejszych etapach postępowania był częściowo zwolniony z kosztów sądowych.

Biorąc pod uwagę, że źródłem naruszenia było niezgodne ze standardami Trybunału działanie sądu krajowego w przedmiotowej sprawie, a także konkluzje Trybunału, który nie zasygnalizował i nie wskazał żadnych działań w celu egzekucji niniejszego wyroku, należy uznać, że dla jego wykonania nie jest konieczna zmiana prawa. Z przedmiotowego orzeczenia nie wynika ponadto obowiązek takiej zmiany przepisów postępowania cywilnego, aby skarżący mógł się domagać wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem.

Nie istnieje bowiem taki wyrok Trybunału, który nakazywałby zmianę przepisów, która umożliwiłaby wniesienie skargi kasacyjnej od postanowienia kończącego postępowanie w sprawie. Ponadto w żadnym ze swych orzeczeń Trybunał nie wskazywał wprost obowiązku zmiany krajowych przepisów procedury cywilnej, tak aby przyjmowały one za jedną z przesłanek wznowienia postępowania stwierdzenie naruszenia Konwencji wyrokiem Trybunału.

B. Publikacja i rozpowszechnianie wyroku

W styczniu 2016 r. zostało wysłane pismo do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Łodzi informujące o wyroku, w którym Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 6 Konwencji. Do pisma dołączono tłumaczenie wyroku na język polski oraz opracowanie na temat standardów orzecznictwa Trybunału dotyczącego obowiązku ponoszenia kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym.

Ponadto, wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Co więcej, informacja o tym wyroku została opublikowana w aktualnościach na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości i w jego newsletterze, który został przekazany do wszystkich sądów, prokuratur i jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W opinii Rządu żadne dodatkowe środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a opisane wyżej środki generalne, tj. publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału, będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje obowiązki wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

25) Raport z wykonania wyroku *Olszewcy p. Polsce* przekazany w dniu 21 października 2016 r.

Sprawa

Olszewscy p. Polsce, skarga nr 99/12, wyrok z dnia 03/11/2015, ostateczny w dniu 03/02/2016

Opis sprawy

Sprawa *Olszewscy przeciwko Polsce* dotyczy proceduralnego naruszenia Artykułu 2 Konwencji z powodu braku skutecznego śledztwa w sprawie okoliczności śmierci syna skarżących.

Syn skarżących został znaleziony martwy w dniu 6 marca 2010 r. po zaginięciu w dniu 14 lutego 2010 r. W dniu 19 lutego 2010 r. Policja poinformowała skarżących, że ich syn został zabrany na posterunek Policji w dniu 14 lutego, a następnie zwolniony.

Po znalezieniu ciała syna skarżących prokurator rejonowy wszczął śledztwo w dniu 9 marca 2010 r. W czerwcu 2010 r. prokurator umorzył śledztwo stwierdzając, że syn skarżących zmarł z powodu hipotermii bez udziału osób trzecich.

W wyniku zażalenia skarżących, którzy odnieśli się do wielu braków śledztwa, sąd rejonowy uchylił postanowienie prokuratora w styczniu 2011 r. i przekazał sprawę do prokuratury do dalszego zbadania.

W czerwcu 2011 r. śledztwo zostało ponownie umorzone, a w grudniu 2012 r. w wyniku zażalenia skarżących prokurator zdecydował o jego podjęciu. Następnie zostało ponownie umorzone przez prokuratora, który stwierdził, że z powodu trudności dowodowych niemożliwe było ustalenie przebiegu zdarzeń od czasu opuszczenia przez syna skarżących posterunku Policji. Postanowienie to zostało utrzymane w mocy przez sądy w maju 2013 r.

Odrębne śledztwo, prowadzone przeciwko funkcjonariuszom Policji obecnym na posterunku w dniu 14 lutego 2010 r. dotyczące zarzutu niewłaściwego wypełnienia obowiązków służbowych, zostało również umorzone, a postanowienie to zostało utrzymane w mocy w marcu 2012 r.

W oparciu o Artykuł 2 Konwencji skarżący wnieśli skargę na zaniedbania funkcjonariuszy Policji, które doprowadziły do śmierci ich syna oraz na to, że władze nie zbadały w sposób skuteczny i rzetelny okoliczności jego śmierci.

Trybunał stwierdził brak naruszenia Artykułu 2 Konwencji z powodu zaniedbania władz w zakresie ochrony życia syna skarżących oraz naruszenie Artykułu 2 Konwencji z powodu nie przeprowadzenia skutecznego śledztwa w sprawie śmierci syna skarżących.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	8 000 euro	18 000 euro
Termin płatności: 03/05/2016			Wyplacono: 27/04/2016

2. Środki indywidualne

Po wydaniu wyroku Europejskiego Trybunału w sprawie *Olszewscy p. Polsce* Prokuratura Krajowa przesłała go do Prokuratury Regionalnej w Białymstoku. Następnie Prokurator Regionalny w Białymstoku zarządził Prokuratorze Okręgowej w Białymstoku, która była właściwa w zakresie przeprowadzenia krajowego śledztwa w sprawie śmierci syna skarżących, ponownego przeanalizowania wszystkich dowodów zebranych w śledztwie z uwzględnieniem wszystkich braków stwierdzonych przez Europejski Trybunał w jego wyroku. Prokuratura Okręgowa w Białymstoku miała też rozważyć przeprowadzenie, czy też zarządzenie, by Policja przeprowadziła ponowną analizę akt mającą na celu sprawdzenie, czy istnieją przesłanki wznowienia śledztwa zgodnie z art. 327 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.).

W dniu 12 września 2016 r. Prokurator Rejonowy w Białymstoku zakończył dogłębną analizę akt śledztwa, przeprowadzoną w świetle ustaleń Europejskiego Trybunału. Po jej zakończeniu sporządził szczegółowy raport, w którym skonkludował, że nie ma podstaw do wznowienia prawomocnie zakończonego śledztwa.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Zgodnie z orzecznictwem Trybunału organy rządowe są zobligowane do podjęcia wszelkich możliwych i uzasadnionych działań mających na celu zabezpieczenie dowodu zdarzenia, w tym zeznań naocznych świadków i opinii biegłych lekarzy. Szczególne znaczenie ma ostrożne podejście do dowodów z zeznań funkcjonariuszy zainteresowanych rezultatem postępowania, czy też ograniczenia ich odpowiedzialności. . W tym kontekście niezwykle ważne jest wprowadzenie nowych rozwiązań dotyczących charakteru zeznań, które byłyby obiektywne. Należy podkreślić znaczenie dokumentacji medycznej. Dokumentacja ta stanowi zawsze jeden z najważniejszych dowodów w postępowaniu przygotowawczym i sądowym przed Trybunałem.

Jeśli chodzi o naruszenie Artykułu 2 Konwencji, to warto wspomnieć, iż środki generalne w tej kwestii zostały przedstawione w kontekście grupy spraw *Dzwonkowski* (skarga nr 46702/99).

Publikacja i rozpowszechnianie wyroku

Od 2012 r. informacja o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Europejski Trybunał, dotyczącym praktyki sądów krajowych, jest przesyłana do prezesa właściwego sądu oraz do prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwych jednostek prokuratury.

Wyrok w sprawie *Olszewscy p. Polsce* został przetłumaczony na język polski oraz opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Informacja o tym wyroku została również opublikowana na stronie Prokuratury Krajowej.

Wyrok ten został przesłany do Prokuratury Regionalnej w Białymstoku wraz ze specjalną publikacją – „Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka”. Wyrok ten został też przekazany do wszystkich prokuratur w okręgu Prokuratury Regionalnej w Białymstoku.

Ponadto w 2011 r. wydano specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa w polskich sprawach – „Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”, która została rozpowszechniona bezpłatnie wśród wszystkich sędziów i prokuratorów.

W marcu 2012 r. ówczesna Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów polskie tłumaczenie - „Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka”. W dołączonym do tego dokumentu piśmie skierowanym do prokuratorów podkreślono standardy skutecznego śledztwa ukształtowane przez orzecznictwo Trybunału.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje swoje działania mające na celu rozpowszechnianie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów, zarówno w ramach szkoleń wstępnych jak i ustawicznych. Należy zwrócić szczególną uwagę na serię szkoleń systemowych, które zostały zainicjowane w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom naruszenia Konwencji najczęściej stwierdzane przez Trybunał w sprawach polskich dotyczące funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Jest to aktualnie trwający projekt, który każdego roku obejmuje około 500-600 sędziów i prokuratorów. W ciągu najbliższych 4-5 lat wszyscy sędziowie sądów powszechnych i prokuratorzy powinni wziąć udział w tych szkoleniach. Program tych szkoleń obejmuje, między innymi, informacje o standardach Europejskiego Trybunału w sprawie materialnych i proceduralnych aspektów Artykułu 2 Konwencji.

Ponadto od 2015 r. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury prowadzi szkolenia systemowe w zakresie ochrony praw człowieka i systemu Konwencji dla sędziów i prokuratorów, w tym specjalnych prokuratorów – konsultantów, którzy będą pomagać pozostałym sędziom i prokuratorom w przestrzeganiu standardów Rady Europy. Będą także odpowiedzialni za rozpowszechnianie standardów Konwencji i orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W opinii Rządu żadne dodatkowe środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a opisane wyżej planowane i już przyjęte środki generalne, zapobiegają naruszeniom podobnym do tych stwierdzonych w wyrokach z grupy spraw *Dzwonkowski* oraz będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje obowiązki wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

26) Raport z wykonania wyroków z grupy *Orchowski i Sikorski p. Polsce* przekazany w dniu 21 czerwca 2016 r.

Sprawy

Orchowski, skarga nr 17885/04, wyrok z 22/10/2009, ostateczny 22/01/2010;
Sikorski Norbert, skarga nr 17599/05 wyrok z 22/10/2009, ostateczny 22/01/2010;
Grzywaczewski, skarga nr 18364/06, wyrok z 31/05/2012, ostateczny 31/08/2012;
Mirosław Zieliński, skarga nr 3390/05, wyrok z 20/09/2011, ostateczny 20/12/2011;
Wenerski nr 2, skarga nr 38719/09, wyrok z 24/07/2012, ostateczny 24/10/2012.
Olszewski, skarga nr 21880/03, wyrok z 02/04/2013, ostateczny 02/07/2013
Karabin, skarga nr 29254/06, wyrok z 07/01/2014, ostateczny 07/04/2014

Opis spraw

Sprawy dotyczą niehumanitarnego i poniżającego traktowania skarżących z uwagi na osadzenie w nieodpowiednich warunkach, w szczególności przeludnienie (naruszenie Artykułu 3 Konwencji). Skarżący, przebywali w różnych jednostkach penitencjarnych, gdzie wymóg ustawowej minimalnej powierzchni 3 m² na osadzonego nie był przestrzegany. Poza brakiem powierzchni warunki były pogarszane przez czynniki takie, jak brak ćwiczeń, w szczególności ćwiczeń na świeżym powietrzu, brak prywatności, niehigieniczne warunki i częste transfery. Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej „Trybunał”) uznał jednomyślnie, że cierpienie i trudności, których doznali skarżący przekroczyły poziom nieuniknionego cierpienia związanego z osadzeniem.

Trybunał przypomniał, że osadzenie w nieodpowiednich warunkach stanowi powtarzający się problem w Polsce. Stwierdził on, że od 2000 r. do co najmniej połowy 2008 r. przeludnienie w polskich zakładach karnych i aresztach śledczych ujawniło trwałe zaburzenia systemowe, zakwalifikowane jako praktyka niezgodna z Konwencją (patrz § 147 wyroku w sprawie *Sikorski*).

Trybunał odniósł się również do wyroku w sprawie *Kauczor* (skarga nr 45219/06), w którym stwierdził, iż nadmierna długość tymczasowego aresztowania w Polsce stanowi problem systemowy, polegający na praktyce niezgodnej z Artykułem 5 ust. 3 Konwencji. W tym kontekście Trybunał odnotował, że rozwiązanie problemu przeludnienia zakładów karnych w Polsce jest nierozzerwalnie związane z rozstrzygnięciem problemu ujawnionego w sprawie *Kauczor*.

Trybunał podkreślił, że konsekwentne i długotrwałe wysiłki muszą być nadal kontynuowane w celu osiągnięcia zgodności z wymogami Artykułu 3 Konwencji. Przyznał, że rozwiązanie systemowe problemu przeludnienia w Polsce może wiązać się z mobilizacją znacznych zasobów finansowych, ale zaznaczył, że na Rządzie spoczywa obowiązek zorganizowania własnego systemu penitencjarnego tak, aby zapewnić poszanowanie godności osadzonych bez względu na finansowe, czy logistyczne trudności (§ 153 wyroku w sprawie *Sikorski*). Trybunał stwierdził, że jeśli państwo nie jest w stanie zapewnić warunków w jednostkach penitencjarnych zgodnych z wymogami Artykułu 3 Konwencji, musi porzucić surową politykę karną lub wdrożyć system alternatywnych środków karnych w celu zmniejszenia liczby osadzonych.

Trybunał zachęcił pozwane państwo do tworzenia efektywnego systemu skarg do organów sprawujących nadzór nad jednostkami penitencjarnymi, w szczególności sędziego penitencjarnego oraz administracji tych zakładów, które byłyby w stanie reagować szybciej niż sądy oraz do zarządzenia, jeśli to konieczne, długoterminowego przeniesienia osadzonego do zakładów, spełniających wymogi Konwencji (§ 154 wyroku w sprawie *Sikorski*).

Trybunał zapoznał się także z praktyką sądów cywilnych, która pozwala osadzonemu na wniesienie powództwa z żądaniem odszkodowania w odniesieniu do warunków w jednostkach penitencjarnych. W związku z tym Trybunał podkreślił znaczenie prawidłowego stosowania przez sądy cywilne zasad określonych w wyroku polskiego Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2007 r.

1. Środki indywidualne

1.1. Słuszne zadośćuczynienie

sprawa	Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
Orchowski	-	3 500 euro	12 euro	3 512 euro
Wyplacono: 22/04/2010				
Norbert Sikorski	-	3 500 euro	-	3 500 euro
Wyplacono: 22/04/2010				
Grzywaczewski	-	6 000 euro	-	6 000 euro
Wyplacono: 16/10/2012				
Mirosław Zieliński	-	3 200 euro	-	3 200 euro
Wyplacono: 17/02/2012				
Wenerski nr 2	-	5 000 euro	-	5 000 euro
Wyplacono: 12/12/2012				
Olszewski	-	5 000 euro	-	5 000 euro
Wyplacono: 03/09/2013				
Karabin	-	2 400 euro	-	2 400 euro
Wyplacono: 07/03/2014				

1.2. Środki indywidualne

- Obecnie Norbert Sikorski, Zbigniew Grzywaczewski, Mirosław Zieliński i Grzegorz Olszewski nie przebywają w jednostkach penitencjarnych.

Norbert Sikorski przebywa poza jednostką penitencjarną od dnia 8 czerwca 2009 r.

Zbigniew Grzywaczewski przebywa poza jednostką penitencjarną od dnia 11 grudnia 2008 r.

Mirosław Zieliński przebywa poza jednostką penitencjarną od dnia 17 lipca 2015 r.

Grzegorz Olszewski przebywa poza jednostką penitencjarną od dnia 6 lutego 2008 r.

- Pozostali skarżący: Krzysztof Orchowski, Ernest Wenerski i Klaudiusz Karabin aktualnie przebywają w jednostkach penitencjarnych.

Krzysztof Orchowski jest osadzony od dnia 7 lutego 2015 r. Odbywa karę pozbawienia wolności na podstawie orzeczenia, które zostało wydane w innym postępowaniu niż to, którego dotyczył wyrok ETPCz.

Aktualnie Krzysztof Orchowski przebywa w warunkach zakładu zamkniętego. Przebywa w celi pięcioosobowej, w której każdemu osadzonemu przysługują 3m² powierzchni (liczonej bez kącika sanitarnego).

Skarżący regularnie uczestniczy w spacerach - poza celą mieszkalną skazany spędza 1 godzinę przysługującą mu na spacer. K. Orchowski jest obecnie żywiony wg diety lekkostrawnej „L”.

Wobec osadzonego nie są stosowane żadne ograniczenia dotyczące przysługujących mu widzeń. Od dnia 6 grudnia 2015 r. do dnia 5 lutego 2016 r. osadzonego 6 razy odwiedziła żona. Korzysta z podstawowej opieki medycznej zapewnionej mu przez więzienną służbę zdrowia. Obecnie oczekuje na zabieg okulistyczny.

Po dniu 22 stycznia 2010 r. Krzysztof Orchowski przebywając w Zakładzie Karnym w Wołowie złożył łącznie 33 prośby/skargi, m. in. dotyczące: niewłaściwego leczenia, opiniowania lekarskiego, warunków bytowych, kwestii depozytów, zezwolenia na opuszczenie zakładu z przyczyn losowych, zapewnienia bezpieczeństwa, karania dyscyplinarnego, decyzji klasyfikacyjnych, niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy, ograniczenia zakupów, transportowania, możliwości korzystania z telefonu, oczekiwania na świadczenia zdrowotne, funkcjonowania biblioteki, sposobu rozpatrzenia skarg/prośb, niewłaściwego traktowania przez współosadzonych.

Nie odnotowano skarg zasadnych. Krzysztof Orchowski nie występował we wskazanym okresie z powództwem o odszkodowanie przeciwko Skarbowi Państwa.

Ernest Wenerski jest nieprzerwanie osadzony od dnia 28 lutego 2004 r.

Aktualnie Ernest Wenerski przebywa w zakładzie karnym typu zamkniętego. Ma zapewnione prawie 4 m² powierzchni. Kącik sanitarny jest w pełni zabudowany. Jest to cela po remoncie. E. Wenerski nie uczy się ani nie pracuje. Sporadycznie korzysta z możliwości odbycia godzinnego spaceru na wolnym powietrzu oraz zajęć kulturalno-oświatowych realizowanych w świetlicy centralnej jednostki oraz świetlicy oddziałowej. Otrzymuje wyżywienie w ramach diety lekkostrawnej „L”. Wobec osadzonego nie stosuje się żadnych ograniczeń widzeń.

W trakcie pobytu w Areszcie Śledczym w Łodzi osadzony ma zapewnioną bezpłatną, nieograniczoną opiekę medyczną zarówno podstawową jak i specjalistyczną. Wielokrotnie był konsultowany przez lekarza pierwszego kontaktu oraz specjalistów m.in. okulistę, ortopedę. Jest leczony zgodnie z zaleceniami lekarskimi.

Po 24 lipca 2012 r. Ernest Wenerski złożył 139 skarg na działalność Aresztu Śledczego w Łodzi. Skarżący złożył też 25 wniosków/skarg dotyczących innych jednostek penitencjarnych. Skargi dotyczyły tych samych kwestii, co powyższe (skargi na obliczanie czasu pozbawienia wolności, opinii lekarskich, możliwości korzystania z telefonu komórkowego, niewłaściwej opieki medycznej, depozytów, zwłoki w doręczaniu listów, sposobu, w jaki rozpatrywano inne wnioski/skargi). Żadna ze skarg nie została uznana za zasadną.

Klaudiusz Karabin jest pozbawiony wolności od dnia 19 stycznia 2016 r. Odbywa karę pozbawienia wolności na podstawie wyroku wydanego w innym postępowaniu, niż to, którego dotyczył wyrok Trybunału.

Aktualnie, na własną prośbę, przebywa w zakładzie karnym typu zamkniętego. Nie chciał zostać zakwaterowany w zakładzie typu półotwartego. Od początku osadzenia był zakwaterowany w celach, w których powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego wynosiła 3 m², a nawet więcej (liczona bez kącika sanitarnego). W każdej z cel jednostki penitencjarnej, w której jest zakwaterowany skarżący są w pełni zabudowane kąciki sanitarne. Skarżący może oglądać telewizję, słuchać radia, czytać książki i grać w gry w swojej celi.

Może korzystać z kąpieli co najmniej dwa razy w tygodniu. Ma prawo do godzinnego spaceru na świeżym powietrzu każdego dnia. Ma dostęp do biblioteki, oferty kulturalnej, edukacyjnej (m. in. do szkolenia zawodowego), aktywności sportowej i religijnej poza celą. W jednostce penitencjarnej znajduje się siłownia i stół do ping ponga. Skarżący może również robić zakupy w jednostce penitencjarnej co najmniej trzy razy w miesiącu.

Może też starać się o pracę.

Nie ma ograniczeń dotyczących widzeń, do których jest uprawniony

Podczas pobytu w jednostce penitencjarnej w Mysłowicach skarżący miał bezpłatny i nieograniczony dostęp do podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej. Niejednokrotnie był konsultowany przez lekarza pierwszego kontaktu i kilku specjalistów, np. okulistę, ortopedę, neurologa, psychiatrę, chirurga, radiologa i lekarza rodzinnego.

Podczas aktualnego pobytu w jednostce penitencjarnej w Mysłowicach skarżący nie składał żadnych skarg.

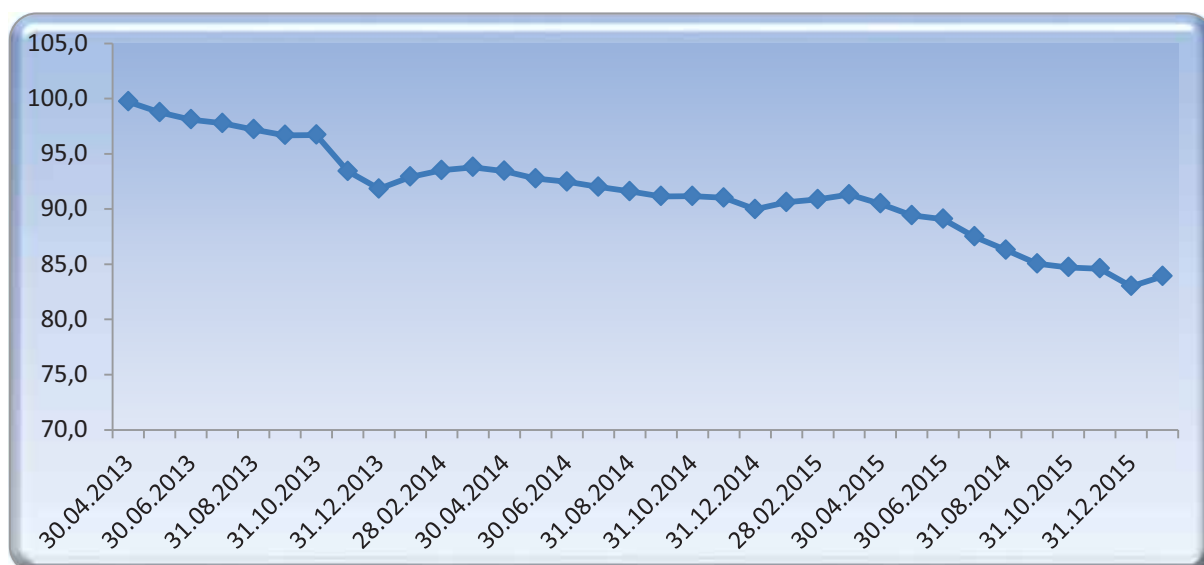
Podczas swojego poprzedniego pobytu w jednostce penitencjarnej, od 2014 r. wniósł 7 skarg dotyczących: nieodpowiednich warunków bytowych, powierzchni mieszkalnej, opieki medycznej, dostępu do przepisów, widzeń, dostępu do Internetu.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. skarżący wniósł powództwo cywilne przeciwko Skarbowi Państwa dotyczące nieodpowiednich warunków bytowych i opieki medycznej. Postępowanie jest w toku.

2. Środki generalne

Według stanu na dzień 5 lutego 2016 roku zaludnienie oddziałów mieszkalnych jednostek penitencjarnych wynosiło **85,0 %**. Ogólna pojemność jednostek penitencjarnych na ten dzień wynosiła 84 988 miejsc, przebywało w nich 71 360 osadzonych. Dane te wyraźnie wskazują, iż w polskich jednostkach penitencjarnych nie ma już problemu przeludnienia, ani nadmiernego zaludnienia.

Stan zaludnienia we wcześniejszym okresie obrazuje tabela:

Utrzymanie równomiernego zaludnienia jednostek penitencjarnych, zapewniające zachowanie normy 3m² dokonywane jest poprzez:

2.1. Wzmocnienie ram prawnych w zakresie krajowego standardu

Wymogi dotyczące minimalnej powierzchni w celi mieszkalnej, przypadającej na skazanego zostały określone w prawie krajowym w art. 110 § 2 *Kodeksu karnego wykonawczego* z dnia 6 czerwca 1997 r. (dalej k.k.w.). Norma powierzchni przypadająca na jednego osadzonego została ustalona na poziomie minimum 3 m².

W dniu 26 maja 2008 r., Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok stwierdzający niekonstytucyjność art. 248 k.k.w., który zezwalał na nieograniczone i dowolne umieszczanie pozbawionych wolności w celach niespełniających ustawowego wymogu powierzchni 3 m² na osobę, prowadząc w ten sposób do chronicznego przeludnienia w polskich więzieniach, narażając skazanych na ryzyko niehumanitarnego traktowania.

W ramach wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego, na mocy którego artykuł 248 k.k.w. stracił moc z dniem 6 grudnia 2009 roku, Parlament przyjął *ustawę z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny wykonawczy*, która weszła w życie 6 grudnia 2009 r. i wprowadziła szereg szczegółowych zasad regulujących tymczasowe umieszczanie skazanych w celach nie spełniających ustawowych minimalnych rozmiarów 3m².

W art. 110 k.k.w. dodano nowe paragrafy 2a-2i:

Paragraf 2a przewiduje możliwość umieszczenia skazanego na czas określony, nie dłuższy niż 90 dni w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², nie mniej jednak niż 2 m², w razie:

1) wprowadzenia stanu wojennego, wyjątkowego lub klęski żywiołowej, lub w czasie ich obowiązywania;

2) ogłoszenia na terenie położenia zakładu karnego lub aresztu śledczego stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii albo wystąpienia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii – uwzględniając stopień zagrożenia dla życia i zdrowia;

3) konieczności zapobieżenia wystąpieniu innego zdarzenia stanowiącego bezpośrednio zagrożenie dla bezpieczeństwa skazanego albo bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego albo zapobieżenia skutkom takiego zdarzenia.

Paragraf 2b wyszczególnia konkretne okoliczności, w których władze więzienia mogą zmniejszyć powierzchnię celi na osobę poniżej 3 m² na okres nie przekraczający 14 dni. Jednocześnie paragraf 2f wprowadza możliwość składania skargi na decyzję o umieszczeniu w celi poniżej 3 m². Skarga taka powinna zostać rozpoznana przez sąd w terminie 7 dni.

Paragraf 2d obliguje organ wydający decyzję o umieszczeniu osoby osadzonej w warunkach niespełniających ustawowej normy powierzchni do minimalizowania zagrożenia pogorszenia warunków odbywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania oraz podjęcia kroków celem szybkiego umieszczenia w celi spełniającej przepisane prawem wymogi.

Paragraf 2e przewiduje, że w decyzji o umieszczeniu w celi mieszkalnej, której powierzchnia przypadająca na osadzonego jest mniejsza niż 3 m², należy określić czas oraz przyczyny umieszczenia skazanego w pogorszonych warunkach, a także oznaczyć termin, do którego skazany ma w tych warunkach przebywać.

Paragraf 2h przewiduje, że osadzeni przebywający w zakładach karnych i aresztach śledczych w warunkach przeludnienia mają zapewnione dłuższe lub dodatkowe spacery. Korzystają także z dodatkowych lub dłuższych zajęć kulturalno-oświatowych oraz sportowych realizowanych w świetlicach, siłowniach, halach i boiskach sportowych.

Szczegółowo warunki bytowe osób osadzonych reguluje od dnia 14 sierpnia 2014 r. *rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2014 r., poz. 200), które uchyliło rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 186, poz. 1820). Rozporządzenie określa normy należności odzieży, bielizny, środków higieny oraz środków do utrzymania czystości w celach, środków konserwacji i sprzętu stołowego dla osadzonych, jak również normy wyposażenia w sprzęt kwaterunkowy cel mieszkalnych i innych pomieszczeń służących do obsługi osadzonych, zapewniający odpowiednie warunki mieszkalne, a także warunki pobytu w szpitalach, izbach chorych lub gabinetach lekarskich, funkcjonujących w zakładach karnych i aresztach śledczych.

2.2. Środki organizacyjne

2.2.1. Uzyskanie nowych miejsc zakwaterowania i poprawa warunków (w tym wobec osób niepełnosprawnych):

W latach 2006–2010 pozyskano łącznie 15 249 **nowych miejsc zakwaterowania** (13 388 miejsc w wyniku działalności inwestycyjnej i 1 861 miejsc w wyniku działalności remontowej). W 2011 r. w wyniku działalności inwestycyjnej uzyskano 50 miejsc, w 2012 roku powstało 897 nowych miejsc zakwaterowania dla osadzonych, w 2013 r. uzyskano 1 038 nowych miejsc. W 2014 r. uzyskano 120 nowych miejsc, a w 2015 r. 538 miejsc. Na 2016 r. przewidziano utworzenie 760 nowych miejsc zakwaterowania.

Po 2011 r. zwiększono także nakłady finansowe z przeznaczeniem na inwestycje służące **poprawie stanu technicznego infrastruktury i zaplecza logistycznego**. Przykładowo w 2015 r. wydatki inwestycyjne i wydatki na zakupy inwestycyjne wyniosły 133 142 275 złotych.

W celu podniesienia standardów warunków sanitarno-bytowych od 2011 r. corocznie wydzielane są także środki finansowe przeznaczane na realizację zadań związanych z **zabudową kąpoków sanitarnych** w celach mieszkalnych. W poszczególnych latach łącznie zabudowano następującą ilość kąpoków: 2011 r. – 373 szt., 2012 r. – 879 szt., 2013 r. – 1 106 szt., 2014 r. – 1 278 szt., 2015 r. – 918 szt.

Od 2012 r. jednostki penitencjarne podejmują też szereg działań zmierzających do możliwości korzystania przez osadzonych z **cieplej wody użytkowej w celach mieszkalnych**. Efektem tych zamierzeń jest stałe zwiększanie ilości cel wyposażonych w taką instalację. W poszczególnych latach doprowadzono ciepłą wodę do następującej ilości cel mieszkalnych: 2012 r. – 269 szt., 2013 r. – 696 szt., 2014 r. – 1 897 szt., 2015 r. – 1 565 szt.

Od 2014 r. rozpoczęto też wprowadzanie w kolejnych jednostkach penitencjarnych zmian umożliwiających osadzonym skorzystanie z dwóch, zamiast dotychczasowej jednej kąpieli w tygodniu. Proces ten był kontynuowany w 2015 r.

Na przestrzeni ostatnich lat podjęto również szereg działań zmierzających do **poprawy warunków odbywania kary pozbawienia wolności przez osoby niepełnosprawne oraz do likwidacji barier architektonicznych** dla takich osób. W latach 2013–2015 przystosowano 60 cel do potrzeb osób niepełnosprawnych, wszystkie zaś nowo budowane czy przebudowywane obiekty muszą spełniać wymogi art. 5 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm.) i *Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1422), co oznacza, że we wszystkich z nich muszą znajdować się miejsca zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych.

Od 2011 r. systematycznie przeprowadzane są też prace w celu likwidacji barier architektonicznych w istniejących obiektach (w postaci m.in.: montażu platform i poręczy dla osób niepełnosprawnych, wykonania podjazdów/pochylni dla osób niepełnosprawnych, poszerzania otworów drzwiowych z wymianą drzwi, tworzenia osobnych stanowisk w łazniach, montażu uchwytów i taboretów dla osób niepełnosprawnych w łazniach, likwidacji progów i różnic w poziomie podłóg, montażu zabezpieczeń antypoślizgowych).

Nadto podejmowane są działania w kierunku kształtowania właściwych postaw, umiejętności praktycznych oraz rozwiązań organizacyjnych mających na celu poprawę warunków pobytu osób niepełnosprawnych w jednostkach penitencjarnych:

- zebrano informacje dotyczące osób – pracowników posługujących się językiem migowym;
- prowadzony jest monitoring danych dotyczących niepełnosprawnych ruchowo korzystających z kul łokciowych i poruszających się na wózkach inwalidzkich pod kątem rozmieszczenia ich i zapewnienia im dostępu do pomieszczeń typu sala widzeń, łaźnia, ambulatorium;
- w 2015 r. zrealizowano pilotażowe szkolenie we współpracy z Fundacją Polska Bez Barrier, którego celem było uwrażliwienie funkcjonariuszy więziennych na potrzeby osadzonych niepełnosprawnych oraz pokazanie sposobów umożliwiających przeciwstawienie się zachowaniom niepożądanym wobec osób z niepełnosprawnościami. Zadaniem szkolenia było przekazanie informacji dotyczących osób niepełnosprawnych i wykształcenie prawidłowych postaw i zachowań w stosunku do ww. osób. Z uwagi na pozytywną ocenę zarekomendowano ten rodzaj szkolenia do realizacji dyrektorom okręgowym Służby Więziennej. W 2015 r. w jednostkach organizacyjnych zrealizowano łącznie 10 różnych szkoleń dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej obejmujących swoim zakresem postępowanie z osobami niepełnosprawnymi oraz nabycie konkretnych umiejętności;
- również w 2015 r. w jednostkach penitencjarnych zrealizowano 55 programów nakierowanych na pracę skazanych z osobami niepełnosprawnymi w ramach wolontariatu polegającego m.in. na wykonywaniu nieodpłatnej pracy w hospicjach, domach pomocy społecznej oraz na rzecz innych instytucji i organizacji. Powyższymi oddziaływaniami objęto 415 skazanych. Zorganizowano też kursy lub inne formy szkolenia dla osadzonych dające kompetencje opiekunów osób niepełnosprawnych lub starszych wymagających opieki, którymi objęto 71 skazanych;
- w dniu 26 stycznia 2016 r. Zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej skierował do dyrektorów okręgowych Służby Więziennej pismo zobowiązujące kadre jednostek penitencjarnych do zapoznania się z aktami prawnymi znajdującymi się na stronie internetowej Pełnomocnika Rządu ds. Niepełnosprawnych, dotyczącymi praw i obowiązków osób niepełnosprawnych oraz ich stosowania w zakresie kompetencji Służby Więziennej;
- w opracowywanym obecnie projekcie *zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych* unormowano sposób prowadzenia oddziaływań penitencjarnych uwzględniających szczególne potrzeby skazanych niepełnosprawnych fizycznie oraz konieczność zapewnienia ich traktowania w sposób zapobiegający dyskryminacji. W projekcie przyjęto (zgodnie z definicją WHO), że osoba niepełnosprawna to taka, która nie może samodzielnie, częściowo lub całkowicie, zapewnić sobie możliwości normalnego życia indywidualnego i społecznego na skutek wrodzonego lub nabytego upośledzenia sprawności fizycznej lub psychicznej i określono szczegółowe zasady postępowania z wyżej wymienionymi skazanymi oraz obowiązki kadry penitencjarnej w zakresie prowadzenia oddziaływań.

Konieczność określenia zasad postępowania w zakresie ww. zagadnień wynika z obowiązujących standardów międzynarodowych, w szczególności *Rekomendacji Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych*, które wskazują kategorie więźniów szczególnie wrażliwych oraz *Konwencji ONZ*

o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r. ratyfikowanej przez Polskę w dniu 6 grudnia 2012 r.

W projekcie uwzględniono, w szczególności, konieczność:

- ✓ uwrażliwienia osadzonych na właściwe traktowanie osób niepełnosprawnych, poszanowanie ich odmienności oraz ich akceptację;
- ✓ podejmowania działań mających na celu zwalczanie stereotypów oraz uprzedzeń wobec osób niepełnosprawnych;
- ✓ obejmowania programami resocjalizacyjnymi, aktywne włączanie w dostępne dla wszystkich skazanych zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, zatrudnienie i szkolenie zawodowe, z uwzględnieniem opinii lekarskiej o aktualnym stanie zdrowia;
- ✓ organizowania terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych;
- ✓ wspierania tożsamości językowej osób głuchoniemych poprzez stworzenie możliwości nauki języków migowych;
- ✓ współpracy w realizowanych przez więzienną służbę zdrowia programach promocji zdrowia;
- ✓ organizowania kursów zawodowych dla skazanych opiekunów osób niepełnosprawnych;
- ✓ współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi, których działalność jest ukierunkowana na pomoc osobom niepełnosprawnym.

2.2.2. Transportowanie osadzonych z bardziej zaludnionych jednostek penitencjarnych do jednostek o mniejszym stopniu zaludnienia;

Transportowanie osadzonych odbywa się zawsze zgodnie z regułami zawartymi w art. 100 § 1 i art. 165 § 1 k.k.w.

Przepis art. 100 § 1 k.k.w. przewiduje, że skazany odbywa karę we właściwym ze względu na rodzaj, typ, system wykonywania kary lub zabezpieczenie zakładzie karnym. Przeniesienie skazanego do innego właściwego zakładu karnego może nastąpić, szczególnie w przypadku:

- zmiany przeznaczenia zakładu karnego lub w celu **zapewnienia warunków, o których mowa w art. 110 § 2 k.k.w.(tj. powierzchni nie mniej niż 3m² na osadzonego),**
- zatrudnienia lub nauki,
- udzielenia świadczenia zdrowotnego,
- skierowania do ośrodka diagnostycznego, oddziału terapeutycznego lub oddziału dla osób stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu śledczego lub zakładu karnego,
- udziału w czynności procesowej,
- ważnych względów rodzinnych,
- względów związanych z bezpieczeństwem skazanego,
- konieczności zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w zakładzie.

Zgodnie zaś z art. 165 § 1 k.k.w. w okresie ostatnich 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym przedterminowym zwolnieniem lub końcem kary skazany powinien być w miarę możliwości osadzony we właściwym zakładzie karnym położonym najbliżej przyszłego miejsca stałego pobytu.

Szczegółowe techniczne zasady transportowania osadzonych określone zostały w Instrukcji nr 7/2010 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 sierpnia 2010 roku w sprawie transportowania skazanych, zastąpionego następnie Zarządzeniem 29/15 z dnia 1 lipca 2015 roku.

2.2.3. Racjonalne wykorzystanie miejsc zakwaterowania w oddziałach i celach mieszkalnych, poprzez dostosowanie liczby cel przeznaczonych dla poszczególnych kategorii osadzonych do faktycznych potrzeb występujących w danym czasie w jednostce (w oparciu o istniejące instrumenty prawne Dyrektor Generalny Służby Więziennej dokonuje zmian w przeznaczeniu jednostek penitencjarnych, które umożliwiają jednakowe obciążenie jednostek w zakresie zaludnienia, a dyrektorzy okręgowi Służby Więziennej przeprowadzają zmiany w rejonizacji osadzania tymczasowo aresztowanych w celu dostosowania liczby miejsc przeznaczonych w aresztach śledczych dla tymczasowo aresztowanych do rzeczywistych potrzeb sądów i prokuratur).

2.3. Środki podjęte w celu promowania alternatywnych w stosunku do pozbawienia wolności kar i sposobów odbywania kary pozbawienia wolności

2.3.1. Kara ograniczenia wolności

Kara ograniczenia wolności stanowi jedną z alternatyw dla kary pozbawienia wolności i polega na wykonywaniu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne lub na dokonywaniu potrącenia części wynagrodzenia za pracę na cel społeczny wskazany przez sąd. Może także polegać na zakazie opuszczania miejsca pobytu. Od dnia 1 lipca 2015 r. w związku z nowelizacją *Kodeksu karnego – ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. 2015.396) do kontroli pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, wprowadzono możliwość wykorzystania systemu dozoru elektronicznego. Od 1 lipca 2015 r. kara ta może być orzekana w wymiarze 2 lat (przed tą datą w wymiarze do 12 miesięcy).

Podkreślić należy, że podstawowym założeniem ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. jest dalsze upowszechnianie stosowania kar alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności z docelowym osiągnięciem poziomu 60% grzywnien samoistnych i 20% kar ograniczenia wolności w strukturze orzekanych przez polskie sądy kar, w perspektywie najbliższych 5 lat.

Jeśli chodzi o wykonanie kary ograniczenia wolności jej usprawnieniu i szerszemu wykorzystaniu służyła nowelizacja k.k.w. z 2010 r. Z dniem 8 czerwca 2010 r. znowelizowano uprzednio obowiązujące przepisy k.k.w. dotyczące kary ograniczenia wolności (art. 53-66). Zgodnie z tymi przepisami zwiększył się krąg podmiotów, w których skazany mógł wykonywać nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne.

Na Skarb Państwa został nałożony obowiązek ponoszenia wydatków związanych z ubezpieczeniem następstw nieszczęśliwych wypadków skazanych. Wszelkie kwestie związane z umową ubezpieczenia, czyli określenie m.in. minimalnej i maksymalnej sumy ubezpieczenia, podmiotów uprawnionych do zawarcia umowy ubezpieczenia, terminy oraz sam tryb postępowania zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Kompetencje sądu w organizowaniu i kontrolowaniu wykonywania kary ograniczenia wolności zostały przekazane zawodowemu kuratorowi sądowemu. To on poucza skazanego o prawach i obowiązkach, a także konsekwencjach wynikających z uchylenia się od odbywania kary, jak również określa rodzaj, miejsce i termin rozpoczęcia pracy. Nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz orzekanie w sprawach wykonywania kary, w dalszym ciągu należą do kompetencji sądu.

Liczba orzeczeń o karze ograniczenia wolności, które wpłynęły do wykonania przed sądami powszechnymi osiągnęła w 2013 r. – 94 868, w 2014 r. – 82 013 , w 2015 r. – 79 302 (liczby te wskazują tendencję spadkową, ale należy je rozpatrywać w świetle ogólnie malejącej liczby skazań w sądach powszechnych – w 2013 r. wyniosła ona 357 818, w 2014 r. – 307 263, w 2015 r. – 280 028).

2.3.2. System dozoru elektronicznego

System dozoru elektronicznego w latach 2009 – 2015 stanowił jedną z form wykonywania kary pozbawienia wolności, polegającą na kontrolowaniu zachowania skazanego przebywającego poza zakładem karnym przy użyciu aparatury monitorującej, czyli urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów, które zawierają służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne.

Możliwość jego zastosowania pojawiła się w dniu 7 września 2007 r., kiedy Sejm RP uchwalił ustawę *o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego* (SDE), która obowiązywała od dnia 1 września 2009 r. Od dnia 27 sierpnia 2013 r., po nowelizacji wskazanego aktu normatywnego, wprowadzono system dozoru elektronicznego na trwałe do krajowego systemu prawnego. Z dniem jednak 1 lipca 2015 r. w/w ustawa została uchylona, a jej przepisy zostały zaimplementowane do k.k. i k.k.w. Nowe brzmienie przepisów – jeśli chodzi o kary - umożliwia odbywanie w systemie dozoru elektronicznego jedynie kary ograniczenia wolności.

W dniu 26 stycznia 2016 r. został skierowany do Sejmu RP projekt zmian w k.k.w. **przywracający** możliwość odbywania kary pozbawienia wolności (w wymiarze nieprzekraczającym 1 roku) w systemie dozoru elektronicznego.

Według stanu na dzień 1 stycznia 2016 r. w systemie dozoru elektronicznego może odbywać karę jednorazowo 12 500 skazanych. Natomiast od 1 stycznia 2017 r. możliwości wykonania kary w tym systemie wzrosną do 15 000 skazanych.

Według danych z dnia 11 stycznia 2016 r. systemem dozoru elektronicznego objętych było 3 054 osoby, a karę już wcześniej odbyło (od września 2009 r.) w tym systemie 45 994 skazanych. Z jednostek penitencjarnych łącznie zwolniono celem odbycia dalszej części kary w SDE 23 741 skazanych.

Dane z dotychczasowego 6-letniego okresu stosowania systemu wskazują na jego dużą skuteczność, gdyż tylko ok. 10 % zezwoleń na odbywanie kary w tym systemie zostało

uchylonych przez sąd w związku z nieprzestrzeganiem przez skazanych warunków odbywania kary.

2.3.3. Przedterminowe warunkowe zwolnienie

W latach 2013-2015 w związku z udzieleniem warunkowego przedterminowego zwolnienia jednostki penitencjarne opuściło łącznie 45 136 skazanych. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela.

Liczba skazanych, którzy opuścili jednostki penitencjarne w związku z udzieleniem warunkowego przedterminowego zwolnienia w latach 2013 - 2015		
2013	2014	2015
17 917	14 207	13 012

2.3.4. Polityka karna:

W okresie od 9 listopada 2013 r. do 30 września 2014 r. w wyniku kontrawencjonalizacji orzeczonych kar zwolnionych zostało 1 945 osadzonych.

Ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw dokonano depenalizacji (od dnia 9 listopada 2013 r.) szeregu czynów (z przestępstw na wykroczenia zagrożone karami do 30 dni aresztu, karą ograniczenia wolności albo grzywny), np. jazdy na rowerze w stanie nietrzeźwości, kradzieży czy przywłaszczenia mienia o wartości poniżej ¼ minimalnego wynagrodzenia, uznając, że kara aresztu jest nieadekwatna do wagi oraz stopnia społecznej szkodliwości tych czynów.

2.4. **Inne środki**

2.4.1. Zmiana legislacyjna umożliwiająca szybkie zwalnianie osadzonych: wprowadzone w § 7 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności* (Dz. U. 2015.927) rozwiązanie, które przewiduje, że wykonaniu podlega rozstrzygnięcie skutkujące zwolnieniem osadzonego zawarte w dokumentach przesłanych przez właściwy organ za pośrednictwem telefaksu, jeżeli powyższy organ prześle dyrektorowi jednostki penitencjarnej za pomocą poczty elektronicznej (m.in. Elektronicznej Skrzynki Podawczej Służby Więziennej, e-maila) informację o treści rozstrzygnięcia, podpisaną bezpiecznym podpisem elektronicznym oraz znakowaną czasem. Powyższe rozwiązanie umożliwia szybsze zwalnianie osadzonych z jednostek penitencjarnych, w przypadku gdy jednostka penitencjarna i właściwy organ mają siedziby położone w innych miejscowościach.

2.4.2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroków:

- wyroki w sprawach Orchowski, Sikorski Norbert, Grzywaczewski, Zieliński, Wenerski nr 2 zostały przetłumaczone na język polski i umieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl);

- w oparciu o w/w wyroki Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało syntetyczny opis standardu w zakresie warunków pobytu w jednostkach penitencjarnych osób pozbawionych wolności, który został rozpowszechniony wśród sędziów; wyroki zostały rozpowszechnione również wśród funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej;

2.4.3. Szkolenia dla funkcjonariuszy Służby Więziennej, sędziów i prokuratorów

W latach 2012-2014, w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego (Program: „Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawięziennych”) przeprowadzono szkolenia, mające na celu m.in. upowszechnianie stosowania kar nieizolacyjnych w systemie sądownictwa karnego (szkolenia sędziów, prokuratorów, kuratorów sądowych i innych właściwych instytucji biorących udział w wykonywaniu kar wolnościowych), podnoszenie kompetencji społeczno-zawodowych więźniów, szkolenie kadry Służby Więziennej, wzmocnienie sprzętowe i modernizacja systemu kształcenia kadry Służby Więziennej itd.

W latach 2013-2015 Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuowała szkolenia dotyczące problematyki stosowania tymczasowego aresztowania w świetle standardów orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka o tematyce: „Ochrona praw człowieka i systemu konwencyjnego (Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 roku)”. Jednym z tematów szczegółowych było zagadnienie nadmiernej długości tymczasowego aresztowania. Szkolenia te w latach 2013-2014 odbywały się corocznie w każdej z 11 apelacji dla prokuratorów i sędziów orzekających w sprawach karnych i kierowane były do grup 50-osobowych, natomiast w roku 2015 zostały zorganizowane dwa trzydniowe szkolenia o tej samej tematyce skierowane do grupy 50-osobowej i 70-osobowej.

W 2016 roku przewidziane jest szkolenie pt. "Ochrona Praw Człowieka i zakaz dyskryminacji", które jest kontynuacją rozpoczętego w 2015 roku etapu szkoleń systemowych

z zakresu ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego skierowanego do sędziów i prokuratorów, na którym będzie również omawiana także tematyka nadmiernego stosowania tymczasowego aresztowania i sądowa kontrola legalności pozbawienia wolności.

Niezależnie od powyższego, poczynając od ostatniego kwartału 2014 roku sędziowie delegowani do Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości prowadzą szkolenia dla sędziów sądów powszechnych, które uwzględniają konkretne potrzeby zidentyfikowane w poszczególnych apelacjach/okręgach sądowych w oparciu o prowadzone na bieżąco przez Departament analizy orzecznictwa Trybunału dotyczącego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zajęcia odbywają się w formie warsztatów, w siedzibach poszczególnych sądów, zaś udział w warsztatach ma umożliwić sędziom rozwiązywanie przypadków opracowanych w oparciu o stany faktyczne wynikające ze spraw rozpoznanych w danym okręgu, w których Trybunał, na skutek skargi indywidualnej, stwierdził naruszenie postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W 2014 roku zorganizowano łącznie 7 takich szkoleń, w trakcie których przeszkolono łącznie 179 osób. W roku 2015 zorganizowano łącznie 17 szkoleń, w których zostały przeszkolone

493 osoby. Podczas każdego ze szkoleń, które zostały dotychczas przeprowadzone, zwrócono między innymi uwagę na problem nadmiernego stosowania środka w postaci tymczasowego aresztowania, a także na problem przeludnienia jednostek penitencjarnych oraz ogólnie – warunków osadzenia (w kontekście rozstrzygnięć sądów cywilnych dotyczących powództw osadzonych o zadośćuczynienie i odszkodowanie).

3. Rezultaty podjętych środków i stałe monitorowanie sytuacji

3.1. Wpływ środków podjętych dla wykonania wyroków z grupy Trzaska na realizację wyroków z grupy Orchowski

Trybunał odnotował związek pomiędzy grupami wyroków *Orchowski* i *Trzaska*.

Podjęte przez władze działania oraz ich rezultaty zostały szczegółowo przedstawione w raporcie z wykonania wyroków z grupy spraw *Trzaska przeciwko Polsce* przekazanym Komitetowi Ministrów Rady Europy 23 października 2014 r.

W dniu 4 grudnia 2014 r. Komitet Ministrów Rady Europy przyjął rezolucję końcową CM/ResDH(2014)268 zamykająca nadzór nad wykonaniem wyroków z grupy *Trzaska*, pozytywnie oceniając podjęte przez Rząd działania mające na celu m.in. zapobieżenie podobnym naruszeniom w przyszłości.

Działania podjęte dla zaradzenia nadmiernej długości tymczasowego aresztowania są kontynuowane.

W 2014 i 2015 r. nastąpił dalszy spadek liczby wniosków prokuratorów o zastosowanie tymczasowego aresztowania – w 2014 r. było ich 18 726, w 2015 r. -13 533 oraz liczby wniosków prokuratorów uwzględnionych przez sądy – w 2014 r. sąd zastosował tymczasowe aresztowanie wobec 16 298 podejrzanych, w 2015 r. wobec 11 951.

W porównaniu do danych za lata 2008 - 2013 w zdecydowany sposób zmniejszyła się liczba osób, wobec których omawiany środek zapobiegawczy stosowano. W 2014 roku tymczasowe aresztowanie stosowano wobec 11 558 osób, w 2015 r. wobec 8 619 osób.

W porównaniu do danych za lata 2008 – 2013 nadal zadowalające są dane dotyczące liczby osób, wobec których tymczasowe aresztowanie w toku postępowania sądowego stosowane było dłużej niż dwa lata. Na koniec 2014 r. w sądach okręgowych takich osób było 370, w sądach rejonowych 44, zaś na koniec 2015 r. - 276 tymczasowo aresztowanych ponad dwa lata w sądach okręgowych, w sądach rejonowych - 28.

Przedstawione wyżej informacje ukazują pozytywne trendy i wykazują, że wdrożone środki osiągnęły oczekiwane rezultaty - ograniczenie stosowania tymczasowego aresztowania, przy jednoczesnym skracaniu czasu jego trwania, co bezpośrednio oddziałuje na polepszenie warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych.

3.2. Skutki środków podjętych dla wykonania wyroków z grupy *Orchowski*

Wszystkie działania, wymienione w pkt. II. 1 – 3 (ustawowe, organizacyjne, w tym szczególnie z zakresu inwestycji i z zakresu zmian w polityce karania) przyniosły oczekiwany rezultat w postaci **likwidacji przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych**. Ostatni raz jakiegokolwiek przekroczenie zaludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych odnotowano w dniu 22 lutego 2013 r. (100,1% zaludnienia). Już jednak w dniu 2 maja 2013 r. liczba osadzonych zakwaterowanych w zakładach karnych i aresztach śledczych w skali kraju osiągnęła stan poniżej ich ogólnej pojemności (99, 7%). Od tego momentu do chwili obecnej wskazany stan liczbowy spadał osiągając minimalny poziom zaludnienia w dniu 31 grudnia 2015 r. (83 % zaludnienia). Jak wyżej wskazano obecny stan (na dzień 5 lutego 2016 r.) wynosi 85% zaludnienia.

Stale poprawiane są również warunki sanitarne i bytowe osadzonych (poprzez inwestowanie i modernizację jednostek penitencjarnych, w tym zabudowywanie kąpoków sanitarnych, doprowadzanie ciepłej bieżącej wody do cel, przystosowywanie cel, łaźni i innych pomieszczeń użytkowanych przez osadzonych dla potrzeb osób niepełnosprawnych) – docelowo pożądaný stan ma zostać osiągnięty w przeciągu około 5 lat.

4. Monitoring

4.1. Nadzór Ministra Sprawiedliwości

Kwestia poziomu zaludnienia zakładów karnych jest na bieżąco monitorowana przez Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości. Ponadto również kwestie związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności, kary pozbawienia wolności, jak i kary grzywny, których stosowanie ma wpływ na poziom zaludnienia zakładów karnych, są na bieżąco poddawane analizie w Departamencie Wykonywania Orzeczeń i Probacji, a stosowne uwagi w tym zakresie przekazywane do sądów.

4.2. Środki organizacyjne podejmowane przez Centralny Zarząd Służby Więziennej

Służba Więzienna wprowadziła system: Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności Noe.NET, który umożliwia bieżącą analizę danych w nim gromadzonych. Informacje o osadzonych gromadzone są w systemie od dnia 4 października 2010 roku. Bezwzględne dokonywanie wpisów w powyższym systemie po podjęciu decyzji np. transportowych, przepustkowych itd. wobec danego osadzonego sprawia, że informacje w nim zawarte są kompletne i aktualne. System pozwala na wyszukiwanie szczegółowych danych o poszczególnych osadzonych, jak również pozwala na ciągłą kontrolę poziomu zaludnienia we wszystkich jednostkach penitencjarnych.

5. Skuteczny krajowy środek dostępny dla osadzonych

5.1. Środek przewidziany w art. 110 § 2f k.k.w.

Skarga na decyzję dyrektora jednostki penitencjarnej w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m²

Na podstawie art. 110 § 2f k.k.w. skarżący może wnieść skargę na umieszczenie w przeludnionej celi do administracji jednostki penitencjarnej, która może zarządzić tej sytuacji. W swojej decyzji w sprawie *Łatak p. Polsce* Europejski Trybunał zauważył, że środek ten określa okoliczności, w których wymóg ustawowej minimalnej powierzchni może zostać ograniczony i wyznacza terminy na zastosowanie tego środka, ale także daje osadzonemu nowe środki prawne umożliwiające mu zakwestionowanie decyzji administracyjnej jednostki penitencjarnej ograniczającej jego powierzchnię w celi.

W zakresie decyzji podejmowanych na podstawie art. 110 § 2a - c k.k.w. oraz skarg składanych na te decyzje na podstawie art. 110 § 2f k.k.w. w latach 2013 – 2015 dane statystyczne przedstawiają się następująco:

Rok	2013	2014	2015
Liczba decyzji	16 940	1 709	71
Liczba skarg	20	6	4

Żadnej ze skarg nie uznano za zasadną.

5.2. Środek z zakresu prawa cywilnego dostępny dla osadzonych w nieodpowiednich warunkach

Powództwo cywilne o zadośćuczynienie w związku z naruszeniem dóbr osobistych

W wyroku z dnia 28 lutego 2007 r. (sygn. akt V CSK 431/06) Sąd Najwyższy przyznał po raz pierwszy, że pozbawiony wolności może, zgodnie z art. 24 w związku z art. 448 Kodeksu cywilnego (dalej k.c.), wnieść powództwo cywilne przeciwko Skarbowi Państwa oraz domagać się zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, a w szczególności prawa do poszanowania godności i intymności, w związku z przeludnieniem i nieodpowiednimi warunkami bytowymi i sanitarnymi w placówce penitencjarnej. Sąd Najwyższy orzekł ponadto, że obowiązek udowodnienia, że warunki w placówce penitencjarnej były zgodne z wymaganymi standardami oraz że nie nastąpiło naruszenie dóbr osobistych spoczywa na pozwanych władzach więziennych;

W wyroku z dnia 17 marca 2010 r. (sygn. akt II CSK 486/09) Sąd Najwyższy powtórzył zasadę, że prawo do bycia pozbawionym wolności w warunkach gwarantujących poszanowanie godności osoby bez wątplenia należy do katalogu dóbr osobistych i działania naruszające to prawo mogą pociągać za sobą odpowiedzialność Skarbu Państwa, o której mowa w artykułach 24 i 448 k.c.

W decyzji z 12 października 2010 r. w sprawie *Łatak* (nr 52070/08) Trybunał uznał, iż począwszy od wyroku Sądu Najwyższego z 17 marca 2010 r. środek odwoławczy przewidziany przepisami art. 24 w związku z art. 448 k.c. może być uznany za skuteczny w sprawach dotyczących przeludnienia w więzieniach.

W kolejnych orzeczeniach Sąd Najwyższy kontynuował linię orzeczniczą zapoczątkowaną rozstrzygnięciami z 2007 i 2010 r. W szczególności, w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z 18 października 2011 r. (sygn. akt III CZP 25/11) stwierdził, iż umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni przypadającej na osadzonego mniejszej niż 3 m² może stanowić wystarczającą przesłankę stwierdzenia naruszenia jej dóbr osobistych. Odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 448 k.c. za krzywdę wyrządzoną tym naruszeniem nie zależy od winy.

Następnie w wyroku z dnia 22 marca 2012 r. (sygn. akt V CSK 85/11) Sąd Najwyższy wskazał, iż datę 6 grudnia 2009 r., tj. wejście w życie ustawy nowelizującej art. 110 k.k.w., należy potraktować, jako cezurę czasową, od której należy zmienić podejście do oceny kwestii przeludnienia w polskich zakładach karnych. Wprawdzie każdy przypadek trzeba rozpatrywać indywidualnie, ale jako zasadę można przyjąć, że jeżeli obecnie doszło - z uchybieniem art. 110 § 2 k.k.w. - do naruszenia dopuszczalnej ustawowo normy powierzchniowej na jednego skazanego, to tym samym mogło to doprowadzić w sposób samoistny do naruszenia jego dóbr osobistych.

5.3. Skargi do władz jednostki penitencjarnej i sędziego penitencjarnego

Należy podkreślić, że osoby pozbawione wolności skarżące się na ogólne warunki osadzenia mogą wnosić skargi do władz jednostki penitencjarnej wyższego szczebla, czy do sędziego penitencjarnego.

Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do nadzorowania polskich zakładów karnych, aresztów śledczych oraz miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności. W tej roli działają na podstawie upoważnienia Ministra Sprawiedliwości. Są oni uprawnieni do przeprowadzania nieograniczonych wizyt w tych jednostkach i poruszania się na ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek (art. 33 § 1 k.k.w.). Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do komunikowania się z osadzonymi bez obecności osób trzecich i do badania ich skarg (art. 33 § 2 k.k.w.). Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do uchylania bezprawnych decyzji administracji zakładów karnych w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności. Osadzeni mogą składać zażalenia do sądów penitencjarnych na postanowienia sędziów penitencjarnych. Sędzia penitencjarny może również zarządzić zwolnienie osadzonego, jeśli pozbawienie wolności jest niegodne z prawem (artykuł 34 k.k.w.).

W przypadku powtarzających się poważnych nieprawidłowości w funkcjonowaniu zakładu karnego, czy aresztu śledczego, które stoją na przeszkodzie poszanowaniu praw osób pozbawionych wolności sędzia penitencjarny zwraca się do organu penitencjarnego wyższego szczebla w celu wyeliminowania istniejących nieprawidłowości w wyznaczonym terminie. Jeśli nieprawidłowości nie zostaną usunięte w terminie sędzia penitencjarny zwraca się do właściwego ministra o zawieszenie działania, bądź też zamknięcie w całości, bądź w części takiej placówki (art. 35 k.k.w.).

6. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne będą wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji w zakresie naruszenia Artykułu 3 Konwencji. Niemniej jednak Rząd podejmuje się kontynuowania swoich wysiłków w celu dalszej poprawy warunków osadzenia w polskich jednostkach penitencjarnych, biorąc pod uwagę międzynarodowe standardy, w szczególności te ustanowione przez Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT).

27) Plan działań dotyczący wykonania wyroku *Potomska i Potomski p. Polsce* przekazany w dniu 8 grudnia 2016 r.

Sprawa

Potomski i Potomska, skarga nr 33949/05, wyrok z dnia 29/03/2011, ostateczny w dniu 29/06/2011.

Opis sprawy

W dniu 14 listopada 1974 r. skarżący nabyli od Państwa nieruchomość, która była sklasyfikowana, jako grunt rolny. Skarżący zamierzali wybudować w tym miejscu dom oraz warsztat.

W dniu 4 maja 1987 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków w Koszalinie wydał decyzję o wpisaniu własności skarżących do rejestru zabytków z uwagi na istniejący na nieruchomości dawny cmentarz żydowski. Skarżący zostali powiadomieni o zakresie ich obowiązków wynikających z *Ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z 1962 r.* Zakazano im realizowania jakichkolwiek inwestycji na terenie ich własności bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skarżący nie odwołali się od tej decyzji.

W dniu 30 maja 1988 r. skarżący złożyli wniosek do Wojewody Koszalińskiego o zamianę ich nieruchomości na działkę, na której byłaby możliwa budowa domu, niestety bezskutecznie.

Od 1988 r. skarżący kilkakrotnie zwracali się do lokalnych władz o przyznanie im alternatywnej działki, jednakże bez skutku. Bezskuteczne okazały się także próby wywłaszczenia nieruchomości skarżących.

W bliżej niesprecyzowanym dniu, w 2000 r. skarżący napisali do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przedstawiając swój problem. Sprawą pisma zajął się Generalny Konserwator Zabytków.

W dniu 1 sierpnia 2000 r. Generalny Konserwator Zabytków powiadomił skarżących, iż organem właściwym dla rozpatrzenia ich sprawy jest starostwo powiatowe w Sławnie. Ponadto, Wojewódzki Konserwator Zabytków mógł zwrócić się do starostwa o rozpoczęcie kolejnego postępowania wywłaszczeniowego, co także nie rozwiązało problemu.

W dniu 14 sierpnia 2003 r. biuro starostwa w Sławnie przekazało skarżącym wiadomość, iż istnieje możliwość dokonania zamiany ich działki na nieruchomość usytuowaną w zamieszkiwanej przez nich miejscowości Rusko. Proponowana posesja według lokalnego planu zagospodarowania przestrzennego była przeznaczona na teren usługowy i na potrzeby budownictwa mieszkaniowego. W liście z dnia 22 sierpnia 2003 r. skarżący odmówili wzięcia udziału w wymianie, ponieważ proponowana działka nie spełniała ich oczekiwań. Zaznaczyli, iż ich zdaniem lepszym rozwiązaniem jest wywłaszczenie.

W dniu 30 września 2003 r. Starosta powiatu Sławno zawiadomił Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o niepowodzeniu podjętych negocjacji w sprawie dokonania wymiany gruntów. Zaznaczył, że jego zdaniem jedynym rozwiązaniem jest przeprowadzenie wywłaszczenia własności skarżących zgodnie z art. 6 ust. 5 *Ustawy o gospodarce nieruchomościami z 1997 r.* Wywłaszczenie mogłoby się również odbyć na podstawie *Ustawy o ochronie dóbr kultury z 1962 r.* z inicjatywy Starosty lub Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednakże, Starosta nie dysponował koniecznymi środkami w celu wypłaty zadośćuczynienia w przypadku wywłaszczenia. Starosta poinformował Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, że możliwe byłoby rozpoczęcie przez niego procesu wywłaszczenia, jeżeli otrzymałby ze strony Konserwatora odpowiednie środki w celu wypłaty zadośćuczynienia skarżącym.

W kwietniu 2005 r. Wojewoda Zachodniopomorski poinformował Starostę powiatu sławieńskiego o braku możliwości przydzielenia środków finansowych z przeznaczeniem na zakup własności skarżących. W dniu 14 października 2005 r. Starosta powiatu Sławno zawiadomił skarżących o tej decyzji, która oznaczała, iż w zaistniałej sytuacji nie ma możliwości rozwiązania sprawy dotyczącej ich własności.

Trybunał odnotował, że decyzja z 1987 r. nie pozbawiła skarżących posiadania własności, ale istotnie ograniczyła zakres jej użytkowania. Jednakże władze nie wywłaszczyły nieruchomości, ani nie przydzieliły alternatywnej nieruchomości skarżącym.

Trybunał przyznał, że przedmiotowa ingerencja przewidziana była przez ustawę, a konkretnie przez przepisy *Ustawy o ochronie dóbr kultury z 1962 r.* Ponadto, ograniczenie to miało na celu ochronę krajowego dziedzictwa kulturowego, co stanowi cel prawnie uzasadniony.

Zdaniem Trybunału, najbardziej odpowiednim środkiem w okolicznościach przedmiotowej sprawy byłoby wywłaszczenie nieruchomości z wypłaceniem odszkodowania lub zaoferowanie odpowiedniej działki na wymianę. Jednakże, jak zauważył Trybunał, zgodnie z krajowymi przepisami rola skarżących była ograniczona do możliwości składania wniosków o wszczęcie procedury wywłaszczeniowej. Wnioski te nie miały wiążącego skutku w stosunku do władz, które posiadały pełną dyskrecjonalność w tym zakresie.

Mając na względzie wszystkie powyższe czynniki, Trybunał uznał, że z powodu tego, iż skarżący nie mieli możliwości zmuszenia Państwa do zrealizowania procedury wywłaszczenia, ich pozycja w stosunku do pozycji władz była zdecydowanie niekorzystna.

Z tego powodu Trybunał uznał, że słuszną równowaga między potrzebami interesu społecznego a wymogami ochrony prawa do poszanowania własności została naruszona i

skarżący musieli ponieść nadmierny indywidualny ciężar, co spowodowało naruszenie Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji.

Trybunał nie rozstrzygnął kwestii zadośćuczynienia, pozostawiając ją do uzgodnienia między Rządem i skarżącymi. Z tego powodu Minister Kultury rozpoczął proces negocjacji ze skarżącymi, który jednakże nie przyniósł zamierzonego efektu. Dlatego też w dniu 4 listopada 2014 r. Trybunał wydał orzeczenie w kwestii zadośćuczynienia.

Wyrokiem tym Trybunał przyznał skarżącym 10 000 euro w ramach odszkodowania za poniesioną szkodę majątkową, 4 000 euro w ramach zadośćuczynienia (szkoda niemajątkowa) oraz 800 euro z tytułu zwrotu poniesionych kosztów i wydatków.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
10 000 euro	4 000 euro	800 euro	14 800 euro
Termin płatności: 04/05/2015			Wyłacono: 29/04/2015

2. Środki indywidualne podjęte przed wydaniem wyroku Trybunału z dnia 4 listopada 2014 r.

Po uprawomocnieniu się wyroku Trybunału w 2011 r., Pełnomocnik Rządu wniósł do Prezesa Rady Ministrów o rozstrzygnięcie, który resort jest właściwy do jego wykonania. Zgodnie z decyzją Premiera, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zostało uznane za resort właściwy do realizacji wyroku Trybunału.

Następnie, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozpoczęło negocjacje ze skarżącymi w celu zawarcia ugody pomiędzy stronami.

Niestety wspomniane negocjacje nie przyniosły rezultatu. Z tego powodu Pełnomocnik Rządu, pismem z dnia 30 czerwca 2012 r. poinformował Trybunał, iż stronom nie udało się zawrzeć ugody w terminie ustalonym w wyroku. Pełnomocnik Rządu poinformował także, że Rząd nie może zaakceptować ugody na zasadach proponowanych przez skarżących.

We wspomnianym piśmie Pełnomocnik Rządu zwrócił się także do Trybunału z prośbą o zaakceptowanie stanowiska Rządu dotyczącego roszczeń skarżących w związku ze słusznym zadośćuczynieniem, zgłoszonych na podstawie art. 41 Konwencji. Dalej poinformował, że z tego powodu, w odniesieniu do środków indywidualnych, Rząd oczekuje na wyrok Trybunału.

Z racji tego, że wyrok Trybunału nie został jeszcze ogłoszony, Rząd spotkał się z pełnomocnikiem skarżących w dniu 6 czerwca 2014 r. Strona rządowa podtrzymała swoją początkową propozycję, opiewającą na 5 000 euro z tytułu słusznego zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową. Podniosła także, iż punktem wyjścia do negocjacji związanych z

wypłatą słusznego zadośćuczynienia za szkodę majątkową jest kwota 60 000 PLN (ok. 14 200 euro). Kwota ta wynika z opinii biegłych. Propozycja strony rządowej została odrzucona przez pełnomocnika skarżących, który stwierdził, że całkowita kwota słusznego zadośćuczynienia zarówno za szkodę niemajątkową jak i za szkodę majątkową powinna wynosić 200 000 PLN (ok. 47 500 euro) i powinna być zwaloryzowana na poziomie co najmniej 10%. Spotkanie zakończyło się spisaniem protokołu.

Strona rządowa pragnie powtórzyć, iż skarżący nigdy nie podnosili możliwości wykorzystania nieruchomości w inny sposób niż wybudowanie domu (nigdy też nie rozpoczęli budowy domu, nawet w okresie ponad 10 lat przed wpisaniem nieruchomości do rejestru zabytków).

3. Środki indywidualne podjęte po wydaniu wyroku Trybunału z dnia 4 listopada 2014 r.

W grudniu 2014 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego skierowało pytanie do skarżących o to, czy wciąż pragną przekazać swoją własność na rzecz Skarbu Państwa.

Skarżący poinformowali Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, że przystają na propozycję, jednakże żądają kwoty 50 000 złotych za tę posiadłość.

Następnie MKiDN zwróciło się do lokalnych władz z pytaniem, czy dysponują powyższą kwotą pieniężną, w celu zaspokojenia roszczeń skarżących.

Niestety te negocjacje nie zakończyły się sukcesem.

Dlatego też w dniu 13 października 2016 r., podczas spotkania przedstawicieli Sekcji Wykonywania Wyroków ETPCz z przedstawicielami MKiDN, Agent Rządowy zadeklarował swoją pomoc w rozwiązaniu tego problemu w celu pełnego wykonania środków indywidualnych.

W konsekwencji, w dniu 24 listopada 2016 r. Agent Rządowy wystosował list do Starosty Powiatu Sławno w sprawie wykonania środków indywidualnych.

II. Środki generalne

1. Możliwe zmiany w prawie

W nawiązaniu do informacji zawartej w planie działań z 28 kwietnia 2015 r. po wyborach i uformowaniu się nowego Rządu rozpoczęły się prace nad projektem nowelizującym *Ustawę o ochronie zabytków*.

Planuje się przeprowadzenie tzw. „małej nowelizacji” do końca 2016 r. Zmiana ta ma na celu rozszerzenie zakresu nadzoru konserwatorów zabytków nad niekontrolowanymi transakcjami dotyczącymi nieruchomości. W praktyce będzie to oznaczać między innymi wymóg uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na przeprowadzenie transakcji polegającej na zakupie cmentarza. Nowelizacja ta nie obejmuje kwestii odszkodowania.

Ponadto w 2017 r. rozpocznie się wszechstronna reforma całego systemu ochrony zabytków. Aktualnie utworzony w MKiDN specjalny zespół opracowuje założenia projektu ustawy.

Założenia będą gotowe pod koniec sierpnia 2017 r. W tym kontekście należy podkreślić, że oszacowanie kosztów możliwych odszkodowań w sprawach podobnych do sprawy państwa Potomskich jest bardzo trudne. Trudność ta ma związek ze swobodą orzecznictwa Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Dlatego też reforma systemu ma na celu między innymi ograniczenie tej swobody.

Bardziej szczegółowy harmonogram reformy jest następujący:

1. Etap – Powołanie w MKiDN resortowego zespołu do spraw opracowania nowego systemu ochrony zabytków.

Działania zaplanowane do podjęcia do dnia 30 listopada 2016 r. (i już podjęte):

- utworzenie ww. zespołu z rekomendacją, że jego członkowie powinni być specjalistami w określonych dziedzinach ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- wydanie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego decyzji w sprawie powołania resortowego Zespołu wraz z określeniem jego przewodniczącego i jego składu osobowego,
- inauguracyjne posiedzenie Zespołu wraz z ustaleniem jego kalendarza prac i podział zadań wewnątrz Zespołu.

2. Etap – Przygotowanie kierunkowych założeń zmian w systemie ochrony zabytków.

Działania zaplanowane do podjęcia do dnia 31 sierpnia 2017 r.:

- opracowanie analizy SWOT obecnego systemu ochrony zabytków,
- ustalenie celów, które powinny zostać osiągnięte w wyniku uchwalenia nowej ustawy o ochronie zabytków zgodnie z koncepcją S.M.A.R.T.,
- sformułowanie alternatywnych rozwiązań prawnych, które mogą służyć realizacji założonych celów,
- skalkulowanie przewidywanych skutków społecznych, gospodarczych, organizacyjnych, prawnych i finansowych dla poszczególnych rozwiązań,
- przedstawienie rozwiązań prawnych Generalnemu Konserwatorowi Zabytków oraz Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego celem wskazania rozwiązania przeznaczonego do realizacji.

3. Etap – Opracowanie projektu ustawy.

Działania zaplanowane do podjęcia do dnia 31 maja 2018 r.:

- opracowanie projektu ustawy,
- przeprowadzenie konsultacji publicznych, opiniowania i uzgodnień,
- skierowanie projektu do rozpatrzenia przez rząd (Radę Ministrów),
- skierowanie projektu do parlamentu.

2. Rozpowszechnianie wyroku Trybunału

Oba wyroki Trybunału z 2011 i z 2014 r. zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie MKiDN.

Ponadto na stronie MKiDN jest opublikowany tekst Konwencji wraz z Protokołami do niej oraz wyroki Trybunału dotyczące przedmiotu działania ministerstwa. Znajdują się tam też linki do innych stron internetowych dotyczących Konwencji i orzecznictwa Trybunału.

Ponadto Ministerstwo organizuje szkolenia z zakresu praw człowieka dla swoich pracowników.

Zgodnie z Zarządzeniem Kierownictwa Ministerstwa wszystkie departamenty zobowiązane są do weryfikowania swoich decyzji oraz projektów aktów prawnych pod względem ich zgodności z Konwencją i orzecznictwem Trybunału. Ponadto w każdej jednostce organizacyjnej wyznaczona jest przynajmniej jedna osoba, która systematycznie przegląda bazę orzeczeń Hudoc w celu znalezienia nowych wyroków dotyczących przedmiotu podlegającego MKiDN.

III. Wnioski pozwanego państwa

W odniesieniu do środków indywidualnych, Rząd wierzy, że negocjacje ze skarżącymi dotyczące wywłaszczenia własności zakończą się pomyślnie, a Komitet Ministrów zostanie poinformowany o ich rezultacie. W odniesieniu do środków generalnych, Rząd udzieli Komitetowi Ministrów informacji o dokonanych postępach.

28) Raport z wykonania wyroku *R.S. p. Polsce* przekazany w dniu 4 sierpnia 2016 r.

Sprawa

R.S. p. Polsce, skarga nr 63777/09, wyrok z dnia 21/07/2015, ostateczny w dniu 23/10/2015.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy braku rzetelności postępowania krajowego w przedmiocie zapewnienia niezwłocznego powrotu dzieci skarżącego bezprawnie zatrzymanych w Polsce.

W 2008 r. małżonka skarżącego (M.S.), mieszkająca ze swoim mężem w Szwajcarii, złożyła pozew o rozwód i o tymczasowe ustanowienie na jej rzecz opieki nad P. i J. na czas trwania postępowania rozwodowego.

Przed wydaniem rozstrzygnięcia M.S. zabrała dzieci do Polski na wakacje. Obiecała wrócić w dniu 20 października 2008 r. Skarżący został poinformowany o tej podróży i zgodził się na jej ramy czasowe. W trakcie pobytu M.S. w Polsce Sąd Okręgowy przychylił się do wniosku M.S. o tymczasowe ustanowienie opieki na jej rzecz.

Skarżący nie został poinformowany o postanowieniu, ani wezwany na posiedzenie dotyczące wydania tego zarządzenia. W tym samym czasie M. S. odmówiła powrotu z dziećmi do Szwajcarii.

Następnie skarżący zwrócił się do sądu na podstawie *Konwencji Haskiej dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę* (dalej Konwencja Haska) o zapewnienie powrotu dzieci.

Sądy krajowe odmówiły powrotu dzieci, stojąc na stanowisku, że opuszczenie przez małoletnich Szwajcarii nastąpiło za zgodą skarżącego, zaś ich późniejszy pobyt w Polsce był zgodny z wydanym przez sąd krajowy rozstrzygnięciem określającym miejsce pobytu dzieci przy matce.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił naruszenie Artykułu 8 Konwencji.

Trybunał zauważył, że skarżący nie został poinformowany ani o wniosku matki, ani o posiedzeniu sądu, na którym ten wniosek był rozpatrywany. Nie dano mu zatem możliwości bycia wysłuchanym w tej sprawie, a jego prawa proceduralne zostały naruszone.

Ponadto, Trybunał zauważył, że pomimo uznanej pilności sprawy, upłynęło ponad sześć miesięcy od pierwszego wniosku skarżącego w sprawie powrotu dzieci do dnia wydania ostatecznego postanowienia.

Wreszcie, Trybunał zauważył, że sąd krajowy nie rozważył kwestii, czy powrót dzieci do Szwajcarii leżał w ich interesie, czy też nie. W konsekwencji Trybunał stwierdził, że władze krajowe nie wywiązały się z ciężących na nich pozytywnych obowiązków, a zatem został naruszony Artykuł 8 Konwencji. Mając na względzie całokształt okoliczności sprawy Trybunał był zdania, że doszło do naruszenia Artykułu 8 Konwencji.

Trzej sędziowie zgłosili zdania odrębne.

Sędziowie stwierdzili, że sądy krajowe zachowując wyjątkowo delikatną równowagę, zasadnie wydały postanowienie zabezpieczające, biorąc pod uwagę dobro dziecka, które było silnie związane z trudnym położeniem matki.

Ponadto, sędziowie podkreślili, że nie było dowodu na to, że skarżący w swoim zażaleniu sformułował zarzut naruszenia jego prawa do bycia wysłuchanym. Sędziowie zauważyli również, że okres sześciu miesięcy rozpoznawania sprawy przez sądy krajowe dwóch instancji był uzasadniony.

W konkluzji uznali, że polskie sądy nie przekroczyły marginesu swobodnego uznania pozostawionego Wysokim Układającym się Stronom Konwencji w zakresie Artykułu 8 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
3 700 euro	7 800 euro	-	11 500 euro
Termin płatności: 23/01/2016			Wyplacono: 20/01/2016

2. Środki indywidualne

Skarżącemu aktualnie nie przysługują żadne środki krajowe w celu pozyskania decyzji nakazującej powrót dzieci do Szwajcarii. Należy podkreślić, że Trybunał stwierdził, iż ze względu na fakt, że dzieci wkrótce osiągną pełnoletność, nie ma podstaw, by przedmiotowy wyrok był interpretowany, jako zobowiązanie pozwanego państwa do podjęcia działań nakazujących powrót dzieci do Szwajcarii.

Ponadto Rząd pragnie przypomnieć, że zgodnie z powyższą tabelą skarżącemu zostało już wypłacone słuszne zadośćuczynienie.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Zmiany prawa

Konwencja Haska z dnia 25 października 1980 r. w sprawie cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę przewiduje w swoim Artykule 1, iż jej przedmiotem jest zapewnienie niezwłocznego powrotu dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych w jednym z Umawiających się Państw.

Zgodnie z Artykułem 3 Konwencji Haskiej uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka będzie uznane za bezprawne jeśli:

- a) nastąpiło naruszenie prawa do opieki przyznanego określonej osobie, instytucji lub organizacji, wykonywanego wspólnie lub indywidualnie, na mocy ustawodawstwa państwa, w którym dziecko miało miejsce stałego pobytu bezpośrednio przed uprowadzeniem lub zatrzymaniem; oraz
- b) w chwili uprowadzenia lub zatrzymania prawa te były skutecznie wykonywane, wspólnie lub indywidualnie albo byłyby tak wykonywane, gdyby nie nastąpiło uprowadzenie lub zatrzymanie.

Zgodnie z Artykułem 12 Konwencji Haskiej, jeżeli dziecko zostało bezprawnie uprowadzone lub zatrzymane w rozumieniu Artykułu 3 powyższej Konwencji, a w chwili wplynięcia wniosku do władzy sądowej lub administracyjnej Umawiającego się Państwa, w którym znajduje się dziecko, upłynął okres krótszy niż rok od dnia bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania, zainteresowana władza zarządza niezwłoczne wydanie dziecka.

W myśl Artykułu 16 Konwencji Haskiej, po otrzymaniu zawiadomienia o bezprawnym uprowadzeniu lub zatrzymaniu dziecka w rozumieniu Artykułu 3 tej Konwencji, władze sądowe lub administracyjne Umawiającego się Państwa, do którego dziecko zostało

uprowadzone lub, w którym dziecko zostało zatrzymane, nie będą mogły decydować merytorycznie o prawie do opieki dopóki nie zostanie ustalone, że wymogi określone niniejszą Konwencją co do zwrotu dziecka nie zostały spełnione lub jeżeli w stosownym czasie po tym zawiadomieniu nie wpłynął wniosek sporządzony na podstawie niniejszej Konwencji.

Artykuł 17 Konwencji Haskiej przewiduje, iż okoliczność, że orzeczenie dotyczące opieki zostało wydane lub że nie może być uznane w państwie wezwanym nie może sama w sobie uzasadniać odmowy powrotu dziecka na mocy niniejszej Konwencji, jednakże władze sądowe lub administracyjne państwa wezwanego mogą wziąć pod uwagę, przy stosowaniu niniejszej Konwencji, przyczyny wydania takiego orzeczenia.

Zgodnie z art. 577 polskiego *Kodeksu Postępowania Cywilnego* obowiązującym w czasie trwania postępowania rozwodowego skarżącego, sąd opiekuńczy mógł zmienić swoje postanowienie, jeżeli wymagało tego dobro osoby, której postępowanie dotyczyło.

Należy podkreślić, że z analizy uzasadnienia orzeczenia Trybunału jak i ze zdania odrębnego do niego, wynika, że stwierdzenie naruszenia Konwencji w przedmiotowej sprawie wynika z przyjętej przez Trybunał, odmiennej od sądów krajowych, metodologii interpretacji Konwencji Haskiej. Jak wynika z powyższego zestawienia przepisów przedmiotem analizy Trybunału był sposób, w jaki sądy krajowe zastosowały przepisy Konwencji Haskiej przez pryzmat zgodności z Artykułem 8 Konwencji – przepisów umowy międzynarodowej, nie zaś przepisów krajowych uchwalonych przez kompetentne do tego organy. Biorąc pod uwagę powyższe, jak i konkluzję Trybunału, który nie wskazał żadnego działania, które należałoby podjąć, by wykonać niniejszy wyrok, należy uznać, że dla jego realizacji nie jest konieczna zmiana prawa.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

W związku z powyższym, w opinii Rządu publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału będą wystarczające, by zapobiec podobnym naruszeniom w przyszłości.

Dlatego też wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski oraz przesłany do Prezesów Sądu Okręgowego w Krakowie i Sądu Rejonowego dla Krakowa-Krowodrzy w listopadzie 2015 r.

Ponadto przetłumaczony wyrok został opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Informacja o wyroku została również opublikowana w aktualnościach Ministerstwa Sprawiedliwości i w jego newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sędziów, prokuratorów i władz więziennych.

Należy również wspomnieć, iż Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało analizę orzecznictwa Trybunału w sprawach związanych z naruszeniami Konwencji Haskiej. Niniejszy wyrok Trybunału zostanie również wzięty pod uwagę w przygotowywaniu jednolitych standardów.

Po uwzględnieniu konkretnych potrzeb zidentyfikowanych w poszczególnych okręgach sądowych w wyniku analizy Ministerstwo Sprawiedliwości rozważy możliwość przeprowadzenia szkoleń dla sędziów. Takie szkolenia mogłyby mieć formę warsztatów i być prowadzone przez sędziów delegowanych z Ministerstwa Sprawiedliwości w siedzibach poszczególnych sądów. Udział w warsztatach pozwoliłby sędziom na rozwiązywanie problemów w oparciu o stany faktyczne wynikające ze spraw rozpatrywanych w danym okręgu i które były przedmiotem wyroku Trybunału.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie, a przyjęte środki generalne, w szczególności publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

29) Raport z wykonania wyroku *Rachwalski i Ferenc p. Polsce* przekazany w dniu 17 sierpnia 2016 r.

Sprawa

Rachwalski i Ferenc p. Polsce, skarga nr 47709/99, wyrok z dnia 28/07/2009, ostateczny w dniu 28/10/2009.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy nadmiernego użycia siły przez funkcjonariuszy Policji w trakcie ustalania właściciela niezamkniętego samochodu, zaparkowanego przed domem skarżących w czerwcu 1997 r. (naruszenie Artykułu 3 Konwencji).

W ocenie Trybunału nadmierne użycie siły przez Policję w mało znaczącej sprawie niezamkniętego samochodu, przy braku jakiegokolwiek agresji lub fizycznego oporu ze strony skarżących, było nieuzasadnione i nieproporcjonalne. Trybunał przypomniał, że uciekanie się do użycia siły w stosunku do osoby, której zachowanie nie powodowało takiej konieczności, umniejsza ludzką godność i z zasady stanowi naruszenie prawa chronionego Artykułu 3 Konwencji.

Sprawa dotyczy również nieuzasadnionego dokonania przez funkcjonariuszy Policji przeszukania mieszkania skarżących w środku nocy (naruszenie Artykułu 8 Konwencji). W tym kontekście Trybunał wskazał, że Kraje Sygnatariusze mogą uznać za konieczne przejście do środków takich jak wymuszone wejście na teren posiadłości i przeszukanie domu, w celu uzyskania dowodów i, gdzie to jest stosowne, aresztować i oskarżyć przestępców. Niemniej jednak stosowna legislacja i praktyka musi dostarczać odpowiednich i skutecznych zabezpieczeń przeciwko nadużyciom. Zabezpieczenia takie mogą obejmować przyjęcie odpowiednich regulacji, które ograniczają wejście na teren nieruchomości oraz przewidują właściwe gwarancje proceduralne, zapewniające na przykład obecność osoby trzeciej podczas operacji lub uzyskanie wyraźnej zgody właściciela, jako warunku wstępnego wejścia na teren posesji.

Trybunał zauważył, iż pewne takie gwarancje zawarte są w art. 221 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k) oraz w *Ustawie o Policji*. W niniejszej sprawie nie zapobiegły one jednak powstaniu sytuacji leżącej u podstaw niniejszej skargi; Policja nie uznała ich za odpowiednie bądź stosowne do sytuacji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Rachwalski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Termin płatności: 28/01/2010		Wyplacono: 15/12/2009	

Ferenc

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Termin płatności: 28/01/2010		Wyplacono: 25/03/2010	
Po upływie dość długiego czasu bardzo ciężko jest ustalić z jakiego powodu należna kwota została wypłacona z opóźnieniem. Skarżąca nie wniosła skargi w tym zakresie, co świadczy o tym, że zaakceptowała ona datę wpłaty.			

2. Środki indywidualne

Zgodnie z informacjami przedstawionymi przez Prokuratora Rejonowego dla Wrocławia Śródmieście, skarżący nie domagali się wznowienia umorzonego dochodzenia krajowego. postępowania przygotowawczego.

Ponadto, skarżący mogli żądać zadośćuczynienia pieniężnego na zasadach art. 24 oraz 448 *Kodeksu postępowania cywilnego* (dalej: k.p.c.). W takiej sytuacji przesłanką odpowiedzialności państwa byłoby niezgodne z prawem działanie bądź zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej (art. 417 § 1 k.p.c.). W trakcie takiego postępowania skarżący powinni wykazać naruszenie dóbr osobistych wraz z istniejącą przesłanką niezgodnego z prawem działania odpowiedzialnego podmiotu. W takim przypadku na osobie pozwanego spoczywa obowiązek udowodnienia, że warunek niezgodnego z prawem działania nie zaistniał.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W celu zapewnienia realizacji standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, po 1997 roku dokonano szeregu zmian na poziomie legislacyjnym, w ślad za którymi poszła również realizacja w Policji szeregu działań o charakterze edukacyjnym i

związanych z praktyką wykonywania czynności służbowych przez funkcjonariuszy. Wprowadzono również w Policji nowe instytucje mające na celu czuwanie nad przestrzeganiem prawa przez funkcjonariuszy Policji, w tym przestrzeganiem przez nich standardów ochrony praw człowieka.

1. Naruszenie Artykułu 3 Konwencji

A. Zmiany legislacyjne

a. Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

W dniu 5 czerwca 2013 r. weszła w życie Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o *środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej*. Uchwalenie tego aktu doprowadziło do uregulowania w sposób kompleksowy, w jednym dokumencie rangi ustawowej, kwestii zasad i warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej, a także określenie rodzajów środków przymusu bezpośredniego (wcześniej zagadnienia te znajdowały się w *rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego*). Należy podkreślić, że ustawa uwzględnia zasady użycia środków przymusu bezpośredniego, które wynikają m.in. z orzecznictwa Trybunału.

Wymienić tu należy przede wszystkim art. 6 ust. 1 przedmiotowej ustawy, zgodnie z którym *środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości*. Ponadto, zgodnie z art. 7 ust. 1 - 4 ustawy, *środki przymusu bezpośredniego lub broń palną wykorzystuje się w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę, z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby*.

b. Zarządzenie pt. Zasady etyki zawodowej policjanta

W dniu 1 stycznia 2004 r. weszło w życie zarządzenie 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. *Zasady etyki zawodowej policjanta*, w którym znajdują się regulacje mówiące o tym, że *policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się w respektowaniu prawa każdego człowieka do życia, zakazie inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, a także, iż policjant, podejmując decyzję o użyciu broni palnej lub zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego, powinien zachować szczególną rozważę i stale mieć na uwadze charakter tych środków*. Konsekwencją naruszenia zasad etyki zawodowej jest postępowanie dyscyplinarne.

c. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

Wydano *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 kwietnia 2012 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do*

służby w Policji (Dz. U. z 2012 r. poz. 432, z późn. zm.), w którym wprowadzono obowiązek przeprowadzenia w ramach testu psychologicznego stanowiącego element postępowania kwalifikacyjnego, oceny kandydata w zakresie stabilności i zachowań społecznych.

d. Zarządzenie Komendanta Głównego Policji

Wydano także *zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 30 z dnia 16 grudnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji* (Dz. Urz. KGP poz. 99), w którym ustalono obowiązki przełożonego w ramach reagowania na nieprawidłowości lub niewłaściwe zachowania podwładnego. Na podstawie przepisów tegoż zarządzenia przełożony ma obowiązek: ustalać charakter i przyczyny nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania; wyjaśniać podwładnemu istotę stwierdzonej nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania; podejmować czynności przeciwdziałające nieprawidłowościom lub niewłaściwym zachowaniom; podejmować czynności w oparciu o przepisy w sprawie odpowiedzialności dyscyplinarnej, jeżeli wymaga tego charakter stwierdzonych nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania.

B. Zmiana praktyki

a. Szkolenia w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego

W zakresie szkoleń, warto zwrócić uwagę na działania edukacyjne, które towarzyszyły wejściu w życie *Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej*. W związku z tą regulacją przygotowano opracowanie pt. *Uprawnienia funkcjonariusza Policji w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej*, opisujące zawarte w nowej ustawie regulacje odnoszące się do uprawnień policjanta. Ponad sto tysięcy egzemplarzy ww. opracowania było sukcesywnie przekazywanych do poszczególnych garnizonów, szkół policyjnych oraz biur KGP. Jak wynika z opinii jednostek organizacyjnych Policji opracowanie to stało się bardzo pomocnym narzędziem w samokształceniu. Ponadto, przez Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Szkołę Policji w Słupsku oraz w Szkołę Policji w Katowicach, przy współpracy Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP, przygotowane zostały filmy instruktażowe, które powinny być pomocne przy realizacji podstawowych czynności służbowych.

Na poziomie lokalnym realizowane są również szkolenia z zakresu taktyki i techniki interwencji oraz postępowania podczas zatrzymywania osób.

b. Szkolenia w zakresie ochrony praw człowieka

Problematyka działań edukacyjnych mających na celu wykonywanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka została ujęta w *Kierunkowej Strategii Policji w zakresie rozwoju systemu ochrony praw człowieka na lata 2013-2015*. Realizowane na poziomie lokalnym szkolenia w obszarze ochrony praw człowieka, skierowane są zarówno do kadry kierowniczej Policji, jak i do szeregowych policjantów. W ich trakcie omawiane jest m. in. orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także zagadnienia dotyczące przeciwdziałania torturom oraz nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu, nadużycia siły lub niewłaściwego stosowania środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy podczas działań

służbowych oraz praw osób zatrzymanych. Organizowane są również szkolenia postincydentalne, czyli szkolenia dla konkretnie określonej grupy policjantów, bądź jednostki Policji, w których doszło do lub mogło dojść do niewłaściwego zachowania policjantów (np. przekroczenie uprawnień policjanta, nieproporcjonalność użycia środków przymusu bezpośredniego wobec innej osoby podczas wykonywania czynności służbowych). Podczas takich szkoleń analizowane są przykładowe zdarzenia, podczas których policjanci nie dochowali standardów ochrony praw i wolności człowieka.

Powyższym działaniom edukacyjnym towarzyszą publikacje, w tym poradniki, seminaria, konferencje i inne inicjatywy, których głównym celem jest uświadamianie i uwrażliwianie policjantów i pracowników Policji na kwestie poszanowania godności każdego człowieka. Opracowane materiały służyć mają zarówno działaniom edukacyjnym skierowanym do policjantów (tych odbywających szkolenie podstawowe, jak i tych służących już w jednostkach), jak również służyć edukacji społecznej - gdy istnieje potrzeba przybliżenia społeczeństwu praw człowieka w kontekście działań Policji, w tym przekazania wiedzy o prawach i obowiązkach policjantów.

Jeśli chodzi o środki wdrożone lub planowane w celach pomocy psychologicznej udzielanej funkcjonariuszom Policji, badań nad problemem agresji w Policji, jakości pracowników zatrudnionych w Policji, oceny ich pracy i wspierania profesjonalizmu przy wykonywaniu ich obowiązków – są one opisane w raporcie z wykonania wyroków z grupy spraw *Dzwonkowski p. Polsce*, których badanie przez Komitet Ministrów zostało zamknięte rezolucją końcową CM/ResDH(2016)148.

c. Rozpowszechnianie informacji o wyrokach

Informacje o wyrokach Trybunału w sprawach policyjnych rozpowszechniane są m.in. w trakcie odpraw służbowych i poprzez dystrybucję Newsletterów Systemu Wczesnej Interwencji. Przetłumaczone na język polski wyroki ETPC, w zakresie tzw. spraw policyjnych, publikowane są również na ogólnodostępnej stronie internetowej <http://isp.policja.pl/> w zakładce prawa człowieka oraz dystrybuowane są do podległych jednostek organizacyjnych celem zapoznania i dalszego wykorzystania służbowego.

W 2011 r. przygotowano specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa dotyczącego Polski – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”, która została bezpłatnie rozdystrybuowana wśród sędziów i prokuratorów. Specjalna publikacja pt. „*Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka*” opublikowana została na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (www.msz.gov.pl).

W marcu 2012 r. Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów polską wersję językową „*Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka*”.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu prowadzi działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów oraz prokuratorów, zarówno

podczas szkolenia wstępnego jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na serię szkoleń o charakterze systemowym, które zostały rozpoczęte w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w przedmiocie wymiaru sprawiedliwości. Program szkoleń obejmuje, między innymi, informacje na temat standardów Trybunału w przedmiocie materialnego i proceduralnego aspektu naruszenia Artykułu 2 i Artykułu 3 Konwencji.

d. Rozwiązania instytucjonalne

Aktualnie Biuro Spraw Wewnętrznych KGP, obok ujawniania naruszeń prawa przez funkcjonariuszy i pracowników oraz współpracy z prokuraturą przy weryfikacji podejrzeń (w tym także pomówień i innych działań na szkodę Policji przez osoby spoza tej instytucji), monitoruje zagrożenia i prowadzi działalność profilaktyczną w środowisku policyjnym, m.in. w zakresie przeciwdziałania przypadkom użycia przemocy na służbie.

O właściwą rangę praw człowieka w Policji dbają również pełnomocnicy Komendanta Głównego Policji, Komendanta Stołecznego Policji, komendantów wojewódzkich Policji i komendantów szkół Policji ds. ochrony praw człowieka (a od 2014 r. – również Komendanta Centralnego Biura Śledczego Policji). Od 10 lat odpowiedzialni są oni za bieżące monitorowanie działań Policji, proponowanie rozwiązań mających na celu utrzymanie wysokich standardów ochrony praw człowieka, a także prowadzenie szkoleń z zakresu tej tematyki. Pomimo wyżej wskazanych licznych działań, do tej pory brakowało jednego spójnego dokumentu, który wskazywałby obszary o kluczowym znaczeniu dla zapewniania przestrzegania praw człowieka w Policji, a także rozwiązania, które powinny zostać wdrożone.

Podstawą opracowania takiego dokumentu były wnioski z zorganizowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych seminarium pt. *Przypadki niehumanitarnego i poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy Policji – przyczyny, charakterystyka, rozwiązania*. Wzięli w nim udział zarówno przedstawiciele Policji (pełnomocnicy ds. ochrony praw człowieka, rzecznicy dyscyplinarni, psychologowie), jednostek prokuratury, jak i reprezentanci środowiska naukowego oraz organizacji pozarządowych, aktywnych w obszarze ochrony praw człowieka. Efektem było zebranie i opracowanie propozycji działań zgłaszanych przez uczestników, a mających na celu przeciwdziałanie zjawisku. Przedmiotowe propozycje zostały podzielone na obszary, dotyczące różnych płaszczyzn funkcjonowania Policji.

e. Współpraca z innymi podmiotami

W ramach czerpania z doświadczeń innych podmiotów należy zintensyfikować wymianę informacji, w tym dobrych praktyk przy organizacji Policji z innymi krajami członkowskimi Rady Europy.

Należy także dążyć do rozpowszechnienia standardów ochrony praw człowieka opracowanych przez organizacje międzynarodowe. W związku z tym, na zlecenie MSW, dokonano tłumaczenia na język polski następujących pozycji:

- wydanej przez Radę Europy w 2013 r. publikacji *European Convention Handbook for Police. A handbook for police officers and other law enforcement officials*, która poza standardami działań Policji wynikającymi z treści Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa Trybunału, zawiera standardy CPT dotyczące zachowań funkcjonariuszy oraz *Europejski Kodeks Etyki Zawodowej Policji*.
- wydanego w grudniu 2013 r. przez Agencję Praw Podstawowych UE podręcznika trenerskiego pt. *Fundamental rights - based police training. A manual for Police trainers*.

2. Naruszenie Artykułu 8 Konwencji

Jeśli chodzi o naruszenie Artykułu 8 Konwencji Trybunał podkreślił, iż odpowiednie przepisy regulujące przeszukanie prywatnych posesji powinny zawierać odpowiednie i skuteczne zabezpieczenia przeciwko nadużyciom ze strony Policji. Zabezpieczenia takie mogą obejmować przyjęcie odpowiednich regulacji, które ograniczają wejście na teren nieruchomości oraz przewidują właściwe gwarancje proceduralne, zapewniające na przykład obecność osoby trzeciej podczas operacji lub uzyskanie wyraźnej zgody właściciela, jako warunku wstępnego wejścia na teren posesji.

Przepisy obowiązujące w tym zakresie w Polsce zostały określone w k.p.k., tj. *Ustawie z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555), która weszła w życie 1 września 1998 roku, już po zaistnieniu okoliczności niniejszej sprawy. Ustawa wprowadza wszystkie niezbędne elementy, w tym możliwość złożenia zażalenia na postanowienie prokuratora dotyczące przeszukania - art. 220-236 k.p.k.

Zgodnie z generalnymi zasadami zawartymi w powyższych artykułach, przeszukania pomieszczeń może dokonać prokurator albo na polecenie sądu lub prokuratora Policja. Postanowienie sądu lub prokuratora w tym zakresie powinno zostać okazane osobie, u której przeszukanie ma zostać przeprowadzone. W przypadkach niecierpiących zwłoki Policja może dokonać przeszukania bez odpowiedniego postanowienia. Należy je jednak dostarczyć w ciągu 7 dni od daty czynności, jeżeli osoba, u której zostało przeprowadzone przeszukanie zgłosi takie żądanie. Ponadto przeszukania zamieszkałych pomieszczeń mogą być przeprowadzane w porze nocnej tylko w wypadkach niecierpiących zwłoki.

Przed rozpoczęciem przeszukania należy zawiadomić osobę, u której ma być ono przeprowadzone o celu przeszukania oraz wezwać ją do wydania poszukiwanych przedmiotów. Kodeks postępowania karnego przewiduje również możliwość obecności osoby trzeciej podczas przeszukania. Na postanowienie prokuratora dotyczące przeszukania (w przedmiocie lub zatwierdzające już dokonane przeszukanie) przysługuje zażalenie do sądu rejonowego, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie.

Biorąc pod uwagę to, iż naruszenie Konwencji wynikało nie z braku uregulowań prawnych, ale raczej z działań Policji, które były nieproporcjonalne do okoliczności sprawy, wydaje się, że w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będą wystarczające.

Wyrok Trybunału został streszczony w języku polskim i to streszczenie zostało opublikowane na stronie internetowej Policji: <http://www.policja.pl/pol/prawaczlowieka/orzecznictwo-etpc/57139,Sprawa-Rachwalski-i-Ferenc-przeciwko-Polsce.html> oraz na stronie internetowej Informacyjnego Serwisu Policyjnego: <http://isp.policja.pl/isp/prawa-czlowieka-wpoli/orzecznictwo>. Streszczenie zostało również rozpowszechnione wśród funkcjonariuszy Policji.

W tych okolicznościach dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

30) Raport z wykonania wyroku *Sierpiński p. Polsce* przekazany w dniu 18 lutego 2016 r.

Sprawa

Sierpiński, skarga nr 38016/07, wyrok dotyczący meritum z dnia 03/11/2009, ostateczny w dniu 03/02/2010, wyrok dotyczący słusznego zadośćuczynienia z dnia 27/07/2010, ostateczny w dniu 27/10/2010.

Opis sprawy

Rodzina skarżącego była właścicielem działki w Warszawie. Na mocy Dekretu o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze miasta stołecznego Warszawy własność wszystkich gruntów prywatnych została przeniesiona na władze Miasta Warszawy. Przodkowie skarżącego wnioskowali o przyznanie prawa do tzw. własności czasowej działki zgodnie z art. 7 Dekretu z 1945 r. W dniu 27/12/1966 Prezydium Warszawskiej Rady Narodowej wydało decyzję odmowną. Natomiast w dniu 27/06/1967 Prezydium Dzielnicowej Rady Narodowej dla Warszawy-Mokotowa przyznało prawo użytkowania wieczystego działki T. K. W dniu 23/01/1992 przodek skarżącego, Z.S., zwrócił się do Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa o unieważnienie decyzji z 1966 r. i w dniu 10/02/1993 Minister uznał tę decyzję za nieważną. W dniu 14/06/2000 Samorządowe Kolegium Odwoławcze uznało, że decyzja z dnia 27/06/1967 została wydana z naruszeniem prawa. Jednakże Kolegium odmówiło uznania tej decyzji za nieważną w świetle jej nieodwracalnych skutków prawnych – na podstawie decyzji z 1967 r. została zawarta umowa cywilno-prawna z użytkownikiem wieczystym działki, który w 1990 r. przeniósł prawa do nieruchomości na swojego syna.

Skarżący wniósł o odszkodowanie do Sądu Okręgowego w Warszawie. Sąd Okręgowy wydał wyrok, w którym zasądził na rzecz skarżącego 604 000 złotych. Sąd uznał, że w konsekwencji bezprawnej decyzji z 1967 r. skarżący utracił swoje prawo własności, a zatem poniósł stratę o wartości utraconego prawa. Ponadto sąd uznał, że Skarb Państwa może zostać pozwany o odszkodowanie w niniejszej sprawie. Skarb Państwa, reprezentowany przez Prezydenta Warszawy, zaskarżył ten wyrok, argumentując, że to gmina powinna zostać pozwana w niniejszej sprawie. Sąd Apelacyjny w Warszawie uznał apelację i oddalił powództwo skarżącego. Sąd, chociaż zauważył, że orzecznictwo w tej kwestii było zróżnicowane, skłaniał

się ku pogładowi wyrażonemu przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16/11/2004, że to gmina – a nie Skarb Państwa – powinna zostać pozwana o odszkodowanie za szkody powstałe w wyniku decyzji administracyjnej wydanej przed dniem 27/05/1990, pod warunkiem, że decyzja ta została uchylona, bądź uznana za bezprawną po tej dacie. W dniu 10/01/2006 Sąd Najwyższy odmówił rozpoznania skargi kasacyjnej.

Europejski Trybunał zauważył, że powództwo skarżącego nie powiodło się, ponieważ w opinii Sądu Apelacyjnego pozwał on niewłaściwy podmiot. Skarżący wniósł powództwo przeciwko Skarbowi Państwa (które powiodło się w pierwszej instancji) na podstawie przeważającego dotychczas orzecznictwa, które Sąd Apelacyjny uznał później za nieaktualne. Jednakże pomimo tego, że skarga kasacyjna skarżącego nie została dopuszczona do rozpoznania, jego zaskarżenie okazało się zgodne z najnowszym orzecznictwem Sądu Najwyższego.

Trybunał zauważył też w tym kontekście liczne działania skarżącego, takie jak wszczynanie postępowań przez sądami krajowymi. Z powodu kilku dużych reform administracyjnych wdrożonych w Polsce w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat, sądy były zmuszone do określania organów odpowiedzialnych za przejęcie kompetencji ciał, które funkcjonowały wcześniej. Interpretacja właściwych przepisów wprowadzających reformy administracyjne stale się zmieniała, co doprowadziło do wydawania różnych orzeczeń przez różne sądy krajowe w zakresie tej samej kwestii prawnej. W rezultacie orzecznictwo na poziomie krajowym, w tym wyroki i uchwały Sądu Najwyższego, często były ze sobą sprzeczne.

Trybunał nie negował skomplikowanego charakteru problemów, z którymi musiały się zmierzyć sądy krajowe w wyniku fundamentalnych zmian kompetencji różnych organów na szczeblu lokalnym i krajowym. Uznał jednakże, że przesunięcie na skarżącego obowiązku określenia, który organ należy pozwać i pozbawienie go z tego powodu odszkodowania to nieproporcjonalny wymóg. W świetle powyższego, Trybunał uznał, że państwo nie spełniło swojego pozytywnego obowiązku zapewnienia środków gwarantujących prawo skarżącego do skutecznego korzystania ze swojej własności, jak gwarantuje Artykuł 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji, a zatem zachwiało „równowagę” pomiędzy wymaganiami interesu publicznego a potrzebą ochrony praw skarżącego (naruszenie Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

W wyroku dotyczącym meritum z dnia 03/11/2009 Europejski Trybunał zastrzegł rozstrzygnięcie kwestii słusznego zadośćuczynienia w późniejszym terminie. W wyroku z dnia 27/07/2010 Trybunał skreślił skargę w tej części na mocy ugody zawartej między stronami w dniu 11/06/2010.

Zgodnie z zawartą ugodą Rząd zapłacił skarżącemu kwotę 700 000 złotych w dniu 19/08/2010.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Praktyka organów krajowych

W swoim wyroku dotyczącym meritum sprawy Trybunał uznał, że skarżący nie miał możliwości otrzymania adekwatnego odszkodowania za szkodę, którą poniósł z powodu naruszenia Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu niespójności orzecznictwa sądów krajowych. Jednakże po wydaniu wyroku przez Trybunał ta niespójność została usunięta. Została też udowodniona skuteczność istniejących środków krajowych w podobnych sytuacjach.

Należy podkreślić, że art. 36 § 3 ust. 3 ustawy z 1990 r. powodował wątpliwości który z podmiotów był odpowiedzialny za szkody powstałe z powodu bezprawnej decyzji administracyjnej, wydanej przed reformą administracyjną. Problem ten stał się przedmiotem rozbieżnej interpretacji sądów.

W dniu 16 listopada 2004 r. Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów przyjął uchwałę (sygn. III CZP 64/04), uznając, że to gminy - a nie Skarb Państwa – mają być pozywane za szkody wynikłe z decyzji administracyjnych wydanych przed 27 maja 1990 r., pod warunkiem, że decyzje te zostały po tej dacie uchylone, bądź uznane za bezprawne.

W swojej uchwale z dnia 7 grudnia 2006 r. (sygn. III CZP 99/06), przyjętej w składzie siedmiu sędziów, Sąd Najwyższy uznał, że Skarb Państwa może być pozywany za szkody spowodowane przez decyzje administracyjne wydane przez 27 maja 1990 r., nawet jeśli decyzje te zostały po tej dacie uchylone, bądź uznane za nieważne. Uchwała ta została przyjęta w odpowiedzi na pytanie prawne, z którym zwrócił się do Sądu Najwyższego inny Sąd Apelacyjny zajmujący się podobną sprawą. Sąd Najwyższy potwierdził to stanowisko w kilku kolejnych wyrokach wydawanych w podobnych sprawach, np. w wyroku z dnia 25 stycznia 2007 r. (sygn. V CSK 425/06), czy z dnia 14 marca 2007 r. (sygn. I CSK 247/06); w wyroku z dnia 13 kwietnia 2012 r. (sygn. I CSK 402/11); uchwale z dnia 21 czerwca 2012 r. (sygn. III CZP 28/12), jak również w wyrokach z dnia 4 października 2012 r. (sygn. I CSK 665/11 i I CSK 632/11).

Powyższa zmiana w orzecznictwie została uznana przez Komitet Ministrów za wystarczającą, by zamknąć nadzór nad wykonywaniem wyroku w sprawie *Plechanow p. Polsce* (22279/04), podobnej do niniejszej sprawy, rezolucją końcową CM/ResDH(2014)119.

2. Publikacja i rozpowszechnianie wyroku Trybunału

Dodatkowo należy odnotować, że oba wyroki wydane w niniejszej sprawie zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto, w 2011 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa w sprawach polskich – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”, która została bezpłatnie rozdyskrebowana do wszystkich sędziów i prokuratorów.

Od 2012 r. informacja o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Europejski Trybunał, dotyczącym praktyki sądów krajowych, jest wysyłana do prezesa właściwego sądu oraz do prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwych prokuratur.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje działania mające na celu rozpowszechnianie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów w ramach szkoleń wstępnych i ustawicznych. W szczególności należy zwrócić uwagę na serię szkoleń systemowych zainicjowanych w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Europejski Trybunał w sprawach przeciwko Polsce i dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Projekt jest w toku i każdego roku obejmuje około 500-600 sędziów i prokuratorów. Ostatecznie w ciągu kolejnych 5-7 lat ma objąć wszystkich sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

31) Raport z wykonania wyroku *Stankiewicz i inni p. Polsce Nr 2* przekazany w dniu 2 sierpnia 2016 r.

Sprawa

Stankiewicz i inni p. Polsce Nr 2, skarga nr 48053/11, wyrok z dnia 03/11/2015, ostateczny w dniu 03/02/2016.

Opis sprawy

Sprawa ta dotyczyła naruszeń prawa skarżących do wolności wyrażania opinii z powodu wydania przeciwko nim wyroków w postępowaniu cywilnym (naruszenie Artykułu 10 Konwencji).

W powyższej sprawie jeden ze skarżących był dziennikarzem, drugi redaktorem naczelnym, a trzecim było przedsiębiorstwo, wydawca gazety codziennej. Gazeta publikowała serię artykułów o ordynacji podatkowej, w których sugerowała, że pewna D.S., będąca członkiem Krajowej Rady Radców Prawnych i ekspertem w zakresie prawa podatkowego, zaproponowała zmianę prawa utrudniającą postawienie przed sądem mafii paliwowej.

W wyniku postępowania cywilnego z powództwa D.S. przeciwko skarżącym wydawca i redaktor naczelny zostali zobowiązani do opublikowania przeprosin, a wszyscy skarżący zostali solidarnie zobowiązani do zapłacenia 20 000 złotych na cel charytatywny.

Trybunał uznał, że orzeczenie sądu krajowego stanowiło ingerencję w korzystanie przez skarżących z prawa do wolności wyrażania opinii. Ingerencja ta była zgodna z prawem, ale jednocześnie nie była proporcjonalna. Zgodnie z oceną Trybunału sądy krajowe nie wzięły

pod uwagę, że D.S. była osobą publiczną, a krytyka dziennikarzy nie była skierowana w stosunku do niej osobiście.

Trybunał powtórzył, że granice krytycznego komentarza są szersze jeśli chodzi o osoby publiczne – jak D.S. – od tych w sprawach zwykłych osób. W szczególności sądy krajowe nie wzięły pod uwagę, że sprawa odkryta przez skarżących była bardzo poważna i budziła zainteresowanie społeczne. Ponadto rola prasy, jako strażnika interesu publicznego nie została wystarczająco rozważona.

W nawiązaniu do powyższego Trybunał stwierdził, że sądy krajowe nie zachowały właściwej równowagi pomiędzy prawem do rozpowszechniania informacji a ochroną dobrego imienia i praw innych osób.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Stankiewicz i inni

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
5 000 euro (dla trzeciego skarżącego)	10 000 euro (po 5 000 euro dla każdego z pozostałych skarżących)	-	15 000 euro
Termin płatności: 03/05/2016		Wyłacono: 29/04/2016	

2. Środki indywidualne

W odniesieniu do powyższego Rząd pragnie powtórzyć, że w celu zadośćuczynienia wszelkim szkodom majątkowym i niemajątkowym, jakie ponieśli wszyscy skarżący Europejski Trybunał zasądził na ich rzecz zadośćuczynienie w ww. kwotach. Wszystkie te kwoty zostały wypłacone przez Rząd terminowo na rzecz skarżących.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

I. Środki generalne

1. Podjęte środki

Analiza wyroku wydanego przez Europejski Trybunał w niniejszej sprawie pokazuje, że naruszenia Artykułu 10 Konwencji wynikły z podejścia sądów krajowych do sprawy. Sądy te interpretując i stosując prawo krajowe, nie wzięły pod uwagę w wystarczającym stopniu kryteriów ustanowionych przez Europejski Trybunał w zakresie Artykułu 10 Konwencji.

W celu zmiany praktyki sądów krajowych polskie władze implementowały różne środki podnoszące świadomość.

- Wyrok w powyższej sprawie został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl). Ponadto na tej samej stronie znajduje się analiza orzecznictwa Trybunału dotyczącego Artykułu 10 Konwencji.
- Od 2012 r. informacja o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Europejski Trybunał, dotyczącym praktyki sądów krajowych, jest wysyłana do prezesa właściwego sądu oraz do prezesa sądu wyższej instancji.
- Ponadto, w 2011 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa w sprawach polskich – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”, która została bezpłatnie rozdyskrebowana do wszystkich polskich sędziów i prokuratorów.
- Kryteria stosowane przez Europejski Trybunał w odniesieniu do prawa do wyrażania opinii są również przedmiotem szkoleń organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury, w szczególności – regularne szkolenia, które zostały zainicjowane w 2012 r., mają na celu dotarcie do wszystkich sędziów i prokuratorów. Projekt jest w toku.

2. Wpływ powyższych środków.

Skuteczność środków implementowanych przez polskie władze może zostać przedstawiona między innymi przez odniesienie do innych spraw rozstrzygniętych przez Europejski Trybunał w zakresie Artykułu 10 Konwencji. W latach 2011 - 2015 Europejski Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 10 Konwencji w postępowaniu cywilnym jedynie w jednej sprawie (*Smolorz*). Natomiast w 4 wyrokach (*Błaja News sp. z.o.o.* (59545/10), wyrok z dnia 26/11/2013; *Remuszko* (1562/10), wyrok z dnia 16/07/2013; *Kania i Kittel* (35105/04), wyrok z dnia 21/06/2011; *Semik-Orzech* (39900/06), wyrok z dnia 15/11/2011) nie stwierdził naruszenia.

W powyższych wyrokach, w których Europejski Trybunał nie stwierdził naruszenia, podkreślił on, że władze krajowe, uzasadniając ingerencję, oparły się na właściwych i wystarczających podstawach i zachowały właściwą równowagę z jednej strony pomiędzy interesami ochrony dobrego imienia a interesami wynikającymi z prawa skarżących do wolności wyrażania opinii. Podejście sądów krajowych było zatem zgodne z wolnością wyrażania opinii gwarantowaną przez Artykuł 10 Konwencji.

Ponadto polskie władze chciałyby podkreślić, że orzecznictwo Europejskiego Trybunału w zakresie Artykułu 10 Konwencji jest szeroko cytowane przez sądy w postępowaniach cywilnych dotyczących zarzutów naruszenia dóbr osobistych. Wśród najnowszych przykładów warto wymienić wyroki Sądu Najwyższego, które zawierają takie odniesienie: 05/11/2011 (sygn. I CSK 155/09), 03/12/2010 (sygn. I CSK 95/10), 11/02/2011 (sygn. I CSK 334/10), 18/01/2013 (sygn. IV CSK 270/12).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanej państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne, w szczególności publikacja i rozpowszechnienie wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka będą wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

32) Raport z wykonania wyroku *Stasik p. Polsce* przekazany w dniu 3 sierpnia 2016 r.

Sprawa

Stasik p. Polsce, skarga nr 21823/12, wyrok z dnia 6/10/2015, ostateczny w dniu 06/01/2016

Opis sprawy

Sprawa dotyczy naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji z powodu nadmiernej długości postępowania rozwodowego oraz Artykułu 8 Konwencji z powodu naruszenia prawa skarżącego do poszanowania życia rodzinnego przez niewystarczające, nieodpowiednie i nieskuteczne działania władz w celu wykonania tymczasowego postanowienia o kontaktach z dzieckiem, które zostało wydane w dniu 21 lipca 2010 r.

W kwietniu 2007 r. żona skarżącego opuściła dom, który zamieszkiwali razem i wraz z ich wspólnym synem (ur. 1 lipca 2004 r.) przeprowadziła się do Zakopanego. W dniu 29 sierpnia 2008 r. żona skarżącego złożyła pozew o separację w Sądzie Okręgowym w Nowym Sączu.

W dniu 3 września 2008 r. Sąd Rejonowy w Zakopanem wydał na wniosek skarżącego tymczasowe postanowienie o kontaktach z dzieckiem.

W dniu 23 lutego 2009 r. skarżący złożył w Sądzie Okręgowym w Siedlcach pozew o rozwód z orzeczeniem o winie współmałżonki. Wniósł także o powierzenie mu wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnim synem oraz ustalenie każdorazowego miejsca zamieszkania dziecka przy ojcu. Tego samego dnia zwrócił się do sądu o wydanie tymczasowego postanowienia o kontaktach z dzieckiem na czas trwania postępowania rozwodowego.

Z uwagi na to, iż postanowienie sądu dotyczące kontaktów z dzieckiem nie było wykonywane przez żonę skarżącego, w dniu 28 kwietnia 2009 r. sąd, na wniosek skarżącego, nałożył na nią karę grzywny. Następnie skarżący wielokrotnie zwracał się do sądów krajowych o wykonanie postanowienia o kontaktach z dzieckiem, ale bezskutecznie.

Sąd Okręgowy w Siedlcach rozwiązał małżeństwo skarżącego w dniu 26 marca 2013 r., stwierdzając, że winę za rozpad związku małżeńskiego ponoszą obie strony. Ostatecznie kontakty skarżącego z dzieckiem zostały uregulowane w wyroku orzekającym rozwód.

Trybunał Europejski podzielił zarzuty skarżącego. W odniesieniu do naruszenia Artykułu 8 Konwencji zauważył, iż władze krajowe nie działały z należytą szybkością w przedmiocie wniosków skarżącego o wyegzekwowanie prawa skarżącego do kontaktów z dzieckiem. W związku z tym Trybunał podkreślił, że w tego typu sprawach szybkość postępowania jest

niezwykle istotnym czynnikiem, ponieważ wszelka zwłoka może nieść za sobą nieodwracalne konsekwencje dla relacji pomiędzy rodzicem i dzieckiem.

W zakresie zarzucanego naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji Trybunał zauważył, że postępowanie rozwodowe w pierwszej instancji trwało ponad 4 lata. Co prawda długość postępowania była częściowo spowodowana brakiem współpracy ze strony żony skarżącego, mimo to władze krajowe nie podjęły żadnych środków przeciwdziałających powodowanym przez nią opóźnieniom postępowania. Skarżący nie przyczynił się do przewlekłości postępowania. Ponadto Trybunał przypomniał, że to sąd krajowy jest odpowiedzialny za organizację pracy biegłych sądowych, którzy w przedmiotowej sprawie sporządzali swoje opinie łącznie przez okres 18 miesięcy, zaś sąd krajowy nie zastosował wobec nich żadnych środków dyscyplinujących.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 6 ust. 1 oraz Artykułu 8 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4,200 euro	-	4,200 euro
Termin płatności: 06/04/2016			Wyplacono: 18/02/2016

2. Środki indywidualne

Odnośnie skuteczności wykonywania postanowień sądów dotyczących prawa do kontaktu z dzieckiem należy przypomnieć, że na władzach publicznych ciąży zobowiązanie do starannego działania, lecz nie rezultatu, ponieważ nie mogą one ingerować w stosunki między jednostkami (patrz: *Pawlik p. Polsce*, § 73). Brak skutecznego kontaktu rodzica z dzieckiem jest najczęściej spowodowany działaniem drugiego rodzica, nie zaś działaniem władz. Ponadto należy zauważyć, że w tej sprawie skarżący nie utracił kontaktu z synem.

W przypadku naruszenia prawa skarżącego do kontaktów z dzieckiem jest on uprawniony na podstawie art. 598¹⁵ i art. następnych Kodeksu Postępowania Cywilnego do wystąpienia do sądu z wnioskiem o wyegzekwowanie swoich praw.

Jeśli chodzi o przewlekłość postępowania rozwodowego wskazać należy, że postępowanie w tej sprawie zostało zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 października 2013 r., a więc prawie 2 lata przed wydaniem rozstrzygnięcia przez Trybunał Europejski.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W niniejszej sprawie Trybunał uznał, że właściwe władze nie podjęły wysiłku w celu ułatwienia ponownego połączenia się rodzica z dzieckiem. Rząd nie przedstawił jakiegokolwiek wyjaśnienia, które usprawiedliwiałyby opóźnienia w postępowaniu egzekucyjnym, uwzględniając w tym długi okres bezczynności sądu. Trybunał zauważył, że polskie władze nie podjęły niezwłocznie wszelkich środków, których można by od nich oczekiwać, aby zapewnić wykonanie orzeczenia w sprawie kontaktów rodzinnych / wydania dziecka.

Aby w przyszłości zapobiec naruszeniom podobnym do tych stwierdzonych przez Trybunał, Rząd podjął środki zarówno o charakterze legislacyjnym jak i praktycznym, które zostały przedstawione poniżej.

1. Zaktualizowane informacje ogólne o ramach prawnych regulujących wykonanie orzeczenia ws. kontaktów / wydania dziecka

Przed 13 sierpnia 2011 r. wykonywanie orzeczeń o kontaktach było uregulowane w przepisach ogólnych Kodeksu Postępowania Cywilnego (dalej k.p.c.) dotyczących zobowiązań niemajątkowych (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1976 r., sygn. akt III CZP 94/75, OSNCP 1976 7-8). Obowiązywał wtedy art. 1050 k.p.c., który stanowił:

- “ 1. § 1. Jeżeli dłużnik ma wykonać czynność, której inna osoba wykonać za niego nie może, a której wykonanie zależy wyłącznie od jego woli, sąd, w którego okręgu czynność ma być wykonana, na wniosek wierzyciela po wysłuchaniu stron wyznaczy dłużnikowi termin do wykonania i zagrozi mu grzywną na wypadek, gdyby w wyznaczonym terminie czynności nie wykonał.*
- 2. § 3. Po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności, sąd na wniosek wierzyciela nałoży na dłużnika grzywnę i jednocześnie wyznaczy nowy termin do wykonania czynności, z zagrożeniem surowszą grzywną.*

Zgodnie z nowelizacją k.p.c., która weszła w życie 13 sierpnia 2011 r. wykonywanie orzeczeń dotyczących kontaktów z dzieckiem szczegółowo regulują art. 598¹⁵ - 598²¹. Tym samym przepis art. 1050 k.p.c. nie mają już zastosowania w tym przedmiocie.

2. Szczegółowe informacje dotyczące zmian legislacyjnych, które zostały podjęte w celu usprawnienia procesu wykonywania orzeczeń tego rodzaju lub uczynienia go bardziej skutecznym

Nowelizacja k.p.c., która weszła w życie w dniu 13 sierpnia 2011 r. wprowadziła nowy, jasny sposób wykonywania orzeczeń dotyczących prawa odwiedzin poprzez dodanie nowego rozdziału regulującego w sposób konkretny wykonywanie decyzji dotyczących kontaktów z dzieckiem. Tym samym przepisy art. 1050 k.p.c. nie mają już zastosowania do tych decyzji.

Zgodnie z nowymi przepisami (art. 598¹⁵-598²¹ k.p.c.) procedura składa się z dwóch etapów. W pierwszym sąd opiekuńczy najpierw przedstawia zagrożenie nakazem zapłaty osobie, pod której pieczęcią znajduje się dziecko w przypadku niewykonywania lub niewłaściwego

wykonywania obowiązków wynikających z orzeczenia (art. 598¹⁵ § 1 k.p.c.). Następnie w przypadku, gdy osoba zobowiązana do zapewnienia możliwości kontaktów z dzieckiem nadal nie wypełnia swojego obowiązku, sąd opiekuńczy na wniosek uprawnionego do kontaktów z dzieckiem nakazuje jej zapłatę należnej sumy pieniężnej ustalając jej wysokość stosownie do liczby naruszeń (art. 598¹⁶ § 1 k.p.c.). Przed wydaniem postanowień obie strony uczestniczą w obu etapach postępowania i są wysłuchane przez sąd (art. 598¹⁸ § 2 k.p.c.).

Zagrożenie nakazem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej za naruszenie obowiązków wynikających z orzeczenia może, a w przypadku uzasadnionej obawy naruszenia obowiązków musi być zawarte w tym orzeczeniu (art. 582¹ § 3k.p.c.). W takiej sytuacji, gdy nastąpi naruszenie, sąd może nakazać stronie dopuszczającej się go zapłatę sumy pieniężnej bez uprzedniego wniosku uprawnionego. Zaznaczyć należy, że ustawodawca nie przewidział granicy wysokości sumy pieniężnej. Powinna być ona jednak skuteczna i adekwatna do sytuacji majątkowej osoby zobowiązanej (art. 598¹⁵ § 1 k.p.c.).

Postępowanie dotyczące wykonania orzeczenia o kontaktach z dzieckiem może zostać wszczęte tylko na wniosek (art. 598¹⁹ § 1 k.p.c.). Jego istotą jest sukcesywne stosowanie środków o narastającej dolegliwości, a poza tym wnioski o nakazanie zapłaty (art. 598¹⁶ k.p.c.) mogą być ponawiane w związku z powtarzającymi się naruszeniami. Jeśli w ciągu 6 miesięcy od uprawomocnienia się ostatniego postanowienia nie został złożony żaden nowy wniosek dotyczący kontaktów z dzieckiem, sąd umarza postępowanie.

Wydane postanowienia pozostają w mocy nawet gdy sąd umorzył postępowanie. Ma to istotne znaczenie w szczególności odnośnie do postanowienia w zakresie zagrożenia zapłatą określonej sumy pieniężnej, ponieważ jeśli zostaje wszczęte nowe postępowanie sąd może od razu nakazać zapłatę, bez konieczności uprzedniego zagrożenia jej zastosowaniem (art. 598¹⁶ k.p.c.).

Rząd jest zdania, że nowa regulacja jest zgodna z orzecznictwem Trybunału jako, że zapewnia rzeczywisty środek zaradczy i nie wprowadza żadnych środków przymusu, które narażałyby zdrowie psychiczne dziecka.

Ponadto środki generalne dotyczące przewlekłości postępowania cywilnego zostały przedstawione w kontekście grupy spraw *Majewski* (skarga nr 52690/99).

3. Informacje o stałym monitorowaniu trendów w odniesieniu do wykonywania orzeczeń o kontaktach i środków, które mogą być zastosowane w przypadku nieprawidłowości

Ministerstwo Sprawiedliwości monitoruje wykonywanie orzeczeń sądów krajowych dotyczących kontaktów z dzieckiem i przymusowego odebrania dziecka (w ramach wykonania Planu Działań Rządu w sprawie wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka). Zgodnie z powyższym Planem, prezesi sądów okręgowych są zobowiązani nadsyłać kwartalne sprawozdania według wzorów tabel opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Tabele powinny zawierać:

- a) **Tabela I** dotyczy wykonywania orzeczeń o odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, wydanych na podstawie Konwencji Haskiej z dnia 25 października 1980 roku dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (Dz. U. z 1995 roku, Nr 108, poz. 528 ze zmianami)¹⁰.
- b) **Tabela II** dotyczy wykonywania orzeczeń o odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, wydanych na podstawie art. 598¹ – 598¹² k.p.c. z wyjątkiem spraw, które toczą się w trybie Konwencji Haskiej z dnia 25 października 1989 roku dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, których dotyczy Tabela I¹¹.
- c) **Tabela III** dotyczy wykonywania orzeczeń nakazujących przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, wydanych na podstawie art. 598⁶ – 598¹² k.p.c. w związku z art. 598¹³ k.p.c., to jest orzeczeń wydanych na podstawie art. 569 § 2 k.p.c. oraz orzeczeń o umieszczeniu małoletniego w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w rodzinie zastępczej¹².
- d) **Tabela IV** dotyczy wykonywania orzeczeń w przedmiocie egzekucji kontaktów z małoletnim, prowadzonych na podstawie art. 598¹⁵ k.p.c., to jest orzeczeń o zagrożeniu/nakazaniu zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz wierzyciela¹³ (do dnia 13 sierpnia 2011 roku na podstawie art. 1050 i 1051 k.p.c.⁵).

Przekazane przez Ministerstwo Sprawiedliwości dane statystyczne spraw objętych **Tabelami I – IV** przedstawiają się następująco:

- a) **Tabela I:** I kwartał 2014 roku - 61 spraw, II kwartał 2014 roku - 52 sprawy.
- b) **Tabela II:** I kwartał 2014 roku - 65 spraw, II kwartał 2014 roku - 67 spraw.
- c) **Tabela III:** I kwartał 2014 roku - 26 spraw, II kwartał 2014 roku - 26 spraw.
- d) **Tabela IV:** I kwartał 2014 roku - 337 spraw, II kwartał 2014 roku - 312 spraw.

4. Informacje o działaniach rozpowszechniających i szkoleniowych

Naruszenie stwierdzone przez Trybunał w tej sprawie było spowodowane niewywiązaniem się przez organy krajowe z obowiązku ochrony życia prywatnego skarżącego.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl), a także na stronie poświęconej kuratorom.

Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło działania mające na celu upowszechnienie wyroków Trybunału wraz z ich uzasadnieniami wśród sędziów. Tłumaczenia wyroków Trybunału na język polski w sprawach *P.P.* oraz *Pawlik* przesłano do wszystkich Prezesów Sądów

¹⁰ do tabeli I należy wpisać wszystkie sprawy prowadzone we wskazanym trybie, jakie wpłynęły do sądu rejonowego w danym okresie sprawozdawczym.

¹¹ do Tabeli II należy wpisywać wszystkie sprawy, w których postępowanie przekroczyło 3 m-ce od daty wpływu wniosku.

¹² do Tabeli II należy wpisywać wszystkie sprawy, w których postępowanie przekroczyło 3 m-ce od daty wpływu wniosku

¹³ do Tabeli IV należy wpisywać wszystkie toczące się w tej kategorii sprawy, które nie zostały zakończone w ciągu 6 m-cy od daty wpływu pierwszego wniosku, tj. w tym terminie nie wydano postanowienia.

Apelacyjnych celem zapoznania z ich treścią sędziów orzekających w sprawach rodzinnych oraz kuratorów sądowych. Ponadto, tłumaczenia wyroku w sprawie *P.P. przeciwko Polsce* zostało przesłane do Prokuratury Generalnej w celu zapoznania z treścią wszystkich prokuratorów (w szczególności z problemem nieskuteczności egzekucji postanowienia nakazującego wydanie małoletnich dzieci skarżącemu na podstawie Konwencji Haskiej w sprawie cywilnoprawnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę).

Ponadto, przygotowano specjalną publikację, która zawiera analizę orzecznictwa Trybunału – „*Standardy postępowania w sprawach o kontakty z dzieckiem na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.*” Publikacja odnosi się nie tylko do spraw dotyczących kontaktów z dzieckiem, ale także tych dotyczących konfliktów co do miejsca zamieszkania dziecka. Publikacja ta została również zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury prowadzi od kilku lat cykliczne szkolenia systemowe z zakresu ochrony praw człowieka mające na celu zapoznanie wszystkich sędziów sądów powszechnych z podstawami funkcjonowania systemu konwencyjnego oraz problematyką najczęściej pojawiającą się w orzecznictwie Trybunału w Strasburgu w sprawach przeciwko Polsce, w tym tzw. problemów strukturalnych. Jednym z najistotniejszych tematów poruszanych w ramach ww. szkoleń jest zagadnienie realizacji kontaktów między rodzicami a dziećmi. Na rok 2014 przewidziano łącznie 6 szkoleń w apelacjach: katowickiej, krakowskiej, łódzkiej, szczecińskiej i warszawskiej.

5. Szczegółowe informacje o wpływie już przyjętych środków, w szczególności – statystki

Należy podkreślić, iż liczba wyroków Trybunału stwierdzających naruszenie znacznie spadła w przedmiotowej kategorii spraw. Ostatni wyrok stwierdzający naruszenie art. 8 Konwencji w tej grupie spraw miał miejsce w lipcu 2010 r. (*Z. przeciwko Polsce*), a fakty tej sprawy miały miejsce przed wdrożeniem środków określonych w niniejszym raporcie. Od 2010 r. Trybunał wydał znaczną liczbę wyroków stwierdzających brak naruszenia¹⁴.

Ogólne dane statystyczne dotyczące postępowań krajowych, nadesłane przez Ministerstwo Sprawiedliwości, przedstawiają się w sposób następujący:

a) Sprawy o wydanie dziecka rozpoznawane przez sądy rodzinne:

2011 rok: wpłynęło 1110, załatwiono 1123, uwzględniono 227,
2012 rok: wpłynęło 814, załatwiono 874, uwzględniono 162,
2013 rok: wpłynęło 764, załatwiono 758, uwzględniono 126,
1 połowa 2014 roku: wpłynęło 299, załatwiono 314, uwzględniono 47

b) Sprawy w przedmiocie egzekucji kontaktów z małoletnim (art. 1050 i 1051 k.p.c.)¹⁵

¹⁴ Np. w sprawach: P.F. p. Polsce (2210/12), wyrok z dnia 16/09/2014, P.K. p. Polsce (43123/10), wyrok z dnia 10/06/2014, Krasicki p. Polsce (17254/11), wyrok z dnia 15/04/2014, Kijowski p. Polsce (33829/07) wyrok z dnia 05/04/2011, Plaza p. Polsce (18830/07), wyrok z dnia 25/01/2011, Serghides p. Polsce (31515/04), wyrok z dnia 02/11/2010 lub Wojciech Nowak p. Polsce (2210/12), wyrok z dnia 08/06/2010.

¹⁵ Ministerstwo Sprawiedliwości nie gromadzi odrębnych danych dla spraw o odebranie dziecka w trybie Konwencji Haskiej i w trybie art. 598¹ - 598¹² kpc.

2011 rok: wpłynęło 2333, załatwiono 2399, uwzględniono 422,
2012 rok: wpłynęło 883, załatwiono 1333, uwzględniono 222,
2013 rok: wpłynęło 326, załatwiono 477, uwzględniono 100,
1 połowa 2014 roku: wpłynęło 46, załatwiono 84, uwzględniono 21

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki o charakterze generalnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

33) Raport z wykonania wyroku *Tomaszewscy p. Polsce* przekazany w dniu 19 sierpnia 2016 r.

Sprawa

Tomaszewscy, skarga nr 8933/05, wyrok z dnia 15/04/2014, ostateczny w dniu 15/07/2014

Opis sprawy

Sprawa dotyczy naruszenia Artykułu 5 ust. 1 i ust. 5 Konwencji z powodu bezprawnego pozbawienia wolności i braku odszkodowania za ten czyn.

Skarżący zostali zatrzymani przez Policję z powodu zakłócania porządku publicznego. Zatrzymanie miało miejsce w nocy z 30 na 31 sierpnia 2003 r. i nastąpiło w celu ustalenia ich tożsamości oraz zbadania poziomu alkoholu we krwi. Następnie, po około 2 godzinach skarżący zostali wypuszczeni z komisariatu policji. Z czynności zatrzymania nie został sporządzony protokół, a skarżący nie zostali pouczeni o sposobie i trybie wniesienia zażalenia na zatrzymanie. W konsekwencji zostali pozbawieni możliwości dochodzenia ewentualnego odszkodowania.

W ramach dalszego postępowania krajowego skarżących uznano winnymi popełnienia wykroczenia polegającego na zakłócaniu porządku publicznego.

Trybunał w wyroku z dnia 15 kwietnia 2014 r. orzekł, że w przedmiotowej sprawie został naruszony Artykuł 5 ust. 1 i ust. 5 Konwencji.

Według Trybunału, pozbawienie wolności skarżących mogło być uzasadnione na mocy Artykułu 5 ust. 1 Konwencji. Jednakże Trybunał podkreślił brak podstaw prawnych zatrzymania osób podejrzanych o popełnienie wykroczenia w celu ustalenia ich tożsamości oraz zbadania poziomu alkoholu we krwi. Taką możliwość przewiduje uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21/06/1995, ale odnosi się ona do sytuacji, w której ten rodzaj aresztowania podlegałby kontroli sądowej tylko w przypadku, gdy w tym samym czasie zostałyby spełnione przesłanki z art. 15 § 1 ust. 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2015 r. poz. 355, ze zm.) (osoba stwarzająca w sposób oczywisty bezpośrednie

zagrożenie dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia). Ponadto przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, do których odnosiła się ww. uchwała utraciły moc obowiązującą w 2001 r.

Z tego powodu Trybunał uznał, że w tej sprawie Rząd nie wykazał w sposób wystarczający istnienia przepisów krajowych dopuszczających pozbawienie wolności skarżących (naruszenie Artykułu 5 ust. 1 Konwencji).

Trybunał zauważył również, że art. 552 § 4 *Kodeksu Postępowania Karnego* (dalej k.p.k.) przewidywał możliwość dochodzenia przez poszkodowanych odszkodowania za poniesioną szkodę w przypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Niemniej jednak skarżący nie mogli skorzystać z tej możliwości, ponieważ pozbawienie wolności w ich przypadku nie zostało zakwalifikowane, jako spełniające przesłanki wspomnianego przepisu. Ponadto Trybunał nie był przekonany czy roszczenie o odszkodowanie na podstawie przepisów ogólnych Kodeksu Cywilnego (art. 417) stanowi skuteczny środek w rozumieniu Artykułu 5 ust. 5 Konwencji.

W związku z powyższym Trybunał uznał, iż nie zostało dowiedzione, że skarżący w zaistniałej sytuacji mieli możliwość uzyskania odszkodowania w związku z pozbawieniem ich wolności, co stanowi naruszenie Artykułu 5 ust. 5 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Termin płatności: 15/10/2014		Wyplacono: 23/09/2014	

2. Środki indywidualne

Rząd chciałby podkreślić fakt, iż skarżącym zostało przyznane i wypłacone słuszne zadośćuczynienie za doznaną szkodę niemajątkową oraz, że nie przebywają już w areszcie. *W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.*

II. Środki generalne

W niniejszej sprawie władze krajowe nie wskazały prawidłowej podstawy aresztowania skarżących, gdyż uważano, że aresztowanie nastąpiło zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 21/06/1995. W rzeczywistości uchwała odnosiła się do przepisów Ustawy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z dnia 20 maja 1971 r., który to utracił moc obowiązującą w 2001 r., tj. dwa lata przed zaistnieniem okoliczności niniejszej sprawy.

Należy podkreślić, iż zatrzymanie skarżących byłoby uzasadnione, gdyby nastąpiło na podstawie jednej z wymienionych przestępstw:

- zostali zatrzymani natychmiast po popełnieniu wykroczenia zakłócania porządku publicznego a ich tożsamość nie była znana;
- stwarzali bezpośrednie zagrożenie dla życia i mienia innych osób.

Jednakże na tym etapie władze krajowe błędnie odrzuciły zastosowanie, jako podstawy zatrzymania art. 15 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji oraz przepisy znowelizowanego Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z dnia 24 sierpnia 2001 r. (Dz.U. 2001 nr 106 poz. 1148). Poprawne zastosowanie jednego z wyżej wymienionych przepisów stanowiłoby podstawę prawną zatrzymania skarżących.

Natomiast uzasadnienie zatrzymania skarżących na podstawie odpowiednich przepisów otworzyłoby im drogę do jego zaskarżenia przed sądami krajowymi, a tym samym do otrzymania odszkodowania.

Ponadto w przypadku ponownego zatrzymania w podobnych okolicznościach (tzn. bez podstawy prawnej) osoba zatrzymana może dochodzić odszkodowania w postępowaniu cywilnym. Sąd powinien uwzględnić wyrok Trybunału w niniejszej sprawie, szczególnie w świetle podjętych środków podnoszących świadomość (patrz poniżej).

Biorąc pod uwagę powyższe Rząd jest zdania, że prawo krajowe w sposób jasny i precyzyjny określa podstawy zatrzymania osób będących w sytuacji podobnej do sytuacji skarżących. Ponadto przypadek tej sprawy wydaje się być odosobniony. W związku z tym, by zapobiec podobnym naruszeniom w przyszłości wdrożenie środków podnoszących świadomość będzie wystarczające.

Wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl).

Z uwagi na wagę problematyki poruszonej w wyroku oraz właściwość sądów w zakresie kontroli zasadności, legalności i prawidłowości zatrzymania, a także w zakresie rozstrzygania spraw w trybie art. 552 § 4 k.p.k., mając na względzie kształtowanie zgodnej z Konwencją praktyki stosowania prawa, Ministerstwo Sprawiedliwości przesało wyrok prezesom sądów apelacyjnych celem zapoznania z nim wszystkich sędziów.

Co więcej, Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę orzecznictwa dotyczącego Polski – „Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”, która została nieodpłatnie przekazana wszystkim sędziom i prokuratorom.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje swoje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów, zarówno, jako element szkolenia wstępnego jak i ustawicznego. Szczególną uwagę należy poświęcić serii szkoleń o charakterze systemowym, które zostały zapoczątkowane w 2012 r. Szkolenia te są nakierowane na zaprezentowanie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących wymiaru sprawiedliwości. Projekt jest w toku, każdego roku obejmuje około 600-800 sędziów i prokuratorów. Takie szkolenia będą kontynuowane w roku 2014 i w latach

następnych. W ciągu najbliższych 5-7 lat wszyscy sędziowie i prokuratorzy powinni przejść takie szkolenie.

Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury prowadzi warsztaty szkoleniowe dotyczące stosowania standardów orzecznictwa ETPCz w polskim w porządku prawnym. Warsztaty odbywają się w sądach okręgowych i apelacyjnych.

Warsztaty te mają na celu zajęcie się problemami stwierdzonymi w poszczególnych sądach na podstawie analizy orzecznictwa Trybunału, które dotyczy administrowania wymiaru sprawiedliwości. Pierwsza edycja warsztatów rozpoczęła się pod koniec 2014 roku.

Dodatkowo wyrok Trybunału w sprawie *Tomaszewscy przeciwko Polsce* jest przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Policji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

34) Informacja na temat środków generalnych dotyczących wykonania wyroków *Tysiąc p. Polsce* i *R.R. p. Polsce* przekazana w dniu 4 sierpnia 2016 r.

W odniesieniu do procesu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Trybunał) w sprawach *Tysiąc p. Polsce* i *R.R. p. Polsce* Rząd chciałby przedstawić następujące informacje w sprawie postępu i harmonogramu *projektu ustawy o zmianie ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*, (dalej „ustawa z 2008 r.”) przyjętej w listopadzie 2008 r.

Ze względu na zakończenie kadencji parlamentu ostatniej jesieni Ministerstwo Zdrowia opracowało nowy *projekt ustawy o zmianie ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta i kilku innych ustaw*. Projekt ten w głównej mierze powtarza rozwiązania przyjęte w poprzednim projekcie z 2015 r., tj. rozwiązania wypracowane wspólnie z organizacjami pozarządowymi, które obejmują następujące propozycje:

- 1) Uproszczenie procedury dotyczącej instytucji sprzeciwu poprzez zniesienie wymogu wskazania przepisów prawa dotyczących praw i obowiązków pacjenta, na które zaskarżone orzeczenie lub opinia lekarza ma wpływ;
- 2) Wyjaśnienie, że pacjent ma prawo do wniesienia sprzeciwu także w przypadku, gdy lekarz odmówi wydania orzeczenia lub opinii, jak również skierowania na badania prenatalne w przypadku, gdy badania takie są niezbędne dla wydania orzeczenia lub opinii, ponadto taka odmowa powinna zostać odnotowana w dokumentacji medycznej pacjenta;

- 3) Wyjaśnienie, że pacjent ma 30 dni na wniesienie sprzeciwu od dnia wydania orzeczenia lub opinii lekarza oraz że sprzeciw wniesiony po upływie tego terminu, zostanie zwrócony skarżącemu;
- 4) Skrócenie z 30 do 21 dni terminu na wydanie przez Komisję Lekarską decyzji w zakresie sprzeciwu pacjenta;
- 5) Przeniesienie do ustawy przepisu umożliwiającego pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu uczestnictwo w posiedzeniu Komisji Lekarskiej (z wyjątkiem części posiedzenia, w trakcie której odbywa się narada i głosowanie nad orzeczeniem) oraz udzielanie informacji i wyjaśnień w sprawie. Obecnie regulacja taka wynika z *rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta* (Dz. U. poz. 244);
- 6) Wprowadzenie przepisu zapewniającego pacjentowi możliwość ustanowienia pełnomocnika w postępowaniu przed Komisją Lekarską;
- 7) Wprowadzenie możliwości składania sprzeciwu na piśmie, ustnie do protokołu albo w postaci elektronicznej przez Elektroniczną Platformę Usług Administracji Publicznej (ePUAP);
- 8) Wprowadzenie jednoznacznego określenia statusu orzeczenia wydanego przez Komisję Lekarską (zaproponowano, by orzeczenie wydane przez Komisję Lekarską zastępowało opinię lub orzeczenie będące przedmiotem sprzeciwu).

W chwili obecnej, powyżej wskazany projekt ustawy jest przedmiotem konsultacji i uzgodnień. Termin zgłaszania uwag upłynie z dniem 18 sierpnia 2016 roku. Następnie Ministerstwo Zdrowia przeanalizuje zgłoszone uwagi.

Następnie planowane jest przeprowadzenie prac nad projektem na poziomie Rady Ministrów we wrześniu i październiku 2016 r. Następnie planuje się przekazanie projektu do Sejmu w listopadzie 2016 roku.

Zakończenie prac nad projektem powinno nastąpić do końca 2016 r. Po przyjęciu projektu przez parlament i podpisaniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej nowe prawo wejdzie w życie po 14 dniach od dnia ogłoszenia w Dzienniku Ustaw.

W odniesieniu do powyższego Rząd podejmuje się informowania Komitetu Ministrów o postępie tego procesu legislacyjnego pod koniec 2016 r.

35) Plan działań dotyczący wykonania wyroku *Wizerkaniuk p. Polsce* przekazany w dniu 21 grudnia 2016 r.

Sprawa

Wizerkaniuk przeciwko Polsce, skarga nr 18990/05, wyrok z dnia 05/07/2011, ostateczny w dniu 05/10/2011

Opis sprawy

Sprawa dotyczy skazania redaktora naczelnego i współwłaściciela lokalnej gazety za publikację w maju 2003 r. wywiadu z lokalnym posłem bez uzyskania jego wcześniejszej autoryzacji (naruszenie Artykułu 10 Konwencji).

W październiku 2004 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu utrzymał w mocy wyrok pierwszej instancji z kwietnia 2004 r., w którym stwierdzono, iż skarżący dopuścił się występku z art. 14 w związku z art. 49 *Ustawy Prawo prasowe z 1984 r.* z uwagi na opublikowanie wywiadu mimo odmowy autoryzacji.

Europejski Trybunał Praw Człowieka zauważył, iż akt oskarżenia przeciwko skarżącemu został wniesiony przez prokuratora, a nie w formie prywatnego aktu oskarżenia, jak w sprawach dot. przestępstw o mniejszej wadze (§ 74 wyroku). Sądy krajowe nałożyły sankcję karną na skarżącego, mimo że nie było wątpliwości, że nie zaistniała z jego strony próba matactwa, gdy starał się przeprowadzić wywiad (§ 75 wyroku).

Ponadto, na żadnym etapie postępowania nie zostało wykazane, że treść tego, co zostało powiedziane przez posła M.P. lub forma jego uwag, dosłownie opublikowanych przez skarżącego, zostały w jakikolwiek sposób zniekształcone. Nic nie wskazuje na to, że przedstawienie słów posła nie było dokładne.

Sądy nie odniosły się ani do treści oświadczenia opublikowanego przez gazetę skarżącego, ani do tego, co zostało powiedziane podczas wywiadu. Kwestionowane przepisy miały zastosowanie ogólne, niezależnie od statusu osoby, z którą przeprowadzono wywiad. W rezultacie sądy krajowe, rozpoznając sprawę karną przeciwko skarżącemu nie musiały odnosić się do faktu, że osoba udzielająca wywiadu była miejscowym posłem (§ 77-79 wyroku).

Na koniec Trybunał uznał za paradoksalne, iż, zgodnie z oceną Trybunału Konstytucyjnego, dziennikarze nie byli zobowiązani do występowania o autoryzację, kiedy zdecydowali się podsumować lub w inny sposób przekazać treść oświadczeń złożonych w związku z przeprowadzonym wywiadem (§ 86 wyroku).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
256 euro	4 000 euro	4 119 euro	8 375 euro
Termin płatności: 05/01/2012			Wyplacono: 21/12/2011

2. Środki indywidualne

Art. 540 § 3 *Kodeksu postępowania karnego* (dalej k.p.k.) przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego w następstwie wyroku Trybunału. Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za poniesione szkody majątkowe oraz niemajątkowe.

W tych okolicznościach dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Środki legislacyjne

W celu wykonania niniejszego wyroku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego obecnie przygotowuje *projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo Prasowe*. Projekt ten ma również na celu zniesienie odpowiedzialności karnej za opublikowanie wywiadu bez uzyskania autoryzacji osoby udzielającej wywiadu. Jedyną odpowiedzialność, którą przewiduje projekt ustawy będzie miała charakter wykroczenia.

Ponadto, gdy osoba, z którą przeprowadzony był wywiad nie udzieli autoryzacji w wyznaczonym terminie, jej brak uznany będzie za zgodę na publikację wywiadu.

Aktualnie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oczekuje na decyzję Zespołu Programowania Prac Rządu w odniesieniu nadania projektowi dalszego biegu. Po uzyskaniu pozytywnej decyzji przejdzie on do etapu konsultacji społecznych, a następnie rządowych. Ministerstwo przewiduje, że projekt ten zostanie uchwalony w połowie 2017 r.

2. Tłumaczenie i rozpowszechnianie wyroku

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego: www.mkidn.gov.pl oraz na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: (www.ms.gov.pl).

Ponadto na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego opublikowana jest Konwencja wraz z Protokołami, a także wyroki Trybunału dotyczące przedmiotu działań Ministerstwa. Są tam także odnośniki do innych stron internetowych, które dotyczą Konwencji i orzecznictwa Trybunału. Ministerstwo organizuje także szkolenia dla pracowników w zakresie praw człowieka.

Zgodnie z Zarządzeniem Kierownictwa Ministerstwa wszystkie departamenty zobowiązane są do weryfikowania swoich decyzji oraz projektów aktów prawnych pod względem ich zgodności z Konwencją i orzecznictwem Trybunału. Ponadto w każdej jednostce organizacyjnej wyznaczona jest przynajmniej jedna osoba, która systematycznie przegląda bazę orzeczeń Hudoc w celu znalezienia nowych wyroków dotyczących przedmiotu podlegającego Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W maju 2012 r. Prokuratura Generalna rozesała powyższy wyrok do wszystkich prokuratorów apelacyjnych z prośbą o poinformowanie wszystkich podległych prokuratorów o istocie rozstrzygnięcia, celem rozważenia możliwości rezygnacji ze ścigania karnego w podobnych sprawach (odmowa wszczęcia lub umorzenie postępowania przygotowawczego).

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie. Rząd będzie informował Komitet Ministrów o postępie prac legislacyjnych, mających na celu zmianę prawa prasowego.

36) Raport z wykonania wyroku *Włoch p. Polsce Nr 2* przekazany w dniu 22 lutego 2016 r.

Sprawa

Włoch p. Polsce Nr 2, skarga nr 33475/08, wyrok z dnia 10/05/2011, ostateczny w dniu 28/11/2011.

Opis sprawy

W okresie pomiędzy 20 września 1994 r. a 11 stycznia 1995 r. skarżący pozostawał w areszcie pod zarzutem handlu dziećmi z powodu ciężącego na nim podejrzenia o zaangażowanie w nielegalne adopcje oraz nakłaniania do składania fałszywych zeznań. Postępowanie dotyczące zarzutu handlu dziećmi zostało umorzone w dniu 24 listopada 2000 r. przez Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu. Sąd uznał, że działania skarżącego nie wypełniały znamion przestępstwa.

W dniu 16 maja 2000 r. skarżącemu postawiono zarzut posłużenia się sfałszowanym pełnomocnictwem. W dniu 16 czerwca 2005 r. Sąd Rejonowy w Tarnobrzegu uznał skarżącego winnym w zakresie tego zarzutu i ukarał go grzywną w wysokości 2 280 złotych, tj. kwoty wyliczonej, jako 228 stawek dziennych, każda o równoważności 10 złotych. Jednocześnie, na podstawie artykułu 63 § 1 *Kodeksu Karnego* (dalej k.k.), sąd postanowił zaliczyć okres tymczasowego aresztowania skarżącego na poczet kary grzywny. Z tego powodu, iż według k.k. jeden dzień pozbawienia wolności równoważny jest dwóm stawkom dziennym, okres aresztu skarżącego w wymiarze 114 dni został w całości zaliczony na poczet grzywny.

Skarżący dochodził odszkodowania na podstawie art. 552 § 4 *Kodeksu Postępowania Karnego* (dalej k.p.k.). Jednak 15 listopada 2007 r. Sąd Najwyższy ostatecznie je oddalił. Sądy krajowe uznały, że postępowanie przeciwko skarżącemu zostało definitywnie umorzone, a okoliczność, że jego tymczasowe aresztowanie było „niewątpliwie niesłuszne” w rozumieniu art. 552 k.p.k., stanowi warunek konieczny uzyskania odszkodowania na podstawie tego przepisu. Jednakże w niniejszej sprawie nie zostało przyznane żadne odszkodowanie, jako że okres tymczasowego aresztowania skarżącego został zaliczony na poczet kary grzywny orzeczonej z tytułu popełnienia innego przestępstwa. Roszczenie o odszkodowanie na podstawie art. 417 *Kodeksu Cywilnego* nie stanowiło również skutecznego środka, ponieważ nie mogło dotyczyć bezprawnych działań podjętych przed dniem 1 września 2004 r., podczas gdy zdarzenia stanowiące podstawę dla wniesienia przedmiotowej skargi miały miejsce w 1995 r.

Trybunał po raz kolejny stwierdził, że Artykuł 5 ust. 5 Konwencji nie zabrania Umawiającym się Państwom przyznawania odszkodowania zależnie od zdolności wykazania przez zainteresowaną osobę szkody poniesionej przez nią w wyniku naruszenia. Jednakże, w

sprawie skarżącego sądy krajowe nigdy nie zbadały, czy skarżący faktycznie poniósł jakąkolwiek szkodę o charakterze majątkowym lub niemajątkowym. Nie badano też kwestii, czy zaliczenie okresu tymczasowego aresztowania skarżącego na poczet kary grzywny w wysokości 580 euro stanowiło sprawiedliwe zadośćuczynienie za jakąkolwiek szkodę o charakterze majątkowym lub niemajątkowym poniesioną przez skarżącego. Dlatego też Trybunał uznał, że automatyczne zaliczenie całego okresu tymczasowego aresztowania skarżącego na poczet innej kary nałożonej na niego za niezwiązane z przedmiotowym przestępstwem – nie może zostać uznane za zgodne z podlegającym wykonaniu prawem określonym w Artykule 5 ust. 5 Konwencji (naruszenie Artykułu 5 ust. 5 Konwencji).

I. Środki indywidualne

W wyroku z dnia 10/05/2011 Trybunał orzekł, że stwierdzenie naruszenia samo w sobie stanowi wystarczające i słuszne zadośćuczynienie za jakąkolwiek szkodę o charakterze niepieniężnym poniesioną przez skarżącego.

W dniu 12 czerwca 2012 r., po wydaniu wyroku przez Trybunał, Sąd Najwyższy ponownie wszczął postępowanie w sprawie o sygn. IV KO 10/12, dotyczące przyznania odszkodowania za poniesioną szkodę majątkową i niemajątkową powstałą w skutek niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania, zakończone wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 5 czerwca 2006 r. Uchylił on ww. wyrok oraz wcześniejszy wyrok Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu z dnia 30 czerwca 2006 r. i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

W obu wyrokach: z dnia 24/06/2012 (sygn. XXI Ko 167/12) oraz z dnia 17/09/2014 (sygn. XXI Ko 3/14) Sąd Okręgowy w Katowicach przyznał skarżącemu kwotę 50 000 złotych tytułem słusznego zadośćuczynienia za poniesioną szkodę niemajątkową oraz kwotę 78 908 złotych i 35 groszy tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę majątkową, które były wynikiem niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania w okresie między 20 września 1994 r. a 11 stycznia 1995 r. W obu postępowaniach sądy krajowe zbadały, czy skarżący rzeczywiście poniósł jakąkolwiek szkodę majątkową lub niemajątkową spowodowaną aresztowaniem.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

Jako, że w tej sprawie Trybunał nie zakwestionował przepisów prawnych regulujących przyznawanie odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne aresztowanie, w celu wykonania wyroku, władze skoncentrowały się na dostosowaniu praktyki sądów krajowych do obowiązujących standardów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz orzecznictwa Trybunału.

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości:

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>

Został on również zaprezentowany w zestawieniu kwartalnym wyroków ETPCz w sprawach polskich, dostępnym na stronie internetowej:

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/opracowania-i-analizy-standardy-w-zakresie-ochrony-praw-czlowieka/zestawienia-kwartalne-wyrokow-etpcz-w-sprawach-polskich/>

Dodatkowo wyrok Trybunału jest również przedmiotem szkoleń dla sędziów i prokuratorów, organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury oraz Ministerstwo Sprawiedliwości.

Od 2012 r. informacja o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Europejski Trybunał, dotyczącym praktyki sądów krajowych, jest wysyłana do prezesa właściwego sądu oraz do prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwych prokuratur.

Należy również podkreślić, że Sąd Najwyższy w wyżej cytowanym wyroku z dnia 12/06/2012 wyraźnie zaznaczył, że sądy niższych instancji muszą stosować się do wytycznych zawartych w wyroku Trybunału w niniejszej sprawie oraz że są zobowiązane do zbadania, czy skarżący rzeczywiście poniósł jakąkolwiek szkodę majątkową lub niemajątkową, a także czy zaliczenie okresu tymczasowego aresztowania na poczet grzywny stanowiło sprawiedliwe zadośćuczynienie za jakąkolwiek szkodę o charakterze majątkowym i niemajątkowym doznaną przez skarżącego. Wyżej wymienione wyraźne wskazówki przedstawione przez Trybunał powinny być uwzględniane przez sądy w podobnych sprawach nie tylko dzięki środkom podnoszącym świadomość, ale także dzięki orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 12/06/2012.

Ponadto w maju 2014 r. Ministerstwo Sprawiedliwości wysłało pismo do prezesów wszystkich sądów apelacyjnych z prośbą o zapoznanie wszystkich sędziów z kwestiami zawartymi w wyroku Trybunału w niniejszej sprawie oraz z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 12/06/2012.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne i generalne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.

37) Raport z wykonania wyroku Żuk p. Polsce przekazany w dniu 16 listopada 2016 r.

Sprawa

Żuk przeciwko Polsce, skarga nr 48286/11, wyrok z dnia 06/10/2015, ostateczny w dniu 06/01/2015.

Opis sprawy

Sprawa dotyczy naruszenia prawa do egzekucji wyroku sądu krajowego.

Skarga skarżącej Danuty Bronisławy Żuk dotyczyła zakupu dwóch nieruchomości gruntowych stanowiących własność Skarbu Państwa. Na mocy decyzji administracyjnej z listopada 1989 r. Rada Miejska w Szczecinie przyznała mężowi skarżącej prawo do zakupu wymienionych nieruchomości. To uprawnienie zostało potwierdzone w kolejnej decyzji administracyjnej z marca 1990 r. Niemniej jednak skarżącej i jej mężowi ostatecznie odmówiono zakupu nieruchomości gruntowych, uzasadniając to zmianami w planie zagospodarowania przestrzennego.

Skarżąca i jej mąż wystąpili do sądu z roszczeniem o złożenie przez władze miejskie stosownego oświadczenia woli. Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo, natomiast sąd drugiej instancji zmienił ten wyrok i powództwo uwzględnił. Orzeczenie sądu stało się prawomocne, jednakże nie zostało wykonane w ten sposób, by skarżąca i jej mąż stali się właścicielami spornej nieruchomości.

W związku z powyższym, skarżąca i jej mąż wszczęli kolejne postępowanie, występując z powództwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Jednak powództwo to zostało oddalone.

W skardze do Trybunału skarżąca zarzuciła naruszenie Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji oraz Artykułu 6 Konwencji z uwagi na to, że zarówno decyzje administracyjne z 1989 i 1990 r. jak i późniejsze orzeczenie sądu zobowiązujące władze miasta do sprzedaży skarżącym spornych nieruchomości gruntowych nie zostały nigdy wykonane.

Dokonując analizy sprawy, Trybunał zauważył, że skarżąca oraz jej mąż, wobec braku możliwości wyegzekwowania decyzji administracyjnych z 1989 i 1990 r. dwukrotnie występowali do sądu cywilnego. Najpierw z roszczeniem o złożenie oświadczenia woli, a następnie z powództwem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Drugie powództwo zostało oddalone, pomimo iż z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, że prawomocny wyrok zobowiązujący pozwanego - zgodnie z żądaniami pozwu - do zawarcia z powodami umowy przenoszącej na nich prawo własności nieruchomości, stanowi podstawę wpisu tego prawa w księdze wieczystej. Ten sam stan faktyczny stał się zatem przedmiotem odmiennych rozstrzygnięć sądów krajowych.

Mając na uwadze powyższe, Trybunał stwierdził, iż doszło do naruszenia Artykułu 6 ust. 1 Konwencji i Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji. Jednocześnie Trybunał wskazał, iż kwestia słusznego zadośćuczynienia nie jest gotowa do rozstrzygnięcia i w związku z tym wstrzymał się od rozstrzygnięcia tej kwestii. Wezwał Rząd i skarżącą do przedłożenia w terminie trzech miesięcy od daty notyfikacji wyroku pisemnych obserwacji w tym zakresie, w szczególności do poinformowania Trybunału na temat osiągniętego między nimi porozumienia, zastrzegając możliwość dalszego prowadzenia postępowania oraz upoważniając Przewodniczącego Izby do podjęcia działań, jakie uzna za konieczne.

Trybunał zasądził na rzecz skarżącej kwotę 200 euro tytułem poniesionych kosztów i wydatków.

I. Środki Indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	-	200 euro	200 euro
Termin płatności: 06/04/2016		Wyłacono: 04/04/2016	

2. Środki indywidualne

Z uwagi na stwierdzone naruszenia bez zasądzenia stosownego zadośćuczynienia, biorąc pod uwagę sugestię Trybunału w zakresie podjęcia próby porozumienia ze skarżącą, w dniu 5 stycznia 2016 r. Rząd przedłożył swoje spostrzeżenia odnośnie kwestii słusznego zadośćuczynienia. Następnie w dniu 4 maja 2016 r. przedstawił swoje uwagi na temat żądań skarżącej dotyczących słusznego zadośćuczynienia.

Należy również podkreślić, że w ocenie Rządu skarżącej nadal przysługują krajowe środki indywidualne.

Po pierwsze skarżąca ma prawo wystąpić z powództwem przeciwko właścicielowi przedmiotowych nieruchomości – tj. Skarbowi Państwa – Prezydentowi Miasta Szczecina - o złożenie we własnym imieniu oświadczenia woli (w trybie art. 64 *Kodeksu cywilnego*) o przeniesieniu własności działek gruntu nr 184/3 i nr 187/3, z powołaniem się na ostateczną decyzję administracyjną znak GiGG/GT/70195/71/4/89 z dnia 20 listopada 1989 r.

Należy bowiem podkreślić, że Skarb Państwa, z uwagi na brak powagi rzeczy osądzonej, nie jest dotąd w żaden sposób związany wyrokiem wydanym przez Sąd Okręgowy w Szczecinie w sprawie II Ca 210/04, gdyż w sprawie tej stroną pozwaną był inny, niewłaściwy podmiot – Gmina Szczecin.

Po drugie w realiach przedmiotowej sprawy, z uwagi na niewykonalność orzeczenia Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 15 kwietnia 2004 r., sygnatura akt II Ca 210/04, spowodowaną przyjęciem przez ten sąd błędnego założenia, iż Gmina Szczecin jest właścicielem przedmiotowej nieruchomości, do czego sąd powszechny nie był upoważniony w myśl przepisu art. 13 ust 4 *Ustawy z dnia 19 października 1991 roku o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa* oraz konstytucyjnej zasady trójpodziału władzy. Należy również wskazać na możliwość wystąpienia przez skarżącą z roszczeniem odszkodowawczym przeciwko Skarbowi Państwa – Sądowi Okręgowemu w Szczecinie na podstawie art. 417 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień 15 kwietnia 2004 r. w zw. z art. 77 ust. 1 Konstytucji RP.

W dniu 6 lutego 2005 r. do *Kodeksu Postępowania Cywilnego* (dalej k.p.c.) wprowadzono instytucję skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (Księga pierwsza, Tytuł VI, Dział VIII – art. 424¹ k.p.c. – art. 424¹² k.p.c.). Ustawa poza zakresem normowania wskazanego działu k.p.c. pozostawiła jednak orzeczenia, które uprawomocniły

się przed dniem 1 września 2004 r. Tak więc skarżące, w celu wystąpienia z przedmiotowym roszczeniem nie jest potrzebny prejudykat w postaci postanowienia sądu stwierdzającego niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia.

II. Środki generalne

1. Prawo

W opinii Rządu naruszenie Konwencji stwierdzone przez Trybunał w sprawie *Żuk przeciwko Polsce* wynika z błędnego indywidualnego aktu zastosowania prawa przez sąd krajowy oraz nie dotyczy kwestii, która stała się przedmiotem tak rozbieżnych rozstrzygnięć orzeczniczych, które wymagałyby skorygowania stosowania błędnej praktyki przez sądy krajowe.

Biorąc pod uwagę powyższe, a także konkluzję Trybunału, który nie zasygnalizował i nie wskazał żadnych środków generalnych w celu egzekucji przedmiotowego orzeczenia, należy uznać, że dla wykonania niniejszego wyroku nie jest wymagana zmiana prawa.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

Do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Szczecinie oraz Prezesa Sądu Okręgowego w Szczecinie wysłano pisma informujące o wydaniu przez Trybunał wyroku w tej sprawie stwierdzającego naruszenie Artykułu 6 Konwencji oraz Artykułu 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji. Do pisma dołączono orzeczenie oraz informację, że na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości dostępna jest najobszerniejsza baza przetłumaczonych na język polski orzeczeń wydanych przez Trybunał w polskich sprawach, w tym dotyczących różnych aspektów egzekucji wyroków sądów krajowych. Ponadto informacje o przedmiotowym wyroku zamieszczono w aktualnościach na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl) oraz w redagowanym przez Departament newsletterze, który jest rozsyłany do wszystkich sądów, prokuratur oraz jednostek organizacyjnych służby więziennej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu wskazane wyżej, już podjęte oraz planowane działania wychodzą naprzeciw wiążącym zaleceniom i sugestiom zawartym w wyroku Trybunału oraz okażą się wystarczające, by wyeliminować skutki naruszenia Konwencji wobec skarżące, a także zapobiegą naruszeniom Konwencji podobnym do tych, które miały miejsce w przedmiotowej sprawie.

W związku z tym, w ocenie Rządu opisane środki, będą wystarczające dla stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z Artykułu 46 ust. 1 Konwencji.